

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXXVII Nr. 3—4
MARTIE-APRILIE
1978

Redacția și Administrația : Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei nr. 21 — Sectorul V

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte
IUSTIN
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul
Bisericii Ortodoxe Române

VICEPREȘEDINȚI :

I. P. S. Dr. ANTIM
Arhiepiscopul Tomisului
și Dunării de Jos

P. S. Dr. ANTIM
Episcopul Buzăului

MEMBRI :

P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor

P. C. Pr. OCTAVIAN POPESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. ILIE GEORGESCU
Consilier cultural mitropolitan

P. C. Pr. GHEORGHE
BOGDAPROȘTE
Redactor adjunct

C U P R I N S U L

Pag.

INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Pr. dr. VICTOR VLĂDUCEANU, <i>La Duminica lăsatului sec de brînză</i>	221
Arhid. prof. IOASAF GANEA, <i>La Duminica a II-a din Postul Mare</i>	225
Pr. DAVID POPESCU, <i>La Duminica a V-a din Postul Mare</i>	228
Diac. PETRU I. DAVID, <i>La Duminica a VI-a din Postul Mare</i>	231
Pr. asist. ILIE MOLDOVAN, <i>Pregătirea morală pentru primirea Sfințelor Taine (Indatoririle preotului)</i>	235
Pr. prof. NICOLAE CIUDIN, <i>Despre prietenie — Meditație</i>	244

PAGINI ALESE DIN SFINȚII PĂRINȚI

Sfîntul Vasile cel Mare, <i>Cuvîntarea I-a și a II-a despre Post</i> , traducere de Pr. prof. CONSTANTIN CORNIȚESCU	249
Sfîntul Ioan Gură de Aur, <i>Omilia I-a la Serafimi</i> , traducere de Pr. prof. DUMITRU FECIORU	261

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA.

Diac. prof. OREST BUCEVSCHI, <i>Știri ecumenice</i>	269
---	-----

ARTICOLE ȘI STUDII

Prof. NICOLAE CHIȚESCU, <i>Revelația și Sfînta Scriptură</i>	274
Pr. drd. GHEORGHE TILEA, <i>Starea de spirit în rugăciune, după Sfîntul Ioan Gură de Aur</i>	289
Arhim. prof. VENIAMIN MICLE, <i>Despre monahismul ortodox român, anterior secolului al XIV-lea</i>	300
Diac. drd. GHEORGHE M. URSACHE, <i>Credincioșii ortodocși primitivi și păstrători ai învățăturilor Bisericii</i>	317

DOCUMENTARE

Prof. NICU OCTAVIAN, <i>Formarea statului sclavagist începător dac — în vremea lui Burebista — etapă importantă în dezvoltarea social-politică a strămoșilor noștri</i>	330
Arhid. prof. IOASAF GANEA, <i>Sfinții daco-romani pe teritoriul patriei noastre și sfinții români</i>	345
FLORIN TOMA, <i>Antim Ivireanul: note privind retorica «Didahiilor»</i>	355

Pr. GABRIEL COCORA, <i>Periodice buzoiene, redactate și editate de clerici</i> . . .	363
A. ST., <i>Contribuții epigrafice la istoricul bisericii Râzvan din București</i> . . .	381
SEBASTIAN BARBU-BUCUR, <i>Documente ale culturii muzicale vocale în Muntenia, Moldova și Transilvania</i>	387

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

Pr. DAVID POPESCU, <i>Prima Conferință de orientare a clerului din Arhiepiscopia Bucureștilor (martie 1978)</i>	396
ASISTENT, † <i>Preotul Costache Teodor</i>	401
ASISTENT, † <i>Preotul Teodor Totolici</i>	402
ASISTENT, † <i>Preotul Ion P. Drăgănescu</i>	403

ARHIEPISCOPIA TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS-GALAȚI

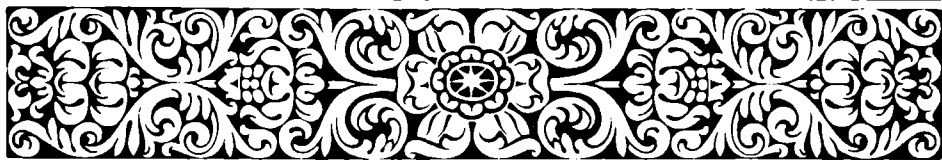
Arhim. IERONIM MOTOC, vicar administrativ, <i>Din activitatea Centrului Arhiepiscopal Galați</i>	405
Pr. N. G., † <i>Preotul Constantin Cronț</i>	410

RECENZII

Doru Murgu, <i>Nicolae Ursu compozitor și folclorist</i> , Editura Facia, Timișoara, 1976, p. 156, de Diac. prof. MARIN VELEA	412
Viorel Cosma, <i>Două milenii de muzică pe pământul României (Introducere în istoria muzicii românești)</i> , Editura «Ion Creangă», București, 1977, p. 152, de Pr. IOAN F. STĂNCULESCU	414
Gabriel Cocora, <i>Tipar și cărțurari</i> , Editura Litera, București, 1977, p. 268, de Pr. GH. GUNESCU	418
<i>Inscripții antice din Dacia și Scythia Minor</i> , vol. II, «Oltenia și Muntenia», Editura Academiei R. S. România, București, 1977, p. 276, de Pr. ION IONESCU	421
Nicolae Andrei, Gh. Pirnuță, <i>Istoria învățământului din Oltenia</i> , Editura «Scrisul Românesc», Craiova, 1977, p. 514, de Drd. PETRE SEMEN	423
Bernhard Kranz, « <i>Alt-Katolisches Jahrbuch</i> », Bonn, 1978, de Prof. O. BUCEVSCHI	426
Pr. Prof. I. IONESCU, <i>Note bibliografice</i>	429

ANEXA

Prof. CHIRIL POPESCU, <i>Cântările Utreniei la slujba Cuviosului Dimitrie Basarabov</i>	I—XXV
---	-------

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

LA DUMINICA LĂSATULUI SEC DE BRÎNZĂ

Un călător francez trecînd prin deșerturile Africii, într-o noapte luminoasă, în timp ce constelația crucii de la sud, îi strălucea la orizontul astral, îi suna la ureche un zgomot necunoscut, ce alerga pe întinsul deșertului. Nubianul care îl însoțea îi zise : Ascultă deșertul ! Se plînge, pentru că vrea să fie și el o grădină.

Imaginea aceasta zugrăvește plastic aspirația sufletului nostru spre infinit, spre veșnicie. De atîtea ori parcă auzim și noi un zgomot, un glas tainic. Este șoapta unei dorințe generale de fericire și de mîntuire a celor credincioși.

Îndeosebi aceste gînduri stăruie în timpul Sfîntului și Marelui Post al Învierii Domnului — oază de reculegere sufletească — tendința unanimă de apropiere de Dumnezeu, de adîncire a vieții noastre duhovnicești, pentru dobîndirea fericirii pe pămînt și concomitent pentru cucurirea paradiselui nostalgic în împărăția slavei lui Dumnezeu.

Stăm în pragul Marelui Post al Învierii Domnului, timp de îndreptare, înfrinare și de împăcare a credinciosului cu Dumnezeu prin apele cristaline ale lacrimilor. E cel mai potrivit prilej, de a face din fiecare săptămîină, din fiecare zi, din fiecare clipă, treaptă de înălțare de la cele vremelnice spre cele veșnice, prin post și rugăciune.

Post și rugăciune ! Iată cele două componente ale desăvîșirii spirituale, care au o importanță deosebită în procesul mîntuirii.

Postul și rugăciunea sînt cele două coloane de lumină care se proiectează adînc în viața creștină, în cele două milenii ale creștinismului.

Postul și rugăciunea sînt cele două aripi spirituale care au darul să ne apropie de Dumnezeu, liniștea, mîngîierea și bucuria inimii noastre.

Postul și rugăciunea sînt cele două arme, pavăza cea mai puternică împotriva ispitei, cum ne spune Mîntuitorul : «*Privegheai și vă rugați ca să nu intrați în ispită*» (Matei XXVI, 41) și «*Acest neam (de demoni) nu iese fără numai cu rugăciune și cu post*» (Matei XVII, 21).

Postul este o asceză fizică și spirituală. El constă în abținerea de la anumite mâncări și băuturi, în înfrînarea poftelor, în stăpînirea patimilor. Postul — cum se exprimă Sfîntul Ioan Gură de Aur, cel mai celebru predicator al creștinătății din toate timpurile, una din figurile cele mai reprezentative și proeminente ale Ortodoxiei — «potolește zburdăciunea trupului, înfrînează poftele cele nesăturate, curățește și înaripează sufletul, îl înalță și îl ușurează».

Postul nu este necesar numai pentru dobîndirea mîntuirii veșnice, ci și pentru păstrarea sănătății, lăcomia pîntecelui fiind cea dintii dintre cele opt căpetenii ale răutății.

Marele orator bisericesc, Asterie episcopul Amasiei, care excela prin predicile sale pline de imagini, dar mai ales prin pronunțata lor tendință etică, spunea despre post: «Asprimile postului adorm patimile, sting iuțeala și mînia, răcoresc și potolesc furtuna ce clocotește din pricina prea multei mîncări. Și după cum în timpul verii, cînd razele fierbinți ale soarelui ard pămîntul și fac bine celor înfierbîntați și nădușiți, vîntul de la nord, alungînd înăbușeala cu adierile sale plăcute, tot așa și postul dăruiește aceeași ușurare, alungînd înfierbințeala pricinuită în trup de prea multe mîncări».

Puterea postului este fără de margini. «Prin post — afirmă același renumit scriitor bisericesc al epocii de aur a literaturii creștine — Elisei a înviat un mort și l-a însuflețit, prin post Moisi a văzut pe Dumnezeu; prin post Daniil a biruit înșelăciunea și rătăcirea Asirienilor; prin post chiar și Domnul a înfrînt ispitele diavolului, prin post și apostolii dobîndeau cererile făcute pentru lucrurile mari; prin post Ninivitenii au îndepărtat amenințarea cu moartea. Și ca să spunem pe scurt, postul este rugător, către Dumnezeu, vrednic de cinstit, mijlocitor vrednic de credință; postul dobîndește îndată lucrurile pentru care aduce rugăciuni lui Dumnezeu. Prin urmare, toți care sînteți bărbați credincioși și iubitori mai mult de Dumnezeu decît de plăceri, cu bucurie și cu veselie apropiați-vă de zilele înfrînării».

Pe lîngă anumite restricții de ordin alimentar, recomandate și de medicină pentru păstrarea sănătății, se impune mai ales o renaștere internă spirituală, o adîncire a vieții noastre duhovnicești, o regăsire a echilibrului nostru sufletesc, cum se exprimă atît de elocvent Sfîntul Ioan Gură de Aur: «Postiți? Arătați-mi-o prin fapte. Cum? De vedeți un om sărac, aveți milă de el, un dușman, împăcați-vă cu el, un prieten înconjurat cu nume bun, nu-l invidiați. Nu numai gura și stomacul vostru să postească, ci și ochii și urechile și picioarele și mîinile voastre și toate mădularele trupului vostru... Ochii neprivind cu ispitire frumusețile străine. Gura trebuie să postească de sudălmii și de alte vorbiri rușinoase».

Postul sub ambele aspecte, este tot atît de necesar și astăzi, pe cît de necesar și rodnic a fost în epoca primară a creștinismului, în acțiunea de desăvîrșire spirituală și de convertire a sufletului uman.

Respectarea posturilor este o îndatorire esențială a bunului credincios, cuprinsă în porunca a doua bisericească.

Postul este cu drept cuvânt scară cerească care ne duce spre împărăția lui Dumnezeu, cetate așezată pe vîrf de munte, care se cucerește prin rîvnă continuă în ale duhovniciei, iar porunca postului a confirmat-o însuși Hristos Mîntuitorul prin pilda Sa dumnezeiască, postind 40 de zile și 40 de nopți pe stîncile arse de soare ale muntelui Carantaniei, înainte de a începe activitatea Sa mesianică în lume. Sfinții Apostoli, de asemenea, au postit și au rînduit postul pentru toți creștinii. În pustiu Arabiei s-a nevoit cu aspra nevoită a postului, Sfîntul Apostol Pavel. În pustiu Tebaidei au petrecut în post și rugăciune, atîția cuvioși și pustnici, care împodobesc sinaxarul Bisericii noastre.

Despre însemnătatea pe care o are postul în strădania spre desăvîrșire a creștinului, iată ce zice Sfîntul Vasile cel Mare, un alt lucefăr al Ortodoxiei: «Postul învață pe toți nu numai înfrînarea de la mîncări, ci și la înfrînarea de la iubirea de arginți și lăcomie, postul învață fuga și îndepărtarea desăvîrșită de orice răutate. Postul gonește ispitele; postul duce spre evlavie, este tovarăș nedeslipit al cumpătării și izvor al înfrînării. Dacă toți oamenii ar primi postul ca sfătuitor al faptelor lor, nimic n-ar mai împiedica dorința păcii în lume. Dacă postul ar conduce viața noastră ea n-ar fi plină de necazuri și nici de tristețe».

Postul sub aspectul material este virtute cardinală și în multe din marile religii necreștine, ca mahomedanismul și budismul.

Alt mijloc de renaștere internă spirituală, de apropiere de Dumnezeu, este *rugăciunea*.

Ea este expresiunea vie a dependenței creștinului de Dumnezeu, o necesitate adînc simțită a sufletului nostru.

Rugăciunea este cel mai sublim privilegiu al credinciosului înlesnindu-i convorbirea intimă cu Creatorul.

Rugăciunea ne aduce pe undele ei vibrațiile Cerului, simfonia veșniciei, misterul divinității, iradiindu-ne calmul, echilibrul, seninătatea și beatitudinea.

Rugăciunea, după expresia unui celebru scriitor — este o baie spirituală în oceanul perfecțiunii divine, sau cum se exprimă atît de plastic un ilustru predicator — este o clipă petrecută în ceruri.

Efectul binefăcător al rugăciunii este reliefat în cartea sfîntă, depozitara cuvîntului dumnezeiesc absolut, revelat și etern. Prin rugăciune, Proorocul Ilie a coborît foc din cer, prin rugăciune Moisi a despărțit apa mării și a coborît mană în pustie, prin rugăciune s-au săvîrșit atîtea minuni. Cerul și pămîntul, văzduhul și apele și toate stihiiile lumii, stau sub semnul și puterea rugăciunii.

Rugăciunea adevărată implică în sine două condiții esențiale: să pornească din inimă și să fie stăruitoare, după îndemnul ce-l dă Sfîntul Apostol Pavel, Tesalonicienilor, ca neîncetat să se roage.

Rugăciunea este mereu o trebuință de seamă a sufletului nostru. În rugăciunile noastre cucernice, avînd binecuvîntata mijlocire a Domnului Iisus Hristos, rugîndu-ne cu deplina încredere care se deșteaptă în

omul cu conștiință religioasă, ne simțim făcându-ne mai buni, gândurile noastre se înalță, simțămintele ni se curăță, voința ni se îndreptează, inima ni se umple de negrăite nădejdi și mîngieri.

Dacă pe Creator îl laudă păsările cerurilor în splendide armonii, dacă Lui I se închină florile cîmpului care împodobesc pămîntul într-o exuberanță sărbătorească și cădelnițează spre ceruri valuri de miresme îmbătătoare, dacă pe Dumnezeu îl laudă stelele și îngerii cerului în acorduri serafice, cum ar putea ca omul — coroana creaturii — să nu ia parte la această preamărire a ființei lui Dumnezeu. De vom cerceta istoria, dacă vom peregrina pe întinsul pămîntului, vom întîlni pretutindeni urme de rugăciune. În pustietatea ținuturilor ecuatoriale, în imensitatea ghețurilor polare, sau în centrul unei zgomotoase metropole, în fața unei pietre simple, sau sub cupola maiestuoasă a unei catedrale magnifice, credinciosul a căutat întotdeauna să se înalțe pe aripi de rugăciune către ființa care cîrmuiește întreaga creație. Căci rugăciunea este cel mai binecuvîntat izvor de putere și sfințenie în fugara noastră călătorie pe oceanul acestei vieți efemere.

Ferice de credinciosul care tot timpul își înalță smerit gîndul și cererea spre Părintele ceresc, care psalmodiază neîncetat, zi și noapte, în cîntări sfinte, pe Domnul Dumnezeu, potrivit îndemnului biblic : «*Cheamă-Mă în ziua strîmtorării tale și Eu te voi izbăvi, iar tu mă vei preamări*».

Creștinul care neglijează comuniunea intimă cu Dumnezeu, prin rugăciune, din diverse considerente, efectul se observă în gînduri, în cuvinte, în fapte. Dimpotrivă, legătura neîntreruptă cu Dumnezeu, prin rugăciune, imprimă pe figura credinciosului, pecetea cucerniciei, a sfințeniei. Lacrima caldă a rugăciunii ne fortifică, ne revarsă în suflet incomensurabile bucurii duhovnicești. Ochii ne scînteiază de negrăite văpăi ale credinței, iar inima parcă ne este un potir de lumină.

În timpul Sfîntului și Marelui Post al Învierii, un glas tainic ne cheamă și pe noi, îndemnîndu-ne spre o renaștere totală în duh și adevăr, spre o trăire permanentă sub faldurile de lumină ale cerului, în duhul transfigurator al Evangheliei creștine.

Să poposim cît mai des — mai ales în acest răstimp — la altarul mîntuirii ! Să ne apropiem de Domnul și El se va apropia de noi ! Lui să-I dăm toată șoapta gîndului și toată dorirea inimii noastre !

Să ne plecăm genunchii la treptele altarului, vorbind cucernic în rugăciune sfîntă cu Hristos Domnul. Aceasta pentru a deveni un om nou, îndreptat, purificat și renăscut. Căci numai astfel, *renăscuți sufletește prin post și rugăciune*, vom sărbători cu vrednicie, *sărbătoarea bucuriei și a iubirii creștine, Paștile noastre*, cu tradiționalele lui datini și obiceiuri creștinești, Amin !

Pr. Dr. VICTOR VLĂDUCEANU

LA DUMINICA A II-A DIN POST (A SFÎNTULUI GRIGORE PALAMA)

«Fiule, iertate sînt păcatele tale»
(Marcu II, 5).

Biserica noastră, în fiecare duminică din Postul Mare, ne dă cîte o faclie luminoasă cu care să parcurgem, cu ușurință, lungimea postului și să ajungem la slăvita Înviere a Domnului.

În Duminica a doua, Sfînta Biserică a orînduit să se citească Evanghelia Slăbănogului, ca să arate că fiecare credincios poate să se îndumnezeiască prin credință, nădejde și iubire și să ajungă la desăvîrșire; iertat și vindecat de Mîntuitorul ca și acest slăbănog și chipul lui să strălucească ca soarele, în măreția sa.

Iisus, după ce a străbătut Galileea, s-a întors în Capernaum, în orașul Său, oraș «înfloritor pe atunci, așezat pe țărmul lacului Ghenizaret, pe drumul cel mare comercial, care din Damasc străbate Țara Sfîntă, ducînd în Egipt», și aici de multe ori găzduia în casa lui Petru și Andrei. Aceștia îi ascultau cu dragoste învățăturile Sale cele dumnezeiești, și-l purtau grijă de cele necesare.

Mulțimea poporului, aflînd că El s-a întors, în acest oraș, a venit la casa, în care era el, și vindeca pe mulți și îndată a ocupat orice trecere spre ea. Din mulțime s-a desprins un grup de patru oameni care purtau un pat cu un slăbănog și neputînd să ajungă ei la Domnul, oricît se străduiseră, în cele din urmă, au descoperit acoperișul casei, unde era Iisus, și prin spărtură, au lăsat în jos patul, în care zăcea slăbănogul» (Marcu II, 4).

Văzînd Domnul credința lor și dragostea lor, față de acest bolnav, a zis slăbănogului: «Fiule, iertate sînt păcatele tale» (Marcu II, 5).

Erau de admirat, acești oameni! Se cunoșteau? Nu știm. Cunoșteau pe slăbănog? Iarăși nu știm. Știm numai, că li s-a făcut milă de el și l-au adus la picioarele lui Iisus, care l-a vindecat mai întîi sufletește, iertîndu-i păcatele, apoi trupește, făcîndu-l sănătos și zicîndu-i: «Scoală, ia-ți patul tău și umblă» (Marcu II, 9). Și slăbănogul pe dată pleacă mărturisind tuturor credința în Domnul Iisus, fiul lui Dumnezeu, care, prin puterea Sa, l-a vindecat.

Și acești oameni, deși știau că slăbănogul este păcătos, deoarece Domnul Hristos îi spusese «iertate sînt păcatele tale», nu s-au scîrbit de el și nu l-au disprețuit, ci din contră, l-au ajutat să devină sănătos. Iubirea adevărată nu face deosebire între oameni, nu disprețuiește, nu pizmuește, ci ea se dăruiește.

Aducerea la Domnul a slăbănogului și vindecarea lui a fost rodul iubirii divine față de oameni.

Iubirea este una dintre cele trei virtuți teologice, coroana și plinirea credinței și a nădejzii. Mîntuitorul îi arată tînărului bogat, din

Evanghelie, că în iubirea de Dumnezeu și de aproapele se rezumă toată Legea și proorocii: «În aceste două porunci, îi spune Domnul, se cuprind Legea și proorocii» (Matei XXII, 40), cu alte cuvinte tot ce este necesar pentru mîntuire.

A iubi pe Dumnezeu și a fi iubit de Dumnezeu este a iubi și pe semenii, a-i ajuta și a fi pentru ei ca «un Dumnezeu», care revarsă asupra lor nenumărate binefaceri, căci semenii sînt garanția mîntuirii noastre. Și această iubire s-o facem mereu să crească și să ajungă la stadiul iubirii Mîntuitorului față de semenii, căci El zice: «Așa să vă iubiți unul pe altul, cum și Eu v-am iubit pe voi» (Ioan XIII, 14).

Un pustnic arată că orice casă se zidește de jos în sus și nu de sus în jos. Se începe de la temelie spre înălțime; așa se cade ca și noi, în opera mîntuirii, să începem de la temelie, care este aproapele nostru.

Iubirea ca orice faptă măreață, cere jertfă, sacrificiu, părăsirea intereselor noastre, primejduiri de moarte uneori. Să ne amintim de primejdia care păștea pe acel samarinean milostiv, care, în orice clipă putea fi ucis de țilhari. Iubirea adevărată cere luptă cu egoismul din noi, cere statornicie și alte înălțări.

Toate aceste pliniri de iubire și de jertfă le găsim desăvîrșite la Mîntuitorul, precum și la Sfinții Bisericii. Să ne amintim cu adîncă piozitate de Sfîntul Vasile cel Mare care s-a jertfit cu totul pentru binele obștesc și care a fost pentru cei bolnavi, săraci, părăsiți și plini de lepră ca un Dumnezeu ajutîndu-i totdeauna în nevoile lor. Sfîntul Grigorie Teologul, împreună slujitor cu el, îl laudă pe marele ierarh pentru această grijă, iar Vasiliadele, spun că sînt mai strălucitoare decît porțile Tebei și decît cele șapte minuni ale lumii, că acelea au pierit, în timp ce acestea au rămas.

Dragostea de Dumnezeu și de semenii au făcut să se înființeze și la noi, foarte de timpuriu, multe spitale și bolnițe, mai cu seamă în sfintele mînăstiri: cîte mînăstiri aproape tot atîtea bolnițe. Documentele confirmă acest lucru și monahii din aceste mînăstiri cu vrednicie și cu dragoste au purtat pe fiecare bolnav spre Siluamul vindecării, spre înșănătoșire, ca și cei patru oameni din Evanghelie și de multe ori, pentru dragostea și credința lor, Domnul le-a dat vindecarea.

«Iubirea este mai mare decît credința și nădejdea» zice marele Apostol Pavel (1 Cor. XIII, 13). De altfel nu numai în epistola I către Corinteni este slăvită dragostea, ci și în alte epistole. Sfîntul Apostol Petru, dînd sfaturi credincioșilor săi le zice: mai presus de toate, țineți din răspunerii dragostea dintre voi, pentru că dragostea acoperă mulțime de păcate» (I Petru IV, 8), iar Sfîntul Apostol Ioan arată că «Dumnezeu este dragoste» și cine rămîne în iubire rămîne întru El» (1 Ioan IV, 16) etc.

Prin dragoste toți se înțeleg, indiferent de apartenența socială și de naționalitate. Ea se adresează inimii, omului interior. Ea stabilește o punte de trecere, de înțelegere și de contopire chiar între inima celui ce ajută și inima celui ajutat.

Dragostea este un complex de virtuți, care ne călăuzesc pașii și inimile pe calea mîntuirii. Dragostea, după Sfîntul Pavel, are în com-

ponența ei nouă virtuți. Să ascultăm ce ne spune Pavel în Epistola I către Corinteni : «Dragostea îndelung rabdă» ; într-adevăr câte nu rabdă dragostea ? «Dragostea este binevoitoare» ; căci pe toți îi privește cu bunătațe. «Dragostea nu pizmuește» ; căci ea pe toți îi socotește egali. «Dragostea nu se laudă» ; cine a văzut pe un om plin de dragostea ade-vărată să se laude ? «Dragostea nu se trufește» ; ea este cu bună cuvi-ință. «Dragostea nu se poartă cu necuviință» ; ci cu tot respectul. «Ea nu caută ale sale» ; ci interesele comunității. «Nu se aprinde de minie, și nu gîndește răul», căci ea este bunătațe. «Nu se bucură de nedreptate ci se bucură de adevăr», toate le suferă, toate le nădăjduiește, toate le rabdă (1 Cor. XIII, 4—7). Dragostea este deci : răbdare, bunăcuviință, mărinimie, umilință, smerenie, blîndețe, bunătațe, sinceritate și milă. Minuat spectru de virtuți este iubirea sau dragostea căci prin ea vom vedea Taborul cel luminos al lui Dumnezeu — cerul, Împărăția lui Dum-nezeu — și vom descoperi multe taine. Cine trăiește în iubire, trăiește în lumină, trăiește în Dumnezeu, care este lumina noastră a tuturor cre-dincioșilor.

Dragostea, în componența ei de nouă virtuți, după numărul celor nouă cete îngeresti ne face desăvîrșiți, ne face cerești. Și în această transpunere, de iubire de Dumnezeu și de aproapele ne face uneori să ne uităm pe noi înșine și să strigăm cu Sfîntul Pavel : «Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește întru mine» (Gal. II, 20) care iubește pe toți oa-menii. Aceste multe virtuți sau puteri înalte ce alcătuiesc dragostea se pot lărgi. Să ne gîndim numai la virtutea răbdării. Și oricît le-am lărgi noi știm că ele, cele nouă componente formează conținutul dragostei, cum așa de clar ne-a arătat Sfîntul Apostol Pavel.

Așa de luminoși fiind în dragoste, în luminile ei, nici nu putem trăi fără dragoste, căci fără ea este întuneric, un non sens și moarte. Poetul german Goethe zice : «Decît trai fără iubire, mai bine moarte». Ce în-tuneric s-a sălășluit întru sufletul fratelui mai mare din Evanghelie, cînd s-a întors fratele său mai mic, și pe care nu-l iubea ? El nici nu vrea să intre în casă. Mai bine, își zicea el, să fiu singur și să sufăr, decît să-l mai văd. Lipsa de iubire a oamenilor ne duce la această stare de plîns, de singurătate și de izolare.

Iubirea este veșnică căci «dragostea — zice Sfîntul Pavel — nici-odată nu cade». Ea este veșnică ca și Dumnezeu, izvorul ei, și care o revarsă peste întreaga lume ca un curcubeu nu de pace, ci de iubire în cele nouă forme sau componente ale ei.

Iubirea, ne arată un predicator român, a prezidat «toate momentele mai importante din istoria mîntuirii. Ea a fost de față la crearea lumii, a îngerilor și a oamenilor. Pronia este iubire divină» (I. Felea). Sfintele Taine sînt semnele iubirii lui Dumnezeu față de oameni. Și judecata din urmă cu răsplata celor drepti se fondează tot pe iubire : Cine iubește și ajută pe sărac, Domnul îl va milui în acest ceas greu.

Iubirea creștină este universală. Ea depășește iubirea iudaică și pă-gină, căci Domnul poruncește să-i iubim și pe vrăjmași : «Iar Eu vă zic vouă : iubiți și pe vrăjmașii voștri, binecuvîntați pe cei ce vă blestemă,

faceți bine celor ce vă urăsc, rugându-vă pentru cei ce vă blestemă» (Matei V, 44). Prin aceasta, iubirea creștină a depășit toate limitele iubirii iudaice și ale celei păgâne.

Iubirea creștină este atotputernică. Cine iubește cu adevărat pe Dumnezeu nu se poate despărți niciodată de El. Sfântul Apostol Pavel zice: «Cine ne va despărți pe noi de dragostea lui Hristos» (Rom. VIII, 35). Și arată, în continuare, că nimic nu-l poate despărți. La fel și cine iubește pe semenul său.

Privită, în general, iubirea referitoare la semeni, are trei trepte: a) iubire pentru iubire — în care intră toți oamenii și vameșii și păcătoșii; b) iubire fără a aștepta răsplată — care se referă mai ales la părinți față de copii; și c) iubire pentru ură — în această categorie intră creștinii adevărați și sfinții, care au iubit și pe cei care le-au făcut rău: mucenicii iubeau pe cei ce-i schingiuiau, în diferite feluri, și se rugau pentru ei.

Să ne întrebăm, noi pe ce treaptă sîntem? Au cumva pe prima treaptă? Atunci sîntem departe de iubirea pe care ne-o propovăduiește Domnul Hristos.

Iubirea are și fructe. Fructul ei cel mai copt și dulce este altruismul, umanismul, concretizat în multe opere de binefacere, în solidaritatea oamenilor, în unirea lor într-o singură familie: familia lui Dumnezeu pe pămînt ca toți să trăiască ca frații în armonie și iubire. «Prin iubirea de om — umanism — zice Sfântul Ioan Gură de Aur — se unesc popoare eterogene, de neamuri diferite și se zidește o lume nouă, mai bună și mai dreaptă».

Virtutea iubirii, fiind așa de mare și de necesară, să facem să crească, să înflorească și să umple pămîntul. Și iubirea noastră să căutăm să fie lucrativă și să dea roade, asemenea iubirii lui Hristos. Să nu fie o noțiune goală, ci faptă.

Cei patru oameni, din Sfînta Evangheligie de astăzi au rodit fapta milosteniei față de omul necăjit — un slăbănog — și Mîntuitorul i-a lăudat. Icoana lor de dăruire totdeauna să o avem în suflet. Căutînd să urcăm treptele Marelui Post, pînă la încununarea noastră, cu Iisus Hristos, la Sfîntele Paști. Amin.

Prof. Arhid. IOASAF GANEA

LA DUMINICA A V-A DIN POSTUL MARE

«Nu știți ce cereți»
(Marcu X, 38).

Era ultimul drum pe care îl făcea Mîntuitorul Iisus Hristos spre Ierusalim. Era împreună cu ucenicii Săi, cu femeile mironosițe și cu tot poporul ce-L urma să-I asculte cuvintele. Era un drum trist și înnegurat. Pe umerii Săi apăsa greu povara unei întregii omeniri, a întregii istorii

a mîntuirii. Cuvintele proorocilor cu privire la jertfa Sa ce se apropia se împlineau. Glasul lui Isaia ce răsuna de peste veacuri și cele șaptezeci de săptămîni de ani ale lui Daniil aveau să se împlinească. Actul suprem al jertfei de pe Golgota apărea anticipat în fața ochilor lui Iisus. Icoana clipelor prin care avea să treacă, injuriile și batjocurile ce avea să suporte, judecata, biciuirile și hlamida roșie, drumul crucii, cu oboseala și căderile de pe el, pironirea Sa pe cruce și împunsul cu sulița, — toate acestea constituiau presentimentul nespus al durerilor. Și drumul mergea șerpuiind ușor printre stîncile golașe ale țării sfinte. Sufletul lui Iisus mai era încă tulburat și de slăbiciunile firii omenești, de puterea și influența bogăției asupra ființei umane, de lanțurile ce țin pe om legat de pămînt, de plăceri și de efemerul acestei vieți. Cît de mult L-a durut pe Mîntuitorul întristarea bogatului ce a plecat mîhnit cînd a auzit din gura lui Iisus cuvintele: «mergi, vinde tot ce ai, dă săracilor și vei avea comoară în cer și apoi, luînd crucea vino și urmează Mie». Și, mai departe, cu cîtă amărăciune a continuat Mîntuitorul zicînd: «cît de greu vor intra cei bogați în împărăția lui Dumnezeu». Îndreptîndu-și privirea din nou spre înălțimi, începe Iisus să le vestească, acum pentru a treia oară, patimile Sale pe care avea să le sufere în cetatea Sionului «cînd Fiul Omului va fi predat arhierilor și cărturarilor, și-L vor osîndi la moarte, și-L vor da în mîna păgînilor, și-L vor batjocori, și-L vor scuipa, și-L vor biciui, și-L vor omori — dar după trei zile va învia».

Imaginea aceasta rămîne ridicată dincolo de gânduri, dincolo de nori, dincolo de veacuri, aruncată în spațiul spiritual al mîntuirii.

De la această înălțime a gândurilor ne coboară textul Sfintei Evanghelii de astăzi la un efemer ce depășește orice așteptare. Vin la Mîntuitorul Iacob și Ioan — fiii lui Zevedei — doi dintre ucenici — să-L roage ceva. Vin doi oameni să-L roage pe Dumnezeu, vin să-I ceară ceva deosebit. Vin să ceară ceva ce era cu totul împotriva învățaturii lui Iisus. Uitaseră cuvintele vameșului din templu și cuvintele de smerenie ale lui Zaheu, uitaseră tot. Vin să ceară mai înainte celorlalți ucenici ceva.

Ce voiți să vă fac? întrebă Mîntuitorul. Iar ei I-au zis: «Dă-ne nouă să ședem unul de-a dreapta și altul de-a stînga întru împărăția Ta».

Într-adevăr dorință supremă. Una asemenea acesteia nu se mai poate întîlni nici în cer nici pe pămînt. A fi alături de Hristos este suprema fericire. Ce poate fi ceva mai minunat decît a sta în preajma lui Dumnezeu? Ce poate fi mai sfînt decît aceasta?

Și răspunsul lui Iisus cade direct asupra dorinței lor, cade nu atît să mustră cît cade să învețe și să arate, încă odată, restul patimilor Sale, întrebîndu-i dacă vor putea să bea paharul pe care îl va bea El — paharul durerilor și al amărăciunilor, paharul jertfei de pe Golgota și al morții, botezul sîngelui și al suferinței. Răspunsul lor vine limpede, curat și lapidar: «Putem». Iisus, privind peste ani, vede într-adevăr, patimile suferite de acești doi ucenici ai Săi. Vede pe Iacov — primul episcop al Ierusalimului aruncat jos și ucis și vede pe Ioan — bătrînul Evanghelist — în insula Patmos chinuit de păgîni și mai departe suferînd dureri nespuse. Îl vede pe acest ucenic prea iubit, care va sta la pieptul

Său la Cina cea de Taină și căruia îi va încredința pe scumpa Lui Maică în îngrozitoarele clipe ale Golgotei. Parcă și noi auzim din taina Evangheliei cuvintele de pe cruce ce au răsunat și vor răsună mereu în inimile noastre : «Maică, iată pe Fiul Tău» și cele adresate lui Ioan : «Iată Mama ta».

Nu se cuvine a judeca și a osîndi pe acești ucenici și apostoli. Nu trebuie să le adresăm în inima noastră cuvînt de mustrare. Se cuvine să înțelegem, cu înțelepciunea celor 20 de veacuri de viață creștină, cu maturitatea credinței și cu harul Duhului Sfînt ce este în Biserică, cu adevărurile consemnate la cele 7 Sinoade ecumenice și în tradiția noastră creștină. Aceasta să facem pentru că nu se pogorise peste dînșii harul Sfîntului Duh. Nu se limpezise încă acel climat social, impropriu evangheliei, nu se cristalizase încă doctrina Bisericii. Acestea erau pentru toți o noutate. Glasul lui Hristos mărturisit în noul cod de viață evanghelic care erau «Fericirile» se adresa mai întîi mulțimilor, celor necăjiți și obi-diți. Sămînța era numai semănată iar țarina înțelegerii lor nu fusese lucrată.

Cei zece ucenici, cei rămași în atmosfera cuvintelor lui Iisus, auzind cererea fiilor lui Zevedei, s-au mîniat pe dînșii. Era ceva omenesc ce se lega de personalitatea fiecăruia, de orientarea spirituală a fiecăruia, de felul de a vedea și a înțelege cuvintele Marelui Învățător. Iisus, cunoscînd acestea toate, ca un Părinte bun, ca un înalt înțelegător al problemelor sufletești, îi cheamă la Sine și le grăiește, din nou, din comorile sfînte ale dumnezeirii Sale, zicîndu-le : «Știți că cei ce se socotesc cîrmuitori ai neamurilor domnesc peste ele și cei mai mari ai lor le stăpînesc». Nu face altceva decît să privească realitățile vieții prin prisma iconomiei divine. Nu face altceva decît să consemneze în mod absolut și dumnezeiesc, potențialul uman și social al vremii în care se aflau. Vine să răstoarne, cu o singură frază, aceste vechi și împietrite rînduiri ale vremii de pînă atunci, vine să statornicească noi criterii și noi valori pentru împărăția lui Dumnezeu. De aceea spune : «Între voi nu trebuie să fie așa, ci care va vrea să fie mai mare să fie slujitor al vostru, iar cel ce va vrea să fie întîi între voi, să fie tuturor slugă» și în completare : «că și Fiul Omului nu a venit ca să I se slujească, ci ca El să slujească și să-și dea viața Sa răscumpărare pentru mulți». Toate acestea se referă la viața cea nouă evanghelică, doritoare pentru mîntuire.

Într-adevăr Sfînta Evanghelie de astăzi se încheie cu arătarea îndatoririlor pe care le avem de a sluji, a slujirii celei mai înalte pe care a săvîrșit-o Fiul Omului pentru mîntuirea noastră. Această s-a revărsat fără oprire asupra întregii vieți creștine. Ea a făcut «din pescari apostoli» și din «păgîni mucenici». Ea a ridicat pe treptele cele mai înalte ale umanității și ale culturii monumente de deosebită valoare. Ea a dat puternicie celor slabi să prezinte în fața tuturor frumusețea unei vieți creștine de aproape 2000 de ani. Ea a coordonat — de-a lungul veacurilor — măsura și limitele rugăciunii și prin ea s-a pogorît, asupra celor ce doreau, darurile cele bogate ale harului.

«Nu știți ce cereți» a răspuns Mîntuitorul celor doi ucenici și apostoli. Dar acestea ni se adresează și nouă și se vor adresa tuturor credincioșilor Bisericii pretutindeni și totdeauna.

Privind asupra vieții și a evenimentelor din vremea aceea Sfântul Iacov — același Iacov scrie în epistola sa : «De unde vin luptele și certurile între voi ? Oare nu de aici din poftele voastre care se luptă în mădulările voastre ? Cereți și nu primiți pentru că cereți rău ca voi să risipiți în păcat. Dumnezeu celor mândri le stă împotriva și celor smeriți le dă har».

Trăim cu toții în ambianța vieții de fiecare zi. Alergăm fiecare la locul său de muncă pentru a îndeplini voia lui Dumnezeu în calitatea noastră de creștini și îndatoririle noastre sociale și economice față de patria și societatea în care trăim. Participăm ca nicicând altădată, datorită mijloacelor moderne de informare, la toate evenimentele istorice pe care le trăiește lumea. Personalitatea și calitatea de membru al umanității ne îndeamnă ca, în numele opiniei publice să ne exprimăm într-un fel sau altul asupra problemelor vieții. În ritmul accelerat în care trăim ni se cere să avem o conștiință trează, veșnic vie și veșnic gata să sară la cerințele vremii, ale istoriei din care facem parte și a poporului nostru. Dar se cuvine a răspunde, în același timp, într-o armonie desăvârșită, la întrebările sufletului. Se cuvine a ne regăsi pe cale spirituală cu problemele ce ne revin din punctul nostru al credinței creștine și îndeplinirea poruncilor și sfaturilor Bisericii noastre. Se cuvine a vorbi cu Dumnezeu pe calea rugăciunii, a cinstei, a muncii, a nădejzii și a iubirii față de aproapele. Se cuvine a cere lui Dumnezeu numai ce este bun și de folos pentru noi pentru familia, pentru aproapele și pentru societatea creștină și cetățenească în care trăim. Trebuie să știm că înțietatea creștină nu este funcție de privilegii și de îndatoriri. Locul de-a dreapta sau de-a stînga în împărăția lui Dumnezeu se obține numai prin viața și faptele noastre. Să fim totdeauna smeriți cu inima căci spicele de grâu drepte ce se înalță în sus sînt seci, în vreme ce spicele plecate și încovoiate sînt bogate și încărcate cu roduri. Și astfel în rugăciunea noastră în fața tuturor problemelor creștine și de viață să nu uităm că : «Cela ce vrea să fie înțiuul să fie slugă tuturor».

Pr. DAVID POPESCU

LA DUMINICA A VI-A DIN POSTUL MARE¹ **(DUMINICA FLORIILOR)**

«Pruncii cu stilpări în mină cîntă cu
toți împreună : Osana dintru înălțime,
că Hristos Împărat vine !»
(*Colind de Florii*).

Așa strigau acum două mii de ani copiii locuitorilor Ierusalimului, așa se aude astăzi. În colindele religioase românești, ecoul intrării lor triumfale a Mîntuitorului Iisus Hristos în capitala vechii cetăți.

Într-adevăr, Domnul Hristos, și cu această ocazie, arată celor credincioși și celor care au avut nădejde în venirea Sa, că este om asemenea nouă, că este Dumnezeu asemenea Tatălui ceresc, că este Împăratul și Mîntuitorul tuturor celor ce au crezut și vor crede în dumnezeirea Lui pînă la sfîrșitul lumii.

Domnul Iisus știa că se apropie sfîrșitul Său pămîntesc, cunoștea ura fariseilor și saducheilor, înțelegea că va fi dat spre judecată deoarece conducătorii poporului iudeu doreau un Mesia pămîntesc, un conducător politic al lor. Legea veche și proorociile mesianice nu mai erau luate în seamă. Mozaismul devenise o învățătură religioasă a timpului, aplicată sau nu de cei ce se considerau «arhieriei și cărturari». Influențe ale religiilor celorlalte popoare erau evidente. Evreii, care țineau la tradițiile vechi, căutau să-și facă adepți printre populația imperiului roman. Astfel religia iudaică era cunoscută în toate țările unde stăpînirea romană era atotputernică. Iudeii, ca și cei dintre alte popoare, ce acceptaseră mozaismul, veneau la Ierusalim aproape în fiecare an și după posibilitățile lor aduceau daruri și multă cinstire templului și celorlalte edificii ale vechii civilizații. De data aceasta au venit să asculte, să vadă un Mare prooroc, care s-a născut dintr-o fecioară într-o iesele săracă, dar care vindecă boli, iubește pe vameși și străini, își întoarce privirea spre cei părăsiți, ajută pe nevoiași, iartă femeile păcătoase, vindecă paralizicii și epilepticii, dă vedere orbilor, dar mai ales înviază morții (Matei XI, 5; XII, 22; XX, 29-34; Marcu V, 23; Ioan XI, 41-44). Iată numai cîteva fapte care uimeau nu numai pe evrei, ci chiar pe reprezentanții unor neamuri care îl văzuseră și auziseră. Poporul credincios era cohvins că Acesta este Mesia cel prezis de profeți (Luca X, 19).

Am prezentat această frescă socială și religioasă a poporului biblic pentru a înțelege mai bine intrarea triumfală în Ierusalim și consecințele acesteia pentru religia creștină, pentru mîntuirea noastră.

Paștile iudeilor era peste cîteva zile. O boală cumplită curmă viața lui Lazăr din Betania. Mîntuitorul, prieten cu Lazăr din copilărie, vine la fața locului, Marta și Maria, surorile răposatului, îl roagă să nu vină la casa lor fiind dezordine, iar Lazăr, fratele lor intrase deja în putrefacție (Ioan XI, 39). Domnul Iisus, ca om, plînge pierderea prietenului Său, ca Dumnezeu îl înviază. Acest fapt peste fire a întărit și mai mult nădejdea credincioșilor în învierea cea de apoi. Totodată a fost ultimul act minunat public, care a atras ura și dușmănia de moarte a arhierilor, preoților și cărturarilor poporului din acea vreme. Răutatea, cînd începe să se manifeste, caută prinderea și uciderea binelui din fașă. Același lucru se aplică și aici. Oamenii plini de invidie, mîndrie și egoism, sînt mai de temut decît fiarele. La animalele sălbatice încetează furia odată cu distrugerea instinctului producător, ori la om patimile se imprimă în sufletul lui, în viața lui spirituală, încît devine un sclav al lor.

Cu ocazia apropierei praznicului, în popor s-a produs o mare nedumerire. Unii credeau că sînt vremuri apocaliptice, alții ziceau: mînia cerului este aproape, iar alții considerau că a apărut ceva cu totul nou. Aceștia de pe urmă erau cei plini de cinste, nădejde și înțelepciune.

După o noapte de zbuclim și bucurie, mulțime multă de credincioși și curioși veniseră la Betania și apoi la Ierusalim. Toți aceștia erau convingși că acest Iisus nu este un răufăcător, cum îl arătau cei ce erau loviți în interesele lor, ci un om nemaiîntâlnit; poporul îl considera Mîntuitor, apostolii Învățător, iar credincioșii celorlalte culte un nou reprezentant al religiei.

Fiecare dintre aceștia avea dreptate, dar prin intrarea în Ierusalim se arată că Domnul Hristos este Împăratul cerului și Dumnezeu întrupat; iată importanța de moment și pentru veacuri a acestui act de după al treilea an al propovăduirii Evangheliei.

Praznicul de astăzi trezește ființa noastră la viață, o scoate din circuitul obișnuit dîndu-i posibilitatea să cerceteze.

Era prima zi a săptămîinii iudaice (duminica); străzile cetății erau aglomerate cu mii de oameni care așteptau deschiderea oficială a sărbătorii Paștilor iudeilor. La această sărbătoare obișnuia să vină și Mîntuitorul Hristos înconjurat de mama Sa, de rudele Sale și de ucenici. De data aceasta alaiul sosirii se auzea din afara cetății, pentru că mulțime multă venise să vadă și pe Lazăr, pe care îl știau mort, iar acum era înviat. Aceștia, din dragostea lor nesfîrșită pentru divinul Învățător, se odihniseră peste noapte prin casele sau prin împrejurimile Betaniei, iar a doua zi au pornit cu Domnul Hristos spre Ierusalim.

În cetate se vorbise de faptele Lui, dar învierea lui Lazăr era un lucru cu adevărat neobișnuit.

Mîntuitorul, știind că este ultima Sa intrare în cetate, a căutat să împlinească cele prezise că va intra călare (Zaharia IX, 9), ucenicii pregătind totul. Porțile se deschid, lume năsfîrșită pe străzi, pe ziduri, pe acoperișul caselor dorea să vadă pe acest Hristos. O bucurie nemaiîntîlnită a cuprins inimile și fețele lor. Copii, cu ramuri verzi, mergeau înainte strigînd: «Osana...» (Ps. CXVIII, 25-28). Acești copii formau garda de încredere, sinceră și nevinovată a Împăratului păcii și împăcării tuturor. Credincioșii, în entuziasmul lor, aruncau hainele de pe ei, pentru ca asinul, pe care era Mîntuitorul, să le calce, iar bucuria lor să fie și mai mare...

Chipul Domnului Iisus era senin, dar întrebător, privirea dulce, dar îngîndurat, știa ce va urma... Prin fața Sa treceau mulți oameni cărora le dăduse sănătate și iertarea păcatelor. Șchiopii, surzii, mușii, ologii, orbii de altădată se bucurau de viață datorită Lui. O emoție sfîntă străpunsese inimile sincere și cugetele curate. Viețuitorii Ierusalimului de acum două mii de ani văzuseră, auziseră și crezuseră în Dumnezeu-întrupat, Doctorul cel mare al sufletelor, vindecătorul fără pretenții al suferinzilor, Mîngîietorul celor năpăstuiți și sprijinitorul celor fără de nădejde.

Mîntuitorul vine călare nu din dorința de a fi aclamat și văzut de toți, ci ca să împlinească și această proorocie formală, dar cu adînci implicații în istoria biblică. Înșiși fariseii constată «că lumea se ducea după Mîntuitorul» (Ioan XII, 19), iar ura cărturarilor, arhiereilor și conducăto-

rilor religioși ai poporului evreu din acea vreme, era fără margini, pentru că «...mulți iudei plecau de la ei și credeau în Iisus» (Ioan XII, 12).

Domnul Hristos se arată astăzi în splendoarea Sa mesianică, pentru ca cei credincioși să aibă bucurie mare și prin aceasta să înfrunte săptămîna îndurerată a patimilor, să fie plini de nădejdea învierii, pentru că învierea este actul suprem al dumnezeirii Fiului lui Dumnezeu, care a pecetluit pentru totdeauna triumful vieții și al bucuriei asupra morții și întinericului. De aceea, Sfîntul Apostol Pavel spunea: «Dacă Hristos n-ar fi înviat, zadarnică ar fi credința voastră, fără reușită propovăduirea noastră» (I Cor. XV, 14).

Distanța între Duminica Floriilor și Duminica Învierii este coarda cea mai întinsă între viață și moarte, între durere și fericire, între blestem și binecuvîntare, între bucurie și întristare, între cunoaștere și neștiință, între lumină și întineric. În această zi a Floriilor, începe zguduirea iadului și a slujitorilor lui: îngerii morții, ai minciunii și ai dezordinii spirituale.

Așadar, prin Intrarea în Ierusalim se încheie activitatea publică față de fiii lui Israel și celelalte seminții, culminînd cu ultimele învățături date apostolilor, ucenicilor și celor mai apropiați ai Săi, care vor transmite peste veacuri aceste fapte minunate.

Învățătura Mîntuitorului Hristos n-a apărut întîmplător, ci venirea Sa în lume și chiar intrarea în Ierusalim a fost prezisă (Ps. CXVIII, 26), dovada cea mai sigură a dumnezeirii Sale. Mîntuitorul Hristos n-a stat ascuns, învățătura Sa a fost dată tuturor. «Eu n-am venit să judec lumea, ci s-o mîntuiesc» (Ioan XII, 47). Această mîntuire s-a făcut în mijlocul ei (Ioan X, 10-11): Biserica creștină n-a apărut cu secole după Hristos, ci la Cincizecime, conform poruncii lui Dumnezeu (Fapte II, 37-47), care poruncă «este viață veșnică» (Ioan XII, 50).

Alaiul intrării în Ierusalim a fost icoana pe care s-a pecetluit dragostea celor sinceri față de Cel care fusese tămăduitor și slujitor. După această intrare încep discuțiile intime între Mîntuitorul Hristos și apostolii Săi, discuții întărite cu o dragoste dumnezeiască nedepășită. Sfîntii Apostoli n-au primit poruncă de la Învățătorul lor să scrie, ci să «învețe și să boteze...» (Matei XXVIII, 19), dar ucenicii au scris viața și faptele Mîntuitorului dintr-o necesitate a credincioșilor, pentru a le împlini și dorințele lor de cunoaștere.

Cunoașterea este lumina și ochiul sufletului pentru convingerea în adevăr și «adevărul ne face liberi» pentru a putea deosebi realitatea de mit și legendă, ca atare «credeți în lumină, ca să fiți fiii ai luminii...» (Ioan XII, 36).

Dacă praznicul de astăzi se aplică naturii înconjurătoare prin ramurile verzi, prin amintirea permanentă a intrării în Ierusalim, pentru noi credincioșii de astăzi ce ar mai însemna ?

1. Ni se cere ca să avem o inimă blindă, un cuget curat, o conștiință nepătată, o nevinovăție ca a porumbelului (Matei X, 16). Din acestea trebuie aduse ramurile verzi ale dragostei creștine, ramuri crescute din trupul permanent-sănătos al Bisericii lui Hristos. Copiii care strigă: Doamne miluiește-l, să fie cugetul nostru și viața noastră folositoare se-

menilor, pentru că «cel ce zice că iubește pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăște... cum poate oare să spună că iubește pe Dumnezeu, pe care nu-l vede, când pe fratele său, pe care-l vede, nu-l respectă...».

2. Intrarea Domnului în Ierusalim cu alai să însemne intrarea sfințeniei în intimitatea noastră. Privirea noastră să fie în ochii Săi cerându-și ajutor în lupta cu păcatul, adică în lupta cu încercarea morții de a ne umbri cu aripile sale negre și aspre. Omul este urmărit permanent și de patimi, dar dacă este cu mintea sănătoasă și cu un cuget curat învinge ispitele. Ispitele și păcatul nu sînt externe firii noastre, ci ele caută să-și facă loc prin gânduri murdare, oare aprind patimile, întunecă mintea și împing voința la rău, la distrugere. Dumnezeu însă care cunoaște puterea fiecăruia dintre noi, ne va da harul necesar pentru a rezista urgiei și forței satanice. Săptămîna Mare este perioada verificării sufletului nostru.

3. Cale deschisă este praznicul Floriilor care ne face să înțelegem și să trăim mai intens viața creștină în bucurii sufletești încercate de fiecare după evlavia sa și după puterea convingerilor sale. O conștiință credincioasă Evangheliei radiază numai lumină și încredere; un creștin convins nu poate fi abătut de nici o ispită de la calea adevărului, cu toate că este prezentată în favoarea preocupărilor sale zilnice.

Ramurile de finic să fie înlocuite cu faptele bune, respect față de persoana noastră, cinstire față de aproapele și închinare Dumnezeului nostru.

Hainele aruncate oarecînd înaintea Mîntuitorului să fie pentru noi exemple de lepădarea deprinderilor dăunătoare sufletului și innoirea noastră prin pocăință și împărtășirea din izvorul nemuririi: Sfîntul Trup și Sfîntul Sînge, pentru că zice Mîntuitorul: «Cel ce nu mănîncă Trupul Meu și nu bea Sîngele Meu nu petrece întru Mine și nici Eu întru el» (Ioan VI, 56), iar Sfîntul Apostol Pavel ne face atenți: «Cel ce mănîncă (Trupul) și bea (Sîngele) cu nevrednicie, mănîncă și bea osîndă pentru sufletul său» (I Cor. XI, 27).

4. Viața creștină trebuie trăită în granițele învățaturii Mîntuitorului — în Sfînta Sa Biserică. Aici aflăm adevărul și auzindu-l să-l credem, să-l urmăm și să rugăm pe Împăratul păcii, ca intrînd în Ierusalimul sufletului nostru să-i grăim: Binecuvîntat este cel ce vine întru numele Domnului. Și zicînd aceasta la moartea trupească și la imediată judecată particulară să îndrăznim să cerem, asemenea tîlharului de pe cruce: «Pomeniște-mă, Doamne, cînd vei veni întru Împărăția Ta» ((Luca XXIII, 15), Amin !

Diacon PETRU I. DAVID

PREGĂTIREA MORALĂ PENTRU PRIMIREA SFINTELOR TAINE. ÎNDATORIRILE PREOTULUI

Sfintele Taine sînt pentru noi adevărata «viață în Hristos». Iisus Hristos, Domnul și Mîntuitorul nostru, a dăruit celor ce cred în El nu numai o nouă religie, ci și o nouă viață. El însuși devine viața noastră

În sensul deplin al cuvîntului. Ce avem mai sfînt, mai curat și mai de preț în noi se temeinicește pe Hristos și izvorăște din Hristos. Sălășluind și lucrînd în noi. Fiul lui Dumnezeu ne creează din nou, după chipul și puterea Lui. Astfel unindu-se cu noi, conlucrează la propria noastră desăvîrșire, la mîntuirea noastră. Sfințenia lui Hristos, care ne pătrunde și ne transformă mereu, este harul divin, este viața în Hristos. Ea ni se dă prin Sfintele Taine. Orînduite de Mîntuitorul, Sfintele Taine sînt lucrări văzute prin care, într-un chip văzut se pogoară asupra noastră harul lui Dumnezeu. Cu fiecare taină pe care o primim, Hristos Domnul moare și învie cu noi. Toată existența creștină, de la botez și pînă la învierea de oște, este determinată de comuniunea în moarte și înviere «cu Hristos». Hristos este subiectul principal pe care se sprijină toată viața creștină. El ne determină existența. El este cel ce se răstignește, e îngropat și înviază, dar cu El și «în El», în mod tainic, sînt și credincioșii răstigniți (Col. II, 19), îngropați (Col. II, 20), înviați și suiți la cer (Efeseni II, 6). Afirmația că creștinii se răstignesc, se îngroapă și înviază în Hristos, nu e valabilă decît în planul tainei lui Hristos, care dobîndește înfățișarea dumnezeirii sacramentale.

Pregătirea și îndatoririle preotului și credincioșilor pentru primirea Sfintelor Taine.

Harul divin pe care-l primim prin Sfintele Taine, e într-adevăr cauza prefacerii noastre într-o făptură nouă, dar totodată e și motivul principal care face să apară imperativul unei gîndiri și al unei comportări morale înalte. Nu poți cere unui pom sălbatic să aducă roade bune, în schimb poți cere pomului altoit acest lucru. Nu poți pretinde omului aflat sub povara păcatului strămoșesc faptele dreptății, dar poți cere credinciosului născut în Hristos să trăiască după voia lui Dumnezeu. Noile puteri spirituale pe care le dobîndim prin Sf. Taine nu pot fi privite ca o simplă podoabă a sufletului renăscut, căci dobîndirea lor are un scop și anume acela să fie folosite pentru a aduce roadă bogată. Ele trebuie să acționeze în sensul descoperirii făpturii celei noi, în cele mai diverse condiții de dezvoltare ale vieții.

Pregătirea pentru primirea Sfintelor Taine se referă deopotrivă la preoții care le săvîrșesc și la credincioșii care se apropie de ele. În cadrul activității lor liturgice și pastorale, preoții trebuie să țină seama de un imperativ al comportării lor morale. E un imperativ care îmbrățișează apoi toate laturile manifestărilor religioase, sociale și culturale prin extindere. Chipul preotului creștin trebuie să fie atît de luminos și curat, ca și cum nu pe pămînt ar fi traiul lui, ci în cer. Viața lui trebuie să fie un model de viața evanghelică, pentru neasemuita vrednicie încredințată lui de Dumnezeu de a împărtăși simplilor credincioși harul mîntuitor. El trebuie să fie «lumina lumii» și «sarea pămîntului» (Matei V, 13—14).

Lumină se cuvine să fie atît felul lui de manifestare morală, cît și pregătirea lui teologică spirituală, fără de care lucrarea sacramentală se transformă într-o oarecare distribuire de daruri, străină de adevărata

ei valoare soteriologică. Dar nici credincioșilor nu li se permite, în vederea dobândirii sfințeniei Tainelor, de a fi mai prejos în curăție. Dacă preotului i se cere o viață la înălțimea celei a Domnului, simplilor credincioși li se cere, după concepția Sf. Ioan Gură de Aur, o pregătire spirituală care să egaleze în vrednicie pe aceea a ucenicilor lui Hristos. Sfintele Taine sînt izvor de viață pentru preoți și credincioși deopotrivă. Pe malurile acestui izvor, ne învață Sfinții Părinți, să nu lășăm să crească sălcii neroditoare, ci arbori cu vîrfurile pînă la cer, împovărați cu roade spirituale.

Indatoriri ale preotului în legătură cu Taina Botezului și a Mirungerii.

Primind Sfintele Taine, creștinii au parte încă din lumea aceasta de cereasca lumină. Aproximarea de puterea sfințitoare a lui Hristos, care e tot una cu apropierea de lumina cea pură a fiitoare, se face odată cu intrarea prin ușa Sfîntului Botez. E vorba și de cea dintîi intrare a noastră într-o legătură intimă cu Hristos. «Cîți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat» (Gal. III, 20). Botezul este taina nașterii din nou. El pune începutul vieții noastre spirituale. Prin Botez sîntem alțiți în butucul viei care este Hristos și devenim mlădițe ce se hrănesc din sevele vieții lui divine. Sfințenia primită în Botez trebuie să se manifeste în sfințenia vieții. «Cel ce rămîne în Mine și Eu întru El, acesta aduce roadă multă» (Ioan I, 55). Dar roada aceasta nu vine de la sine, ea presupune colaborarea noastră neconținută cu harul divin. Lupta este necesară, pentru că sfințenia cîștigată în dar poate fi pierdută. Ideea aceasta devine și mai evidentă ținînd seama de valoarea morală a Mirungerii. Aceasta este Taina creșterii în viața spirituală. Prin Mirungere, cei botezați primesc darurile Sfîntului Duh. Înarmați cu «armele Duhului» ei pot duce cu succes lupta mîntuirii. Din conștiința întăririi duhovnicești, primite prin Mirungere, izvorăște pentru credincios și virtutea bărbăției creștine.

În străduința creștinului de a se menține într-o legătură vie cu Hristos, atenția lui trebuie îndreptată spre păzirea nepătată a hainei Sfîntului Botez, iar acest lucru nu poate fi realizat decît printr-o stăruitoare cunoaștere privind însemnătatea Botezului și a Mirungerii în viața religios-morală a credincioșilor. Preotului îi revine îndatorirea de a forma la păstoriții săi conștiința apartenenței lor la Hristos prin aceste două taine. E adevărat că Biserica noastră susținînd necesitatea de a se boteza pruncii, nu se ocupă decît de catehizarea părinților și a nașilor. Nepunînd o piedică personală acțiunii mîntuitoare, sfințenia botezului poate lucra în copii fără rezistență. Pentru adulți însă preotul este dator să-și programeze prelucrarea datelor omiletice ce le deține în legătură cu Botezul. Desigur, primirea acestei taine de către adulți aduce cu sine necesitatea de a fi îndeplinite condițiile pe care ea le implică. Cel ce se botează trebuie, mai întîi, să creadă în Iisus Hristos ca Dumnezeu și Mîntuitor, ajungînd să-și însușească învățătura de credință ortodoxă. O astfel de învățătură trebuie să cuprindă atît adevărurile cu privire la

tainele mintuirii, cît și principiile de întemeiere și așezare a unei vieți morale. Cel ce dorește să primească darurile baptismale, de asemenea, trebuie să se pocăiască de toate păcatele săvîrșite. «Pocăiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus Hristos» e îndemnul pe care-l adresează Sfîntul Apostol Petru viitorilor creștini (Fapte II, 38).

Săvîrșirea corectă a Tainei Botezului și Mirungerii face parte din preocuparea majoră pe care preotul slujitor trebuie să o aibă în vederea formării conștiinței creștine, la enoriașii săi, ca și a susținerii conștiinței menirii sale sacerdotale. Înainte de slujba Botezului se îndeplinește rînduiala de facere a catehumenatului, care are un rol pregătitor de care țin exorcismele, lepădările și împreunarea cu Hristos. Molitfelnicul insistă asupra citirii corecte a exorcismelor. Întreg ritualul baptismal însă se cuvine a fi oficiat la un înalt nivel spiritual. Sfințirea apei se face printr-o frumoasă molitvă, de care trebuie să se pătrundă mai întîi preotul, întrucît el se roagă și pentru sine, ca Dumnezeu să-i ajute să săvîrșească cu vrednicie Sfînta Taină. Nimeni nu poate renunța la actul de sfințire a apei, oricît s-ar dezvinovăți pentru grăbire. Cea mai însemnată parte în slujirea Botezului este însăși săvîrșirea Tainei, adică întreita afundare a pruncului de către preot în apa sfințită din cristelniță, cu rostirea cuvintelor consacrate de Mîntuitorul însuși. Imediat urmează săvîrșirea Mirungerii, prin pecetluirea pruncului în semnul Crucii, cu Sfîntul Mir. Înconjurarea mesei, spălarea pruncului și tunderea părului trebuie să fie și acestea observate. În general, orice neglijență în săvîrșirea ritualului se traduce prin destrămarea armoniei lăuntrice pe care o prezintă slujba Botezului și Mirungerii, care duce în cele din urmă, la diminuarea semnificației acesteia. Este vorba de oficierea unor taine care nu permite nici graba, nici desfigurarea chipului tradițional prin care se înfăptuiește un lucru atît de mare.

Săvîrșirea corectă a slujirii Botezului trebuie să fie însoțită de cunoașterea corespunzătoare a simbolismului pe care îl exprimă actele rituale, fără de care lucrarea sacramentală dobîndește înfățișarea unui ansamblu de mișcări magice. Cu ocazia unei pregătiri apropiate, la care trebuie să fie supuși mai ales nașii de botez, preotul este dator să facă o explicație detaliată a tuturor părților din care este alcătuită slujba Botezului și Mirungerii, să verifice cunoștințele religioase pe care le au nașii ce urmează a rosti crezul, și să completeze catehizarea specială în legătură cu rolul și însemnătatea Botezului și Mirungerii în viața creștină. Trebuie cunoscut de toți credincioșii, felul în care se săvîrșește Botezul în condițiile de necesitate.

La Botez, nașii sînt persoanele în vîrstă care însoțesc pe prunc, făcînd în numele acestuia convenita mărturisire de credință și devenind astfel părinții lui spirituali. Ei au mai întîi rolul de a fi martori sau chezași ai pruncului botezat în fața lui Dumnezeu și a Biserici, garantînd că finul lor va fi crescut în dreapta credință și va fi un bun creștin. De aceea nașul trebuie să fie creștin ortodox și credincios plin de evlavie, bărbat sau femeie în vîrstă și, în mod firesc, de același sex cu pruncul

ce se botează. El trebuie să se îngrijească de viața religioasă și morală a finului său și odată cu creșterea să-l introducă în tainele credinței creștine. Învățător și îndrumător în cele sufletești, nașul trebuie să se străduiască a face din fin un bun credincios al Bisericii, după cum are și datoria morală de a-l sfătui să fie un vrednic fiu al Patriei. La rîndul său, finul este dator să-l asculte pe naș și să-l respecte, ca pe un părinte spiritual. O îndatorire comună părinților, nașilor de botez și preotului păstor de suflete este aceea de a rîndui pentru pruncii care se botează un nume creștinesc. Numele este un lucru foarte important, în ultimă esență este un mesaj, de o natură cu totul specială. Potrivit gândirii noastre creștine, numele capătă valoarea unei intervenții divine în favoarea celui care îl poartă, atunci cînd el ne aduce aminte de un sfînt sau de un înger. Părinții și nașii, sub îndrumarea preotului, stabilind un nume, sînt în situația de a solicita protecția divină și de a formula un mesaj al cărui simbolism întărește credința comunității în care apare nou-botezatul prunc.

Îndatoriri ale preotului și credincioșilor în legătură cu Taina Mărturisirii.

În Taina Mărturisirii se împărtășește harul iertării păcatelor săvîrșite după Botez tuturor credincioșilor care se căiesc în mod sincer și primesc dezlegarea de la preotul duhovnic. Dar spovedania nu este numai o Taină, ci totodată este o instituție de pedagogie divină, prin care se poate cîrmui sufletul în direcția desăvîrșirii creștine. Fără să uităm de valoarea sacramentală a Mărturisirii, se cuvine să scoatem în lumină aspectul ei educativ, pe motiv că înriurirea personală a duhovnicului asupra penitentului, deși nu poate fi element constitutiv al tainei, trebuie să fie cea dintîi preocupare a păstorului de suflete.

Conducerea spirituală este însă cea mai înaltă și prețioasă artă căreia trebuie să-i corespundă un deosebit zel pentru mîntuirea păcătoșilor. Zelul este principiul vital al întregii activități pastorale. Preotul nu-și referă actele sale numai la mărirea lui Dumnezeu, ci tot atît de mult și la binele sau izbăvirea credincioșilor încredințați grijii sale. Preotul trebuie să facă totul pentru a trezi în sufletele păcătoșilor săi căința pentru păcate. Căința ca principiu și îmbold pentru o viață nouă este cea mai revoluționară putere a lumii morale. În acest sens găsim în Molitfelnic următorul îndemn: «Drept aceea se cade, părinților duhovnicești, să nu vă leneviți în aceasta, nici să așteptați că păcătoșii de la sine să se întoarcă la pocăință, ci mai ales să umblați căutînd și cercetînd pe cel păcătos și în tot chipul să-l atrageți, ca, smulgîndu-l din năravurile lui cele urite, să-l aduceți către Dumnezeu». «Să nu uităm însă că adevărata pocăință este un dar de la Dumnezeu, pentru obținerea căreia cineva se cuvine să se roage. De aceea adevăratul duhovnic trebuie să fie înzestrat și cu harisma rugăciunii neîntrerupte. Perioada marilor convertiri a coincis întotdeauna cu vremea care a cunoscut semnificația rugăciunii.

Catehizarea credincioșilor asupra datoriei de a se spovedi ca și lămurirea importanței pe care o are spovedania pentru mîntuire, sînt obiec-

tive principale de care trebuie să țină seama orice preot duhovnic în stabilirea unui plan de activitate pastorală. Mai ales predicile din cele patru posturi de peste an trebuie să cuprindă subiecte cu referire la taina Mărturisirii. Toate trebuie să aibă ca țintă trezirea conștiinței păcatului. Calea proprie a cîștigării «oii pierdute» rămîne patorajia particulară, care aplică tactica perioadei apostolice. Chiar și cel ce a căzut mai adînc, adesea este mișcat în inima sa și se înmoaie văzînd cu cît interes sfînt și dragoste se apropie preotul de el, se gîndește la el, îl caută și cu riscul de a fi refuzat se îngrijește de mîntuirea lui. Oricare ar fi metoda de care se va folosi preotul duhovnic, scopul lui va trebui să fie acela de a avea priză în conștiința celui căruia i se adresează. Lupta între bine și rău, între doririle înalte ale sufletului și înclinările spre păcat se dă în conștiință. În momentul în care am reușit să fixăm conștiința penitentului în fața lui Dumnezeu, acesta se va bizui pe o certitudine absolută ce i se împrumută de Sus, se va simți atrașă spre un ideal superior și se va împărtăși de o energie nebănuită, capabilă să smulgă pe oricine din moartea păcatului. Cînd conștiința nu mai este în templu în care grăiește Dumnezeu, orice argument pe care-l vom da unui păcătos va fi fără nici un rezultat. Cînd între preot și credincios se stabilesc relații spirituale de înaltă ținută, în Mărturisire se înfăptuiește o adevărată naștere duhovnicească, se cîștigă un drum fără grijă, dulceața rugăciunii, suirea neîntreruptă la desăvîrșire. Mărturisirea nu mai este numai dezlegarea de păcate, ci și un mijloc de control și măsură de siguranță. E momentul în care se topește sufletul preotului în sufletul credinciosului său.

Spovedania nu este legată de anumite termene din cursul anului. Cu cît ne spovedim mai des, cu atît este mai bine. După cum am amintit mai înainte, de obicei spovedania este legată de posturi. Mărturisirea păcatelor înaintea duhovnicului trebuie însă să fie săvîrșită în taină, să fie sinceră, făcută adică de bună voie, după cum trebuie să fie completă, neocolind nimic din cele înfăptuite. Umilînța și zdrobirea inimii, însoțite de hotărîrea fermă de îndreptare, sînt condițiile conferirii iertării. Simpla mărturisire nu aduce cu sine iertarea păcatelor. Dezlegarea se acordă creștinului care a fost vinovat, dar nu mai este în voința lui, care a fost rătăcit, dar revenit la drumul drept. Iertarea se dă pentru a-l ajuta pe credincios în viitor la realizarea binelui pentru care s-a hotărît. Dumnezeu nu iartă pe păcătos pentru a rămîne păcătos, ci pentru hotărîrea lui de îndreptare. În cadrul unei pregătiri preliminare, cînd preotul analizează în fața credincioșilor care vin la taina mărturisirii, păcatele grele care au putut fi săvîrșite, preotul este dator să arate și condițiile în care se obține dezlegarea, dar tot atunci trebuie să lămurească și rolul epitiimiilor. Aplicarea canoanelor rămîne cel mai eficient mijloc de îndreptare, dar se cuvine a fi folosit cu înțelepciune, potrivit stării sufletești a penitentului. Esențial rămîne faptul cîștigării conștiinței de partea lui Hristos fără de care epitimia este nefolositoare. Este necesar să scoatem la lumină calea pozitivă de îndreptare: «păcatul nu se vindecă decît prin exercițiul virtuții contrare lui». Datoria preotului de a se spovedi el însuși este un lucru de sine înțeles. El trebuie să petreacă o deosebită viață duhovnicească, avînd patimile vindecate și biruite. A

fi duhovnic, înseamnă a fi dobândit simțirea tainică a prezenței Sfântului Duh, fără de care este o unealtă moartă, un simplu profesionist. Sfântul Simeon afirmă categoric: «Fără de minte și un nebun este acela fiind rob, se apucă să elibereze robii, îndrăznește să rivnească la puterea stăpînului său».

Indatoriri în legătură cu taina Sfintei Împărtășanii.

Sfânta Euharistie nu este numai o nouă îmbogățire în har, pentru cei care năzuiesc să ajungă la «starea de bărbat» a lui Hristos, ci este o împărtășire de Hristos însuși, este izvorul vieții divine.

Prin ea se realizează cea mai intimă unire posibilă între Hristos și credincios. «Cel ce mănîncă Trupul Meu și bea Sîngele Meu petrece în Mine și Eu întru El». Catehizarea credincioșilor asupra mării importanțe a acestei taine trebuie să se refere mai întîi la Euharistie ca dătătoare a oelor mai înalte forme morale. Oricine primește Sfînta Cuminecătură și intră în dumnezeiasca ei lumină, face experiența intrării în Cortul cel nefăcut de mîna al dumnezeirii, care este Duhul lui Hristos, Înțelepciunea și puterea lui Dumnezeu. Trupul și Sîngele lui Hristos sînt un tainic izvor nesecat care face posibil progresul infinit al desăvîrșirii spirituale. Ideea acestui progres este legată în mod intim de primirea repetată a Sfîntelor Daruri, de aceea preotul este dator să îndemne mereu pe credincioși a nu uita de pricestuirea lor. Împărtășirea fiind condiționată de Spovedanie, timpul și termenele de cuminecare rămîn aceleași ale Mărturisirii. În povățuirile din Liturghier se spune că «de va fi cu puțință», împărtășirea să aibă loc «la praznice», «iar de nu, negreșit în cele patru posturi de peste an». Ocazii deosebite sînt zilele de Paști și Crăciun.

Sfînta noastră Biserică învață că nu se pot împărtăși decît cei pregătiți și vrednici, după cuvintele Sfîntului Apostol Pavel: «să se ispitească omul pe sine și așa din piine să mănînce și din pahar să bea, că cel ce mănîncă și bea cu nevrednicie, judecată lui își mănîncă și bea, nesocotind trupul Domnului» (1 Corinteni XI, 28—29). Preotul duhovnic este dator să observe dacă în scaunul mărturisirii penitentul a dat dovadă de o transformare lăuntrică reală ca o condiție esențială a iertării păcatelor. Numai cu prețul unei cuminecări sacrilegiul poate exista, inconsecvență între credință și fapte, în fața potirului Domnului: «Vai nu numai de cel căruia i se împărtășește trupul Domnului, fiind în păcate, ci și de preotul care o face. Nu dați cele sfînte ciinilor și nu aruncați mîrgăritarele înaintea porcilor» (Matei VIII, 6), zice Sfîntul Vasile cel Mare. E mai de folos pentru creștini să nu se apropie de cele sfînte decît să ajungă a batjocori tainele mîntuirii. Datoria preotului este aceea de a-l pregăti pe credincios a se împărtăși cu vrednicie. În această privință numai seriozitatea cu care tratează duhovnicul lucrurile sfînte satisface adevărata iubire. Pregătirea pentru Împărtășire este necesară pentru toți credincioșii curați și vrednici. Ea constă din Spovedanie, fără de care nimeni nu se poate cumineca, din ținerea postului care poate fi numai o săptămînă, cînd împărtășirea nu are loc în vremea celor patru posturi, precum și din citirea pravilei sau a rugăciunilor premergătoare.

Preotul este și el dator a se pregăti după cuviință pentru slujirea Sfintei Liturghii, pentru împărtășire. Aflindu-se în fața altarului, preotul este mijlocitor între Dumnezeu și oameni și, prin Iisus Hristos, care se jertfește în mâinile sale, el aduce lui Dumnezeu, într-un singur ceas, mai multă închinare și mulțumire decât ar putea să o aducă toți îngerii și toți sfinții în toată veșnicia. De aceea el nu este primit la oficierea serviciului liturgic decât în anumite condiții de moralitate. Curăția ce i se cere nu stă în îndeplinirea fără greș, dar pe dinafară a unor obligații cultice, ci într-o anumită stare spirituală de pace și înălțare sufletească, pe care nu le poate dobîndi decât printr-o deasă spovedanie. Zelul lucrării faptelor bune și o deprindere morală statornică sînt cele care-l păzesc de căderea în păcate opritoare de preoție. Încă în Vechiul Testament s-a spus: «Preoții care se apropie de Domnul Dumnezeu să se sfințească pentru ca să nu-i lovească Domnul» (Ieșire XIX, 22).

Îndatoriri în legătură cu Taina Cununii.

Nunta sau Cununia este taina unei stări speciale. Ea revarsă peste cei ce se căsătoresc putere divină prin care aceștia se nasc «a doua oară» unul pentru altul, realizînd minunea de a fi într-un singur trup, după ce s-au unit amîndoi într-un singur «duh». Relația dintre mire și mireasă este asemenea legăturii dintre Hristos și Biserică. Acest adevăr de credință nu ar putea fi cunoscut dacă nu ar fi propovăduit sau învățat într-o catehizație. Deși căsătoria este o unitate naturală între bărbat și femeie, Taina Nunții îi dă însă caracter de unitate harică. Credincioșii vor ajunge să privească unitatea în Hristos drept izvorul din care căsătoria creștină primește energiile divine necesare noului fel de viață, menit să reziste oricăror încercări de destrămare. Același har îi face pe cei căsătoriți să vadă în copii o binecuvîntare a lui Dumnezeu. Unitatea, indisolubilitatea și sfințenia căsătoriei au constituit dintotdeauna postulatele esențiale ale căsătoriei creștine. Inspirați de cuvintele Mîntuitorului, după care soții trebuie să realizeze o armonie deplină, preoții trebuie să traducă aceste cuvinte, în predicile lor ca precepte călăuzitoare ale înfăptuirii unei familii integre. Ei trebuie să facă cunoscute impediamentele canonice la încheierea căsătoriei, urmărind păstrarea sănătății fizice și morale ale enoriașilor.

Aceste canoane sînt monite să foroască noamul de dogenorare, precum și să păstreze buna cuviință între membrii unei familii chemați să trăiască într-un anumit raport de intimitate. În apărarea indisolubilității căsătoriei, preotul trebuie să intervină cu stăruință în familia ce se află pe punctul dezorganizării, încercînd să oprească desfacerea căsătoriei. El trebuie de asemenea să împiedice acțiunile provocatoare de avort, rînduînd epitimii sau norme de pocăință pentru femeile care cu bună voia lor își leapădă pruncii. În predici speciale se cuvine să atragă atenția asupra menirii morale a soților, asupra datoriilor pe care le au părinții față de copii, ca și copiii față de părinți, punînd totodată în lumină și scopul social al căsătoriei care rezidă în strîngerea unității sociale și în sprijinul care se dă în felul acesta dezvoltării sociale. Dator este preotul a săvîrși slujba cununiei în biserică, locașul sfînt al Domnului, a citi cu atenție și cu evlavie rugăciunile rînduite, dar mai ales a oficia

cu demnitate și seriozitate partea cea mai de seamă a slujbei, punerea cununiilor. Cununiile închipuie podoaba, cinstea și răsplata care se aduce curăției și fericirii mirilor. Adevăratul păstor de suflete, preocupat de creșterea și formarea spirituală a tinerilor care ajung pînă în pragul căsătoriei culege, în asemenea ocazii, roade, iar nu frunze. Predica prin care se încheie cununia va pune în lumină bucuria tuturor celor ce iau parte la ceremonie, venind să admire virtutea mirilor și să le sporească fericirea.

Însoțirea dintre soți fiind un reflex al legăturii dintre Hristos și Biserică, o legătură deci de natură spirituală, pătrunsă de puterea și iubirea Sfîntului Duh și străbătută de harul divin, inaugurarea ei prin taina nunții se cade a fi precedată de Spovedanie, care poate să aibă loc odată cu încheierea actului de bunăînvoire. Cu acest prilej se face și catehizarea specială a mirilor înainte de cununie. În ea se va sublinia caracterul și scopul căsătoriei creștine, dar va fi în același timp și o verificare a cunoașterii și a învățaturii de credință ortodoxă pe care trebuie să le posede mirii. E bine ca la această catehizare să fie prezenți și nașii de cununie, care sînt martori și chezași ai temeiniciei făgăduințelor făcute de viitorii soți unii față de alții și trăiniciei legăturii lor pentru tot restul vieții. De obicei ei sînt aceiași cu cei de la Botez sau urmașii lor, trebuind să fie ortodocși și cu bună viețuire creștinească, purlîndu-se față de miri ca niște părinți și învățători ai acestora.

Îndatoriri ale preotului și credincioșilor în legătură cu Taina Sfîntului Maslu.

Sfîntul Maslu se săvîrșește pentru cei bolnavi, fiind taina care împărtășește harul tămăduirii trupești ca și al vindecării sufletesti. Întotdeauna trebuie să fie precedată de Mărturisire și catehizare, lămurindu-se astfel și temeiurile așezării lui de către Mîntuitorul însuși. Scopul primordial al Maslului privește însănătoșirea celui bolnav, dar și iertarea păcatelor lui. Desigur, cînd tămăduirea nu urmează imediat săvîrșirii Maslului, ea este anticipată de o mîngîiere, o ușurare și întărire sufletească care fac din suferință un instrument al mîntuirii și o scară către cer. De aceea o primesc și cei sănătoși.

Slujba Sfîntului Maslu se face în Biserică sau la casa bolnavului care o cere. Poate să aibă loc oricînd este nevoie. În popor se obișnuiește să se facă mai ales în zilele de post. În săptămîna Patimilor se săvîrșește Maslul de obște. După predania veche a Bisericii, pentru slujba Sfîntului Maslu trebuie șapte preoți, închipuind cele șapte daruri ale Duhului (Isaia XI, 2—3). La nevoie pot sluji numai trei, după numărul Treimii, niciodată mai puțin de doi. De acest lucru trebuie să se îngrijească preotul conducător și îndrumător al parohiei. Untdelemnul sfințit și plin de dar dumnezeiesc are puterea de a tămădui trupul, a izgoni bolile și neputințele, a curăți sufletul de întinăciunea păcatului și a împărtăși mila și îndurarea lui Dumnezeu. Între datoriile preotului față de credincioșii săi se înscrie și cercetarea bolnavilor, mai ales a celor ce se află în pragul morții.

Mai mult decît oricînd în cursul vieții, săvîrșirea Sfîntului Maslu le aduce celor ce se găsesc spre moarte iertarea păcatelor, liniștirea cuge-

tului și împăcarea cu Dumnezeu. Cu această ocazie acești credincioși se cuvine să primească și Sfînta Cuminecătură ca merindea cea mai de pe urmă și arvuna vieții veșnice.

A înțelege însemnătatea Sfințelor Taine, în viața creștină, înseamnă a vedea marile îndatoriri ce revin preotului în chivernisirea lor. O forță imensă stă ascunsă în sînul Bisericii, o forță capabilă de a ridica pe credincioși la înălțimea desăvîrșirii morale cerute de Hristos. Sfințele Taine sînt temelia vieții spirituale, dar numai prin vrednicia preotului devin realizarea însăși a împărăției lui Dumnezeu pe pămînt.

Pr. ILIE MOLDOVAN

DESPRE PRIETENIE — Meditație —

«Mai mare dragoste decît aceasta nimeni nu are, ca viața lui să și-o pună pentru prietenii săi».

(Ioan XV, 13)

Cuvintele acestea, rostite odinioară de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos către Sfinții Săi Apostoli, scot în evidență prietenia cea adevărată și pe prietenul cel plin de iubire față de prietenul său. Domnul și Mîntuitorul se adresează ucenicilor Săi, zicîndu-le: «Voi sînteți prietenii Mei» (Ioan XV, 14). «V-am numit pe voi prieteni, pentru că toate cîte am auzit de la Tatăl Meu vi le-am făcut cunoscute» (Ioan XV, 15). Cuvîntul «prieten», roștit de Mîntuitorul, este ca o zare de lumină pe cerul de volbură al vieții noastre, este ca un liman de mîngîiere în tălăzuirea patimilor omenești. Căci, într-adevăr, cînd privești în lumea aceasta și vezi răutate și dușmănie, parcă ești năpădit de un sentiment de deznădejde și te întrebi: cîți sînt prieteni cu adevărat și-și păstrează prietenia neîntinată și plină de dragoste și sacrificiu pentru prietenul său? Oare nu se reduce totul la cea mai grozavă ciocnire de interese, poftă și egoism, fie pe față fie învăluite în aparențele unor principii superioare? Oare în lupta vieții nu izbindește: nu cel blajin ci cel cu inima de piatră, nu cel darnic ci zgîrcitul, nu idealistul ci vicleanul, nu cel ce se jertfește pe sine pentru alții, ci cel ce jertfește pe alții pentru sine? Nu cumva sînt mai de preț: șiretenia, disprețul bunei cuviințe, egoismul, răutatea și ura decît iubirea, prietenia, dreptatea, bunătatea și altruismul? Iată tot atîtea întrebări pe care, poate copleșiți de năvala patimilor și le pun atîția și atîția oameni buni și îngrijorați de aparența înmulțire a răutății în lume. Și răspunsul ni-l dă Sfînta Scriptură din nesfîrșitele ei învățături, și iată cum: Domnul nostru Iisus Hristos ne zice: «Mai mare dragoste decît aceasta nimeni nu are ca viața lui să și-o pună pentru prietenii săi». Iar înțeleptul Vechiului Testament spunea pentru cei vechi: «Prietenul adevărat este plin de iubire în orișice

vreme, iar în nenorocire el este ca un frate» (Pilde XVII, 17); în alt loc completează și zice: «Prietenul tău să fie pentru tine ca sufletul tău» (Deut. XIII, 6). Da, așa se cuvine să fie, fiindcă prietenia este soră dreaptă cu dragostea și sacrificiul; dar să vedem cum este ea în viața noastră și cum trebuie să fie.

*

Între oameni sînt multe feluri de prietenii, sau legături cărora li se dă acest nume sfînt «prieten» sau «prietenie». Însă, asemenea legături în multe cazuri, mai bine s-ar putea numi: învoieli, înțelegeri, pacte sau contracte, pentru că scopul lor nu este un scop moral și dezinteresat. Asemenea legături de prietenii, din nefericire, nici nu țin prea mult, ci numai atît cît la mijloc este un înțeles material ce-i leagă unii de alții. Încetînd asemenea interes, încetează și legătura lor de prietenie, căutînd fiecare momentul în care să se desfacă de prietenul său închipuit. Dar nu de astfel de prietenii vreau să spun, ci de prietenii care leagă inimi cu simțăminte nobile unele de altele, de prietenii care înveselesc inima și sînt ca un balsam pentru viața omului, de prietenii care, ca untdelemnul și miresmele, întăresc sufletul celui ce are un prieten adevărat.

De altfel tot omul spune: «Și eu sînt prietenul tău», însă sînt prieteni numai cu numele. Nu este întristare mai grea să țină pînă la moarte, cînd un prieten se schimbă în dușman. O, tu vicleană fire omenească! De ce ai fost făcută să umpli fața lumii cu viclenii! Cît de rea este fapta prietenului care stă la masă cu tine, iar în timp de restriște se dovedește dușman! Adevăratul prieten se luptă cu dușmanul și pune mîna pe scut, în fața potrivnicului» (Isus Sirah XXXVII, 1—5). Adevăratul prieten își topește inima lui în inima ta, fiindcă prietenia sinceră este sentimentul care leagă două persoane; iar prietenul este persoana la care ținem și care ține la noi, este persoana pe care o iubim și care ne iubeste.

Prietenii se încheie în orice timp, în orice vreme a vieții. Dar este o fericire, cînd astfel de prietenii prind rădăcini încă din tinerețe și sînt grefate cu sentimente curate ale tinerețelor. Prietenii ce se încheie la vîrsta fragedă a tinereții sînt cu mult mai puternice și mai calde, decît acelea ce se leagă în vîrstă mai înaintată. Ele sînt cu mult mai vii și pătrund adînc sufletul nostru, iar ruperea lor dă naștere unuia dintre cele mai dureroase sentimente.

Prietenii sînt cele mai mari binecuvîntări de care ne putem împărtași, dacă sînt sincere și se fac din inimă curată. Sfintele Scripturi ne învață că: «Dacă îți faci un prieten, fă-l punîndu-l la încercare și nu te încrede degrabă în el, căci este cîte unul prieten pînă la o vreme, dar nu rămîne astfel în ziua necazului tău. Și este prieten care se întoarce în dușman și cearta dintre voi va da-o pe față, spre ocara ta. Și mai este prieten, tovarăș de masă și care nu va mai rămînea lîngă tine în ziua cînd se vor termina bucatele. Și cîtă vreme îți va merge bine, el va fi fratele tău sufletesc și va vorbi cu inimă largă cu cei din casa ta;

dacă însă vei ajunge nenorocit, el va deveni potrivnicul tău și de la fața ta se va ascunde. Un prieten credincios este acoperămint tare, și cel ce l-a găsit, a găsit o comoară. Nimic nu prețuiește mai mult ca un prieten credincios ; nici nu cîntar nu poate să-l cîntărească. Un prieten credincios este leacul vieții și cei ce se tem de Dumnezeu vor avea parte de el. Cel ce se teme de Domnul va ține prieteșugul său, căci după inima lui și-a ales prietenii (Isus Sirah VI, 6—16). Cu tot dreptul se zice despre astfel de prietenii, că ele ne măresc bucuria și fericirea și ne micșorează durerile și necazurile. Prietenia fiind de așa mare importanță pentru viață, să vedem care sînt datorile noastre față de prieteni și cu ce mijloace se poate întreține prietenia.

Din cele văzute pînă aici, putem trage concluzia că baza adevăratei prietenii este statornicia și încrederea, fără de care adevărata prietenie nu este de nici o valoare. Omul nestatornic și schimbător nu poate încheia legături de prietenie, cel mult în inima lui se pot naște sentimente binevoitoare sau de stimă față de acela cu care are legături. Dar sentimentele acestea nu țin mult ; lucruri fără valoare, un favor închipuit, un câștig neînsemnat îl face să părăsească pe aceia către care mai înainte arăta o înclinare. Despre omul cu caracter schimbător, nici nu se poate spune că are caracter, fiind lipsit de cele mai elementare facultăți morale. Asemenea oameni nu prezintă nici o garanție pentru viitor, și din cauza aceasta legătura de prietenie cu astfel de oameni nici nu este de dorit. Unde lipsește statornicia nu poate fi încredere, unde lipsește încrederea nu poate fi prietenie ; deci între prieteni trebuie să existe încredere deplină. Omul nestatornic este demn de neațenție, iar prietenul necredincios este un profitor. Prietenia cu astfel de oameni este în primejdie de a suferi din cauza toanelor lor nesăbuite.

*

Pentru susținerea prieteniei adevărate se cere ca bunii și adevărații prieteni să fie cu inima deschisă și curată, să fie sinceri și cu purtare corectă unul față de altul. După cum ne învață Sfînta Scriptură : «*Prietenul tău care este pentru tine să fie ca sufletul tău*» (Deut. XIII, 6). Nimic nu pune mai ușor capăt adevăratei prietenii, decît neîncrederea, bănuiala. Dacă împrejurările ne aduc în starea de a merge pe altă cale, dacă ne silesc să pornim altfel de cum dorește prietenul nostru, să facem aceasta cu sinceritate și pe față, cu inima deschisă și nu pe ascuns. Să nu tănuim modul natural de a fi, să nu facem secrete din motivele care ne-au îndemnat și ne îndeamnă să ne schimbăm ținuta de mai înainte. Să mărturisim cugetele noastre și să spunem părerile deschis, împărtășindu-le prietenului, pe cît ne îngăduie onoarea noastră și a prietenului nostru.

Încrederea reciprocă este sufletul adevăratei prietenii. Îndată ce slăbește această încredere, din prietenia de mai înainte nu mai rămîne decît numai coaja, miezul prieteniei este viermănos și stricat. Din intimitatea profundă de odinioară se naște mai întii un fel de curtenie, de politețe formalistă, apoi urmează niște maniere afectate de ambele părți

și în fine se naște antipatie și la urmă ură și bătaie de joc, cum zice Iov : «Prietenii mei își bat joc de mine» (XVI, 20).

Unii oameni care trec drept înțelepți, însă în realitate șireți, pretind ca față de prieteni să ne purtăm tot cu aceeași precauție ca și față de dușmani, fiindcă se poate întâmpla, ca prietenul nostru într-o bună zi să ne devină dușman. Regula aceasta ne înfățișează o inimă, care nu este în stare de o prietenie curată. Da, își are locul și această regulă, dar nu între prietenii adevărați, ci în prietenii care se bazează pe interese materiale, unde toate lucrurile se privesc din punct de vedere al utilității, al folosului, al unei rentabilități. Însă aceasta nu poate avea loc în prietenii legate între inimi curate, între inimi cu sentimente nobile.

Dar totuși, față de prieteni se cuvine să avem o conduită neajignitoare, și demnă. Greșesc aceia care cred că între prieteni fiind intimitate mare nu trebuie să fim cu atîta luare aminte la îndatoririle noastre față de prieteni. Ei zic, că față de prieteni ne putem permite o conduită și o ținută mai puțin cuviincioasă sau dură. Dar, din contra, fiindcă prietenia se bazează pe legătura ce există între inimi cu sentimente alese și egale, se bazează pe dorința de a plăcea reciproc, se cuvine deci a face această legătură cît mai plăcută. Cu cît oamenii stau mai aproape unii de alții, cu cît trăiesc în raporturi mai strînse unii cu alții, cu atît este mai necesar a se înlătura tot ce poate da naștere la neînțelegeri care produc necazuri, dureri și amărăciuni. Purtarea îndîrjită și încăpățînarea între prieteni nu trebuie să aibă loc. Disprețul față de prieten, derîderea, aplecarea spre ceartă și contrazicerea dezbină pe prieteni. Și tocmai aceasta este ceea ce se trece adesea cu vederea. Nu-i de ajuns să ne arătăm sinceritatea față de prieteni în momente grele și de mare importanță. Acestea vin rar în viața omului. În viața de toate zilele, toți cei în nevoi trebuie ajutorați căci prin acestea le ușurăm viața, și le arătăm adevărata prietenie.

*

Apoi, se cuvine să nu dăm crezare îndată la vorbele rele ce se spun despre prietenii noștri. Dacă nu ne-am însoțit cu cineva fără precugetare, atunci să nu credem îndată și ușor lucrurile ce ni se aduc la cunoștință împotriva lui ; căci «omul cu gînd rău ațîță cearta și defăimătorul desparte pe prieteni» (Pilde XVI, 28). Să ne aducem dar aminte că între oameni există și duh de răutate, căruia îi place să producă neînțelegeri, discordie și vrăjmășie între cei ce se au bine unii cu alții. Sfintele Scripturi ne învață să ne ferim de oamenii porniți spre rele căci «oamenii răi n-au înțelegere pentru lucrul drept» (Pilde XXVIII, 5) și «din pricina greșalelor unui om, zilnic se ivesc certuri» (Pilde XXVIII, 2). «Cărbunii, zice înțeleptul Solomon, slujesc la încălzit, lemnele pentru foc, iar omul certăreț ca să aprindă cearta» (Pilde XXVI, 24). Să ne ferim de mărturiile mincinoase, care aduc ceartă între frați căci «Mărtorul mincinos mărturisește strîmb și seamănă vrajbă între frați» (Pilde VI, 19) ; și încă, este ca un «ciocan și sabie și săgeată ascuțită omul care mărturisește strîmb împotriva aproapelui său» (Pilde XXV, 18).

Așadar, să nu credem îndată șoaptelor acelor care sub masca îngrijirii pentru binele nostru ne dau sfaturi să fim cu băgare de seamă față de aceia, care și-au câștigat încrederea noastră. Să fim dar atenți, ca nu cumva sub masca îngrijirii să fie ascunsă rea voință și interese egoiste. Să nu lăsăm ca veninul neîncrederii, al bănuielii să ne tulbure îndată liniștea și sufletul nostru. Este un semn de slăbiciune a crede ușor și pe loc tot ce ni se suflă la ureche, sau a fi bănuitori și a lua de adevărată totdeauna partea cea rea. Omul înțelept, omul de caracter nu cugetă și nu vorbește despre aproapele său lucruri rele și nici nu bănuiește astfel de lucruri despre prietenul său.

În fine, mai presus de toate, se cere să nu părăsim prietenul nostru când se află în pericol sau în nevoie. «Rămii credincios prietenului tău în sărăcia lui, ca să te bucuri împreună cu el când va da de belsug, rămii cu el în vreme de necaz, ca să ai și tu parte la fericirea pe care o va afla. Să nu-ți fie rușine de prietenul care a căzut în nevoie și nu te ascunde de la fața lui, căci dacă i se va întâmpla vreun neajuns din nepăsarea ta, orice va auzi se va feri de tine» (Isus Sirah XX, 21—24).

*

* * *

În această lume, sînt mulți oameni care țin la prietenii lor, atita timp cît acestora le merge bine. Pînă cînd le merge bine, ei le sînt prieteni înfocați și prea iubiți sau cel puțin așa se arată. Însă, de îndată ce ajunge vreo nenorocire pe prietenul lor, ei încep să se îndepărteze de el, încep a-și despărți folosul și câștigul de al prietenului lor. Inima unor astfel de prieteni, într-adevăr, n-a simțit multe.

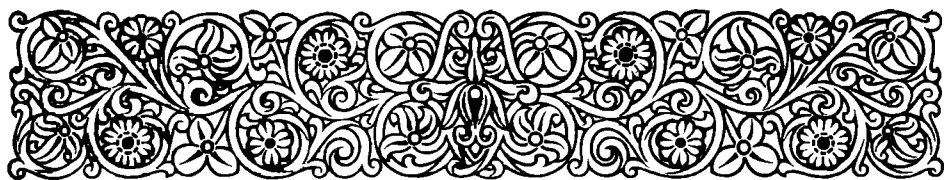
Dovada cea mare a prieteniei este slatornicia în prietenie în vremuri grele, în vremuri de lipsă și de necaz. Dacă prietenul nostru este defăimat și calomniat, ni se cuvine să-i luăm partea lui fără amîinare și cu curaj, mai ales cînd este fără vină. Dacă poziția lui se schimbă, dacă rota vieții lui începe a se suci în partea contrară, atunci a sosit vremea ca în grabă și cu zel să-i sărim în ajutor. «Căci un frate ajutat de fratele său este ca o cetate tare și înaltă, el este ca un palat cu temelie bine așezată» (Pilde XVIII, 19).

Aceasta ne-o impun și religia și morala creștină. O astfel de prietenie este vrednică de stimă și numele acelor care și-au jertfit viața pentru prieteni s-a păstrat cu venerație pentru viitorime. Căci «mai mare dragoste decît aceasta nimeni nu are ca viața lui să și-o pună pentru prietenii săi» (Ioan XV, 13). Iar rușine și batjocură a ajuns pe aceia, care în timpuri grele au părăsit pe prietenii lor.

«Prietenul adevărat este plin de iubire în orișice vreme, iar în nenorocire el este ca un frate» (Pilde XVII, 17).

Pr. Prof. NICOLAE CIUDIN

PAGINI ALESE DIN SFINȚII PĂRINȚI

SFÎNTUL VASILE, CEL MARE, CUVÎNTAREA ÎNTÎIA DESPRE POST

1. «Să sunați din trâmbiță, zice, în prima zi a lunii, în ziua strălucită a sărbătorii voastre» (Psalmul 80, 3). Aceasta poruncește iudeilor profetul. Nouă însă, sărbătoarea care precede pe celelalte zile, ne este vestită, mai puternic decât orice trâmbiță și mai strălucit decât orice instrument muzical, de lecturile (sfinte). Pentru că de la Isaia, care a respins felul iudaic de a posti și a arătat care este postul cel adevărat, am aflat sensul posturilor. «Postind, să nu te ciorovăiești și certii», «ci dezleagă legăturile răutății» (Isaia 58, 4 și 6).

Iar Domnul zice: «Cînd postiți să nu luați înfățișare posomorită, ci spală-ți fața și ungeți- capul» (Matei 6, 16-17). Așadar, să ne purtăm precum am fost învățați, să nu fim posomorîți în zilele care urmează, ci veseli, așa cum se cuvine să fie sfinții. Nu se încununează fricosul, nici nu învinge cel trist. Să nu fii posomorît pe cînd primești îngrijire. Este absurd să fim triști odată cu schimbarea alimentelor și să nu ne bucurăm de sănătatea sufletului, să se vadă că dăm mai mare importanță plăcerii pîntecului decât grijii de suflet. Pentru că, pe cînd îndestularea de bucate limitează plăcerea la pîntec, postul aduce cîștig sufletului. Să te bucuri că doctorul ți-a dat medicamentul care distruge păcatele. Căci precum medicamentele cu acțiune puternicăucid vietățile ce iau naștere în măruntaiele copiilor, la fel și postul, care cu adevărat merită acest apelativ (de medicament) —, intrînd în suflet ucidă păcatul care se cuibărește în adîncul lui.

*

2. «Unge-ți capul și spală-ți fața» (Matei 6,17). Cuvîntul acesta te duce cu gîndul la taine; se unge cel care se miruiește și se spală, cel care se curățește (în baia botezului). Această poruncă tu s-o aplici la omul lăuntric. Să-ți curățești sufletul de păcate. Să-ți ungi capul cu ungere sfîntă, pentru a deveni părtaș al lui Hristos și așa să postești.

Să nu-ți posomorăști fața ca ipocriții. Fața se posomorăște când dispoziția interioară este umbrită de o inimă prefăcută, când se acoperă de minciună ca de o perdea. Ipocrit este cel care împrumută chip străin la teatru. Pe când el este rob, de multe ori ia chip de stăpîn și pe când el este cetățean simplu, ia chip de rege. Așa este în această viață. Cei mai mulți joacă teatru pe scena vieții lor, altceva avînd în inimă și altceva comunicînd semenilor lor. Tu, însă, nu-ți posomorî chipul, ci arată-te precum ești. Să nu te arăți posomorît, cu gîndul că pîrînd cumpătât, ai putea fi lăudat. Pentru că binefacerea care este trîmbițată n-duce folos și postul făcut de ochii oamenilor n-duce cîștig. Cele făcute ostentativ nu rodesc în viața viitoare; rodul lor este distrus de lauda oamenilor. Aleargă, deci, cu bucurie la darul postului. Postul este un dar de mult, care nu se învechește nici nu îmbătrînește, ci se reînnoiește, înflorește și aduce roade mereu.

3. Consideri că socotesc vechi postul, pentru că îl raportează la lege? Dar postul este mai vechi decît legea. Dacă ai răbdare puțin, vei afla adevărul. Să nu socotești că ziua ispășirii — decretată pentru Israil a fi ziua a zecea din luna a șaptea (Levitic 16,29 ; 23,27) —, este începutul postului. Hai, pășind prin istorie, cercetează-i vechimea. Ceea ce vei afla nu este ceva nou, este lucru de mare preț al strămoșilor. Și cum orice lucru vechi meriță respect, să respecti și tu vechimea postului. Postul este de aceeași vîrstă cu omenirea; a fost legiferat în paradis. Prima poruncă pe care a primit-o Adam suna așa: «Din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mîncăți» (Gen. 2,17). Cuvintele «să nu mîncăți» legiferau postul și cumpătarea. Dacă Eva n-ar fi mîncat din rodul pomului, acum n-ar fi fost necesar acest post. «Pentru că n-au nevoie de doctor cei sănătoși, ci cei bolnavi» (Matei 9,12). Păcatul ne-a răvășit și este necesar să ne reabilităm prin pocăință. Dar pocăința este nelucrătoare fără post. Prin cuvintele: «Blestemat să fie pămîntul. Să-ți rodească spini și pălămidă» (Gen. 3,17-18); și s-a rînduit să fii pus la încercări și să nu trăiești în plăceri; să ai postul mijloc de apărare înaintea lui Dumnezeu. Dar și modul de viață din paradis era tot un fel de post. Mai întîi prin faptul că prin cumpătare omul era asemenea îngerilor, apoi pentru că toate cele rele inventate mai tîrziu de mîntea omului, n-au fost concepute în paradis. Astfel, în paradis n-au existat beții, jertfe de animale și toate cele cîte tulbură mîntea omenească.

4. Pentru că n-am postit am pierdut paradisul; să postim, deci, pentru a reîntra în el. Nu vezi că Lazăr, prin intermediul postului, a intrat în paradis? (Luca 16,20-31). Să nu imiți, neascultarea Evei, să nu accepți iarăși ca sfetnic pe șarpe, care ca unul ce pare că poartă grijă de trup, îndeamnă la mîncare. Să nu invoci boala și neputința trupezască. Pentru că aceste motive nu mi le spui mie, ci celui ce știe toate. Spune-mi, nu poți să postești? Dar poți să te îmbuibezi toată viața și să-ți zdrobești trupul sub povara celor consumate. Știu că nici medicii nu prescriu ce-

lor bolnavi varietate de mâncăruri, ci ajunare și dietă. Cum, tu care pe acestea le poți, zici că pe acelea nu le poți? Ce este mai ușor pentru pîntec, să petreacă noaptea cu puținul dietei sau să stea îngreuiat de mulțimea bucatelor? Ce zic, să stea, mai degrabă, să se perpelească încărcat și chinuit? Ce să spun, că și căpitanul salvează mai greu vaporul supraincercat decît pe cel bine echipat și ușor. Pentru că, pe cînd cel apăsător de greutate, este scufundat de o furtună cît de mică, cel cu încărcătură potrivită înfruntă furtuna cu ușurință, dat fiind că nimic nu-l împiedică să se ridice deasupra valurilor. La fel sînt și trupurile oamenilor: cînd îndestularea continuă le îngreuiază, cad ușor pradă bolilor. Însă cînd se folosesc de hrana tare și ușoară, evită ca pe un naufragiu răul pe care-l aduce boala și străbat dificultatea prezentă întocmai cum vaporul străbate un vârtej de ape. Așadar, după părerea ta, — dacă susții că pentru cei bolnavi este mai folositoare îmbuibarea decît dieta —, liniștea este mai obositoare decît alergarea și repaosul este mai obositor decît lupta.

*

5. Dar să revenim la istorie pentru a stabili vechimea postului. Toți sfinții au primit și păstrat postul ca pe o moștenire scumpă. Transmițîndu-l din tată în fiu, moștenirea s-a păstrat prin succesiune pînă la noi. În paradis n-a existat vin, nici jertfe de animale, nici mâncăruri din carne. Vinul a apărut după potop. După potop s-a zis: «Să mîncăți din toate (vietățile) și din toată iarba verde» (Gen. 9,3). Atunci a fost permisă desfătarea, cînd a fost respinsă desăvîrșirea. Dovadă că vinul nu era cunoscut și ca atare nu era folosit de oameni este fapta lui Noe. Pentru că nu-l încercase și nici pe altcineva n-a văzut făcînd aceasta, a căzut, din neatenție, pradă beției. «Noe a sădit vie — zice Scriptura — a băut din rodul ei și s-a îmbătat» (Geneza 9,20-21). Nu pentru că era bețiv, ci pentru că n-a cunoscut măsura băuturii. Astfel, pe cînd beția este posterioară paradisului, postul este la fel de vechi ca și el.

Am aflat, apoi, că și Moise s-a apropiat de munte după ce a postit (Ieșire 24,18). Pentru că n-ar fi îndrăznit să se apropie de piscul care fumea, nici n-ar fi avut curajul să intre în nor, dacă nu s-ar fi înarmat cu postul. După ce a postit, a primit legea, scrisă pe table de degetul lui Dumnezeu.

Dar, pe cînd sus pe munte postul primea ca recompensă legea, jos lăcomia împingea la idololatrie. «A stat poporul să mănince și să bea și s-a ridicat să joace» (Ieșire 32,6). Consumarea vinului a făcut inutilă petrecerea robului lui Dumnezeu, timp de patruzeci de zile în post și rugăciune.

Tablele, scrise de degetul lui Dumnezeu, pe care postul le primise ca recompensă, au fost zdrobite din cauza beției, profetul găsind că nu este drept ca un popor bețiv să primească legi de la Dumnezeu. Într-o clipită, datorită lăcomiei, poporul care cunoscuse pe Dumnezeu și cele mai mari minuni s-a rostogolit în nebuneasca adorare de idoli a Egiptenilor. Compară-le, deci pe amîndouă: în ce măsură postul și îmbuibarea duc către Dumnezeu și către mîntuire. Dar să mergem mai departe.

*

6. Care este acel lucru care a spurcat pe Esau și l-a făcut rob fratelui său? Nu pentru o mîncare a renunțat el la dreptul de întii născut? (Geneză 25,30-34). Și pe Samuil nu l-a dăruit mamei sale rugăciunea și postul? (I Regi, 1,13-16). Care a fost acel lucru ce a făcut nebărit pe marele erou Samson? Nu a fost tot postul, datorită căruia a fost conceput în pîntecele mamei sale? (Judecători 13,4). Postul l-a născut, postul l-a alăptat, postul l-a făcut bărbat; acest post pe care îngerul l-a prescris mamei sale. «Să nu guste din rodul viței — a zis — și să nu bea vin, nici băutură tare» (Judecători 13,14). Postul naște profeți, întărește pe cei puternici și face înțelepți pe legiuitori; postul păzește sufletul și pune trupul în siguranță, este armă pentru cei virtuoși și palestră pentru atleti. Postul respinge ispitele și face sufletul cucernic, face casă bună cu sobrietatea și aduce înțelepciune. În războaie face bravuri, iar în timp de pace preamărește liniștea. Sfințește pe nazarinean și desăvîrșește pe preot. Pentru că preotul nu poate sluji fără să fi postit în prealabil; nu numai acum, cînd săvîrșește cultul tainic și adevărat, dar și în trecut, cînd a săvîrșit cultul prefigurativ, cel rînduit de lege. Postul a învrednicit pe Ilie să vadă privestea cea mare. Postind patruzeci de zile el și-a curățit sufletul și s-a învrednicit să vadă pe Domnul, în peștera din Horeb (III Regi, 19, 8-13), atît cît este cu puțință omului să-l vadă. Postind, a redat văduvei pe fiul ei, după ce prin post s-a arătat puternic împotriva morții. Din gura care a postit a ieșit cuvîntul care a oprit cerul să dea ploaie timp de 3 ani și 6 luni, din cauza poporului nelegiuit. Și pentru a înmuia inima împietrită a celor tari la cerbicie, s-a supus, împreună cu ei, suferințelor.

De aceea, a zis: «Viu este Domnul. Nu va fi apă pe pămînt, decît după cuvîntul meu» (III Regi 17,1). Prin foamete poporul întreg a fost supus la post, pentru a îndrepta răul care venise din îmbuibare și din viață deșăntată. Dar viața lui Elisei? Cum a fost? Cum a fost găzduit de Sunamita și cum a primit pe profeți? Nu i-a găzduit cu ierburi sălbatice și puțin ulei? (IV Regi 4, 42-44). Atunci cînd, — fiindcă împreună cu alte ierburi fusese adunat și curcubetele și cei care le-ar fi mîncat s-ar fi aflat în pericol de moarte —, prin rugăciunea celui ce postise a fost îndepărtat otrava (IV Regi 4, 40-41). Într-un cuvînt, se poate spune că postul a condus către Dumnezeu pe toți sfinții.

Există un material, numit amiant, care pus în foc pare că se carbonizează, însă scos afară vezi nu numai că n-a ars dar că este și mai curat, ca și cînd ar fi fost nălbit în apă. Asemenea acestuia, prin post, au fost trupurile celor trei tineri din cuptorul Babilonului (Daniil 1,8-16). Pentru că, în flăcările cuptorului stînd, ca și cînd ar fi fost de aur, n-au pățit nici o vătămare. Flacăra nu i-a mistuit, ci i-a păstrat întregi, deși nimic n-o putea îmblinzi, alimentată fiind de naft, smoală și viță uscată, deși se ridicase 49 de coți și mistuise tot ce era în jur, chiar și pe mulți dintre haldei. Pe acest foc tinerii l-au călcat în picioare, respirînd în mijlocul lui aer răcoros, pentru că mai înainte au postit (Daniil 3, 24-33).

7. Cît despre Daniil, bărbatul dorințelor, cel care trei săptămîni n-a mîncat pîine și n-a băut apă (Daniil 10, 2-3); el a învățat pe lei să postească, atunci cînd a coborît în groapă (Daniil 6, 12-16). Căci, ca și cînd ar fi fost alcătuit din piatră sau aramă sau altă materie tare, lei n-au îndrăznit să-și înfigă dinții în el. În felul acesta, după ce a întărit trupul bărbatului, întocmai ca vopseaua fierul, postul l-a făcut de nebiruit înaintea leilor. Pentru că nu și-au deschis gura împotriva lui. Postul «a stins puterea focului și a închis gura leilor». Postul înalță rugăciunea la cer, îi devine aripă în zborul ei ascendent. Postul aduce propășire caselor, este mama sănătății, îndrumător al tinerilor, podoabă a bătrînilor, tovarăș bun al celor ce merg pe cale și al celor ce locuiesc împreună. Bărbatul nu-și bănuiește soția cînd o vede postînd, iar femeia nu este muncită de gelozie atunci cînd bărbatul ei postește. Cine și-a păgubit casa cu postul? Socotește-ți lucrurile înainte și după post. Nimic din cele ce ai nu vor dispărea datorită postului.

Nici un animal nu mugește de moarte, nicăieri nu se varsă sînge. Cuțitul nu mai este folosit de măcelar, iar masa se întinde cu cele ce stau la îndemînă. Scriptura spune că simbăta s-a dat iudeilor pentru ca «să se odihnească animalul și robul» lor (Ieșire 20,10). Fie ca postul să devină timp de repaus pentru servitorii care slujesc tot anul. Dă repaos bucătarului tău și lasă liber pe intentend. Să înceteze a mai sluji paharnicul și cel ce pregătește mîncărurile dulci. Să se liniștească odată casa de zgomote, de mirosul bucatelor, de cei care o țin într-un du-te-vino, slujind pîntecului, ca unei doamne mofturoase. De bună seamă că și percepții slăbesc pentru puțin timp pe cei îndatorați cu birul. Atunci și pîntecele să dea un pic de răgaz gurii, să ne dea pace cinci zile, acesta care cere mereu și niciodată nu este îndestulat, care astăzi primește și mâine, uitînd, cere din nou. Cînd este sătul filozofează despre cumpătare, iar cînd se goleşte uită de învățături.

*

8. Postul nu aduce datorii bănești și orfanul celui ce postește nu este sufocat, ca de un șarpe, de datoriile tatălui său. Dar ce spun, postul ne prilejuiește bucurii. Pentru că după cum setea face plăcută băutura și foamea îndulcește masa, la fel și postul dă gust bucatelor. Prin faptul că se interpune și întrerupe continuitatea îmbuibării, alimentele cu care te-ai obișnuit îți par foarte de dorit. Încît, dacă vrei să-ți pregătești masă plăcută, acceptă schimbarea pe care o impune postul. Tu însă trăind mereu în desfătări, ai uitat ce înseamnă adevărata plăcere. Pentru că nimic nu este atît de plăcut, încît printr-o continuă folosire, să nu devină de disprețuit. Cu cît un lucru este mai rar, cu atît prezența lui este mai dorită. De aceea, Creatorul a legat viața noastră de o sumedenie de lucruri, pentru ca prin folosirea lor alternativă, harul să le rămînă același. Nu vezi că și soarele ți se pare mai strălucitor după trecerea nopții? Și starea de veghe mai plăcută după cea de somn? Și sănătatea mai dorită după experiența bolii? Așadar, și bucatele sînt mai plăcute după post; mai plăcute atît pentru cei ce întînd mese bogate, cît și pentru cei ce se mulțumesc cu puțin sau țin regim.

*

9. Să te temi de exemplul bogatului. Viața în desfătări l-a dus la iad. Deși n-a făcut nedreptăți, pentru viața senzuală a fost prăjit în cupretorul de foc. Or, pentru a stinge acel foc este nevoie de apă. Dar postul nu ajută doar la dobândirea bunurilor viitoare, el este foarte folositor pentru trup. Pentru că vigoarea trece odată cu timpul și firea devine neputincioasă să ridice greutatea celor acumulate în trup. Ia aminte, ca nu cumva pentru faptul că acum respingi apa, să dorești mai târziu un strop din ea, ca și bogatul (Luca 16,24). Nimeni nu s-a îmbătat de apă. Pe nimeni n-a durut capul pentru că a fost îngreunat de apă. Bînd apă, nimeni n-a avut nevoie de picioarele altuia, picioarele nimănui n-au fost legate și mîinile nefolositoare. Pentru că reaua digestie, de care în mod firesc au parte cei care se îmbuibează, provoacă boli grele trupurilor. Culoarea celui care postește este decentă; obrazul lui nu este îmbujurat, dar este împodobit cu paloarea înțelepciunii. Privirea îi este blîndă, mersul cuviincios, fața gînditoare, — fără rîset necontrolat —, cuvintele măsurate, inima curată. Adu-ți aminte de sfinții tuturor timpurilor «de care lumea n-a fost vrednică. Ei au pribegit, îmbrăcați în cojoace și piei de capre, au fost în lipsuri, au fost prigoniiți și supuși la munci» (Evrei, 11,37-38). Pe ei să-i imiți dacă vrei să fii în ceata lor.

Ce a odihnit pe Lazăr în sinurile lui Avraam? (Luca 16,23). Nu postul? Dar viața lui Ioan n-a fost un post continuu? El n-a dispus de pat, nici de masă, nici de pămînt arabil, nici de boi pentru arat, nici de cupretorul pentru pîine, într-un cuvînt, de nimic din cele care întretin viața. De aceea «dintre cei născuți din femei, nimeni nu s-a arătat mai mare decît el» (Matei 11, 11). Tot postul a ridicat și pe Pavel pînă la al treilea cer (II Cor. 11, 27, 12, 2). Argument pentru toate cîte am afirmat este Domnul. El, după ce și-a fortificat prin post trupul, pe care l-a luat din pricina noastră, a primit în El (Matei 4, 2) atacurile diavolului, învățîndu-ne prin aceasta și pe noi cum să ne pregătim prin post în vederea luptei cu ispitele. Ca Dumnezeu el nu putea fi ispitit de diavol, însă s-a făcut om și a primit să fie în lipsă pentru a primi isпита, iar înainte de a se înălța la cer a mîncat pentru a arăta ce fel de trup a avut și a înviat (Luca 24,43). Tu însă crești în greutate, te îngrași și te moleșești, iar cugetul ți se atrofiază, nepreocupîndu-te învățăturile mîntuitoare. Nu știi că în timp de război înfrîngerea unei părți echivalează cu înfrîngerea și a aliaților ei, că acela care face alianță cu trupul se luptă împotriva spiritului, iar cel ce face alianță cu spiritul supune trupul? «Pentru că acestea sînt lucruri potrivnice unele altora» (Galateni 5,17). Încît, dacă vrei să-ți întărești cugetul, trebuie să-ți domolești trupul prin post. Pentru că aceasta vrea să spună Apostolul cînd zice: «Cu cît omul din afară trece, cu atît omul dinăuntru se înnoiește» (II Corinteni 4,16) și: «Cînd sînt slab, atunci sînt tare» (II Cor. 12,10).

Deci nu disprețuiești mesele stricătioase? Nu preferi masa împărăției împodobită de postul de aici? Nu știi că prin îmbuibarea peste măsură îngrași viermele cel neadormit? Care dintre cei îmbuibați și cu viață senzuală a primit vreun dar spiritual? Moise, pentru a primi a doua oară legea, a trebuit să postească încă o dată, iar ninivitenii au evitat pe-

deapsa pentru că și animalele lor au postit (Iona 3,4-10). Ale căror trupuri au căzut în pustiu? Nu ale celor care au dorit să mănince carne? (Evrei 3,17). Nu ale celor care, afăta timp cât s-au mulțumit cu mana și cu apa care izvoră din piatră, au învins pe egipteni și au străbătut marea? «Nimeni dintre ei nu era bolnav» (Psalmul 104,37), dar pentru că și-au amintit de carnea din cazane (Ieșire 16, 3) și cu gândul s-au întors în Egipt, n-au văzut pământul făgăduinței. Cazul acesta nu te cutremură? Nu-ți este teamă că mîncarea multă te împiedică să obții bunurile făgăduite? Află că nici înțeleptul Daniil n-ar fi avut vedenii, dacă nu și-ar fi curățit sufletul prin post. Aburul bucatelor grase, ridicîndu-se întocmai ca un nor, împiedică pătrunderea cugetului de lumina Duhului Sfînt. Dacă există vreo hrană îngerească, aceasta este piinea; așa ne îndreptîncează profetul, zicînd: «Omul a mîncat din piinea îngerilor» (Psalmul 77,25). Nu carnea, nici vinul, nici una din cele cîte sînt în grija robilor pîntecului. Postul este armă în lupta împotriva demonilor, pentru că Domnul zice: «Neamul acesta (de demoni) nu poate fi scos prin nimic altceva, decît numai prin rugăciuni și post» (Marcu 9,28). Acestea, deci, sînt bunurile ce ne revin de pe urma postului, pe cînd îndestularea pîntecului este începutul păcatului. Pentru că odată cu desfătarea, cu beția și mîncărurile drese năvălesc în om tot felul de porniri animale. Acestea fac din oameni «cai nărașiți» (Ieremia 5, 8), împingîndu-i la perversiuni. Postul impune măsura și în chestiunile care privesc viața conjugală; pedepsește lipsa măsurii în exercitarea celor îngăduite de lege și, cu acordul soților, impune pauză pentru ca aceștia să se dedice rugăciunii.

*

10. Deci, să nu limitezi postul la abținerea de la mîncăruri, pentru că adevăratul post înseamnă abținerea de la rele. A posti înseamnă «să dezlegi legătura nedreptății» (Isaia 58,6), să ierți pe aproapele pentru necazul ce ți-a făcut și să-i lași datoriile. «Să nu postești ca să te ciorovăiești și să te cerți» (Isaia 58,4). Dar tu nu măninci cărnuri, măninci însă pe fratele tău. Nu bei vin, dar faci risipă de insulte. Măninci doar seara, dar îți petreci ziua în tribunale.

«Vai de cei ce se îmbată, dar nu de vin» (Isaia 28,1). Pentru că există și altfel de beții. Minia este beția sufletului, pentru că te scoate din minți ca și vinul. Întristarea este beție, pentru că sufocă cugetul. Frica este beție, cînd se naște acolo unde nu trebuie. Pentru că, zice Psalmistul, «Izbăvește-mă de teama ce-mi inspiră dușmanul meu» (Psalmul 63,1). Într-un cuvînt, fiecare dintre pasiunile care tulbură mintea, pe drept se poate numi beție. Ia gîndește-te la cel beat de minie. Nu mai este stăpîn pe sine. Nu se mai recunoaște. Nu cunoaște pe cei de față. Ca și cînd s-ar lupta pe întuneric se agață de orice, se împiedică de orice, nu știe ce zice, insultă, lovește, amenință, se jură, țipă și se frămîntă. Ei bine, această beție s-o eviți, iar beția vinului să n-o accepți. Să nu preferi vinul apei. Să nu începi postul beat. Pentru că nu ajunge cineva la dreptate prin nedreptate, nici la cumpătare prin destrăbălare și, în general, nu se ajunge la virtute prin răutate. Alta este poarta postului.

Beția duce la destrăbălare și cumpătarea la post. Luptătorul se antrenează dinainte, iar cel ce postește începe mai dinainte a fi cumpătat. Să nu pui urgia beției înaintea celor 5 zile de post, ca și când le-ai răzbuna, ca și când ai înșela cu sofisme pe legiuitor. Pentru că în zadar îți chinuiești trupul când nu simți mîngiere pentru lipsa îndurată. Torni într-un ulcior spart.

Pentru că vinul își ia repede drumul propriu, însă rămîne păcatul. Robul fuge când îl lovește stăpînul, tu însă stăruiești în vin, deși zilnic îți lovește capul? Nevoile trupului sînt cea mai bună măsură pentru întrebuințarea vinului (I Tim. 5,23). Dacă întreci măsura, mîine vei avea capul greu, vei căsca, vei fi amețit și vei duhni a comină. Ți se va părea că toate se învîrtesc, că toate se mișcă. Beția aduce un somn frate cu moartea, o stare de veghe ce seamănă a vis.

*

11. Știi tu oare cine este cel pe care trebuie să-l primești? Este cel care a zis: «Eu și Tatăl vom veni și ne vom face lăcaș în el» (Ioan 14, 23), adică în cel cumpătat. De ce, dar, te îmbeți și închizi drumul Stăpînului? De ce îndemni pe dușman să ocupe fortărețele tale? Beția nu primește pe Domnul și îndepărtează pe Duhul Sfînt. După cum fumul alungă albinele, la fel și urgia beției îndepărtează harurile spirituale. Postul aduce buna întocmire a cetății, pacea caselor și mîntuirea casnicilor. Vrei să vezi măreția lui? Compară, te rog, seara de azi cu cea de mîine; vei vedea că gălăgia și agitația din oraș vor fi înlocuite de o liniște adîncă. Eu doresc ca seara de azi să semene în decență cu cea de mîine, iar bucuria zilei de mîine să nu fie mai mică decît a celei de azi. Și fie ca Domnul, care ne-a învrednicit să ajungem în acest timp al anului, să ne dea, ca unor luptători — după ce vom arăta stăruință în luptele care ne stau înaintea — să ajungem la ziua cea mare a încununării, la judecata lui Hristos în veacul viitor al răsplătirii, că lui se cuvine slava în veci — Amin.

CUVÎNTAREA A DOUA DESPRE POST

«Preoți, zice profetul, mîngiați pe poporul meu. Vorbiți în «urechile Ierusalimului» (Isaia XL, 1—2).

1. Puterea cuvîntului este mare; el poate să înmulțească rîvna celor vrednici și să stimuleze ambiția celor leneși. De aceea, rînduind armata în ordine de bătaie, înainte de a începe lupta, generalii adresează ostașilor cuvinte de îndemn, cuvinte care adesea au atîta putere, încît fac pe mulți dintre soldați să disprețuiască moartea. De aceea, antrenorii, atunci cînd conduc pe atleți la luptele din stadion, atît îi îndeamnă să nu precupețească nici un efort pentru a fi încununați, încît mulți dintre ei atît de mult doresc victoria, că nu mai iau aminte la

trup. De aceea, este necesar ca și eu, care așez în ordine de bătaie, împotriva dușmanilor nevăzuți, pe ostașii lui Hristos și pregătesc, prin cumpătare, pe atleții dreptei credințe pentru cununile dreptății, să le adresez cuvînt de îndemn.

Dar ce spun, fraților? Dacă este firesc ca cei care fac războaie și cei care se antrenează în palestre să urmărească a deveni mai vîguroși prin abundența meselor, pentru ca mai puternici să intre în luptă, la fel de firesc este ca cei care «nu se luptă cu carnea și cu sîngele, ci cu puterile și stăpînitorii întunericului acestuia, cu duhurile răutății» (Efeseni 6, 12), să se exerseze pentru lupta lor prin post și cumpătare. Pentru că, pe cînd uleiul face vîguros pe luptător, postul întărește pe atletul dreptei creierințe. Și cu cît dai mai puțină hrană trupului, cu atît mai mult vei face să strălucească sufletul de vigoare duhovnicească. Iar biruința asupra dușmanilor nevăzuți se realizează nu cu puterile trupului, ci prin puterile sufletului, prin perseverență și răbdare.

2. Știînd că diavolul nu se obrăznicește împotriva celui ce postește, iar îngerii păzitori ai vieții noastre arată mai multă sollicitudine față de cei care s-au curățit prin post, postul este totdeauna folositor. Și cu atît mai mult acum, cînd în întreaga lume se vestește cuvîntul Evangheliei. Pentru că nu există insulă, nici oraș, nici neam, nici continent, nici margine a pămîntului care să nu fi auzit cuvîntul Evangheliei. Ostașii și călătorii, marinarii și negustorii ascultă mesajul și îl primesc cu bucurie. Încît nimeni să nu se excludă din catalogul celor ce postesc. În acest catalog sînt înscrise toate neamurile, toate vîrstele și toate vredniciile, iar cei care înscriu în fiecare biserică pe cei care postesc, sînt îngerii. Ia aminte ca nu cumva din cauza unei plăceri mici, pe care ți-o aduc bucatele, să pierzi înscrierea îngerului și să fii condamnat ca dezertor. Pericolul de a fi pedepsit este mai mic pentru cel care a lepădat scutul în luptă decît pentru cel care aruncă arma postului. Ești bogat? Să nu faci postul de ocară prin faptul că nu-l vrei tovarăș la masă, prin faptul că-l alungi de la casa ta, dezonorat de plăcere, pentru că te poate denunța legiuitorului posturilor, iar acesta te poate pedepsi, te poate lipsi de bunurile materiale, fie datorită unei boli trupești, fie datorită unei situații grele. Săracul să nu fie ironic cu postul, pentru că din vremuri străvechi îi este tovarăș de masă. Pentru femei postul este la fel de firesc și necesar ca și respirația. Copiii, întocmai ca și plantele plătînde, trebuie să fie adăpați cu apa postului. Bătrînilor, vechea obișnuință cu el, le face truda mai ușoară; pentru că truda, după îndelungată exercitare, nu aduce prea mare oboseală celor obișnuiți cu ea. Călătorilor, postul le este un bun tovarăș de drum; pentru că pe cînd cei ce nu postesc sînt obligați să poarte cu ei poveri, cei ce postesc sînt ușori și sprinteni. În sfîrșit, cînd se anunță o expediție în afara frontierelor țării, ostașii își procură strictul necesar și nu se gîndesc la desfătare. Ei bine, nu este mai bine ca noi, cei care pornim la război împotriva dușmanilor nevăzuți și după înfrîngerea lor ne grăbim spre patria cerească, să ne hrănim ca în tabără și să ne mulțumim cu cele necesare?

3. Să suporti privațiuni ca un bun ostaș și să te lupți corect, pentru ca să fii încununat, știind că oricine se luptă este cumpătat întru toate (II Timotei 2, 3—5; I Corinteni 9, 25). Se cuvine, însă, să nu trec cu vederea aspectul care acum, pe când vorbesc, îmi veni în minte, anume faptul că pe când remunerația ostașilor se mărește analog cu responsabilitatea avută, între oștenii duhovnicești cel cu vrednicie mai mare are hrană mai puțină. Apoi, se deosebește esențial coiful nostru de coiful lor; pe când coiful nostru este alcătuit din speranța mântuirii, coiful lor este din aramă (I Tesaloniceni, 5, 8). Se deosebesc scuturile, îmbrăcăminte și armele; pe când scutul lor este făcut din lemn și piele, scutul nostru este scutul credinței; pe când sîntem îmbrăcați cu platoșa dreptății, ei îmbracă un fel de cămașă din zale; pe când sabia noastră de apărare este sabia Duhului, ei fac uz de una de fier (Efeseni 6, 16—17); pe când pe noi ne întăresc adevărurile de credință, pentru aceia este necesar ca pîntecul să fie plin. Astfel că aceleași alimente nu întăresc la fel și pe unii și pe ceilalți.

Dar, pentru că timpul care aleargă ne-a adus la aceste zile mult dorite, să le primim cu bucurie, ca pe niște doici vechi, căci cu ajutorul lor Biserica ne-a crescut în credință. Trebuind, deci, să postești, să nu te întristezi ca iudeii, ci să-ți luminezi fața așa cum învață Evanghelia (Matei 6, 16—17); să nu deplîngi lipsa în care se găsește pîntecul, ci să te bucuri din tot sufletul de plăcerile spirituale. Pentru că știi prea bine că «trupul pofteste împotriva duhului, iar duhul împotriva trupului» (Galateni 5, 17). Și dacă acestea se împotrivesc reciproc, să micșorăm susceptibilitatea trupului și să sporim puterea sufletului, pentru ca învingînd patimile să primim coroana cumpătării.

*

4. Deci, fă-te, în sfîrșit, vrednic de înălțarea postului și nu distruge cu beția de azi cumpătarea de mîine. Raționamentul tău este rău, iar gîndul viclean; pentru că zici: dacă ne-a anunțat post de 5 zile, azi să ne afundăm în beție. Nimeni nu introduce mai înainte în casă amante și desfrîdate, atunci cînd, după lege, vrea să se căsătorească cu o femeie cuminte. Pentru că soția legitimă nu suportă să împartă locuința cu cele desfrîdate. Prin urmare, nici tu, aproape fiind postul, să nu te îndrepti mai întîi către beție, către desfrîdata publică, prietena rîsului, maniaca, cea pornită către orice fel de nerușinare. În sufletul murdărit de beție nu va infra postul și rugăciunea; Domnul primește în curțile sfinte pe cel care postește și nu primește, ca pe un necurat, pe bețiv. Pentru că dacă vii mîine, pe cînd miroși a vin și încă a vin descompus, cum o să-ți socotesc beția post? Să iei aminte nu la faptul că recent n-ai consumat vin mult, ci la faptul că nu ești curat de vin. Unde să te rînduiesc? Între cei beți sau între cei care postesc? Beția dinainte te trage către ea, pe cînd masa ta de acum asigură că postești. Neîndoielnic, ești supus beției întocmai ca un sclav, dovezi ale robiei fiind mirosul vinului, care emană de la tine ca dintr-un vas. Prima zi de post îți va fi nefolositoare, pentru că înăuntrul tău se găsesc rămășițele beției.

Nu uita, sînt fără folos faptele al căror început este rău. «Bețivii nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu» (I Corinteni 6, 10). Dacă începi

postul beat, la ce-ți folosește? La ce-ți folosește postul dacă beția te exclude de la împărăție? Nu vezi că și cei mai experimentați dresori de cai, în vederea întrecerilor, supun caii la un regim special de hrană? Dar pe tine te strivește îmbuibarea și întreci în lăcomie și pe cai! Știi doar că pîntecele greu nu numai pentru mișcare nu este bun, dar nici pentru somn; greutatea care îl copleșește nu-i dă pace, ci-l obligă să se răsucească neîncetat.

*

5. Postul protejează pe prunci, înțelepțește pe tînăr, face respectabil pe pătrîn; pentru că bătrînețele împodobite cu post sînt mai respectabile. Postul este podoabă potrivită pentru femei, pavază a vieții conjugale, hrană a fecioriei. Acestea sînt grijile lui pentru fiecare casă. Însă cum se manifestă în viața noastră publică? La venirea lui deodată devine supus orașul și întreg poporul, adorm țipetele, se îndepărtează lupta, birfa încetează. Prezența cărui dascăl face să înceteze deodată zgomotul copiilor, așa cum prezența postului îndepărtează zgomotul din oraș? Cine dintre cei care își cheltuiesc timpul în petreceri a început, cu de la sine îndemn, să postească? Care dintre jocurile deșănțate s-a născut din post? Risetele, cîntecele nerușinate și jocurile deșănțate dispar imediat și pe furiș din oraș, ca și cînd ar fi alungate de un judecător aspru, la venirea postului. Dacă toți ar face din post sfetnicul faptelor lor, pacea cea mai adîncă ar domni în toată lumea, pentru că nici un popor nu s-ar ridica împotriva altuia, iar armatele nu s-ar confrunta.

Dacă postul ar fi tuturor sfetnic, nu s-ar făuri arme, n-ar mai exista tribunale, n-ar mai fi întemnițați, pustietățile n-ar găzdui răufăcători, nici orașele pe calomniatori, nici marea pe pirați. Dacă toți ar avea dascăl postul, nu s-ar auzi deloc, după spusa lui Iov (Iov 3, 18), glasul celui ce strînge impozitele, nici viața noastră n-ar fi atît de tristă. Este clar că pe toți i-ar învăța nu numai cumpătarea de la mîncăruri, ci și înstrăinarea de lăcomie și de orice răutate. Și, îndepărtate fiind acestea, nimic nu ne-ar împiedica să ne ducem viața în pace și să avem liniște sufletească.

*

6. Acum, cei care nu postesc și fac din îmbuibare scopul vieții lor, pe lingă faptul că au introdus în viața lumii acea mulțime de rele, își distrug trupurile proprii. Privește cu luare aminte la chipurile pe care le vei întîlni în seara aceasta și la cele pe care le vei întîlni mîine. În seara aceasta, din cauza întunecimii lăuntrice, apar buhăite, îmbujorate, scăldate în transpirație, cu ochii apoși, impertinenți, lipsiți de exactitatea discernămintului; mîine, pentru că nici o cauză lăuntrică nu umbrește funcțiunile fizice, apar decente, cu culoare naturală, pline de prudență, cu toate simțurile funcționînd normal. Postul aduce asemănarea cu ingerii și înțelepciunea vieții și este tovarășul de viață al dreptilor. El a făcut legiuitor pe Moise, iar Samuil este rodul lui. Pentru că, postînd, Ana s-a rugat lui Dumnezeu așa: «Doamne al puterilor, dacă cu adevărat vei lua aminte la roaba ta și-mi vei da fiu de parte bărbătească, îl voi afierosi ție (I Regi 1, 11). Nu va bea vin și băuturi ametoitoare pînă

în ziua morții» (Jud 2cători 13, 14). Postul a întărit pe Samson de a ucis mii de dușmani și a sfărîmat porțile orașelor, iar leii n-au rezistat puterii mîinilor lui (Judecători 14, 6—9, 15, 15—16, 16, 3). Dar cînd l-au înrobît beția și desfrîul a căzut în mîinile dușmanilor și după ce a fost orbît a devenit jucărie în mîinile lor (Judecători 6, 21—25). Ilie a închis cerul trei ani și șase luni (III Regi 17, 1); văzînd că răutatea se înmulțește datorită însășării a provocat postul nedorit al foametei. În felul acesta a oprit păcatul, care se înmulțea peste măsură.

Primiți-l voi, cei săraci, ca pe un tovarăș de viață și de masă. Primiți-l voi, robilor, ca pe cel ce vă aduce odihnă de obosealile continui ale slujbei. Primiți-l voi, cei bogați, ca pe unul care vă lecuiește de vătămarea îmbuibării și care, cu varietatea ce impune, face plăcute alimentele care de obicei sînt disprețuite. Cei bolnavi să-l primiți ca pe mama sănătății. Cei sănătoși ca pe pavăza vigoarei trupești. Întreabă pe medici și-ți vor spune că lucrul cel mai trecător este vigoarea trupească; de aceea, cei mai dibaci dintre ei îndepărtează grăsimea prin intermediul dietei, pentru a nu fi zdrobită puterea de greutatea cărnurilor. Într-un cuvînt, postul este folositor trupului și este binevenit oriunde și oricînd: în case, în locurile publice, în orașe și pustietăți, ziua și noaptea. Pe acesta, deci, care ne face bine să-l primim cu bucurie, conform îndemnului Domnului: să nu părem triști și să lăsăm să se vadă, fără prefăcătorie, bucuria sufletului (Matei 6, 16—17).

Dar nu socotesc că îndemnul la post necesită aceeași trudă ca și acela de a nu cădea cineva astăzi în mrejele beției. Pentru că cei mai mulți postesc în virtutea obiceiului sau de rușine. Tremur, însă, gîndindu-mă la beție, pe care ca pe o moștenire părintească o păstrează prietenii vinului. Pentru ca, întocmai ca cei care întreprind călătorii îndepărtate, astăzi, cîțiva nemiutoși, beau la vin în așteptarea celor 5 zile de post.

Cine este atît de fără de minte, încît să facă nebuniile celor beți înainte de a bea? Nu știi că pîntecele nu păstrează cele încredințate lui? Pîntecele este cel mai necredincios zaraf, este zărăfie fără pază, în care pe cînd multe sînt depuse, le pierde și reține paguba. Ia aminte ca nu cumva și ție, venind miinte de la petrecere, să ți se potrivească cele citite astăzi: «N-am ales eu acest post», zice Domnul (Isaia 58, 5). De ce amestoci pe cele care nu suportă amestecare? Ce legătură este între post și beție? Ce legătură este între beție și cumpătare? Cum se împacă templul lui Dumnezeu și templul idolilor?» (II Corinteni 6, 16). Pentru că templul lui Dumnezeu sînt cei în care locuiește Duhul lui Dumnezeu (II Corinteni 3, 16) pe cînd templul idolilor, sînt cei în care odată cu beția intră tot felul de destrăbălări. Ziua de azi este tinda postului.

De bună seamă că cel care s-a spurcat în tindă nu este vrednic să intre în cele sfînte. Nici un rob care vrea să-și facă favorabil stăpînul nu recurge la dușmanul acestuia ca la un ocrotitor și mijlocitor.

Dumnezeu este dușman al beției, iar postul este începutul pocăinței. Prin urmare, dacă vrei ca prin mărturisirea păcatelor să revii la Dumnezeu, atunci să eviți beția, pentru a nu-ți îngreuna întoarcerea. Dar, pentru a posti cu adevărat, nu este de ajuns numai să te abții de la anu-

mite mîncăiuri; postul cel adevărat înseamnă abținere de la orice faptă rea, de la mîinie, clevetire, minciună și jurămint strîmb, înseamnă înfrînarea limbii și a patimilor. Ei bine, numai așa postul este bun.

*

8. Să ne delectăm în Domnul cu studiul cuvintelor Duhului, cu orice învățătură care ne îndreaptă sufletele și cu practicile mîntuitoare. Să ne ferim ca nu cumva să ne fie impus postul, pe care profetul nu-l doarește atunci cînd zice: «Domnul nu va pierde prin foame sufletele dreptilor» (Proverbe 10, 3) și:

«Nu știu să fi fost părăsit dreptul, nici ca urmașii săi să cerșească pîinea» (Psalmul 36, 25). Pentru că este imposibil să vorbească de pîinea materială cel care știe că fiii patriarhului Iacob au coborît în Egipt pentru a-și procura pîine; acesta vorbește despre pîinea spirituală, cu care omul nostru cel lăuntric se desăvîrșește. Să nu ne ajungă postul cu care Dumnezeu a amenințat pe iudei: «Iată, zice Domnul, vin zile cînd voi aduce pe pămînt nu foamete de pîine, nici sete de apă, ci foamete de a auzi cuvîntul Domnului» (Amos 8, 11). De aceea, judecătorul cel drept a adus această foamete, pentru că a văzut cugetul lor gata să moară de necunoașterea învățăturilor celor adevărate, iar pe omul lor din afară în pericol să devină în întregime cărnuri.

În zilele care urmează Duhul Sfînt ne va oferi cină cu desfătări de seară și de dimineață. Prin urmare, nimeni să nu lipsească cu voia lui de la ospățul spiritual. Să ne împărtășim cu toții din paharul pe care, după ce înțelepciunea l-a amestecat, ni l-a oferit în mod egal, pentru a sorbi fiecare cît poate. Pentru că «și-a junghiat vitele și și-a amestecat vinul» (Proverbe 9, 2). Adică a pregătit hrana celor drepti, «a căror minte, datorită obișnuinței s-a deprins să deosebească binele de rău» (Evrei 5, 14). Și după ce ne vom sătura din belșug cu acestea, fie ca Domnul să ne socotească vrednici și de bucuria camerei de nuntă, unde va fi Iisus Hristos, Domnul nostru, căruia se cuvine mărirea și puterea în veci. Amin!

Traducere de
Pr. Prof. CONSTANTIN CORNÎTESCU

Sf. IOAN GURĂ DE AUR

97

Omlia I la Serafimi¹

I audă celor ce au venit la biserică și despre buna rînduală la slujbele din biserică și la cuvintele: «Văzut-am pe Domnul sezînd pe scaun înalt și prea înălțat»².

1. Văd că arătați multă rîvnă, ca să prefaceți în faptă cele ce v-am grăit mai înainte. De aceea și eu arunc neobosit semințele învățăturii, avînd bune nădejdi pentru osteneala mea. Că și plugarul se ostenește, cînd aruncă semințele; dar cînd vede că pămînt-

1. Migne, *Patrologia Greacă*, vol. 56, col. 97-107.

2. *Isaia* 6, 1.

tul rodește și ogoarele sînt pline de holde, uită ostenelele de mai înainte și se pregătește pentru celelalte lucrări și pentru păstrarea recoltei așteptate. Și totuși cu cît mai folositoare și aducătoare de mult cîștig este munca pe care o fac eu aici! Munca plugarului aduce belșug de roduri materiale și hrănește trupurile; munca mea, însă, aruncă învățătura cuvintelor dumnezeiești, înmulțește harurile Duhului; dă bogăție sufletească, hrană necheltuită și veșnică, ce nu se pierde și nici nu se strică cu timpul, ci se păstrează printr-o tainică purtare de grijă, desfătînd sufletul. Acesta este rodul ostenelelor mele, aceasta este bogăția, pe care o sădesc în sufletele dragostei voastre! Cînd văd că bogăția aceasta crește în voi, mă bucur neconținut; mă bucur, că n-am aruncat în zadar semințele, că nu m-am ostenit în deșert, că am semănat într-un pămînt roditor și gras, în stare să aducă rod bogat.

Dar ce m-a făcut să întrezăresc acest cîștig? Ce m-a făcut să văd că ați săvîrșit cele ce v-am spus? Numărul vostru mare de aici, venirea voastră cu rîvnă la biserică, mama tuturora, statul vostru continuu aici și de toată noaptea, cîntarea voastră neîncetată, care imită corul îngeresc, pe care o aduceți Creatorului.

O, daruri ale lui Hristos! Sus doxologesc oștirile îngerilor, jos, în biserică, oamenii imită în cor aceeași doxologie îngerească. Sus Serafimii cîntă cu putere imnul trisaghion, imnul Sfînte Dumnezeule, jos, mulțimea de oameni același cîntec îl trimit spre înălțime; se întocmește cîntare comună a celor cerești și a celor pămîntești: o singură rugăciune de mulțumire, o singură bucurie, un singur cor plin de veselie. Pogorămîntul cel negrăit al Stăpînului a întocmit aceasta, Duhul Sfînt a unit aceste două coruri și cu bunăvoința Tatălui a luat naștere această armonie de sunete. De sus își are începutul frumoasa armonie a cîntecelor; pusă în mișcare, ca de o baghetă, de Sfînta Treime, răsună melodia cea dulce și fericită, cîntarea îngerească, simfonia cea fără de sfîrșit. Acesta e punctul final al rîvnei noastre de aici, acesta este rodul slujbei bisericesti. De aceea mă bucur, cînd văd o biruință ca aceasta; mă bucur, cînd simt în sufletele voastre veselie, bucuria cea duhovnicească, veselia cea după Dumnezeu. Nimic nu-mi face atît de fericită viața mea, cit veselia din biserică. În biserică se păstrează bucuria celor ce se bucură, în biserică mîngierea celor întristați, în biserică ușurarea celor îndurerați, în biserică odihna celor osteniți. «*Veniți la Mine, spune Hristos, toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni*»³. Ce cuvinte pot fi mai de dorit decît cuvintele acestea? Ce chemare poate fi mai dulce decît chemarea aceasta? La ospăț te cheamă Stăpînul, cînd te cheamă la biserică! Te îndeamnă la odihnă, nu la ostenele! Te mută de la dureri la tihnă, ușurîndu-ți povara păcatelor! Cu desfătarea, vindecă suferința; cu bucuria, vindecă durerea! O, nespusă purtare de grijă! O, chemare cerească! Să ne șirguim, dar, iubitorilor, să arătăm

98

3. Matei 11, 28.

99

această înflăcărată rîvnă, dar să o împlinim cu rînduiala cuvenită și cu scopul potrivit. Că despre aceasta vreau să vă vorbesc astăzi. Cuvintele mele au să vă pară împovărate, dar de fapt sînt ușor de suportat și folositoare. Așa fac și părinții, care-și iubesc copiii; nu le dau copiilor lor porunci, care să le facă bucurie numai pentru puțină vreme, ci și porunci, care nu sînt pe placul lor; nu le dau numai acele sfaturi, care-și arată prin ele însele folosul, ci și sfaturi, care par împovărătoare, dar folositoare; și asupra acestora stăruiesc mai mult cu învățătura lor și cer să fie împlinite cu strășnicie. Despre un subiect ca acesta am să vă vorbesc, ca să nu ne fie zadarnică osteneala de aici, ca să nu ne luptăm fără de folos, după ce am îndurat nevoia privegherii, ca să nu se piardă în aer cuvintele mele, mai mult spre pagubă și nu spre cîștig. Niçi negustorul, care face neguțătorii pe mări îndepărtate, care îndură furia vînturilor și ridicarea valurilor, n-ar primi să sufere, în zadar și fără de folos, niște osteneli ca acestea; ci străbate oceanele, înfruntă primejdiile, se duce din loc în loc, petrece nopțile fără somn, numai ca să-și sporească averea, de pe urma negoțului său. Dacă nu și-ar ajunge scopul, ci ar pierde și capitalul odată cu cîștigul, nu s-ar mai gîndi să se depărteze de țarm, nici n-ar mai voi să îndure acele primejdii cumplite.

2. Așadar știind acestea, să stăm în biserică cu evlavia cuvenită, ca nu cumva să plecăm acasă cu adaus de păcate în loc de iertare de păcate.

— Ce avem de făcut și ce ni se cere?

— Cînd înălțăm imnele cele dumnezeiești să fim cuprinși de multă frică și împodobiți cu evlavie și așa să le rostim. Că sînt unii din cei de aici — și socot că nu sînt necunoscuți nici dragostei voastre — care, disprețuind pe Dumnezeu și socotind cuvintele Sfintului Duh niște cuvinte obișnuite, dau drumul la cuvinte fără rînduială și nu sînt cu nimic mai buni decît nebunii; își frămîntă trupul, umblă de colo-colo și au niște purtări străine stării celei duhovnicești. Ticalșosule și nenorocitele, ar trebui să te lemi și să te cutremuri cînd roștești doxologia cea îngerească, să lauzi cu frică pe Creator și așa să ceri iertare de păcatele tale! Dar tu aduci în biserică purtările bufonilor și ale celor de pe scenă; întindeți în neorînduială mîinile, dați din picioare și vă îndoiiți tot trupul. Cum nu te temi, nici nu te cutremuri, cînd insulti așa cuvintele Sfintului Duh? Nu te gîndești că aici stă de față nevăzut Stăpînul, care măsoară mișcările fiecăruia și cercetează conștiința? Nu te gîndești că îngerii stau de față lîngă această înfricoșătoare masă și o înconjoară cu teamă? Dar ție nu ți-i gîndul la acestea, pentru că ți-i mintea întunecată de cele ce ai auzit și ai văzut la teatru! De aceea introduci în rînduielile bisericesti cele ce se săvîrșesc acolo; de aceea dai pe față, prin strigăte necuviincioase, neorînduiala sufletului tău! Cum vei cere iertare pentru păcatele tale? Cum vei îndupleca spre milă pe Stăpîn, cînd cu atîta dispreț îți faci rugăciunea? Spui: Mi-

luește-mă, Dumnezeule !», dăr ai o purtare străină milei. Strigi : «Mîntuiește-mă !», dar înfățișarea ți-i străină mîntuirii. Cu ce ajută la rugăciune mîinile voastre întinse neconținut în sus și mișcate cu neorînduală, strigătul vostru puternic, scos cu tăria duhului vostru, care n-are nici o noimă ? Nu sînt oare acestea gesturi de femei desfrîinate, care stau pe la răs_pîntii sau gesturi ale acelor care strigă în teatre ? Cum îndrăznești dar să amesteci jocurile demonilor cu această doxologie îngerească ? Cum nu te rușinezi de cuvintele, pe care tu însuși le rostești, spunînd : «*Slujiți Domnului / cu frică și vă bucurați Lui cu cutremur*» ?⁴. Oare «*a sluji cu frică*» înseamnă a te purta așa, a te întinde așa, a nu ști, cu strigătul fără rînduală a glasului tău, despre ce vorbești ? Acesta e dispreț, nu teamă ; mîndrie, nu smerenie. Aceasta e mai degrabă faptă de oameni, care se joacă decît faptă de oameni, care doxologesc. Ce înseamnă «*a sluji lui Dumnezeu cu frică*» ? Înseamnă a împlini orice poruncă a lui Dumnezeu cu teamă și cu strîngere de inimă ; înseamnă a-ți face rugăciunile cu inimă zdrobită și gînd smerit. Duhul cel Sfînt ne poruncește prin profetul David nu numai să-I slujim cu frică lui Dumnezeu, ci să ne și bucurăm cu cutremur. Pentru că împlinirea poruncii lui Dumnezeu bucură de obicei pe cel ce practică vîrtutea ; profetul spune că împlinirea poruncii se cuvine să fie făcută cu cutremur și cu teamă, pentru ca nu cumva, lipsindu-ne teama, să pierdem ostenelele și să mîniem pe Dumnezeu.

— Dar cum te poți bucura cu cutremur ? m-ar întreba cineva. Că nu-i cu puțință să se petreacă acestea două în același timp. Este mare deosebire între bucurie și teamă. Bucuria este o împlinire a dorințelor, o desfătare de lucruri plăcute, o uitare a suferințelor, pe cînd frica este o creștere a relelor la care ne așteptăm ; frica este născută dintr-o conștiință păcătoasă. Cum dar te poți bucura cu frică, și nu numai cu frică, ci cu cutremur, care este o creștere a fricii, un semn de mare neliniște ? Cum se poate întîmpla asta ?

— Cum se poate întîmpla asta, te învață Serafimii, care împlinesc o slujire ca aceasta. Serafimii se bucură de slava nespusă a Creatorului și văd ca într-o oglindă frumusețea lui neegalată. Nu spun că Îl văd așa cum este în ființa Lui — că dumnezeirea nu se poate înțelege, nu se poate privi, este fără formă ; și este absurd să gîndești așa ceva despre Dumnezeu — ci cît pot să-l vadă, cît pot să fie luminați de raza aceea. Pentru că slujesc neconținut în jurul tronului împărătesc, Serafimii sînt în neconținută bucurie, într-o veșnică desfătare, într-o veselie neîncetată, bucurîndu-se, săltînd, doxologînd fără de tăcere. Șederea înaintea slavei aceleia și luminarea lor cu strălucirea, care străfulgeră din acea slavă, le este și bucuria, le este și veselia, le este și desfătarea, le este și slava. Poate că vă bucurați, cînd auziți acestea și doriți slava aceea.

3. Dar dacă ați vrea să mă ascultați pe mine, cel ce vă predic, și ați vrea să faceți cu evlavie cuvenita doxologie, nu veți fi lip-

4. *Psalmi* 2, 9.

și de o bucurie ca aceasta. Insuși Stăpînul este cel slăvit în cer și pe pămînt. Că spune Scriptura: «*Plin este cerul și pămîntul de slava Lui*»⁵.

— Dar cum Serafimii, care se desfătează de această bucurie, amestecă bucuria cu teamă ?

— Ascultă ce spune profetul : «*Văzut-am pe Domnul șezînd pe scaun înalt și preainălțat*»⁶.

— Dar pentru ce, dacă a spus «*înalt*» a mai adăugat și «*prea înălțat*» ? Nu era de ajuns să arate totul prin cuvîntul «*înalt*», să arate prin el înălțimea vredniciei ? / Pentru ce a mai adăugat și cuvîntul «*prea înălțat*» ?

— Ca să arate că este cu neputință de înțeles scaunul lui Dumnezeu. În limbajul nostru obișnuit, cuvîntul «*înalt*», exprimă ideea unei comparații cu cele de jos, cu cele mai smerite, de pildă, munții sînt înalți față de șesuri și de văgăunile pămîntului, iar cerul este înalt, pentru că stă mai presus de toate cele pămîntești. Cuvîntul «*prea înălțat*», prea înalt, se potrivește numai acelei firi dumnezeiești, pe care nu-i cu putință nici s-o înțelegem, nici s-o tîlmăcim. De aceea spune profetul : «*Văzut-am pe Domnul șezînd pe scaun înalt și prea înălțat*».

— Și ce altceva ai mai văzut, profete ? Ce ai mai văzut în jurul lui Dumnezeu ?

— «*Și Serafimii stau împrejurul Lui*»⁷, răspunde profetul.

— Ce fac și ce spun ? De ce îndrăznire se bucură ?

— De nici o îndrăznire, spune profetul. Dar sînt plini de frică și de uimire ; iar prin înfățișarea lor arată nespusă teamă. Cu două aripi își acopăr fețele⁸, pentru a-i și apăra de raza, care iese din scaun — că nu pot suferi neacoperiți slava firii dumnezeiești — dar în același timp și pentru a arăta slava, pe care o au față de Stăpîn. De o bucurie ca aceasta se bucură Serafimii, de o veselie ca aceasta se veselesc ! Și-și acopăr nu numai fețele, ci și picioarele⁹.

— Pentru ce fac asta ? Fețele, negreșit, din pricina acelei vederi înfricoșătoare, că nu pot privi direct slava cea neapropiată ; dar picioarele, pentru ce și le acopăr ?

— Voiam să las pe seama voastră răspunsul, ca voi să osteniți cu dezlegarea acestei întrebări, spre a vă trezi interesul pentru cercetarea celor duhovnicești ; dar, ca nu cumva să vă fac să nu-mi urmăriți predica, fiindu-vă mintea ocupată cu dezlegarea acestei probleme, trebuie să v-o lămuresc eu.

Deci, pentru ce-și acopăr picioarele ? Serafimii se sîrguiesc să-și exprime nesăturata lor evlavie față de Creator ; de aceea încearcă să-și arate marea lor neliniște și teamă și prin înfățișarea lor și prin glasul lor și prin privirea lor și prin însuși chipul, în care stau ; dar pentru că nu reușesc ceea ce doresc și ceea ce se cuvine, își acopăr și ceea ce le rămăsese neacoperit. Oare înțelegeți ce vreau să spun

5. *Isaia* 6, 3.6. *Isaia* 6, 1.7. *Isaia* 6, 2.8. *Isaia* 6, 2.9. *Isaia* 6, 2.

sau e nevoie să v-o repet? Dar ca să fac mai clare cuvintele mele, voi încerca să le lămuresc cu exemple luate din viața noastră. Se prezintă cineva la un împărat pămîntesc; face totul ca să-și arate marele său respect față de împărat, pentru ca prin asta să-și atragă mai mult bunăvoința lui. În acest scop, își arată respectul și prin poziția capului și prin glas și prin împreunarea mâinilor și prin alăturarea picioarelor și prin smerenia întregului său trup. Tot așa se întâmplă și cu acele netrupești puteri. Au mare dorință să-și arate respectul lor față de Creator și caută prin toate mijloacele să facă asta; dar, neputîndu-și împlini dorința, / își ascund, ca și cu un voal, restul făpturii lor. De aceea dar, Sfintele Scripturi spun că își acopăr fețele și picioarele.

Dar ceea ce a văzut profetul Isaia are și o altă interpretare, o interpretare mistică; profetul n-a vrut să spună că Serafimii au picioare și fețe — că sînt netrupești ca și Dumnezeu — ci, prin aceste cuvinte a arătat că se smeresc cum pot, că slujesc Stăpînului cu frică și evlavie.

Tot așa trebuie să stăm și noi cînd aducem Stăpînului o doxologie ca aceasta, cu teamă și cutremur, ca și cum L-am vedea cu ochii minții. Cel ce nu poate fi cuprins de nici un loc este aici de față și scrie gîndurile tuturor. Să-I aducem, așadar, laudă cu inimă frîntă și smerită, ca să o facem bine primită și să o înălțăm la cer, ca pe o tămîie cu bun miros. «*Inimă frîntă și smerită*, spune profetul, *Dumnezeu nu o va urgisi*»¹⁰.

— Dar profetul, îmi spui tu, îndeamnă ca doxologia să se facă cu strigăt: «*Strigați Domnului tot pămîntul*»¹¹.

— Dar nici eu nu opresc un strigăt ca acesta, ci strigătul fără noimă; nu opresc glasul, care laudă, ci glasul, care produce dezordine, discuțiile unora cu alții, mîinile ridicate în aer fără rost și în zadar, picioarele care tropăiesc, purtările necuviincioase și nepotrivite, jocuri de oameni, care-și pierd vremea la teatre* și hipodromuri. De acolo ni s-au adus aici aceste învățături pierzătoare de suflet, de acolo strigătele acestea lipsite de evlavie și vulgare, de acolo gesticulările fără rinduială ale mîniilor, certurilor, discuțiilor, purtările ne la locul lor.

4. Nimic nu aduce atît dispreț cuvîntelor lui Dumnezeu cît privirea spectacolelor de teatru. De aceea adeseori v-am rugat, ca nimeni din cei care vin la biserică, care iau parte la dumnezeiasca învățătură, care se împărtășesc cu jertfa cea înfricoșătoare și tainică, să nu se ducă la acele teatre și să nu amestece dumnezeieștile taine cu spectacolele acelea drăcești. Totuși unii au ajuns atît de nebuni, încît, ajunși la adînci bătrînețe, au chip de evlavie, dar se duc la spectacolele acelea și nici nu iau aminte la cuvintele mele și nici nu se rușinează de ei înșiși. Cînd le spun asta și-i sfătuiesc să-și respecte bătrînețea și evlavia, care e răspunsul lor

10. *Psalmi* 50, 11.

11. *Psalmi* 65, 1.

* Este vorba de teatrul antic-păgîn, care în unele situații, evidenția promiscuitatea, ceea ce a determinat pe Sf. Ioan Gură de Aur să ia atitudine atît împotriva reprezentărilor obscene, cît și împotriva actorilor acestora.

zadarnic și de batjocură? «Avem acolo exemple, spun ei, de biruința și cununile din veacul ce va să fie; culegem de acolo foarte mare folos!». Ce spui, omule? Greșit este cuvântul acesta și plin de înșelăciune. De unde alegi folos? Din acele vorbării nesfârșite, din acele jurăminte zadarnice și fără de rost, care se fac spre răul celor ce le rostesc, sau din insultele, blestemele și glumele, pe care spectatorii unor astfel de spectacole și le spun unii altora? Dar din acestea nu poți culege nici un folos! Poți culege oare vreun folos din vociferările cele fără de rînduială, din strigătele fără noimă, din praful care se ridică în sus, din îmbrîncelile și înghesuielele de acolo, din complimentele care se fac femeilor? Nu! Aici în biserică toți profeții și învățătorii vă arată pe Însuși Stăpînul îngerilor, stînd pe scaun înalt și prea înălțat, împărțind celor vrednici premiile și cununile, iar celor nevrednici dîndu-le ca moștenire iadul și focul. / Pe acestea Însuși Domnul le adeverește. Tu, însă, le disprețuiești. Și în ele sînt: spaima conștiinței, vădirea faptelor, neliniștea răspunderii, pedeapsa de care nu poți scăpa. Dar ca să-ți născocoști scuză fără socoteală a ducerilor tale la teatru, spui că găsești folos în acelea, pentru care vei primi pedeapsă fără mîngiere. Nu, vă rog și mă cuceresc vouă, să nu ne apărăm păcatele noastre! ¹². Pretexte sînt acestea și înșelare, care ne pricinuesc pagubă.

Dar destul despre aceasta! E timpul să ne întoarcem la tema de mai înainte; și, după ce voi vorbi puțin și despre ea, voi pune sfîrșitul cuvenit prediciei. Că nu ne supără numai neorînduiala de aici, ci și o altă boală grea.

— Care-i aceasta?

— Ați venit aicea cu gîndul de a vorbi cu Dumnezeu și de a-I înălța doxologie; dar Îl părăsiți pe Dumnezeu și fiecare stă de vorbă cu vecinul său; pune la cale cele din gospodărie, cele din piață, cele din popor, cele din teatre, cele din armată, cum să le chivernisească pe unele, cum să le lase pe altele, care afaceri aduc mai mult cîștig și care mai puțin. Pe scurt, vorbiți, aici în biserică, de toate; și de cele obștești și de cele particulare. Merită oare iertare o astfel de purtare? Cînd cineva vorbește cu împăratul acesta pămîntesc, îi vorbește numai de acelea pe care le vrea el și răspunde la întrebările pe care i le pune el; dacă ar îndrăzni să-i vorbească de altceva decît ce gîndește acela, va suferi cea mai cumplită pedeapsă. Tu, însă, cînd vorbești cu Împăratul împăraților, Căruia Îi slujesc cu frică îngerii, lași la o parte vorbirea cu El și vorbești de tină, de colb și de pînză de păianjen? Că așa sînt lucrurile de aici. Cum vei suporta pedeapsa acestui dispreț? Cine te va scăpa de o pedeapsă ca aceasta?

Fiecare din noi, deci, cînd vine aici în biserică să se gîndească la păcatele lui și să nu vorbească cu altul; și, cu cuvenită bună

12. *Psalmi* 140, 4.

rînduială, să înalțe lui Dumnezeu doxologie. Iar buna rînduială ce se cere de la noi este aceasta : mai întîi, să ne apropiem de Dumnezeu cu inimă zdrobită ; apoi, să arătăm cele ce spune inima și prin înfățișarea trupului : prin felul cum stăm la rugăciune, prin buna rînduială a minilor, prin glas liniștit și potolit. Lucrul acesta e ușor și-l poate face oricine.

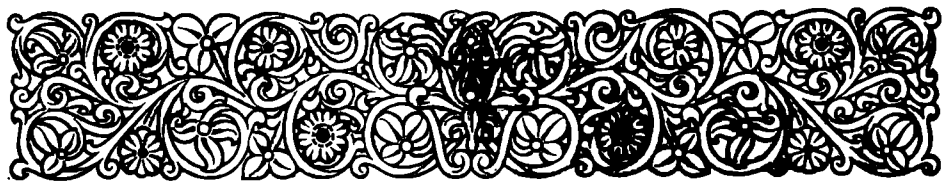
— Dar cum vom săvîrși cu toții acestea ?

— Să ne punem nouă înșine lege și să spunem : Ni s-a dat o poruncă, ce ne este tuturoara de folos ; trebuie ca toți să luăm parte la un folos ca acesta. De aceea să înceteze vorbirea cea fără rînduială ; să potolim obiceiul de a da din mâini ; să le înfățișăm lui Dumnezeu împreunate și nu ridicate în sus, făcînd semne lipsite de frumusețe. Dumnezeu urăște și-și întoarce spatele la niște obiceiuri ca acestea, după cum iubește și se apropie de omul potolit. *«La cine voi privi, spune Scriptura, fără numai spre cel blind și liniștit și care tremură de cuvintele Mele»*¹³. Să ne spunem unii altora : Dumnezeu nu vrea ca în biserică să vorbim și să discutăm între noi ; nu vrea ca, lăsînd vorbitul cu El, să vorbim de cele ce se întîmplă în lume ; nu vrea să aruncăm mîrgăritarele în noroi. Aceasta o socotește ocară și nu doxologie. Dacă cineva vrea să calce această poruncă, să-i închidem gura, să-l alungăm ca pe un dușman al mîntuirii noastre, să-l scoatem afară din cuprinsul sfintei biserici. Făcînd așa, vom șterge cu ușurință păcatele noastre de mai înainte, iar pe / Stăpîn îl vom avea în mijlocul nostru împreună cu sfinții Săi îngeri, împărțind fiecăruia cununile buneii rînduiei din biserică. Dumnezeu este iubitor de oameni, foarte darnic și se bucură de mîntuirea noastră ; și pentru că e bucuros de binele nostru, ne-a făgăduit și împărăția cerurilor și participarea la viața cea fără de moarte și ne-a pregătit și toate bunătățile, vrînd să locuim în corturile cele veșnice, pe care, facă Dumnezeu, ca noi toți să le dobîndim, cu harul și iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, împreună cu Care se cuvine slavă, cinste și închinăciune Tatălui și Sfintului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor, Amin.

**Traducere de
Pr. Prof. DUMITRU FECIORU**

13. *Isaia 66, 2.*

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ȘTIRI ECUMENICE

— «Stimme der Orthodoxie», revista Patriarhiei Ortodoxe Ruse, pentru Europa centrală (Berlin — R. D. Germană), în nr. 11/1977 înregistrează «Alegerea și întronizarea Prea Fericitului Patriarh Iustin al Bisericii Ortodoxe Române», la care a participat și o delegație a Patriarhiei Ruse, în frunte cu Mitropolitul Filaret al Kievului și Galității. După redarea programului în cadrul căruia s-a săvârșit acest mare praznic al Bisericii noastre, Mitropolitul Filaret a dat citire și cuvîntului de salut adresat Prea Fericitului Patriarh Iustin de către Prea Fericitul Patriarh Pimen al Bisericii Ruse, — în care, în seria urărilor de sănătate și de rodnică arhipăstorie, adresîndu-se noului Patriarh, Patriarhul Pimen spune că : «Prețuind noi Biserica română cea verificată ca o credincioasă păzitoare a sfintei Ortodoxii, ne rugăm Domnului ca nava Bisericii sub înțeleapta conducere a Prea Fericitului Patriarh Iustin să-și continue drumul ei în spiritul buneii înțelegeri și al păcii».

•

— Patriarhul ortodox al Alexandriei, Nicolae VI, a distins cu «Crucea Sfîntului Marcu» pe fostul președinte al Bisericii Evanghelice Martin Niemöler și pe Adolf Wischmann fost președinte al societății «Diakonisches Werk» («Junge Kirche» 12/77).

— «Comisiunea pentru credință și constituție bisericească», ținînd de «Consiliul ecumenic al Bisericilor» și-a prăznuit jubileul de 50 ani de existență. În 1927 la Lausanne s-au întrunit, după ani de pregătire, 400 reprezentanți ai 127 Bisericilor în «prima conferință mondială pentru credință și constituție bisericească». Scopul : cunoașterea elementelor doctrinare și deosebitoare ale diferitelor Biserici, asemenea și a structurilor lor în vederea posibilității refacerii Bisericii creștine primare. La 1948, «comisiunea pentru credință și constituție bisericească» s-a unit cu «comisiunea pentru creștinismul practic» în «Consiliul ecumenic al Bisericilor» («Herder-Korrespondenz» 7/977).

•

— «Voi nu mai sinteți străini» a fost lozincă «săptămîinii de rugăciune pentru unitatea creștinilor» ținută la Frankfurt. Au participat la deschidere delegații ai ierarhiei tuturor confesiunilor. Din partea Bisericii Ortodoxe a fost prezent Mitropolitul Augustinos de Elaia din Bon. Problemele discutate : «Unitatea poporului lui Dumnezeu», «eliberarea persoanei proprii», «familia și comunitatea lui Dumnezeu», «pacea lui Hristos

în mediul nostru», «lucrarea noastră și intenția lui Dumnezeu», «cetățeni ai țării noastre și concetățeni ai lui Dumnezeu», «împăcare între rase, culturi și națiuni» și «o nouă omenire în Hristos și responsabilitatea pentru creațiune» (Ökumenische Information 2/978).

— Continuă ținerea de conferințe pregătitoare pentru sinodul panortodox. Din seria problemelor în discuție menționăm: data Sf. Paști, reforma liturgică, relațiile cu celelalte Biserici, căci «creștinii trebuie să se învețe a se cunoaște reciproc mai bine și a se iubi, pentru ca împreună să găsească drumul spre unitate» (Ökumenische Information 2/978).

•

— «Misiunea și evanghelizarea sînt funcțiuni necondiționate ale Bisericii lui Hristos» întrucît le revine obligația de a propovădui neconținut cuvîntul lui Dumnezeu, afirmă Mitropolitul Nicodim al Leningradului (Ökumenische Information 1/978).

— Bisericile romano-catolică, presbiteriană, anglicană, evanghelică și metodică din republica vest-africană Ghana au semnat un document în care se obligă la recunoașterea reciprocă a tainei Sf. Botez (Ökumenische Information 3/978).

— Pe muntele Sinai din sudul peninsulei cu același nume se proiectează ridicarea unei clădiri, unice în lume, care să cuprindă o biserică, o sinagogă și o moschee. (Ökumenische Information 3/978).

•

— După un dialog teologic de 12 ani între romano-catolici și anglicanii din S.U.A., comisiunea comună a publicat un document în care se afirmă că «schimbul de păreri a întărit convingerea că cele două Biserici sînt surori în cadrul Bisericii celei una și sfîntă a lui Hristos». Teologii celor două Biserici au convenit să continue discuțiile în comun, ocupîndu-se în viitor în primul rînd de problemele: autoritatea în Biserică, rolul femeii în Biserică și intercomuniune. Deosebiri de păreri «istoric motivate» mai sînt — se susține — între cele două Biserici (Ökumenische Information 3/1978).

La Accra (Ghana) s-a înființat «Asociația ecumenică a teologilor africani cu scopul de a promova dezvoltarea unei «teologii africane» și lucrarea împreună a teologilor din diferite țări africane (Ökumenische Information 3/978).

— «Dumnezeul creștinismului și Dumnezeuul Islamului» a fost tema discutată la întîlnirea de la Mödling (Austria) între teologi romano-catolici și mahomedani. Scopul prim al întîlnirii a fost recunoașterea reciprocă a pozițiilor. S-a menționat între altele că religiile mondiale sînt pînă acum prea puțin prezente în gîndirea teologică creștină. Biblia și Coranul ar putea să fie mai bine cunoscute de către partea cealaltă («Bibel und Liturgie» 3/77).

•

— «Institutul misionar» din Poona (India) și-a ținut primul său simpozion la care au participat, ca referenți, teologi din Asia și Europa. Temele discutate: «dialogul dintre creștinism și cultura indiană», «contribuția misiunii la dezvoltarea societății

indiene», «rolul femeii în Asia și situația ei în societatea indiană» (Katholische Nachrichten Agentur, Kultur 18/978).

→ Arheologul vatican, Dr. Margherita Guarducci susține, după îndelungate studii, că plăcile de fildeș, ce împodobesc așa-numita «Cathedra Petri» din Domul Sf. Petru, ar data din timpul împăratului Constantin cel Mare, fiind lucrate într-un atelier alexandrin. Plăcile respective ar fi rămășițele dintr-un tron al lui Constantin cel Mare, ajuns în sec. IV la Lateran, sediul de atunci al Papilor, — și nu rămășiță dintr-un tron caroling din sec. IX («Welt, Kirche, Aktuell» 8/978).

— La Salonic s-a constituit «Alianța Evanghelică» din Grecia, din care fac parte majoritatea comunităților și investițiilor evanghelice din Grecia (Ökumenische Information 51—52/77).

— «Păstorul cel Bun» (Publicație religioasă-morală și culturală) este numele Buletinului publicat de Parohia ortodoxă română «Învierea Domnului» din Salzgitter (Republica Federală Germania). Redactor responsabil: Preot Iconom Stavrofor Vasile Florea. Exemplarul an I, nr. 3 publică în prima pagină fotografia reprezentându-l pe Prea Fericitul Părinte Dr. Iustin Moiescu, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Urmează «Pastorala adresată credincioșilor ortodocși români din Europa centrală și occidentală cu prilejul Nașterii Domnului 1977» semnată de Prea Sfințitul Episcop Lucian Făgărașanul. Sunt publicate poeziile «Moș Crăciun» de Octavian Goga; «Pomul Crăciunului» și «Scut și armă» de George Coșbuc și obișnuitele noastre «Colinde» de Crăciun. Pop Simion semnează în limba germană rînduri despre «datinile populare» de la noi, cu explicații ca: «Tîrgul de fete», «Sîmbra oilor», Capra, Plugușorul, Paparudele, Sinzienele, Călușarul transilvan etc. Bertha Kipper semnează, în limba germană, paginile intitulate: «Fără glas cade frunza la pămînt», în care se descrie frumusețea unei plimbări în pădure. Weniamin H. cu titlul: «Republică, Măreață vatră», subliniază că se împlinesc trei decenii de la proclamarea Republicii, «dată memorabilă a istoriei noastre contemporane românești». «În aceste decenii România a parcurs un drum glorios, ridicîndu-se pe o treaptă superioară de progres și de prosperitate... afirmîndu-se tot mai mult și pe arena internațională». Franz I. Bulhardt semnează în traducere germană «Oda soldaților români», de V. Alecsandri. Pr. Vasile Florea închină cîteva pagini lui «Ciprian Porumbescu», care «a creat un adevărat tezaur melodic, compoziție laică și religioasă».

«Cronica pastorală» înregistrează activitatea religioasă-morală și culturală desfășurată de Superiorul parohiei împreună cu membrii Consiliului parohial, — activitate realizată în spiritul credinței strămoșești și a dragostei creștinești. Se săvîrșesc toate serviciile religioase dorite de credincioși: botezuri, cununii, sfințiri de case, parastase, serbări religioase etc.

— Biserica Ortodoxă din Polonia a acordat cea mai mare distincție a ei «Sfînta Maria-Magdalena cu panglică» întemeitorului și conducătorului Arhivei muzicale de rit bizantin, E. Zumbrouh (Gaildorf, R. F. Germania), pentru activitatea sa științifică și artistică în domeniul muzicii Bisericii răsăritene. A tradus o serie de acatiste, imne

religioase etc., în limba germană, făcînd cunoscută creștinilor apuseni înnologia răsăriteană. Decorată a fost și soția directorului pentru «legăturile cu răsăritul creștin» (Aktueller Dienst Kultur 30/978).

— La Bonn (capitala R. F. Germania) s-a pus piatra fundamentală pentru catedrala ortodoxă închinată «Sfintei Treimi». Mitropolia Ortodoxă de acolo, condusă de Mitropolitul Irineu, ține de Patriarhia ecumenică de la Constantinopol («Evangelische Kommentare» 8/977).

— O expoziție bulgară de icoane a fost organizată succesiv la Paris, Viena, Bruxelles, Moscova, Varșovia și München. Pe lângă icoane religioase specifice Bisericii Ortodoxe au mai fost expuse și diferite obiecte de cult, steaguri ș.a. Obiectele sînt din sec. IX—XIX (Ökumenische Information 5-6/978).

«Summer Institute of Linguistica» traduce Noul Testament în mai multe limbi ale «grupelor indiene de limbi» din Brazilia (Evangelische Information 4/978).

*

— Revista «Lutherische Rundschau», editată de «Alianța Luterană mondială», nr. 2—3/977, oferă un «Almanah» al Bisericilor Luterane de pe mapamond. Volumul cuprinde scurte informații despre suprafața, populațiile, confesiunile statelor în care sînt Biserici Luterane, precum și, firesc, date privind istoricul, organizarea, numărul credincioșilor, ierarhia, școlile, bisericile, publicațiile religioase ale acestor Biserici. Astfel de date sînt înregistrate și despre cele două Biserici Luterane din România: «Biserica Evanghelică C.A.» cu sediul episcopal la Sibiu și «Biserica Evanghelică Sinodopresbiteriană», cu sediul episcopal la Cluj-Napoca. Aceste Biserici — ca de altfel toate Bisericile din România — se afirmă, conform adevărului — sînt în relații bune întreolaltă. Se face și un scurt istoric al țării noastre, precum și al Bisericii Ortodoxe Române.

*

— Cardinalul G. B. Hume, participînd în mod oficial, ca primul membru al colegiului cardinalilor de la Vatican, la sinođul Bisericii Anglicane, a declarat că «dialogul ecumenic dintre anglicani și catolici este de dorit», dar hărotonia femeilor în Biserica Anglicană ar fi un impediment serios în relațiile dintre cele două Biserici. Cardinalul nu prevede încă nici «comunitate euharistică» între cele două Biserici (Evangelische Information 6/978).

— În Guatemala, la serviciile divine creștine din timpul postului se introduc — spre mai multă atracție — și vechi forme indiene de cult (Evangelische Information 6/978).

— Institutul pentru cercetări ecumenice din Strassburg organizează un seminar ecumenic în legătură cu restabilirea unității Bisericii (Evangelische Information 6/978).

*

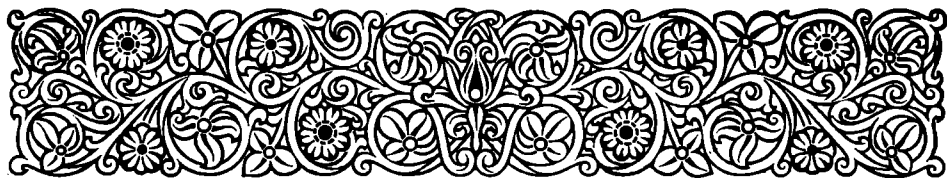
— La Bruxelles s-a inaugurat un centru mahomedan, dispunând de o moschee, o bibliotecă modernă și o casă confesională. În Belgia sînt în prezent 125.000 de musulmani, dispunînd și de școli confesionale. (Evangelische Information 7/978).

— La Bonn-Beuel (R. F. Germania) a fost a cincea întîlnire teologică între reprezentanți ai Bisericii Evanghelice Germane și reprezentanți ai Patriarhiei ecumenice din Constantinopol. Delegația ortodoxă a fost condusă de Mitropolitul Irineu pentru Europa centrală. Tema discutată: «Euharistia și oficiul de preot» (Evangelische Information 7/978).

— Institutul biblic evanghelic din Stuttgart informează că Biblia și texte biblice sînt pînă acum traduse în 1631 de limbi din cele 3000 limbi de pe mapamond. În anul 1977 pentru prima dată a apărut Biblia întreagă în anumite limbi din Africa, Asia și America de Sud. Astfel a apărut Biblia întreagă în limba mexicană «Chol-Tumbo», în limba «Isoko» din Nigeria ș.a. (EEvangelische Information 7/978).

— La serviciul divin ecumenic oficiat în catedrala romano-catolică din Bruxelles, la incheierea «săptămîinii de rugăciune pentru unitatea creștinilor», a participat, împreună cu cardinalul Leo I. Suenens, și președintele de onoare și fost secretar general al Consiliului ecumenic al Bisericilor, Dr. W. A. Visser't Hooft, care a rostit și un cuvînt. Pentru prima dată o personalitate protestantă a vorbit în catedrala romano-catolică din Bruxelles (Evangelische Information 5/978).

Diac. prof. OREST BUCEVSKI

ARTICOLE ȘI STUDII

REVELAȚIA ȘI SFÎNTA SCRIPTURĂ *

I. Scriptura este cartea Bisericii prin care aceasta propovăduiește Cuvîntul lui Dumnezeu la toată făptura

Mîntuitorul ne-a învățat că Dumnezeu este iubire (I Ioan IV, 8), oceanul de iubire, și din pricina acestei iubiri El se descoperă celor pe care-i iubeste; căci El este lumina cea mai presus de fire, cu care-i învăluie (Ioan VII, 12) și adevărul (Ioan XIV, 6), care-i duce la viața veșnică.

După chipul și asemănarea Creatorului său fiind, omul poate primi această descoperire de la Dumnezeu, pe care-L dorește; ba încă suferă din lipsa Lui, în diferite împrejurări ale schimbătoarei vieți pămîntești și suspină în rugăciunea sa ca Fericitul Augustin murmurînd: «Pentru Tine ne-ai făcut și neliniștit este sufletul nostru pînă ce se va odihni întru Tine!»¹. Psalmistul mărturisește cu lacrimi acest dor mistuitor al său, după Dumnezeu cel viu: «În ce chip dorește cerbul izvoarele apelor, așa Te dorește sufletul meu pe Tine, Dumnezeule. Înselat-a sufletul meu de Dumnezeu cel viu; cînd voi veni și mă voi arăta feței lui Dumnezeu?» (XLI, 1—2). «O, dacă ai sfișia Tu cerurile și ai coborî jos!» striga evanghelistul Vechiului Testament (Isaia LXIV, 1). La acest strigăt disperat Tatăl a răspuns: Cerurile s-au deschis; Duhul Sfînt care se purta peste ape la creație «a grăit prin prooroci» și, în cete din urma, Împăratul cerurilor a coborît printre noi, făcîndu-se trup. Aceste evenimente ne sînt rezumate de Epistola către Evrei, care ne amintește că «După ce Dumnezeu, odinioară, în multe rînduri și în multe chipuri a vorbit Părinților noștri prin Prooroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul» (I, 1—2).

Minunată este această dezvăluire a Creatorului față de creatura Sa! Într-adevăr, Revelația dumnezeiască este multiformă și mai amplă decît cosmosul însuși: Ea s-a făcut prin lucrări, prin cuvînt, semne și mi-

---

* Referat prezentat la Truro — Cornwall în Anglia, în cadrul dialogului ortodox-anglican, la 7—11.VII.1975.

1. Fericitul Augustin, *Mărturisiri*, I, 1; Migne, P. L. XXXII, col. 601.

nuni — toate acestea umplind Sfînta Scriptură, unde sînt expuse prin cuvinte, adică într-o formă theandrică. Iar cînd Revelatorul însuși se face din iubire inefabilă, Revelația, ea capătă desăvîrșirea supremă.

Din mila lui Dumnezeu Revelația devine astfel dialogul iubirii la care omul îndumnezeit prin har poate participa, în inspirație, prin vedere și cuvînt — daruri care copleșesc puțința de înțelegere omenească și cuvînt (Acest fapt a impus pentru teologi și problema raportului spiritual dintre *auz* și *vedere* în Revelație).

Nu numai în trecutul îndepărtat, și anume ca o făgăduință a ceea ce avea să fie (Deuter. V, 4, de pildă), ci mai ales la plinirea vremii (Gal. IV, 4, de pildă), Revelația s-a făcut sub toate formele, dar la urmă am primit-o în plinătatea ei de har și de adevăr: «Pentru că Legea prin Moise s-a dat, iar harul și adevărul au venit prin Iisus Hristos. Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată; Fiul cel Unul-Născut, care este în sînul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut» (Ioan I, 17—18).

1. *Revelația* s-a făcut prin *cuvînt*, care are multe sensuri. De el s-a folosit Dumnezeu în Vechiul Legămînt, pentru a consola pe omul căzut, prin făgăduințele Săle (Rom. IX, 4); iar în cel Nou pentru realizarea lor în Cuvîntul lui Dumnezeu făcut trup —, singurul lucru nou sub soare, cum l-a proclamat Sfîntul Ioan Damaschinul. Repetăm că în afară de cuvintele descoperitoare din Vechiul Testament și de Cuvîntul descoperit în cel Nou, divinul coborîndu-se tot mai mult la nivelul creației, Revelația s-a făcut și prin lucrări minunate, minuni (semne și arătări; toate acestea au fost adaptate la puterea omenească de receptivitate (Exod, XXXIII, 21; Mat. V, 8 etc.), — așa cum o demonstrează, de altfel, istoria spiritualității creștine în general și Palamismul în special).

Vechiul Testament este pregătitor al celui Nou și «călăuză către Hristos» (Gal. III, 24), iar descoperirile date prin cuvinte în această parte a Revelației se referă la Cuvîntul lui Dumnezeu cel veșnic, care va coborî la noi ca să ne mîntuiască și să prefacă cerul și pămîntul în cer nou și pămînt nou.

În acest scop Profeții sînt *trimiși* (Is. VI, 6, 9; Ieremia XXV, 4); Domnul pune cuvintele Lui în gura lor (Ier. I, 9) și ele sînt foc mistuitor (Ier. XX, 8—9; cf. I Cor. IX, 16): Sînt o forță (Isaia, VI, 9—13; Ier. I, 10), judecată (Întelécpciune XVIII, 14—18; Ps. CXIX), Lege (Deut. XXX, 15—20; Ieremia VI, 19 etc.), viață (Deut. VIII; Ps. CXIX etc.). Prin cuvîntul Domnului s-a săvîrșit creația și conservarea lumii (Gen. I; Ps. XXXIII, 6—9) etc. Pretutindeni aflăm astfel theandristmul acesta biblic, amintit de mai multe ori de Sfîntul Pavel; de pildă, în I Tes. II, 13: «Mulțumim neîncetat lui Dumnezeu că luînd voi cuvîntul ascultării de Dumnezeu de la noi, nu ați luat cuvînt omenesc, ci, precum este adevărat, cuvîntul lui Dumnezeu, care și lucrează întru voi cei ce credeți». (Din Noul Testament nu e nevoie să mai amintim decît începutul Evangheliei Sfîntului Ioan, «inima Noului Testament»).

2. *Cuvîntul revelat* devine Scriptură, potrivit învățaturii Vechiului și Noului Testament. În *Vechiul Testament* aflăm că Dumnezeu a scris

Decalogul (Deut. IV, 13 ; X, 1—4). Începînd cu Moise, Profeții scriu cele descoperite de Dumnezeu poporului Său (Exod XXIV, 4), continuînd cu Isaia (XXX, 8 etc.), cu Ieremia (XXXVI, 10, 11 etc.), Ezechiel (care înghite ruloul scris de Domnul, după (II, 9—10) etc. Neemia și Iuda Macabeul adună scrierile sfinte, așa cum citim în II Macabei (II, 13—15), fiindcă Legea Domnului încintă inima și luminează ochii (Ps. XIX, 8—9). Scripturile sfinte sînt templul Său, casa pe care și-a zidit-o Înțelepciunea (Prov. IX, 1) și Profeții le numesc cînd «Cartea lui Iahve» (Isaia, XXXIV, 15), cînd «Cartea Alianței» (Exod. XXIV, 7 etc.), cînd «cartea Legii lui Iahve» (Ios. XXIV, 26 etc.), «ta Biblia ta hagia» (I Mac. XII, 9) și în sfîrșit, «hiera Biblos» (II Mac. VIII, 23) etc.

Noul Testament identifică, de asemenea, Revelația cu Scriptura (Matei XXI, 42 etc. ; Marcu XII, 24 etc. ; Luca XXIV, 27 etc. ; Ioan V, 39 ; Fapte XVII, 2 etc. ; Rom. I, 2 etc. ; I Cor. XV, 3 etc. ; II Petru III, 16 și I, 20).

Autoritatea dumnezeiască a Sfințelor Scripturi ale Vechiului Testament este invocată în toate problemele grele ale Creștinismului apostolic, așa cum se poate vedea mai ales din Fapte. Scrierile Noului Testament le citează pentru a dovedi realizarea în noul eon a ceea ce s-a profetizat poporului ales («ca să se împlinească Scripturile... ceea ce a spus prin Prooroci...»), sau pentru a se dovedi că Mîntuitorul este Mesia cel așteptat. Scripturile Vechiului Testament sînt astfel folosite mai ales în Sfînta Evanghelie după Matei, care se adresa Evreilor, în Epistola către Evrei, în cea către Romani (cf. XI, 4) etc., întrucît sînt inspirate (II Tim. III, 16) ca «Scripturi Sfinte» (Romani I, 2).

De aceeași autoritate deplină se bucură de la început scrierile Noului Testament : De pildă cele ale Sfîntului Pavel, care sînt puse alături de ale Vechiului Testament (în II Petru III, 16), sau Evanghelia Sf. Luca (X, 7), pusă alături de Deuteronom (XXV, 4), în I Tim. V, 18 etc.²

Aici se poate aminti în treacă și faptul că *Biserica creștină nuanțează importanța epocilor și a Revelației*, ca reprezentînd felurite trepte în urcușul omenirii pînă la desăvîrșirea cunoașterii «tainei creștinătății», adică a mijloacelor dumnezeiești de mîntuire.

Mîntuitorul însuși pune, de altfel, față în față cele două Legăminte (Matei V, 17—18 etc.) ; Sfinții Apostoli procedează la fel (Evr. I, 2 ; Efes I, 9—10 etc.). Cercetînd trecutul și viitorul omenirii credincioase, Sf. Grigorie Teologul caracterizează schimbările întîmplate ca niște cutremure de pămînt, descriindu-le astfel : «Cele două Testamente sînt două cutremure, dintre care unul face trecerea de la idolatrie la Legea lui Moise, iar celălalt de la Legea lui Moise la Evanghelie. Dar mai există și al treilea, care este mutarea din această viață în cealaltă»³.

În sfîrșit, această identificare între cele două Legăminte este curentă în epoca apostolică nu numai prin citarea Scripturilor, ca fiind autori-

2. Pentru temeurile biblice privind cuvîntul revelat se poate folosi expozeul mai pe larg din vol. II din «Mysterium salutis», *Dogmatique de l'histoire du salut*, de P. Lengersfeld, H. Haag, G. Hasenbühl (Les edition du Cerf), Paris, 1969, p. 73—92.

3. Sfîntul Grigorie Teologul, *Cuvîntul V teologic*, 25, Migne, P. G. XXXVI, col. 160 D, 161 A.

tatea dumnezeiască supremă, ci și prin afirmarea cu putere a credinței că Cuvîntul întrupat se manifestă și în Cuvîntul lui Dumnezeu din Scripturi (Gal. III, 8), de după Înviere (Ioan XV, 5, 7).

Această identificare a Cuvîntului întrupat cu Cuvîntul lui Dumnezeu din Scripturi, ca și autorității dumnezeiești a celor două Testamente au un fundament comun: acela după care întreaga Scriptură vorbește despre Hristos, adică despre mîntuirea noastră prin El. În acest sens ne îndeamnă Fericitul Augustin să căutăm pe Hristos cu ardoare în Sfintele Scripturi: «Ne putem închipui Sfînta Scriptură, scrie el⁴, ca o cîmpie pe care voim să clădim ceva. Să nu fim leneși, nici mulțumiți de ceea ce e la suprafață. Să săpăm în adîncime, ca să ajungem la piatră. Căci piatra e Hristos». În altă parte scrie: «Citește toate cărțile profetice; dacă nu găsești acolo pe Hristos, există ceva mai prostesc și mai fără sens? Vezi-L acolo pe Hristos! Numai așa vei gusta ceea ce citești, dar vei fi uluit de aceasta; detașează-ți mintea de cele materiale, ca să-ți uiți trecutul și aspiră la cele viitoare!»⁵.

Iată de ce se spunea că pentru a înțelege Scriptura trebuie să trăiești cu și în Hristos, adică, după Origen, să te apleci pe pieptul lui ca Sfîntul Ioan Evanghelistul⁶. Evanghelia afirmă că ucenicii n-au putut înțelege Scripturile decît după ce au înțeles că ele se refereau la Hristos: «Atunci Iisus le-a deschis mintea ca să priceapă Scripturile» (Luca XXIV, 45).

3. În epoca post-apostolică această identificare a Cuvîntului lui Dumnezeu cu Sfintele Scripturi se prelungește în Cuvîntul făcut trup și apoi în Domnul euharistic. Sfinții Părinți au proclamat cu evlavie această perpetuă omniprezență în evenimentele cele mai de seamă ale vieții creștine. Se amintește, în acest sens, fraza expresivă din Epistola lui Clement (LIII, 1): «Voi cunoașteți cu adevărat Scripturile Sfinte (*tas Hieras Graphas*), le cunoașteți bine, prea iubiților, și ați aprofundat cuvintele lui Dumnezeu (*ta Logia tou Theou*)». Expresii similare aflăm la Părinții latini care adaugă la această denumire, altele ca: «*chirographum Dei*» și «*divina bibliotheca*».

Dar Origen va aprofunda mai mult această identificare prin *paralelismul dintre Cuvîntul făcut om și Cuvîntul, care se face Scriptură, prin aceea «ensomatosis»*. Într-adevăr, «după cum Hristos cel ascuns a venit în trup, tot așa toată Scriptura dumnezeiască este întrupată» («Sicut Christus celatus venit in corpore, sic est et omnis Scriptura divina incorporata») ⁷. Marele alexandrin vede în Trupul Domnului ca și în Sfînta Scriptură, locașul sau templul Său, care ni-L face prezent: «Cuvîntul lui Dumnezeu, scrie el, nu are nici carne, nici trup: După firea Sa dumnezeiască El nu poate fi nici pronunțat, nici văzut; dar de îndată

4. *La Evanghelia Sf. Ioan*, XXIII, 1.

5. *Ibidem*, I, 9.

6. *Ibidem*, I, 6. Pentru această parte, vezi Dom Anselme Stolz, *L'Ascèse chrétienne*, Chevetôgne, 1940, p. 227 sq.

7. Origen, *Comentar la Ev. Sf. Matei*, 27 (45, 19), Migne, P. G. XIII, 1633 B, cit. după «*Mysterium salutis*», vol. II, p. 80.

ce se întrupează, poate fi văzut și scris. Aceasta din pricină că Cuvîntul s-a făcut trup și că există o carte a genealogiei lui Iisus Hristos (Matei I, 1) ⁸.

Același paralelism cu Cuvîntul îl stabilește Origen și între *Euharistie* și *Scriptură*. El ne imploră să avem același zel în împărtășirea din Cuvîntul revelat, ca și față de Sfînta Împărtășanie: «Voi vă socotiți vinovați și pe drept cuvînt credeți așa, dacă din greșeala voastră cade vreo părticică. Atunci cum credeți voi că ar fi o greșeală mai mică dacă sinteți neglijenți față de Cuvîntul lui Dumnezeu, decît cînd ești așa față de Trupul Lui?» ⁹.

Accentuînd această identificare el poate spune în mod alegoric, în altă parte, că «noi bem sîngele lui Hristos nu numai în ritul sacramental, ci și cînd primim cuvintele Sale, care au în ele viața» ¹⁰.

Tradiția veche a Bisericii creștine a reliefat cu multă pietate faptul că *Cuvîntul lui Dumnezeu și Tainele sînt cele două căi prin care primim pe Hristos*, în cadrul aceluiași slujbe sfinte.

În consensul acestei identificări a Cuvîntului lui Dumnezeu cu *Scriptura*, în cadrul slujbei Sf. Liturghii a Bisericii Ortodoxe, la «ieșirea cu Sfînta Evanghelie» («Vohod»), ea este dusă în mod solemn la altar, unde rămîne pînă ce este citită de diacon, care o duce în acest scop, de asemenea, cu mare evlavie. Citirea ei devine manifestarea liturgică a Domnului însuși, căruia i se cîntă și la începutul și la sfîrșitul ei: «Slavă Ție, Doamne, slavă Ție!»

În cadrul aceleiași evlavii, Sinoadele Ecumenice erau socotite ca fiind prezidate de Capul cel nevăzut (al Trupului Tainic al Său) —, neavînd un cap văzut. De aceea, Sfîntul Chiril al Alexandriei scrie, de asemenea, identificînd Sfînta *Scriptură* cu Mîntuitorul: «Sfîntul Sinod, adunat în Biserica sfîntă închinată Mariei, a conferit, ca să zicem așa, lui Hristos calitatea de membru al Adunării și de căpetenie a ei. Ca urmare, *Evanghelia* a fost așezată pe un tron sfînțit» ¹¹.

S-a mers încă mai departe cu acest paralelism, aplicîndu-l celor două firi ale Cuvîntului întrupat și Cuvîntului dumnezeiesc și celui omenesc din *Scriptură*, — Cuvîntul dumnezeiesc manifestîndu-se prin cuvîntul omenesc, iar cel omenesc fiind astfel în același timp Cuvîntul lui Dumnezeu ¹².

4. În privința *relației Cuvîntului lui Dumnezeu cu Scriptura* luăm ca punct de plecare atitudinea ambiguă a teologilor romano-catolici după Conciliul II Vatican, care au acceptat două formule: După una, care este de acord cu faza actuală a rezultatelor criticii protestante, *Scripturam continere Verbum Dei*; dar, după cealaltă, *Scripturam esse Ver-*

8. Origen, *Comentar la Ev. Sf. Matei*, P. G. XIII, 41, citat *ibidem*.

9. Origen, *Omilii la Exod*, XIII, 3, citat *ibidem*, p. 90.

10. Origen, *Omilii asupra cărții Numeri*, XVI, 9, *ibidem*, p. 90.

11. Sf. Chiril al Alexandriei, *Apologie către împăratul Theodosiu*, Migne, P. G. LXXVII, 472 A—B, cit. *ibidem*, p. 91.

12. Cf. «Mysterium salutis», 2, cit. supra, p. 91—92.

bum Dei. În sprijinul primei formule se amintesc unele păreri personale ale Apostolului Pavel, privitoare la căsătorie, văduvie etc. (în cap. VII din I Corint.), sau privitoare la Filimon etc.; se mai poate cita invocarea Cuvîntului Domnului de către Prooroci, precum și autoritatea Lui în Cuvîntul scris, pe care-l transcende, datorită neputinței mijloacelor omenești de a expune dumnezeiescul în mod desăvîrșit etc. Menționăm, de asemenea, că cea de a doua formulă se susține prin faptul că Scriptura este insuflată de Sfîntul Duh și că în cele cuprinse în ea nu se poate deosebi cu precizie ce e dumnezeiesc de ceea ce este omeneșc în ce privește conținutul.

S-ar putea spune că toată problematica criticii moderne și actuale este cuprinsă în relația dintre Scriptură și Cuvîntul lui Dumnezeu.

După Conciliul II Vatican mai ales teologia romano-catolică și-a în-sușit în linii mari rezultatele criticii biblice și speculează moderat, în acest cadru nou (care i-a fost refuzat celui mai mare exeget francez catolic al veacului nostru, J. -M. Lagrange, căruia i-a fost pus la index comentariul asupra Judecătorilor, fiindcă indica sursele Exateuhului¹³). Unii dintre teologii bibliciști ortodocși s-au apropiat cu prudență de această arie¹⁴; majoritatea urmează să ia o poziție conformă cu Tradiția dumnezeiască și bisericească, dar numai după ce se va stabili un deplin consens teologic ortodox.

5. Ca urmare a *problematicii raportului Cuvîntului lui Dumnezeu cu Scriptura* s-au pus din nou și acelea ale *ineranței Scripturii și adevărului evanghelic* în vremea noastră.

Ineranța Scripturii a fost amplu discutată de teologia protestantă, care a reliefat limitarea posibilităților omenești de exprimarea adevărului absolut, de pregătirea intelectuală, sau de ambianța vremii în general etc. — fapte accentuate parțial și de Sfinții Părinți în comentariile biblice (În vremea noastră s-a amintit poziția moderată a Conciliului II Vatican, care admite că Sfînta Scriptură învață fără eroare, dar că în aprecierea învățaturii scripturistice trebuie să ținem seama de tema principală a pericopelor, ca și de genul literar în care e încadrată Revelația acolo etc.) După Sfîntul Pavel, noi cunoaștem totul ca printr-o oglindă în viața aceasta pămîntească; pe cînd dincolo vom cunoaște toate față către față — fapt care nu include anihilarea temei principale a Palamismului.

13. Cf. Michael Schmauss, *Dogma 1: God in Revelation* (Sheed and World, Inc. New York, 1968), p. 190—203 etc.

14. Amintim din această categorie pe profesorul iugoslav Veselin Kesich de la Academia Teologică Sf. Vladimir, cu interesantul volum: *The Gospel image of Christ — The Church Modern criticism* (St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1972). Profesorul George Galitis, de la Facultatea de teologie din Salonic, a declarat în cursul dezbaterilor acestei probleme, în cadrul dialogului anglicano-ortodox, care s-a ținut la Academia patriarhală din Creta în iulie 1974, că Biserica n-a luat măsuri oficiale privitoare la această problemă; că ortodocșii care cred în existența surselor Pentateuhului, a celor 3 Isaii sint acceptați ca prof. în universitățile ortodoxe și a conchis că «e limpede că în Ortodoxie e loc pentru diferite puncte de vedere în asemenea probleme» (v. «Minutes», p. 4).

(În ce privește așa numita *demitologizare* se afirmă că ea ar fi început chiar de pe vremea Proorocilor Amos și Isaia, care au detronat «zeii imanenți în lume» și au spulberat credințele deșarte în ei)¹⁵. Credința creștină pornește de la realitatea istorică a Întrupării Mîntuitorului; Iisus cel istoric a fost primit ca Mesia din pricina învățaturii Sale și, după Înviere, ca Domnul cel proslăvit, chiar și după teologii protestanți¹⁶.

Cît despre *adevărul Evangheliilor*, atît de aprig discutate azi, ca urmare a concluziilor stadiului de astăzi al criticii biblice protestante — acceptate azi și de Teologia romano-catolică —, este menținut cu tărie și în această situație deoarece ea dovedește o asemenea înălțime de concepție și putere de mîntuire, încît adevărurile evanghelice pot fi aplicate la orice situație. În acest scop ele au nevoie numai de predica Bisericii prin care să fie interpretate ca atare. Duhul Sfînt transmis de Domnul Bisericii Sale (Ioan XIV—XVII), garantează adevărul lor și o fe-rește de greșeli: «Adevărul sensului și faptelor, al spiritului, nu al literii», precum s-a spus.

Reamintim că proclamarea de către Biserică a «evenimentelor», nu însemnează crearea lor, ci arată semnificația lor mîntuitoare. Ele sînt dovada lucrării permanente a Duhului Sfînt în lume pentru sfințirea și mîntuirea ei.

II. Biserica este originea, mediul și destinatarul Scripturii

În Biserica primară, credincioșii noilor comunități creștine, recrutați dintre iudei în cea mai mare parte, au păstrat mai departe credința fermă că Vechiul Testament este pregătirea celui Nou și că acesta este împlinirea celui Vechi, Iisus Hristos fiind Mesia cel prezis de Profeti. Ca atare Vechiul Testament mărturisește și confirmă astfel credința creștină.

Scrierile Noului Testament pornesc de la viața cea nouă în Hristos, în plină efervescență, programul Bisericii fiind misiunea ei în lumea întregă. Ele exprimă atît credința comună cît și preocupările comune, începînd cu cele din timpul vieții Mîntuitorului și mergînd mai departe cu cele din epoca apostolică. În continuarea scrierilor Vechiului Testament a căror autoritate este primită de toate comunitățile Bisericii primare (II Tim. III, 16; Ioan II, 22; V, 39; X, 35; XX, 9 etc.), cele ale Noului Testament iau naștere din unele preocupări vitale ale Bisericii: Ea este deci *locul* de transmitere a mesajului de mîntuire, e *mediul* prielnic necesar dezvoltării acestui mesaj și *aria* de înflorire duhovnicească a

15. Prof. Adolphe Lods, membre de l'Institut, *Israel des origines au milieu du VIII-e siècle avant notre ère* (édition nouvelle, Albin Michel, Paris, 1969), cap. III, «Les croyances religieuses des Israelites installés en Palestine», p. 451—470 și «Les Prophètes d'Israël et les débuts du Judaïsme (aceeași editură, același an), cap. I, «Caractères généraux du mouvement prophétique», p. 57—84.

16. Maurice Goguel, *Jésus de Nazareth — mythe ou histoire* (Payot, Paris, 1925) și Fr. M. Braun, *Où en est le problème de Jésus* (Bruxelles, Paris — Gabalda, 1932).

lui; din Biserică va iradia lumina care luminează lumea, Evanghelia răspîndindu-se peste tot pămîntul prin predică și scris, de la membri ei, pînă dincolo de limitele ei canonice.

Hristos este viața comunităților noi (Filip. I, 21; Gal. I, 11—12; I Cor. XI, 23; II Col. XIII, 1—4 etc.); dar El este și capul Bisericii (Col. I, 18 etc.), iar ea este Trupul Lui (I Cor. X, 17; XII, 13, 20, 27; Efes. I, 23; Filip III 21 etc.). Ca urmare ea este și originea și mediul Scrip-turii — aceea a Vechiului Testament prin adoptarea ei «ab-origine».

Dar *Biserica este și destinatară Scripturii Sfinte*¹⁷. Acestea cuprind făgăduințele sfinte, pe care Dumnezeu le dă poporului ales și a căror împlinire în eonul cel nou o vedeau realizată comunitățile Noului Testament în credință și în istorie. Cît privește scrierile Noului Testament, ele sînt privite ca inspirate nu numai de destinatarii lor particulari (comunități sau simpli credincioși), care preferă să moară decît să se despartă de ele (ca martirii numizi-scilitani din «Scilli») ¹⁸, ci și de toată Biserica; ea le va constitui în două canoane separate — cel al Vechiului în cel Nou (I Cor. X, 11; IX, 10; I Petru I, 12 etc.). Cu timpul, comunitarismul practic al Bisericii primare privind ansamblul aspectelor vieții ei, se va organiza și se va sistematiza pe măsură ce s-au ridicat probleme doctrinale, de organizare și cult.

Magisteriul ei și Tradiția dumnezeiască își vor afla locul corespunzător importanței lor și această importanță se va evidenția din ce în ce mai explicit în chiar Cuvîntul lui Dumnezeu.

Așa și-au făurit cu ajutorul Duhului Sfînt «care a grăit prin Prooroci», comunitățile din epoca Vechiului și Noului Testament cele două Legăminte ale Scripturilor inspirate, ca niște neconținute chemări de sus, ca îndemnuri de negrăit la rugăciune și contemplare, normă și autoritate unică în trăirea duhovnicească în Biserică, aici, jos.

III. Autoritatea Scripturii în Biserică

Revelația lui Dumnezeu, dată în multe chipuri, — ne referim aici numai la cea dată prin Scripturi —, se face în timp. După o pregătire îndelungată istoria ei veche, scrisă, se desfășoară pe mai bine de un mileniu, încununîndu-se cu Întruparea Cuvîntului, moartea și Învierea Lui, și cu învățătura Lui, descrise pe larg în Scripturile Noului Legămînt. Taina Întrupării — «singurul lucru nou sub soare», cum o caracterizează Sfîntul Ioan Damaschinul în Dogmatica sa —, e urmată de cronica vie a Sfintelor Evanghelii și, ca o completare, de celelalte cărți ale Noului Testament, pentru ca să se istorisească, să se explice, și să se comenteze acest mister unic în creație, menit s-o salveze de la pieire.

17. *Myterium salutis, Dogmatique de l'Histoire du salut*, vol. II, p. 188—193.

18. Martirii numizi din Scilli, care prezintă în fața tribunalului, prin 180, acele «libre» (desigur Evangheliile), «et epistulae Pauli viri justii...». Vezi textul latin publicat, de J.—A. Robinson în «*Texts and Studies*», (Cambridge 1891), p. 114. Cit. după «*Mysterium salutis*», vol. II, p. 177, nota 288.

Învățătura orală — *Tradiția «domnească» și cea apostolică* —, a precedat Scriptura. Sfântul Apostol Pavel atrage atenția asupra acestui lucru, scriind în cartea care e considerată ca una dintre primele ca dată, dintre cărțile Noului Testament: «Deci, fraților, stați neclintiți și țineți predaniile pe care le-ați învățat, fie prin cuvânt, fie prin epistola noastră» (II Tes. II, 15). Într-adevăr, va scrie el mai tirziu: «Credința este din auzite, iar auzirea prin cuvântul lui Hristos» (Rom. X, 17). Începând prima sa epistolă, Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan descrie într-un mod mai impresionant această trecere de la Revelație — sub diferite forme —, la Scriptură: «Ce era de la început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am primit și mâinile noastre au pipăit, despre Cuvântul vieții, aceea vă vestim. Și viața s-a arătat și am văzut-o și mărturisim și vă vestim viața de veci, care era la Tatăl și s-a arătat nouă» (I, 1-2).

Dacă mai mult de un deceniu după Înviere și Înălțare, mesajul evanghelic a continuat să fie propovăduit prin viu grai, pînă la urmă Sfinții Apostoli și ucenicii lor au pus în scris în Scripturile Noului Testament cele ce au auzit și au văzut Apostolii Domnului în timpul vieții Sale pămîntești (Fapte I, 21-22). Ele au fost completate, explicate și interpretate mai departe cu ajutorul Sfântului Duh, care nu mai părăsește Biserica. El îi dă belșugul Său de haruri și o apără de orice eroare la punerea în scris a Scripturilor Noului Testament ca și la primirea celui Vechi — după pilda Mîntuitorului însuși — și apoi la înțelegerea și interpretarea lor, în cadrul dumnezeieștii Tradiții —, potrivit făgăduinței Mîntuitorului (Ioan XIV-XVII).

Autoritatea Sfintei Scripturi este unică în sensul că ea ne-a păstrat mărturia martorilor oculari ai evenimentelor *din timpul petrecerii Domnului pe pămînt*, avînd în centru însuși mesajul de mîntuire al Domnului («ipsissima verba» cum spun specialiștii).

Este evident că nu putem separa pe Profeții Vechiului Testament de comunitatea evreiască și pe Apostoli și ucenicii lor de canonicitatea creștină; urmează că nu putem pune problema superiorității Scripturii asupra Bisericii cum au voit reformatorii¹⁹ (este paradoxal că, cu cît critica vrea să scoată mai mult în relief lucrarea ulterioară de prefacere a textelor originare («Redaktionschule»), cu atît ea accentuează importanța intervenției Bisericii în redactarea definitivă a Bibliei). Nu putem, însă, nici să proclamăm superioritatea Bisericii asupra Scripturii, așa cum au vrut teologii romano-catolici (și chiar unii ortodocși), justificînd această credință prin faptul că Biserica este aria, judecătorul și interpretul ei²⁰. Ceea ce se spune de o parte și de alta este adevărat, dar nu se poate trage concluzia unei judecăți de valoare comparativ pentru motivul că Biserica și Scriptura sînt mărimi de ordin deosebit; de aceea aprecierea trebuie să aibă nuanța corespunzătoare și ținîndu-se seama de faptul că și în Biserică și în Scriptură este prezent Cuvîntul lui Dumnezeu prin lucrarea Sfântului Duh.

19. Vezi Paul Althaus, *Grundriss der Dogmatik*, partea I-a, ed. II-a (Erlangen, 1936), p. 60—73.

20. Hr. Andrușos, *Simbolica*, trad. din limba greacă de Iustin Moisesescu, prof. universitar (Craiova, 1955), p. 104 sq.

Sfinta Scriptură are o autoritate unică și în sensul că punerea în scris a Cuvîntului Domnului în epoca apostolică a garantat autenticitatea lui împotriva oricăror omisiuni și adăugiri. Biserica a asigurat astfel identitatea ei cu forma ei originară voită de Înteleptorul ei. Actualizarea învățăturii revelate de-a lungul vremurilor străbătute de Biserică însemnează interpretarea ei în contextul Revelației dumnezeiești²¹.

Un loc deosebit îl mai are în viața Bisericii *autoritatea complexă a Scripturii asupra credincioșilor și comunităților*. De pildă, trăirea duhovnicească adevărată a Bisericii, ca trup mistic al Domnului, este controlată de Biserica însăși după Scriptura primită de ea, impuls și hrană a acestei vieți, care rămîne pentru Biserică *norma normans non normata*. Amintim, de asemenea, că tot ceea ce cuprinde Biblia (ca istorisiri, mărturisiri, rugăciuni, epistole, apocalipse etc...), are un îndoit scop: acela de a ne încredința anumite *adevăruri supranaturale* (prin cuvinte omenești), și acela de a face sufletul omeneștii să vibreze la lucrarea Sfîntului Duh. Confruntarea păcătoșeniei omenești cu Legea dumnezeiască pe de o parte și cu dragostea dumnezeiască cea jertfelnică de negrăit de alta, din Revelație, poate lumina și înmuia cerbicia păcătoșeniei ființei omenești, o poate regenera și opri de la cădere. Este evident că chiar și această trăire duhovnicească, ca și cultul și organizația, pot diferi după epocă, cultură, mediu social, experiențe personale etc., depinzînd astfel de caracterul istoric al Bisericii respective și al Scripturii. Dar totul depinde mai ales de stăruința în rugăciune și de strădania noastră de a menține legătura cu izvoarele spirituale ale vieții în Iisus Hristos și de a progresa în ea: «Cei simpli, zice Origen, să-și întărească (sufletul) ca din trupul Scripturii (numim acest sens după literă obștesc și istoric); iar dacă unii au început să progreseze întrucîtva și să vadă un lucru mai lămurit, să-și întărească (sufletul), ca din sufletul Scripturii; iar cei ce sînt desăvîrșiți și asemenea aceloră despre care vorbește Apostolul în I Cor. II, 6-7 («Înțelepciunea o propovăduim celor desăvîrșiți, dar nu înțelepciunea acestui veac, nici a stăpînitorilor acestui veac, care sînt pieritori, ci propovăduim înțelepciunea lui Dumnezeu în taină, pe cea ascunsă, pe care Dumnezeu, mai înainte de veci, a rînduit-o spre mărirea noastră»), aceia să se întărească din însăși legea duhovnicească, care cuprinde umbra bunurilor viitoare»²².

De aceea cititorul Scripturii trebuie să caute să pătrundă sensul scripturistic cel mai adevărat și prin rugăciune, așa cum ne învață Sfinții Părinți: «Scripturile să fie bucuria mea cea mai curată, pentru ca să nu rătăcesc și să nu fac pe alții să greșescă prin ele... Nu în zadar ai voit tu ca atîtea pagini obscure și tainice să fie scrise... Părinte, cercetează și dă binecuvîntarea Ta și binevoiește ca eu să aflu har înaintea îndurării Tale, pentru ca porțile Cuvîntului Tău să se deschidă înaintea mea, cînd voi ciocăni din afară. Eu mă rog Ție prin Iisus Hristos, Domnul nostru, Fiul Tău prea iubit... Cel pe care-L caut în cărțile Tale»²³.

21. Vezi Michael Schmauss, *Dogma 1, God in Revelation*, p. 203—205.

22. Origen, *Comentar la Ioan*, X, 519; *Migne*, P. G. XIV, col. 313.

23. Fer. Augustin, *Confesiuni* II, 2.

În acest context ne permitem să amintim ceea ce vom dezvolta mai pe larg în capitolul următor și anume că *interpretarea doctrinală* — întrucât Revelația are cu adevărat o importanță absolută din acest punct de vedere prin adevărurile dumnezeiești descoperite în ea —, *nu poate fi lăsată pe seama credinciosului singur*. De aceea Bisericile citesc Scriptura «liturgic», o explică și o interpretează în comun *potrivit învățăturii tradiționale, proclamată de magisteriul învățătoresc* al lor, interpretată și explicată de el (Întîlnirea de la Marburg, din 1529, dintre Luther și Zwingli, nașterea instantanee a trei ramuri principale ale Protestantismului, ca și aceea a satelor de culte neo-protestante în timp, dovedesc că interpretarea individuală a Scripturii poate diferi de la individ la individ și că Bisericile trebuie să găsească principii comune de interpretare a Bibliei pentru ca mulțimea cultelor creștine să nu mai fie «piatră de scandal pentru necreștini», cum a spus episcopul Brent în 1910 la prima Adunare misionară universală, ca și spre împlinirea testamentului Mîntuitorului (din Ioan XVII, 21). Este evident că o autoritate comună pentru Biserica creștină o formează primele șapte sinoade ecumenice²⁴, pe care, parțial sau total, le primesc și celelalte Biserici —, înșiși reformatorii declarîndu-se de acord cu primele patru, adică cu cea «*Traditio quinque saecularis*», despre care vorbește Georg Calist în secolul al XVII-lea.

IV. Autoritatea Bisericii în legătură cu Sf. Scriptură

Problemele ridicate de inspirația biblică în relație cu Dumnezeu și cu hagiografia, cu ineranța etc., ne duc la concluzia că inspirația reprezintă ajutorul dumnezeiesc, prin care Scriptura devine expresia credinței normative a Bisericii primare, — organism theandric în care s-a produs Scriptura Noului Testament și a fost recunoscută atît cea a Vechiului cît și cea a Noului Testament²⁵.

Biserica discerne inspirația adevărată, canonizînd cărțile autoritative, care cuprind Cuvîntul lui Dumnezeu și devin astfel norma normans non normata. Avînd facultatea de a discerne adevărul cu puterea Duhului Sfînt, care o însuflețește, ea a *fixat acest canon*²⁶, pornind de la autoritatea apostoliei și a succesiunii apostolice (Fapte I, 21-22), care garantează pe aceea a operelor lor, sau ale discipolilor lor direcți. «Biserica alege cărțile insuflăte încă din veacul I al erei noastre. Biserica este autoritatea hotărîtoare în această privință, cum și în tilcuirea textului biblic. Ea este «*stîlpul și temelia adevărului*» (I Tim. III, 15) ; ea ține «*canonul neclintit al adevărului*»²⁷. În ea lucrează Duhul Sfînt pentru păs-

24. Vezi cap. *Judecătorul și interpretul izvoarelor Revelației*, din «*Simbolica*», de Hr. Andruș, cit. supra, p. 105—115.

25. Cf. Hr. Andruș, op. cit., *ibidem*, Karl Rahner, *Inspiration in the Bible*, col. «*Quaestiones disputatae*», trad. de Charles H. Henkey, s.s. (Gerder-Freiburg, ed. VI-a, 1966), p. 24 sq. 52—53.

26. Cf. Z. Rhoșis, *Sistem al Teologiei Bisericii Ortodoxe sobornicești* (Atena, 1903), p. 489—491 etc., Frank Gavin, *Some aspects of contemporary greek Orthodox thought* (S.P.C.K., London, ed. II, 1936), p. 19 etc.

27. Sf. Irineu, *Contra tuturor erezilor*, I, 9, 4, Migne, P. G., VII, col. 545.

trarea neîntinată a adevărului mîntuitor. «Unde este Biserica, zice Sf. Irineu, acolo este și Duhul lui Dumnezeu și unde este Duhul lui Dumnezeu, acolo este și Biserica și tot harul, iar Duhul este adevărul»²⁸.

Principiul extern al Reformei, care este autoritatea Scripturii și *principiul ei intern*, adică mărturia Sfîntului Duh, care se afirmă în și prin credință²⁹, nu impietează asupra acestei autorități a Bisericii, pe care n-o tăgăduiesc nici teologii protestanți contemporani, cînd recunosc atît *puterea de discernămint a Bisericii* în problema inspirației, cît și *justețea criteriului ei apostolic la formarea canonului*³⁰. E drept să le recunoaștem acestor teologi și *meritul* de a accentua însemnătatea învățaturii tradiționale a Bisericii primelor veacuri³¹.

În *Învățătura de credință creștină ortodoxă* se arată condițiile unei drepte țilcuiri a Scripturii: 1. O viață curată și înflorită de virtuți.

2. Cunoașterea voiei dumnezeiești prin *studiu îndelungat* și smerit al descoperirii dumnezeiești.

3. Cunoașterea *învățăturii Bisericii și a Sfintei Tradiții*.

În privința curăției vieții, Sf. Maxim Mărturisitorul, spune (în «Răspunsuri către Talasie, 65»): «Cunoașterea exactă a cuvintelor Domnului se descopere numai celor vrednici de Duhul, adică numai acelor care, printr-o îndelungată cultivare a virtuților, curățindu-și mințea de furinginea patimilor, dobîndesc cunoașterea celor dumnezeiești; aceasta se întipărește și se așează în ei de la prima atingere ca o față într-o oglindă curată și străvezie».

Viața potrivită Duhului duce la cunoașterea voiei dumnezeiești arătată în Sfînta Scriptură. Duhul din noi recunoaște Duhul din Sfînta Scriptură, cum observă Mîntuitorul însuși: «De va voi cineva să facă voia Lui va cunoaște despre învățătura aceasta dacă de la Dumnezeu sau de la Mine grăiesc» (Ioan VII, 17).

Se cuvine să citim Sfînta Scriptură cu smerenie, ca pe Cuvîntul lui Dumnezeu, cerîndu-I mai înainte ajutorul ca s-o înțelegem și avînd dorința caldă de a ne lumina ființa prin cuprinsul ei. Atunci cînd, din pricina puținătății înțelegerii noastre nu pricepem anumite învățături din ea, să rugăm pe preot să ne tîlmăcească acele învățături.

28. Sf. Irineu, *op. cit.*, 3, 24, 1; Migne, P. G. VII, col. 966.

29. *Învățătură de credință creștină ortodoxă* (1952, Editura Institutului de Misiune Ortodoxă, București), p. 20, 21.

30. Vezi expunerea lor pe larg, în cap. VI (p. 152—172), VII (p. 173—191) și VIII (192—208) din «*Introduction à la dogmatique réformée*», de Prof. Auguste Lecerf, partea II-a: «*Du fondement et de la spécification de la connaissance religieuse*» (Paris, 1938).

31. În acest sens cităm două fraze din *Dogmatica* profesorului luteran Paul Althaus, scrise în capitolul Autoritatea Bisericii: «Revelația ajunge la noi nu altfel decît prin canonul Scripturilor biblice; formarea acestui canon a fost o acțiune a Bisericii... Biserica ne mijlocește o înțelegere precisă a Scripturii... prin tradiția ei exegetică și dogmatică... cu aceasta sîntem conștienți de o linie tradițională precisă a adevărului, de la o serie de Părinți și dascăli ai Bisericii, cărora le datorăm înțelegerea Scripturii. Și Teologia Evanghelică recunoaște însemnătatea Tradiției» (*Op. cit.*, I, p. 74, 75).

Cunoașterea adîncă a învățăturii Bisericii și a Tradiției îmbogățește Duhul tilcuirii celei adevărate. O învățătură (temeinică) ajută mult la înțelegerea dreaptă a Sf. Scripturi. Lipsa de temeinică și adîncă înțelegere a Bibliei, precum și lipsa de strînsă legătură cu Sf. Tradiție, duc la eresuri și rătăcirii, aspru mustrate de însuși Mîntuitorul, cînd zice: «Rătăciți, neștiind Scripturile și puterea lui Dumnezeu» (Matei XXII, 2).

V. Scriptura și Tradiția se completează și se garantează reciproc

1. Revelația dumnezeiască ne-a fost dată la început prin viu grai. Cele săvîrșite și învățate de Mîntuitorul în timpul petrecerii Sale pe pămînt au fost puse în scris de Sfinții Apostoli și ucenicii lor și s-au adăugat la Scripturile Vechiului Testament, încununîndu-le.

Predica Sfinților Apostoli, care au explicat și comentat Revelația adusă de Cuvîntul lui Dumnezeu, s-a răspîndit și ea mai departe, tot prin cuvînt la început (Matei XXVIII, 19-20; Luca IX, 2; Ioan XXI, 25; II Ioan, 12; Rom. X, 14-17 etc.), ca o transmitere vie, personală, a Revelației, care a început să fie pusă în scris de-abia după mai bine de 10 ani.

De aceea, Scriptura însăși face parte din Tradiția inițială. Acest fapt nu micșorează locul ei prim în Revelația dumnezeiască, ca Cuvînt al lui Dumnezeu. Ea proclamă mesajul dumnezeiesc prin cuvîntul omenesc scris; iar Tradiția formulează răspunsul Bisericii la Cuvîntul lui Dumnezeu, pe care-l separă de alte manifestări ale Tradiției, rezervîndu-i astfel un loc unic în Revelație.

2. *Tradiția dumnezeiască este cuprinsă în scrierile Sfinților Părinți, în cărțile de slujbă și în hotărîrile și formulările Sinoadelor ecumenice*, — principalele ei învățături fiind definite în aceste Sinoade și dezvoltate apoi în Mărturisirile de credință (Teologii ortodocși nu acordă acestor Mărturisiri calitatea de *cărți simbolice*, adică cu autoritate de simbol ecumenic, iar unii dintre ei le asimilează cu *călăuzele* — Macarie al Moscovei —, în cadrul unei tradiții bisericești vii)³².

În ultima vreme s-a manifestat un punct de vedere protestant mai apropiat de cel ortodox, privitor la raportul dintre Scriptură și Tradiție, în măsura în care a admis că credincioșii primesc Cuvîntul lui Dumnezeu prin Biserică; avem, de asemenea, un alt punct de apropiere în faptul că nici Biserica Ortodoxă nu admite ca Tradiția să creeze dogme noi, fără temeii în Sfînta Scriptură³³.

3. *Există o Tradiție apostolică și una bisericască.* Mărturia apostolică despre cele săvîrșite de Domnul întrupat printre oameni are un termen și o graniță esențială (Fapte I, 21-22; I Cor. XI, 2; XV, 1-5,8 etc.), calitatea de «martor» nefiind transmisibilă. Cuprinsul acelei «martyrion» (I Ioan I, 1-5) este dat însă în faza ierarhiei, în virtutea «succesiunii apostolice» și a «magisteriului bisericesc», prin neîntrerupta lucrare a unui

32. Cf. S. Boulgakoff, *L'Orthodoxie*, col. «Religions» (Alcan, Paris, 1932), p. 49—50.

33. Vezi din acest punct de vedere părerea ambiguă a lui Michael Schmauss, *op. cit.*, vol. I, p. 223—224.

har special : «Marii (teologi) ai lumii, scrie Fericitul Augustin, au ținut ceea ce au găsit în Biserică : Au învățat și ei pe alții ceea ce au învățat de la înaintașii lor ; au dat fiilor ceea ce au primit de la părinți»³⁴. Candidatul la episcopat este ținut să mărturisească, în fața altor episcopi, adevărata doctrină revelată, pe care se obligă să o apere toată viața. De aceea există o strânsă legătură de dependență reciprocă între Sf. Scriptură și Tradiția apostolică. Rînduiriile bisericești, definitivitate de Biserică în timp, au un punct de plecare puternic în Sfînta Scriptură³⁵. Cele adăugate în decursul vremii formează tradiția bisericească în sens larg.

4. *Condițiile sau semnele adevăratei Tradiții dumnezeiești, cînd interpretează și formulează învățăturile scripturistice* sînt descrise astfel de Vincențiu de Lerini : «În Biserica Universală trebuie mare grijă ca să ținem ceea ce a fost crezut de pretutindenii, totdeauna și de toți... Așa va fi acest lucru dacă urmăm universalitatea, vechimea și consensul. Vom urma universalitatea în felul acesta, dacă mărturisim că este adevărată numai credința aceea pe care o mărturisește pe pămînt întreaga Biserică. Vom urma vechimea, dacă nu ne vom depărta deloc de înțelesurile acelea, pe care se știe că le-au primit Sfinții înaintași și Părinții noștri. Vom urma și consensul, dacă ținem definițiile și părerile tuturor sau aproape ale tuturor preoților și învățătorilor din vechime, deopotrivă»³⁶. (Aici Vincențiu vorbește despre Tradiția apostolică ținută pretutindenii și de toți, pe temeiul Sfintei Scripturi. Se știe că Conciliul Tridentin a fixat cinci semne distinctive ale Tradiției divine care nu se deosebesc prea mult de cele ale lui Vincențiu)³⁷.

Universalitatea, vechimea și consensul asupra Tradiției presupun unanimitatea în înțelegerea marilor învățături scripturistice, de altfel. La aceste note s-a adăugat, cu timpul, o nuanță de deosebire între ceea ce este sigur și deja manifestat și ceea ce naște îndoiala — atenuată însă de caritate, potrivit cuvîntului atribuit Fericitului Augustin, plin de actualitate în raporturile dintre Bisericile creștine de astăzi : «In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus autem caritas».

5. Privitor la raportul dintre Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, învățătura de credință ortodoxă învață că «Tradiția întregeste Sf. Scriptură prin tilcuirea adevărată»³⁸. Textului Sfîntului Apostol Pavel din II Tes. 15 («Așadar, fraților, stați și țineți predaniile pe care le-ați învățat, fie prin cuvîntul, fie prin epistola noastră»), Sf. Ioan Hrisostom îi face acest comentariu : «E limpede că (Apostolul) nu le-a dat pe toate în scris, ci multe pe cale nescrisă. Atît cele scrise cît și cele nescrise sînt deopotrivă vrednice de credință, așa încît socotim Tradiția Bisericii vrednică de credință. E Tradiția și nu cerceta mai mult!»³⁹. Tradiția aparține

34. *Impotriva lui Iulian*, II, 10, 34 ; Migne, P. L. XLIV, col. 697.

35. Cf. *Despre Trad. bisericească pe larg*. S. Boulgakoff, *op. cit.*, p. 43 sq.

36. Vincențiu de Lerini, *Commonitorium*, 2 ; Migne, P.L.I., col. 639 ; vezi o dimensiune a lor la S. Boulgakoff, *op. cit.*, p. 42—43.

37. Cf. *Mysterium Salutis*, vol. II, cit. supra, p. 280—281.

38. *Învățătura de credință creștină ortodoxă*, cit. supra, p. 34—35.

39. Sf. Ioan Hrisostom, *Omilia la Epistola a doua către Tesaloniceni*, 4, nr. 2, Migne P.G. LXII, col. 488.

Bisericii întregi : «Duhul este cheazăia nealterării credinței noastre, scara de înălțare la Dumnezeu. Unde e Duhul lui Dumnezeu, acolo e și Biserica și plinătatea harului. Iar Duhul este adevărul»⁴⁰.

Referatul Bisericii de la Constantinopol la Comisia interortodoxă pentru pregătirea viitorului Mare și Sfânt Sinod al Bisericii Ortodoxe, — arată mai detaliat — *următoarele forme externe luate de Sfânta Tradiție în Biserică* : a) Formulările oficiale și Mărturisirile de credință ale Bisericii vechi ; b) Definițiile crezurilor și canoanele Sinoadelor ecumenice și deciziile și canoanele sinoadelor locale confirmate de ele și de Sf. Părinți ; c) Interpretările valide și autentice ale Scripturii ; d) Texte folosite în cult și mai presus de toate, dumnezeiasca Liturghie și e) Învățăturile în care Părinții Bisericii sînt de acord (consensus Patrum)⁴¹.

De aici se poate vedea că Biserica Ortodoxă înțelege Scriptura în lumina Tradiției și că prin interpretarea corectă și profundă a Sfintei Scripturi — norma normans —, Sfânta Tradiție — norma normata — s-a manifestat cum am amintit mai sus (la § 2) prin formulările, deciziile etc., ale Sfințelor Sinoade ecumenice. A avut însă un rol hotărîtor mai ales în domeniul cultului și organizării Bisericii. Repetăm că ortodocșii exclud ideea creării, fără temei scripturistic, al unor dogme noi (ca unele privitoare la Fecioara Maria), pe baza Tradiției.

6. *Există o întreită unitate și dependență reciprocă a Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții*, de origine sau formație, de funcție și de cuprins. Pe baza Tradiției, Biserica a făcut o alegere și interpretează corect Sfintele Scripturi. Tradiția are ca normă Cuvîntul lui Dumnezeu — cel ales și interpretat de ea. În privința cuprinsului s-a spus că «Scriptura este suficientă», cuprinzînd tot ce e necesar pentru mîntuire, dar trebuie explicată și interpretată de fiecare generație în contextul problemelor contemporane și în cadrul Tradiției. Scriptura e scrisă și exprimă Cuvîntul lui Dumnezeu prin cuvinte omenești : «Grăiește, Doamne, că robul Tău ascultă!» (I Sam. III, 9-10); Tradiția e nescrisă la origine și explică și interpretează Scriptura, de unde primește Cuvîntul lui Dumnezeu și-i dă apoi răspunsul Bisericii în contextul istoric. Mărturia comună a Scripturii și a Tradiției dă astfel Bisericii posibilitatea de a proclama mesajul evanghelic chemînd omenirea la mîntuire. Scriptura și Tradiția sînt dinamice prin originea lor divină, sub forma de predică apostolică și prin scopul lor de proclamare a învățaturii Bisericii pînă la marginile pămîntului și pînă la sfîrșitul acestui eon⁴².

Prof. NICOLAE CHIȚESCU

40. Sfîntul Irineu, *Contra ereziilor*, 3, 24, p. 1 ; Migne, P. G., VII, col. 966.

41. *Towards the Great Council*, Introductory reports of the Interorthodox Commission in preparation for the next *Great and Holy Council of the Orthodox Church* (London, S.P.C.K., 1972), p. 20.

42. Vezi *Mysterium salutis*, vol. II, p. 294—305 ; Frank Gavin, *Some aspects of Contemporary Greek Orthodox Thought* (S.P.C.K., London, 1936), p. 27 etc. ; Michael Schmauss, *Dogme, God in Revelation*, vol. I, p. 220—222.

STAREA DE SPIRIT ÎN RUGĂCIUNE, DUPĂ SFÎNTUL IOAN GURA DE AUR

Sub aspectul ei de legătură intimă și esențială între credincios și Dumnezeu, rugăciunea se situează de la sine în inima religiei. Că este așa, o vedem pînă și din aceea că în momentele cruciale ale vieții și activității sale între oameni, momente în care s-a plămădit ființa religiei sale, însuși Mîntuitorul s-a rugat, a comunicat intim și adînc cu Tatăl, pe calea rugăciunii.

Rugăciunea este tot ce poate fi mai spiritual în religie. În Creștinism, importanța ei este așa de copleșitoare, încît oficiul cel mai important aici, dumnezeiasca liturghie, este, de fapt, o alternare gradată de rugăciuni, care gravitează în jurul momentului euharistic și care îl pregătesc.

Sfîntul Ioan Gură de Aur în a cărui operă rugăciunea este o preocupare de mare moment, dacă lăsăm la o parte Liturghia care îi poartă numele și care, de fapt nu este nici ea o carte specială de rugăciune, nu are un tratat aparte în această materie, în opera lui autentică. Lucrul acesta îl făcuseră alții; un Tertulian, un Ciprian, un Grigorie al Nisei, dar și aceștia nu despre rugăciune în sine și în genere, ci mai degrabă un comentariu la Rugăciunea domnească, la Tatăl nostru. Ca mai toate marile probleme spirituale-morale ale operei sale rugăciunea este tratată și ea în elementele ei esențiale, fragmentar și disparat, fără ca, prin aceasta, să întîmpinăm vreo greutate în plămădirea fizionomiei și specificului spiritual al rugăciunii creștine la el. Din contră. Poate că n-ar fi izbutit așa de bine, dacă s-ar fi limitat la un tratat special și atîta tot.

Problema rugăciunii la el nu este, ca de altfel toate problemele operei lui, un subiect tratat de dragul studiului, ci o realitate izvorîtă din împrejurări bine determinate. Trecuseră mai bine de trei veacuri de viață și de rugăciune creștină și rugăciunea de multe ori și la mulți, nu ajungea la adevărata ei expresie: spirituală și suprapămîntească. Nu se cunoștea bine, și bine nu putem pretinde că se cunoaște nici azi, atmosfera spirituală în care trebuia să se petreacă cea mai intimă comunicare cu Dumnezeu, care nu poate fi decît pe calea rugăciunii. Aci stă toată problema, acest lucru îl vizează Sfîntul Ioan Gură de Aur și aceasta îl determină s-o ia în studiu și să-i zugrăvească adevăratul ei chip creștin.

Puterea rugăciunii

Niciodată credinciosul creștin, spune Sfîntul Ioan din capul locului, nu este mai puternic și mai strălucitor, ca în vremea colocviului dintre el și Dumnezeu. Și iarăși nimic nu este mai în stare să cimenteze raporturile dintre ei ca rugăciunea¹. Puterea rugăciunii — e vorba de «rugăciunea cu ardoare, din inimă convinsă și înlăcrimată» și «dintr-o

1. Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Contra Anomaeos*, VII, 7, M.P.G., 48/766.

mente reculeasă» — este atât de mare, încît transcende imensitatea spațiilor și ajunge în cer, în acel «acolo», dincolo de care nu mai poate fi cugetată vreo înălțime, de vreme ce începe nesfârșitul dumnezeirii; ea este o armă tare, Tertulian (De oratione) o numea singura armă cu care poate fi învins Dumnezeu —, un tezaur din care nu mai lipsește nimic din cele necesare nevoilor spirituale ale credinciosului este, ca una în stare să smulgă pe credincios din mrejele veacului. prilej fericit de liniște și de împăcare sufletească; este izvor și mamă a nesfârșite bunuri². Și ea este cu atât mai puternică în momentele cultice, adică atunci cînd se face în comun, ca una care are «mai mulți nervi», mai multe consensuri spirituale, prin unanimitate de strigăte la Dumnezeu³. Datorită atotputerniciei ei, rugăciunea este recomandată în toate împrejurările din viața credinciosului: nu numai la nevoi și la dureri, însă, ci chiar și în stările de fericire, de prosperitate și de mulțumire. «Trebuie să ne rugăm întotdeauna, fie că sîntem în turburări de spirit și în mîhniri, fie că sîntem în liniște, fie în nenorociri, fie în mulțumire și fericire: cel care este în liniște și în fericire, ca acestea să-i rămînă trainice și neschimbate și să nu le piardă vreodată, iar cel care se găsește în necazuri multe și în strîmtorări să-și vadă mai potolită nenorocirea și să ajungă și el la un liman de liniște și de siguranță»⁴.

Starea de spirit în rugăciune

Privitor la starea interioară a credinciosului în momentul rugăciunii, Sfîntul Ioan Gură de Aur stabilește condiția internă, legile necesare eficienței cererii. Stabilind starea de spirit a credinciosului în rugăciune, gîndul Sfîntului se duce, cum era și firesc, în cazul unei atât de înalte preocupări, la cele stabilite principial de Mîntuitorul în codul principiilor esențiale de viață creștină, în Predica de munte. Esențialul în rugăciune, învață Mîntuitorul, este misterul, tainicul, interiorul, reculegerea⁵. «Tu însă, cînd te rogi, a stabilit Mîntuitorul, intră în cămara ta și, închizînd ușa ta, roagă-te Tatălui tău celui întru ascuns și Tatăl tău care vede într-ascuns, îți va răsplăti ție»⁶. Cămara de aci este evident inima, interiorul, tainicul, separarea de exterior, prin închiderea ușii sufletului, ușă care deschisă, cum spunea Sfîntul Grigorie Teologul⁷ so face poartă de intrare pentru păcate; în ce privește «răsplătirea» despre care vorbește Mîntuitorul, ea este auzirea rugăciunii de către Dumnezeu. La acest tainic esențial în rugăciune au mai cugetat și alții. În bătrîna înțelepciune a Indiei se cerea ca cel care se roagă să fie ca albina: aceasta, cită vreme se rotește în jurul florii, zumzăie, iar după ce a intrat în potirul florii, culege în taină, în tăcere, nectarul dulce și parfumat cu care umple fagurii. Același lucru îl sublinia și Sfîntul

2. Idem, *De incomprehensibili Dei natura*, V, 6, M.P.G., 48/743—44.

4. Idem, III, 6, M.P.G., 48/725—26.

5. Idem, *De profectu Evangelii*, 11, M.P.G., 51/319.

6. Idem, *De Mathaeum*, hom. 19, M.P.G., 57/277.

6. Matei VI.

7. *Cuvîntarea la Nașterea Mîntuitorului*.

Ciprian⁸, în legătură cu cuvintele premergătoare rugăciunii de pregătire euharistică, introdusă prin cuvintele «sus să avem inimile». Rugăciunea, subliniază el, vorbind despre această «zăvorîre a inimii», își stabilește această lege supremă tocmai pentru rațiunea că în momentul ei «ne găsim sub privirile lui Dumnezeu». Și același lucru îl cere cu o deosebită putere și Sfântul Ioan Gură de Aur. Astfel, plecînd de la momentul liturgic care deschide dumnezeiasca perspectivă, euharistică: «Să stăm bine, să stăm cu frică», bineînțeles după ce pregătise acest moment prin cuvintele heruvimice: «Toată grija cea lumească acum să o lepădăm» și cum o va mai face și după aceasta, prin cuvintele «Sus să avem inimile», «Să stăm bine!». Textul dat de Sfîntul Ioan Gură de Aur este «Drepti să stăm bine». Dar, dacă lăsăm la o parte importanta lămurire cultică privitoare la cuvîntul liturgic «drepti» observăm, plecîndu-se de aci, puterea cu care subliniază el importanța legii tainice a rugăciunii. În rugăciune, în genere, ca să nu mai vorbim de rugăciunile centrate pe momentul euharistic, cum este cazul cu textul sus-amintit, nu trebuie să ne înfățișăm cu o inimă descumpănită de grijă și de cugete exterioare, ci în stare de limpezime și de liniște rezultată din evadarea momentană din mediul de pînă aici. Sufletul să fie ușurat de orice, ca să poată zbura la cer și să se găsească laolaltă cu Serafimii în zbor în jurul tronului lui Dumnezeu⁹. Este necesar, într-un cuvînt, să ne rugăm «în starea de spirit cerută de Iisus», indiferent de loc și de timp¹⁰.

Starea de spirit a rugătorului, pe lîngă aspectul ei de convorbire tainică cu Dumnezeu și de plutire serafimică peste cele pămîntești, trebuie temeinicită însă și pe alte multe virtuți. Se cere aci virtutea de prim rînd a umilinței, care în gura Mîntuitorului are tonalitate de fundament al virtuților și prima dintre fericiri, dacă ne referim la conceptul de filozofie și de viață în spirit creștin. Cazul rugăciunii cu inimă și gînd smerit la vameșul din parabolă este tot ce poate fi mai elocvent în situația aceasta. Omul cel mai păcătos, spune Sfîntul Ioan, dacă se roagă cu gînd smerit, ca vameșul nostru, ci nu cu trufie și de circumstanță, ca fariseul acela, este auzit de Dumnezeu, pe cînd omul cel mai drept, dacă se roagă fariseic, adică arogant și de ochii lumii, nu realizează nimic bun. De altfel, chiar din practica lucrurilor vedem la tot pasul că smeritul este mai apreciat și mai iubit decît trufașul¹¹. Umlința, dacă ne mărginim numai la Predica de pe munte, dă omului moștenirea împărăției cerurilor. Smeritul este și blînd. Blîndețea, la rîndu-i, aflăm tot de acolo, dă moștenirea pămîntului, nu în sensul că ne-ar pica din cer sau de la oameni moșii și comori, că de aceasta nu poate fi vorba niciodată în Evanghelii, ci în sensul unei bogății de admirație și de aprobare din partea tuturor. Omul aspru și sălbatic în raporturile cu semenii este detestat și ocolit, este urît de toți. Și dacă omul comun apreciază din răspuțeri această stare de spirit, cea a blîndeții și a bună-

8. *De oratione*, M.P.L., IV, col. 538, cap. 4.

9. Sf. Ioan Gură de Aur, *De incomprehensibili Dei natura*, IV, 5, M.P.G., 48/734.

10. A se vedea întreg comentariul Sfîntului Ioan la Predica de pe Munte, îndeosebi partea privitoare la rugăciune.

11. *Vezi, In psalmum IV, 4, M.P.G., 55/44.*

tății, cu atît mai mult Dumnezeu, în raporturile lui cu omul pe calea rugăciunii. Cît de apreciată este virtutea blîndeții în religia noastră o vedem și din efortul unora dintre Apologetii propriu-zisi, în a introduce o nouă lecțiune a numelui de Hristos, citindu-l Hrestos, adică «blînd», «bun» în loc de Hristos, adică «uns». Și chiar și această altă lecțiune, anume cea împămîntenită, spun ei, nu este de loc departe de înțelesul celeilalte, fiindcă ceea ce este uns, este neted, dulce la pipăit, blînd în alt chip, ca orice lucru care nu opune împotrivire. «Cel care se roagă, sfătuieste Sfîntul Ioan Gură de Aur, să fie mai înainte de toate cu suflet blînd, cu minte cumpănită, cu inimă zdrobotă, reculeasă»¹². Același lucru ne mai este propus și în alte locuri. Rugătorul creștin trebuie să fie sobru la minte, cu sufletul frămîntat de grija înlăcrimată a mîntuirii, mereu abătut, într-o stare de liniște desăvîrșită și de absolută blîndețe. În ce privește țelul rugăciunii, și aci lucrul este vrednic de toată luarea aminte, el să nu ceară nimic din cele legate de viața de față, ca astfel să fie în pace cu toți și cu toate, ci să ceară numai lucruri spirituale, fiindcă numai asemenea lucruri trebuiesc căutate în convorbirea cu Dumnezeu. Și dacă se roagă totuși și pentru ceva pămîntesc, să se ceară cu moderație și în atmosfera rugăciunii tipic creștină indicată de Mîntuitorul, rugăciunea Tatăl nostru. Totul este considerat de Sfîntul Ioan în starea de spirit a rugătorului, pînă și modestia graiului, în cazul cînd rugăciunea se face prin cuvinte auzite, ca astfel să nu ne aflăm în nici o abatere și mai ales să nu avem nimic cu dușmanul comun al întregului pămînt, dușman de care ne rugăm să scăpăm, atunci cînd pronunțăm ultimele cuvinte ale rugăciunii domnești. Și această nevoie a încordării de spirit în rugăciune este zugrăvită de Sfîntul nostru în unul din cele mai pregnante exemple. Astfel, după ce stabilește o dată mai mult legea interioară fundamentală în rugăciune, anume îndeplinirea ei din fundul inimii, din tainicul minții, cu toată rîvna și convingerea, face această frumoasă paralelă: după cum un copac sănătos și cu rădăcinile adînc și solid înfipte în pămînt rezistă chiar celei mai năpraznice suflări de vînt, pe cînd cel înfipt la suprafață este răsturnat și scos din rădăcină chiar și de un vînticel, tot așa și rugăciunile care se urcă la Dumnezeu din adîncul sufletului, unde își au înfipte rădăcinile, chiar dacă s-ar ivi nenumărate cugete potrivnice, chiar dacă diavolul ar face în fața lor un front din tot ce are el mai pervers și mai destrămător, rămîn tari și neclintite. Este deci vorba de cele două feluri de rugăciuni, cea din adîncul sufletului și în stare să se urce pînă la Dumnezeu, și cea din gură și de pe buze numai, rugăciunea mecanică și superficială, lipsită de valoare și ineficace¹⁴.

În aceeași ordine de idei, stabilind condițiile interne ale unei rugăciuni primite, Sfîntul Ioan mai enumeră: dovada vredniciei de a primi cele pentru care ne rugăm; rugăciune conformă cu legile care i le-a pus Dumnezeu; rugăciune cu perseverență; de regulă să nu ceară lucruri

12. *Non esse desperandum*, 2, M.P.G., 51/366.

13. *Exp. în psalm. IV 3*, M.P.G., LV/33.

14. *In psalm. 129, 1*, M.P.G., LV/373.

legate de viața de față ; să se ceară numai cele de folos ; nepreocupare de cele ale sale. În exemplificare, Corneliu, cum citim în Faptele Apostolilor (X, 4) a fost auzit în rugăciune, datorită felului său de viață ; Solomon a fost auzit grație modului cum s-a rugat ; femeia din părțile Feniciei, pentru insistența în rugăciune ; vameșul pentru umilința sufletului și a cugetului¹⁵. La cei de demult, cel mai tipic exemplu de rugăciune auzită de Dumnezeu, ca una în care s-au respectat legile puse de el, este cea a Anei, mama lui Samuel. Aceasta, atunci când a chemat ajutorul lui Dumnezeu, s-a rugat din adîncul inimii, a vărsat riuri de lacrimi, iar gîndul i-a fost înălțat în slava cerului. Cu gîndul la rugăciunea aceea, Sfîntul Ioan Gură de Aur, va sublinia : «Cel care se roagă așa, acela primește prin rugăciuni bunuri mari, chiar mai înainte de a i se împlini cele pentru care se roagă». Ce fel ? Cel care izbuțește să se roage ca Ana, acela a izbutit să-și alunge din suflet orice neliniște, și-a potolit mînia, și-a alungat invidia, și-a stins lăcomia, a devenit mai moderat față de cele din lumea de față, și-a creat o stare de liniște și de tihnă dumnezeiască și o înălțime de spirit care-l unește cu cerul. Privite mai de aproape, aceste stări de spirit ale rugătorului pătruns, ele sînt de fapt, mari bunuri și mari izbutiri, împlinite concomitent cu obiectul rugăciunii. Cu acest gînd, Sfîntul Ioan îndemna : «Deci, atunci când pornești la rugăciune, să nu ceri numai singur acest lucru, anume primirea a ceea ce ceri, ci și aceea ca, pe însăși această cale a rugăciunii, să ți se facă inima mai bună, căci aceasta este pricina rugăciunii»¹⁶.

Ce să cerem cînd ne rugăm ?

Aici, Sfîntul Ioan Gură de Aur este deosebit de insistent și de categoric. Din capul locului, el ne apare oarecum mîhnit de starea de lucruri pe care o vedea la creștinii secolului său în cazul rugăciunii, ca și în atîtea și atîtea alte cazuri de spiritualitate și de morală creștină.

După ce admiră pe cei din Legea Veche, care au știut să se roage și după ce își arată indignarea că cei de după venirea lui Hristos nu au ajuns la gradul de spiritualitate al aceloră în rugăciune, Sfîntul Ioan argumentează cu faptul că acum sîntem în epoca Harului, cînd învățătorul ne este Sfîntul Duh și cînd, consecvent, nu se mai poate admite vreo abatere de la legile generale ale spiritualității creștine și deci nici de la acelea ale rugăciunii¹⁷.

Rugăciunea creștină, cum am spus în cele de pînă acum, are un conținut spiritual. De aceea, în vremea ei, nu se cuvine nici să facem și nici să cerem lucruri împotriva legilor lui Dumnezeu. Și chiar dacă se întîmplă, uneori, să cerem și ceva vremelnic și lumesc, spre pildă pîinea cea de toate zilele, să cerem cu moderație și curăție sufletească. A cere, în rugăciune, o bucată de pîine și pentru o zi, este de fapt tot un lucru spiritual, fiindcă cerem strictul necesar și cu gînd curat și spiri-

15. *In Psalm*, VII, 4, M.P.G., 55/86.

16. *In Psalm*, CXXIX 1, M.P.G., 55/374.

17. *In Psalm*, VII, 4, M.P.G., 55/86.

tual. O bucată de piine este necesară, pînă la urmă chiar și sufletului, ca una care îl întremează laolaltă cu trupul, ci nu îl irosește ca setea de stăpînire și ca dorul după averi și după mărire, lucruri cerute de mulți de la Dumnezeu, uitînd ei că cer cele care nu se potrivesc cu el¹⁸ și care nu sînt vrednice de privirile lui mereu îndreptate asupra noastră¹⁹. Dar, ar obiecta cineva, cum, nu trebuie să cerem și lucruri materiale? Da, sfătuiește Sfîntul Ioan, dar să cerem cu multă modestie, așa cum ne-a sfătuit Hristos. Nu trebuie să uităm că locuiește în noi Dumnezeu, cum și că sîntem mădulare și trup cu el²⁰. Ni se cere suflet curat, ca unii ce sîntem din Dumnezeu și chemați să trăim în el. Se cere ca rugăciunea să fie curată și curată este numai cînd pornește din suflet curat. Aici, Sfîntul Ioan după obiceiul lui, ca unul care urmărește un efect moral puternic, aruncă o privire în veac și simte aceeași indignare, pe care a simțit-o întotdeauna în fața lacomilor și răpitorilor. Este, apoi, deopotrivă de nemulțumit de practica unora care, după rele peste rele făptuite, ziua, se spală pe mîini și se primenesc și merg în Biserică, la rugăciunea de seară, ca și cum așa și-ar fi spălat petele păcatelor. Dar mai bine murdari la trup, le zicea el, decît pe suflet cu petele păcatelor²¹. Mai era apoi obiceiul, menținut și azi, ca cel care se roagă să-și ridice mîinile spre cer. Această atitudine îi plăcea Sfîntului Ioan în măsura în care îi și displăcea. Evident, spre cer, cînd este vorba, se cade să ne ridicăm cu fiecare parte a ființei noastre. Lucrul ni-l indică chiar și structura verticală a trupului nostru. Dar, așa cum nu-i plăcea o rugăciune cu voce tare, și fără fond evlavios, tot așa nu-i plăcea nici o rugăciunea manifestată prin mîini ridicate, dar fără o așezare evlavioasă a sufletului²². Cît timp nu ne-am sublimizat sufletește și nu ne-am ridicat de la pămînt la cer sufletește, adică atîta timp cît nu ne-am apucat cu amîndouă mîinile de toartele cerului, orice ridicare a mîinilor rămîne pur și simplu un gest ritualistic, gol de conținut și Dumnezeu departe de cererea noastră²³. Ne rugăm însă și cu mîinile în sus. La ce? Facem aceasta, de cele mai multe ori, poate și pentru aceea că, de vreme ce ne vin prin ele atîtea pricini ale păcatului, trebuiesc curățite și prin puterea rugăciunii. În felul acesta, spunea el, ne punem noi înșine, în vremea rugăciunii, un fel de lanțuri invizibile la mîini, spre a ni le împiedica de la rău și spro a ni lo faco libere de orice josnicie²⁴.

Am stabilit și subliniat, pînă aci, nevoia curățeniei spirituale în rugăciune. Este un fapt cerut de o lege morală apreciată îndeobște de orice sistem de spiritualitate: «nu este îngăduit celui care este necurat să se atingă de cel curat». Și aplicarea acestei legi este imperios cerută și în rugăciune, de vreme ce ea, rugăciunea este cel mai intim raport

18. În Ioan, *hom.* 43, 2, M.P.G., 59/247; *hom.* 44, 2 col. 250; În Psalm IV, 4, M.P.G., 55/45.

19. În Psalm CXLII, 2, M.P.G., 55/429.

20. În Psalm CXL, 4, M.P.G., 55/431.

21. În Epist. II ad Timoth. *hom.* VI, 4, M.P.G., 62/635.

22. De Anna Sermo, IV, 5, M.P.G., 54/667.

23. În Epis. II ad Corinth. *hom.* II, 8, M.P.G., 61/404.

24. În general în Psalm 140, 3—4, M.P.G., 55/431—432.

dintre om și Dumnezeu. Și tot din cele de pînă aci s-a văzut limpede atmosfera spirituală a inimii omenеști în adevărata rugăciune: fapt de interior profund și degajare de veac mister, ca atunci cînd omul se găsește în relație tainică cu Dumnezeu; fapt lipsit de orice fel de mecanism exterior, de orice automatism. S-a stabilit, deopotrivă, că rugăciunea, prin tainicul ei, prin raportul de intimitate pe care îl creează între om și Dumnezeu, este una din cele mai pregnante forme ale religiei, chiar funcția ei cea mai de seamă.

Ca moralist prin excelență, ca predicator al moravurilor superioare, Sfîntul Ioan proclamă, drept cea mai bună cale a relațiilor dintre oameni, legea iubirii necondiționate și totale, lege care este chemată să acționeze și în rugăciune ca fapt de centru. Rugăciunea celui care crede în Hristos trebuie să fie vrednică de privirile lui Hristos veșnic deschise asupra noastră, să fie plină de filosofie, ca una care se preocupă de cele spirituale și veșnice și îmbujorată de flacăra iubirii față de aproapele, Sfîntul nostru redeschide, și pe calea aceasta, problema de cel mai mare moment în spiritualitatea creștină, problema iubirii evanghelice. Dar nu a fost înțeles nici aci. El însă, înțeles ori neînțeles, ascultat ori neascultat, a rămas mereu pe pozițiile lui puternice și nezdruincinate în față cu priveliștea rîurilor care curg fără stare, indiferent dacă ia sau nu ia cineva o găleată de apă din ele. În rugăciune, observa el, noi ne rugăm de regulă pentru noi. Trebuie însă să ne rugăm deopotrivă și pentru alții. Exemplul rugăciunii sacerdotului pentru tot poporul, este dintre cele mai tipice. Și așa cum numai cele bune și de folos le cerem pentru noi, tot așa să le cerem și pentru aproapele. În rugăciunea publică cea cultică, există frecvente momente de preocupare obștească, pe calea iubirii și a păcii. Avem sub priviri, trebuie să avem sub priviri acea împrejurare evanghelică, cînd Mîntuitorul respinge darul adus la altar de cel în vrăjmășie cu fratele, cu aproapele: renunță la religia toată, la cultul, la adorarea lui adică, numai și numai să statuteze și să promoveze iubirea și pacea cu aproapele.

Este drept că, pentru o rațiune sau alta, ne găsim în situația de a cere în rugăciune și lucruri împotriva aproapelui. În creștinism, spune Sfîntul nostru, de data aceasta cu gîndul la adevăratul spirit al rugăciunii, iubirea ocupă atîta întins, că este de mirare cum de mai poate fi vreun loc, fie el cît de mic, pentru vrăjmășie. Cel care, însă, subliniază el, se roagă împotriva aproapelui, acela se roagă împotriva lui însuși mai degrabă, de vreme ce întărită pe Dumnezeu. Cum poți dobîndi împlinirea rugămînții de la cel pe care îl întărești? Gura și limba care s-au învrednicit de dumnezeiască dulceață euharistică nu se mai cade, ca cel mai absurd dintre lucruri, să pronunțe vreo vorbă amară împotriva fratelui. Cuprins de asemenea gînd, avea să sfătuiască: «Să învățăm, să ne deprindem să ne rugăm ca niște creștini»²⁵. În momente de aprindere sufletească cerem adesea lui Dumnezeu pur și simplu exterminarea păcătosului și a vrăjmașului. Aci însă, Sfîntul Ioan vine cu

25. În Epist. I ad Timoth. hom. VI, 2, M.P.G., 62/531—532.

o motivare de ordin general : toți avem păcate, măcar o zi de ar fi viața noastră. Dacă Dumnezeu s-ar potrivi cu necreștineasca noastră cerere — pedeapsă păcătoșilor și vrăjmașilor noștri — aceasta ar duce, neîndoios, la distrugerea neamului omenesc. De aceea, cel mai bun lucru de făcut, este să admirăm bunătatea lui Dumnezeu, manifestată în îngăduință și în iertare ²⁶.

Rugăciunea împotriva fratelui și vrăjmașului nu este vrednică de nici o scuză, de vreme ce repugnă legilor lui Dumnezeu. Cel mai bun lucru este să nu ne rugăm împotriva nimănui, ci cel mult pentru stingera urii din sufletul nostru. Odată izbutită aceasta, vom fi auziți de Dumnezeu chiar mai înainte de săvârșirea rugăciunii ²⁷. Rugăciunea împotriva fratelui și vrăjmașului este o manieră periculoasă de comportare, de vreme ce este împotriva propriei noastre mîntuirii. În același timp, o asemenea rugăciune este pornită de o minte copilărească, de vreme ce se uită un mare fapt evanghelic, anume învățătura Mîntuitorului despre iubirea vrăjmașilor, învățatură în care culminează Predica de pe munte. Cine se roagă altfel decît a stabilit aci Mîntuitorul, acela întărită pe Dumnezeu și își palmuiește aproapele, nu cu mîna, ci cu cuvîntul ²⁸.

Cum lesne se vede, în partea aceasta a ființei rugăciunii, gîndul Sfîntului Ioan Gură de Aur este mereu îndreptat asupra cererii din Tătăl nostru. «Și ne iartă nouă greșalele noastre precum și noi iertăm greșiților noștri». Privirile lui nu se dezlipesesc nici o clipă de deasupra acelei părți a Predicii de pe munte, unde iubirea și pacea cu fratele sînt statutate ca elementele cele mai filozofice din toată spiritualitatea creștină, în sensul, evident, al celei mai desăvîrșite și înalte trăiri spirituale. În rugăciune, noi cerem adesea iertarea păcatelor. Dar cum mai cerem această iertare, dacă cerem, în același timp, pedeapsă pentru alții? Din contră, dacă ne rugăm pentru iertarea păcatelor vrăjmașilor, ni se iartă, la rîndu-ne, păcatele chiar dacă nu am pomenit de ele în rugăciune. Noi oamenii, avem numai un vrăjmaș, și acela cu totul neînduplecat : diavolul. Să ne rugăm deci numai împotriva aceluia, neîndeamnă Sfîntul Ioan Gură de Aur, fiindcă omul, orice ți-ar face, îți este prieten și frate ²⁹. În privința aceasta, și în deplin consens cu învățătura Sfîntului Ioan, este cazul ca să cităm un text, poate cel mai cuprinzător și frumos comentariu din toată opera patristică, locul acela din Rugăciunea domnească comentată de Sfîntul Grigorie al Nisei, în legătură cu iertarea. «Lucrul pe care l-am făcut eu, Doamne, — interpretează și învață Sfîntul Grigorie — fă-l și tu! Fă-te asemenea și urmează robului tău, o, Doamne!... Am iertat eu păcatele altuia? Atunci nu te depărta nici tu de cel care ți se roagă!..., Eu am dezlegat; dezleagă și tu! Eu am lăsat; lasă și tu! Multă îndurare am arătat eu celui de un neam și de o fire cu mine? Fă și tu la fel și urmează, Doamne, iubirea de oameni a robului tău!».

26. În Epist. II ad Timoth. hom. III, 3, M.P.G., 62/616.

27. În Psalm CXL, 3, M.P.G., 55/429.

28. Non esse desperandum, 10—11, M.P.G., 51/362—363.

29. În Matth. hom. XIX, 8, M.P.G., 58/263.

Am amintit aici mai sus, că în materie de rugăciune, Sfântul Ioan Gură de Aur, în afară de texte scurte și izolate, risipite la împlinire în vasta lui operă, ne înlesnește înțelegerea, în materie, în mod cu totul deosebit, prin lucrarea care îi poartă numele: sfânta și dumnezeiasca Liturghie». Acolo, rugăciunea tronează în toată esența și întinderea ei. Nu facem în aceasta un studiu aparte, ci ne mărginim, în treacăt, numai la cuprinsul ecteniilor și al unor rugăciuni presărate în desfășurarea ei. Vom desprinde, de acolo, alte aspecte ale rugăciunii, legate de nevoi și de împrejurări frecvente din viața de toate zilele a credincioșilor. Am subliniat că, în general, atmosfera și intimul rugăciunii creștine sînt de ordin spiritual. Viața ne pune totuși în situația de a cere și unele lucruri omenești și pămîntești. Ne sînt îngăduite și asemenea cereri, a spus Sfîntul Ioan Gură de Aur, dar în mică măsură și rezervat.

Prima pagină a Sfintei Liturghii începe cu ectenia mare, care cuprinde o serie de cereri creștinești, legate de viață, dar, pînă la urmă, tot cu conținut spiritual. În primul rînd, atmosfera rugăciunii creștine este de pace, de înțelegere și de unire. În rugăciune, auzim din vorba primei pagini liturgice, trebuie să fim în pace și în bună vecinătate și cu noi înșine, și cu aproapele, și cu toată lumea. Cît de prețioasă este această liniște și înălțime a spiritului în rugăciune în spiritualitatea hristostomică, ne-o arată însuși faptul că ele deschid și indică atmosfera părții celei mai de seamă a cultului creștin. Ideea este aici evanghelică, Sfîntul Ioan găsindu-se mereu sub înfrîurirea preceptelor evhologice ale Predicii de pe munte. În rugăciune, din capul locului, sîntem invitați să ne apropiem de Dumnezeu cu pace între noi și cu liniște și reculegere sufletească, deci fără preocupări și dorințe lumești și mai ales fără vreun fel de aprindere sufletească împotriva aproapelui. Rugăciunea, ea însăși, sub acest aspect, este un dar adus lui Dumnezeu în cultul lui suprem. Nu spunem noi, nu spune Sfîntul Ioan în a sa Liturghie cuvintele: «Pre noi înșine și unii pre alții și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm»? Nu este oare aceasta un dar și tocmai de aceea acest dar ne este primit la altar condiționat de ideea reală a păcii, a seninătății spiritului? Dar, trebuie subliniat, această pace, această împăcare nu este numai opera noastră. Noi înșine nu ne ajungem nouă niciodată, ci mereu este nevoie de ajutorul lui Dumnezeu. De aceea pacea aceasta noi o cerem în primul rînd de sus, fie spre a o ajuta pe a noastră, fie a o face pe a noastră puternică și dumnezeiască. Cerem, mai departe, în rugăciunea primei noastre pagini liturgice, bunăstare bisericească, sănătate pentru cei aleși să ne îndrumeze spre bine și spre mîntuire, cerem ferire de vrăjmași, nu distrugere de vrăjmași, cerem bine pentru Țară, bună întocmire în văzduh spre îmbelșugarea roadelor pămîntului, lucruri lumești, la prima vedere, dar le cerem, sîntem învățați să le cerem, cu moderație și spre binele și fericirea tuturor, cerem ajungere fericită la cap de drum pentru călători, însănătoșire pentru bolnavi, libertate celor robiți. Și dacă cerem ceva și de ordin personal, cerem ajutor în mîntuire și bogăție de îndurare dumnezeiască. În rugăciunile următoare, se cere pli-

nirea celor de folos oamenilor, putere de pătrundere a adevărilor dumnezeiești și viață veșnică, după mutarea din cele trecătoare și deșarte; cerem iertarea greșalelor cu voie și fără de voie, sfințirea sufletelor și trupurilor și ajutor de sus ca să slujim lui Dumnezeu întru cuviință în toate zilele vieții noastre; cerem să strălucească în inimile noastre lumina cea nepătată a cunoașterii dumnezeiești și deschiderea ochilor cugetului spre înțelegerea învățăturilor evanghelice; cerem frică dumnezeiască spre păzirea poruncilor de sus; cerem călcarea poftelor trupului, ca astfel să petrecem viață duhovnicească; cerem și lucruri materiale, dar spiritualizate prin atmosfera duhovnicească, în care ne situăm în rugăciune. Numai în acest sens, subliniază Sfântul nostru, sînt spirituale în creștinism și cele materiale³⁰.

Și acum, după ce am lămurit, într-o măsură, cuprinsul rugăciunilor de cerere, fiindcă de ele este vorba, mai ales, în opera omiletică a Sfântului Ioan Gură de Aur, lăsînd la o parte rugăciunea liturgică îndeosebi cu caracter de adorare și de mulțumire, este împrejurarea ca, mai înainte de a trage cuvenitele concluzii, să aruncăm o privire scurtă la vremea noastră. Întrebarea este: la noi, cei de azi, situația este ea cu ceva sau cu mai mult schimbată, în materie de rugăciune, decît în veacul Sfântului Ioan Gură de Aur? Fiindcă, evident, fie din locurile citate mai sus, fie din alte multe locuri pe care nu le-am citat, ca fiind similare, Sfântul nostru nu a fost mulțumit, de multe ori, de felul în care era înțeleasă și în care se făcea rugăciunea de către mulți creștini.

Din capul locului, nu am fi departe de adevăr, dacă am afirma că nici în vremea noastră situația nu este mai îmbucurătoare, ba din contră. Recunoaștem grija celor aleși de Dumnezeu, care, drept îndreptînd cuvîntul adevărului, sînt frămîntați zi și noapte, de problemele mari ale sufletului și ale desăvîrșirii spirituale a credincioșilor de sub toiagul lor păstoricesc. Cel care face asemenea însemnări este un preot; deci în măsură să cunoască mai bine decît alții starea de lucruri, în materie de rugăciune. Într-adevăr, rugăciunea este, în materie de religie, preocuparea, activitatea cea mai de seamă și frecventă a credincioșilor... În această privință, la noi, a fost și este o continuă preocupare pentru o mai bună și izbutită îndrumare în problema așa de însemnată a rugăciunii. Biserica, pe lângă cărțile ei rituale, în fond cărți de rugăciune, tipărește, adesea, cărți speciale de rugăciune, pentru orice fel de cerere și împrejurare din viața credinciosului în drum spre desăvîrșire și mîntuire. Multe lucruri despre rugăciune, credinciosul le află, le învață prin participarea lui personală la cult, în biserică. Și totuși rămînem mereu deficitari în această privință. Gîndul în rugăciune, starea de spirit a multora dintre credincioșii noștri întru aceasta, le aflăm, de regulă, din pomelnicele, mai ales din acatistele pe care ni le înmînează la sfîntul altar. Cîteva la sută din ele dacă sînt conforme cu legea intimă și spirituală a rugăciunii, ca să nu mai vorbim de unele, care sînt de-a dreptul rugăciuni improvizate. Este o stare de fapt pe care nu o acuzăm, ci doar

30. În Ioan. *hom.* XLVII, 1, M.P.G., 59/263.

o constatăm. Nu s-a înțeles, și vremea întîrzie mereu, adevăratul spirit al rugăciunii. Și de aceea, tocmai lucrul acesta l-a urmărit Sfîntul Ioan Gură de Aur. Și îl admirăm ca de altfel în toate privințele. Creștinul, credinciosul, a spus el atunci și spusa este și rămîne mereu actuală, în rugăciune, trebuie să fie mai recules și mai tainic ca oricînd; trebuie să fie în cea mai înaltă, luminoasă și pașnică stare de spirit, ca unul care în momentul acela este în corespondență cu Dumnezeu pentru lucrul cel mai mare din viața lui. Dacă rugăciunea, spune el adesea, este prezența tainică, convorbirea tainică, intimă a omului cu Dumnezeu, ei bine, tocmai de aceea, în momentul acela omul trebuie să se învingă, să se depășească, să fie un supraom. Sfîntul Grigorie al Nisei, cum am văzut, așa de superior vede pe omul creștin în momentul adevăratei rugăciuni, încît, pe calea unei licențe oratorice îl pune alături de Dumnezeu, ba chiar face ceva și mai mult, îl face, dacă putem cuteza să spunem, învățător al lui Dumnezeu. Este o vorbă care nu supără, ci, din contră, sînt convins îl bucură și îl desfată.

În predica de pe munte, omul este chemat să imite pe Dumnezeu. Aci, Sfîntul Grigorie, pentru un moment ranversează situația, chemînd pe Dumnezeu să-l imite. Dumnezeu, care așa de mult a iubit lumea, încît și-a dat și sacrificat pentru ea pe Fiul său unul născut, dorește din răspuțeri ca să fie imitat și chiar depășit, de este cu puțință, în materie de desăvîrșire și de mîntuire.

Este limpede deci; starea de spirit a credinciosului în rugăciune este starea celui mai intim și recules raport al omului cu Dumnezeu. Aci omul nu trebuie să ceară și să dorească de la Dumnezeu nimic altceva și mai mult decît ar cere Dumnezeu de la om. Și am văzut cam de ce ar fi vorba, numai din cele cîteva scurte referințe, în materie de rugăciune, din cuprinsul Sfintei Liturghii. Liturghierul nostru este, în privința aceasta, limpede cu desăvîrșire. Am văzut cele ce ne învață el să cerem în rugăciunea creștinească, pe care ne-a învățat-o Mîntuitorul, în puținul exemplu din ectenia cea mare și din unele rugăciuni scurte, din prima parte a lui. În materie de cerere, mai ales, el are o pagină expresă, din care rezultă integral sublimul duhovnicesc al ființei rugătorului în rugăciune: cerem să fim apărați și miluiți; cerem ca fiecare zi a vieții să ne fie desăvîrșită, adică sfîntă, pașnică și fără de păcat, prin Harul dumnezeiesc; cerem să rămîna mereu lîngă noi Îngerul păzitor, care, în atmosferă de pace, să ne îndrepteze pe drumul cel bun; cerem numai cele bune și de folos, mai ales pacea pentru întreaga lume, pace care pornește de la pacea noastră interioară și de la pacea cu tot aproapele și mai cerem, ca unii care ne cunoaștem vremelnicia, un sffrșit cu adevărat creștinesc, adică fără grozavele chinuri ale morții și fără rușinea păcatului, un sffrșit în care ne găsim în împăcare și în iubire cu toți cei din jur și cu toată lumea, ca astlel să dăm un răspuns bun la înfricoșata judecată a lui Hristos.

Pr. Dr. GH. TILEA

DESPRE MONAHISMUL ORTODOX ROMÂN, ANTERIOR SECOLULUI AL XIV-LEA

Există afirmații, potrivit cărora, monahismul ar fi apărut în sânul Bisericii Ortodoxe Române numai în secolul al XIV-lea. Astfel, N. Dobrescu scria că «în a doua jumătate a secolului al XIV-lea fu introdus la noi, de la vecinii slavi de peste Dunăre, care-l luaseră și ei de la bizanțini, călugărismul, viața călugărească»¹, iar după P. P. Panaitescu, «Nicodim este întemeietorul mănăstirii în Țara Românească»², sau mai mult, «abia tirziu de tot, în a doua jumătate a veacului al XIV-lea, deci după întemeierea Țării Românești, avem știri despre cele dintâi schituri și mănăstiri. Acestea s-au clădit și la noi sub înfrîurirea Athonului, însă nu direct, ca la sîrbi și bulgari, ci prin mijlocirea lor»³. Vom vedea însă, că monahismul a ființat, de la începuturile sale, și pe teritoriul patriei noastre, fiind adus odată cu învățătura și spiritualitatea creștină, de care nu poate fi separat.

Mai întii trebuie subliniat faptul că, întrucît monahismul este o coordonată specifică a spiritualității Evangheliei lui Iisus Hristos, el a existat de la începutul creștinismului, fiind practicat sub forma abstenenței și ascezei, în cadrul familiei. Adepții lui imitau viața Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, a Sfintei Fecioare Maria și a Sfinților Apostoli. Chiar prima istorie a creștinismului, *Faptele Apostolilor*, relatează că Filip, unul din cei șapte diaconi, avea patru fiice, care trăiau în feciorie (*Fapte XXI, 9*).

La sfîrșitul secolului întii și începutul celui de al doilea, exista deja o învățătură bine definită despre modul de viață al celor ce se consacrau trăirii feciorelnice. Această învățătură o găsim expusă de către Sfîntul Clement Romanul, ucenicul Sfîntului Apostol Petru și episcop al Romei (92—101), în cele două *Epistole*⁴ ale sale, și de către Sfîntul Policarp (70—156), ucenicul Sfîntului Evanghelist Ioan și episcop al Smîrnei, în *Epistola către Filipeni*⁵.

În secolul al doilea, Sfîntul Iustin Martirul și Filozoful menționează, în prima sa *Apologie*, că sînt «mulți bărbați și femei care au ajuns la o vîrstă de șalzeци sau șaptezeci de ani, care din fragedă vîrstă trăiesc în continuă feciorie, fiind convinși de sublimul învățăturii lui Hristos»⁶, iar

1. N. Dobrescu, *Întemeierea Mitropoliei și a celor dintâi mănăstiri din țară*, București, 1906, p. 59.

2. P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrîn*, București, 1943, p. 153.

3. *Istoria Bisericii Române*, manual pentru Institututele teologice, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1957, vol. I, p. 201.

4. *Porro epistola prior Beati Clementis Discipoli Petri Apostoli*, cap. 1—5, P.G., I, col. 380, cf. Ierom. Nicodim Sachelarie, *Asceza creștină în primele veacuri și regulile monahale ale Cuviosului Pahomie*, Cralova, 1942, p. 43, nota 1. Referitor la aceste două epistole, Pr. Prof. I. Coman scrie: «I s-a atribuit de asemenea două *Scrisori către Iecioare*, care, de fapt, sînt o singură scrisoare, adresată asceșilor de ambele sexe. E redactată în secolul III de o persoană cu experiență duhovnicească», *Patrologie*, manual pentru uzul studenților. Institutelor teologice, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1956, p. 36.

5. Sfîntul Policarp, *Epistola către Filipeni*, cap. IV—V, trad. de Pr. I. Mihălcescu și Pr. Matei Pislaru, *Scrisorile Părinților Apostolici*, vol. I.

6. Sfîntul Iustin Martirul, *Apologia I*, cap. 15, cf. Ierom. Nicodim Sachelarie, *op. cit.*, p. 44, nota 1.

Athenagora, alt apărător al creștinismului din acest secol, scrie : «Se află printre noi mulți bărbați și femei, care îmbătrinesc necăsătoriți, în nădejdea de a trăi în mai strânsă unire cu Dumnezeu»⁷. De asemenea, cuvinte de înaltă apreciere, pentru viața petrecută în desăvârșită înfrinare, au scriitorii bisericești : *Tertulian* († 200) și *Origen* († 254).

În secolul al treilea apar scrieri speciale care tratează despre felul cum trebuie să trăiască cei care s-au hotărât să renunțe la căsătorie din dragoste față de Iisus Hristos. Cea mai cunoscută este lucrarea *Despre purtarea fecioarelor*⁸ a Sfântului Ciprian, episcopul Cartaginei. În toate documentele păstrate din primele trei secole creștine, despre acest gen de viață, care stau la temelia monahismului pînă astăzi, «nici un scriitor din acea vreme nu vorbește ca despre ceva nou introdus în viața creștină, ci ca de ceva existent și necontrazis de nimeni. Ei caută numai să adîncească o astfel de viață și să-i arate măreția»⁹.

Pe la mijlocul secolului al treilea, unii credincioși dornici de o trăire creștină mai înaltă au părăsit satele și orașele, retrăgîndu-se în pustie, punînd astfel bazele vieții anahoretice, adică a viețuirii în singurătate¹⁰. Ei au primit numele de pustnici (*ἐρημίται*) sau monahi (*μοναχοί* solitari)¹¹. Inițiatorul acestei vieți a fost *Cuviosul Pavel Tebeul*. El s-a retras în pustie pe la anul 250, cînd avea vîrsta de 18—20 ani și a petrecut acolo 90 de ani. Puțin mai tîrziu, între anii 260—270, s-a dus, de asemenea, în pustie *Sfîntul Antonie cel Mare*, avînd vîrsta tot cam de 18 ani. El a devenit îndrumătorul spiritual al pustnicilor din Egipt, care se nevoiau între Marea Roșie și fluviul Nil. Cel care a format însă prima organizare monahală, cu viață de obște, este *Cuviosul Pahomie cel Mare*, care a trăit între anii 290 (293)—348. La moartea sa, survenită la vîrsta de 57 ani, a lăsat mai multe minăstiri cu cîteva mii de călugări¹². Cel care a dat cea mai desăvîrșită organizare vieții monahale este *Sfîntul Vasile cel Mare* (330—379), prin «Regulile» și scrierile sale despre monahism¹³.

Monahismul românesc în secolele IV-VIII

Odată cu organizarea monahismului, în secolul al IV-lea, avem date și despre monahismul din țara noastră. Acest fenomen se înscrie în dezvoltarea firească a vieții creștine, deoarece, pătrunzînd învățătura lui Iisus Hristos la strămoșii noștri, ea s-a manifestat sub toate formele spiritualității sale¹⁴.

7. Athenagora, *Apologia*, cap. 33, cf. *Idem*, p. 44, nota. 2.

8. P. C. Pr. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 85.

9. Ierom. Nicodim Sachelarie, *op. cit.*, p. 48.

10. *Istoria Bisericii Universale*, manual pentru Institututele teologice ale Bisericii Ortodoxe Române, vol. I (1—1054). Ed. a II-a revăzută și completată, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1974, p. 184.

11. Eusebiu Popovici, *Istoria Bisericească Universală*, traducere de Atanasie Miromnescu, Cartea Întîia, Ed. II, Tipografia Cărilor Bisericești, București, 1925, p. 433.

12. Ierom. Nicodim Sachelarie, *op. cit.*, p. 60.

13. P. C. Pr. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 165.

14. Pr. N. Șerbănescu, *1600 de ani de la prima mărturie documentară despre existența episcopiei Tomisului*, în «Biserica Ortodoxă Română» LXXXVII (1969), nr. 9—10, p. 991.

Este bine cunoscută viața înfloritoare a creștinismului de pe teritoriul țării noastre, încă din primul secol, datorită activității predicatōriale a Sfintului Apostol Andrei. În secolele III—IV, Biserica de aici apare organizată, avînd în fruntea ei episcopi, dintre care cei mai mulți cunoscuți sînt în părțile Dobrogei, iar unii în ale Olteniei. Primul episcop menționat este *Evangelicus*, iar al doilea, atestat documentar, este Ermon sau Hermas (300—314) al Ierusalimului. Urmează apoi, episcopul Efrem († 304), trimis să păstorească în aceste locuri de către episcopul Marcus al Tomisului, care a participat la Sinodul I ecumenic de la Niceea (325); episcopul *Ștefan de Malva* din Oltenia¹⁵, care, în timpul împăratului Constantin cel Mare, a sfințit (în anul 328) începutul construirii podului de la Celei-Romanați; episcopul *Bretanion*, care a înfruntat pe împăratul Valens, pentru că voia să introducă erezia lui Arie printre creștinii ortodocși (369); episcopul *Gherontie*, care participă la sinodul II ecumenic de la Constantinopol (381); episcopul *Teotim I*, menționat în anul 392, care ia parte la sinoadele de la Constantinopol, ținute între anii 400 și 403.

În secolele următoare, documentele menționează mai puțini episcopi, dar existența lor este atestată pînă în secolul al VIII-lea. Din secolul al V-lea, cunoaștem pe episcopul *Timotei*, care participă la sinodul III ecumenic, prin prima jumătate a secolului¹⁶; pe episcopul *Alexandru*¹⁷, care ia parte la sinodul de la Constantinopol, ținut în anul 449, și la sinodul IV ecumenic de la Calcedon (451). Din secolul al VI-lea este cunoscut episcopul *Paternus*. El este menționat în actele sinodului de la Constantinopol, ținut în anul 520, avînd titulatura de «episcopus metropolitanus», fapt ce dovedește că sub jurisdicția sa erau mai multe episcopii. Acest lucru a fost adeverit de cercetările arheologice care, în anul 1960, au descoperit la Mangalia o cruce de calcar, pe care este menționat numele episcopului *Ștefan*. Ea ne atestă pentru prima oară existența unui episcop în alt oraș al Dobrogei, în afară de Tomis¹⁸. Ultimul episcop cunoscut la Tomis este *Valentinian*, om de mare cultură, amintit în actele sinodului V ecumenic¹⁹, ținut la Constantinopol (553). Datorită năvărilor avare, din secolul al VII-lea, scaunul episcopal de aici a fost obligat să-și mute reședința și să funcționeze în alt centru, pentru că se știe că, în secolele V—VI, existau în Scythia Minor 15 episcopate, dintre care, unele «funcționau în cetățile de pe malul drept al Dunării, iar

15. *Apostolat Social*, vol. XI, 1973, p. 259—260; Constantin C. Giurescu, *Pe urmele Malvei, Celeiului, «Cozial-ului»*, în «Magazin Istoric» XI (1977), nr. 10 (127), p. 6—8.

16. J. Zeiller, *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'Empire romain*, Paris, 1918, p. 172—173, cf. I. Barnea, *Monumente de artă creștină descoperite pe teritoriul Republicii Populare Române*, în «Studii Teologice» XVII (1965), nr. 3—4, p. 154, nota 53.

17. V. Laurent, *La Schythie Mineure fut-elle représentée au Concile de Chalcedoine ?*, în «Études Byzantines», tom. III (1945), p. 115—123.

18. Emilian Popescu, *Contributions à la géographie historique de la Péninsule Balkanique aux V-e—VIII-e siècles de notre ère*, în «Dacia» IV, S. 13, 1969, p. 403—415.

19. I. Barnea, *Identități ale romanității*, în «Magazin Istoric» X (1976), nr. 1 (106), p. 31—32.

aria lor misionară se întindea și în Muntenia și în Moldova»²⁰. Astfel, viața creștină a continuat aici fără întreruperi, după cum se constată dintr-o listă a eparhiilor răsăritene a Bisericii ortodoxe, întocmită în secolul al IX-lea, care menționează și «eparhia Scythlei», cu sediul tot la Tomis²¹.

Din secolul al VIII-lea, este cunoscut «Ursus, episcop al avariților», care a participat la sinodul VII ecumenic, de la Niceea (787). Acest episcop, cu nume latin, este considerat de către cei mai mulți cercetători, ca fiind al orașului Abrittus din Moesia Inferioară. Deci, Ursus ar fi primul episcop român consemnat de documentele istorice²².

Am menționat sirul episcopilor cunoscuți, din primele opt secole creștine, pentru a dovedi vitalitatea și organizarea Bisericii noastre străbune, dar și pentru a conchide că, acești episcopi aveau în jurul lor călugări. Această ipoteză este îndreptățită de faptul că, începând din secolul al IV-lea, demnitatea de episcopi trebuia să fie deținută numai de călugări, iar episcopii «încurajau monahismul, în care găseau sprijin în lupta contra ereziilor»²³.

Existența mănăstirilor, în secolul al IV-lea, atât în Scythia Minor cât și în Goția, este mărturisită de Sfântul Epifanie (315—403), în lucrarea sa *Contra ereziilor*²⁴, unde vorbește de mănăstirile audenilor. De asemenea, sînt menționate mănăstiri în jurul Dunării de către Paulin de Nola (353/354—431), în *Cîntarea a XVII-a*²⁵. Printre acestea, trebuia să se fi numărat și cea de la Niculițel. Descoperirea aici a rămășițelor pămîntești ale Sfinților Zoticos, Attalos, Kamasis și Filipos, așezați într-o biserică, determină pe cercetători să susțină existența unei mănăstiri pe acest loc. De fapt, se știe că, al doilea nume al localității este *Măndștițiște*, iar un document din anul 1599 menționează această localitate sub denumirea de «*Monaster*»²⁶. În aceste mănăstiri dobrogene au existat călugări cu vastă cultură teologică și laică. Dintre ei, sînt cunoscuți mai bine: Teotim I, Ioan Casian și Dionisie Exiguul, care au ajuns renumiți scriitorii de limbă latină și traducători din limba greacă, și «călugării sciți».

Episcopul Teotim I este o personalitate distinsă a monahismului dobrogean. Viața sa ascetică și curăția morală au fost admirate de contemporanii săi, chiar și de păgîni, cum au fost hunii, care îl numeau

20. Emilian Popescu, *Inscripțiile grecești și latine din secolele IV—XIII descoperite în România*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976, p. 30.

21. Alex. M. Ioniță, *Viața mănăstirească în Dobrogea pînă în secolul al XII-lea*, în «*Studii Teologice*» XXIX (1977), nr. 1—2, p. 85.

22. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1974, vol. I, p. 177.

23. *Istoria Bisericii Universale*, vol. I, p. 184.

24. Sfântul Epifaniu, *Contra ereziilor*, Cartea III, tom. I, erezia 70, cap. 14, P.G., XLII, col 372, B, cf. Ioan G. Coman, «*Aria misionară a Sfîntului Niceta de Remesiana*, în «*Biserica Ortodoxă Română*» LXVI (1948), nr. 5—8, p. 350, nota 1.

25. Sfîntul Paulin de Nola, *Carmen XVII*, v. 218—220, ed. G. Hartel, în «*C.S.L.*», vol. XXX, pars II, Viena, 1894, cf. Pr. Ioan G. Coman, *art. cit.*, p. 350.

26. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, vol. I, p. 146, 256.

«Dumnezeul romanilor»²⁷. La origine era șcit, format în mediul călugăresc și purtând plete, ca semn al consacrării monahismului²⁸. Fiind o minte luminată, a scris opere cu conținut ascetic, cunoscute și apreciate și de străini²⁹.

Altă figură aleasă a monahismului nostru primar este *Ioan Casian*. El s-a născut în Dobrogea și a trăit între anii 360—435, fiind contemporan cu mari personalități creștine, ca Sfinții Capadocieni, Sfântul Ioan Gură de Aur, Fer. Augustin etc³⁰. Nu ne-a lăsat amănunte asupra denumirii patriei sale, dar notează într-un loc că «proprietatea funciară a strămoșilor săi era o frumoasă așezare plăcută la vedere și oferind largi solitudini»³¹, iar în altă parte, aducându-și aminte de patria natală, plină de farmec a părinților săi, scrie : «Văd mereu munții îngăduitori (Munții Măcin) pe care pasc turmele de oi și de capre, iar păstorii lor nu se mai închină duhurilor necunoscute, ci se închină în duh și adevăr (*Ioan IV, 24*). Ei și-au făcut locașuri pe unde au putut, ferindu-se de cei ce le răpesc avutul și viața... Ne-am simțit permanent îndemnați să ne întoarcem în țara de baștină, să ne revedem părinții... Atunci s-au perindat pe dinaintea ochilor locurile care formau glia moștenită de la strămoși, frumusețea surizătoare a peisajelor... Foarte multe întinderi pline de singurătate ; singurătate pe cât de dulce, tot pe atât de folositoare. Ce plăcere pentru un călugăr să petreacă în ascunzișul pădurilor, dar și ce îmbelșugate mijloace de existență»³².

Meritul de a fi rezolvat definitiv problema mult discutată a locului de naștere a Sfântului Ioan Casian revine savantului francez Henri J. Marrou, care a dovedit că nu este altul decât Dobrogea. El a făcut asociație între știrea laconică, dar clară a lui Ghenadie de Marsilia († 492/505), din *De viris illustribus*, unde scrie : «*Cassianus nationae scytha*», și între două inscripții grecești, datînd din secolele II—III, descoperite de Vasile Pîrvan, în Pădurea Șeremetului, pe valea Casimcei (județul Constanța), în care se vorbește despre «hotarele Casianilor și ale spelunclilor». Casianii sînt părinții și strămoșii Sfântului Ioan Casian, a căror

27. Pr. Prof. I. Rămureanu, *Sfinți și martiri la Tomis-Constanța*, în «*Biserica Ortodoxă Română*» XCII (1974), nr. 7—8, p. 1007 ; Pr. Prof. I. Coman, *Insemnări asupra lui Teofil de Tomis*, în «*Glasul Bisericii*» XVI (1975), nr. 1, p. 46.

28. Pr. Prof. I. Coman, *ibidem*.

29. Pr. Prof. I. Rămureanu, *art. cit.*, p. 1007—1008.

30. Ghenadie de Marsilia († 492/505), *De viris illustribus*, cap. LXII, zice : «*Cassianus nationae scytha*» ; Vasile Pîrvan, *Descoperiri noue în Scythia Minor*, în «*Analele Academiei Române*», Seria II, tom. XXXV (1912—1913), Memoriile secțiunii istorice, p. 532—537 ; Pr. Al. Constantinescu, *Sfântul Ioan Casian Scitul, nu Romanul*, în «*Glasul Bisericii*» XXIII (1964), nr. 7—8, p. 698, nota 2.

31. *Conlatio XXII*, 1, 3, ed. M. Petschening, 1886, în «*C.S.E.L.*» XIII, 2, p. 675, cf. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Patrimoniul ecumenismului creștin din secolele IV—VI, în Scitia Minor (Dobrogea)*, în «*Contactus*» XXII, Année 1970, nr. 69, 1-er Trimestre, p. 63.

32. *Cuvîntul XXIV*, 1, Ed. E. Pichery, vol. III, «*Sources Chrétiennes*», nr. 64, Paris, 1959, p. 171—172, cf. Diac. P. I. David, *La Sfântul Ioan Casian*, în «*Glasul Bisericii*» XXXV (1967), nr. 1—2, p. 67.

proprietate se întindea pînă la peșterile menționate în inscripțiile de hotar. Numele lor se leagă de cel al satului în care locuiau, de pe valea Casimcei³³.

În casa părintească, Sfîntul Ioan Casian a primit o educație aleasă; a învățat să citească și să scrie în limba latină și în limba greacă, într-una din școlile laice existente atunci la Tomis, Histria, Callatis etc., dar mai precis în locașurile de cultură ale timpului, care erau comunitățile creștine și mînăstirile dobrogene. Se crede că, tînărul Ioan a intrat aici într-o mînăstire, unde a rămas pînă la plecarea sa în Palestina. Aceasta se deduce din mărturisirea personală, spunînd că s-a stabilit încă din copilărie («a pueritia nostra») printre călugări, ale căror îndemnuri le asculta și ale căror exemple le urma³⁴. În jurul anului 380 călătorește, împreună cu sora sa și cu prietenul său Gherman, la Locurile Sfinte, stabilindu-se într-o mînăstire, în apropierea peșterii din Betleem, unde s-a născut Iisus Hristos. Deși apreciau viața monahală din Palestina, după o petrecere aici de cinci ani, pleacă în Egipt, avînd ocazia să viziteze comunitățile cenobitice de la Panephrisis, Thennesis, Khellia, Scete etc. În această oază a monahismului ortodox a petrecut 14 ani, cunoscînd pe marii trăitori ai pustiului din epoca respectivă. În jurul anului 400, se afla la Constantinopol, cînd Sfîntul Ioan Gură de Aur îl hirotonește diacon. Apoi pleacă la Roma, iar în anul 415 îl găsim la Marsilia, în sudul Franței, unde întemeiază două mînăstiri: una de călugări și alta de călugărițe, probabil pentru sora sa, așa cum a procedat și Sfîntul Pahomie și Sfîntul Chesarie³⁵.

Sfîntul Ioan Casian a murit în mînăstirea sa, la anul 435, lăsînd o bogată operă, compusă din 12 cărți, despre *Instituțiile chinoviale și remediile contra celor opt păcate capitale*, 24 cărți de *Colațiuni-Conferințe* și 7 cărți *Despre intruparea Domnului, contra lui Nestorie*³⁶.

Altă mare personalitate a monahismului din Dobrogea este *Dionisie Exiguul*, adică «cel Mic» sau «Smeritul». El s-a născut către anul 470, deci cu o sută de ani mai tîrziu decît Sfîntul Ioan Casian. În timpul copilăriei a primit «hrană duhovnicească» — după propria mărturisire — de la episcopul Petru³⁷. Dacă acest episcop face parte dintre «călugării sciți», atunci Dionisie a primit educație într-o mînăstire din Dobrogea.

33. Henri J. Marrou, *La patrie de Jean Cassian*, în «*Orientalia Christiana Periodica*» XIII (1947), nr. 3—4: Miscellanea Guillaume de Jerphanion II, Roma, 1947, p. 588—596, cf. în «*Biserica Ortodoxă Română*» LXVI (1948), nr. 3—4, p. 172—173.

34. *De Institutis coenobiorum...*, Prefața 4, p. 4—5, cf. Pr. Prof. Ioan G. Coman, «*Sciții*» *Ioan Casian și Dionisie cel Mic și legăturile lor cu lumea mediteraneeand*, în «*Studii Teologice*» XXVII (1975), nr. 3—4, p. 192, nota 21.

35. Owen Chanwick, *John Cassian*, second edition, Cambridge, At the University Press, 1968, p. 31, nota 4, cf. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *art. cit.*, p. 195, nota 42.

36. În românește vezi: Prot. Stavr. Dr. Dumitru Stăniloae, *Filocalia* sau culegere din scrierile Sfinților Părinți, care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvîrși, vol. I, ed. II, Sibiu, 1947, p. 94—141.

37. *Dionysius Exiguus*, în «*Scriptores Illyrici Minores*», *Corpus Christianorum — Series Latina*, LXXXV, Turnholt, 1972, p. 59, 1, cf. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *art. cit.*, p. 196, nota 45.

Spre deosebire de Sfântul Ioan Casian, Dionisie Exiguul ne dă informații valoroase despre patria sa. El spune că «Scitia este îngrozitoare prin frig și prin barbari, dar totdeauna a ridicat oameni plini de căldură și minunați prin blindețea ținutei lor. Că este așa, eu o știu, nu numai printr-o cunoaștere directă, de la nașterea mea... ci și printr-o experiență, întrucît acolo, într-o comunitate terestră expusă (tuturor relelor), s-a produs renașterea, cu harul lui Dumnezeu, prin botez, a unui număr de oameni dintre care unii sînt fericiți Părinți cu care această regiune se slăvește ca de o fertilitate duhovnicească deosebită... oameni pe care am fost învrednicit să-i văd ducînd o viață cerească, într-un trup fragil»³⁸. Acești «fericiți Părinți», menționați și laudați de Dionisie, sînt probabil călugări sciți, care s-au învrednicit de darul arhieriei.

Din Dobrogea, Dionisie Exiguul a mers la Constantinopol, unde se va fi stabilit într-una din cele cinci mînăstiri latine existente în capitala imperiului. După a anumită perioadă, pleacă la Roma, fiind chemat de papa Ghelasie. Întrucît era mare cunoscător al limbilor greacă și latină, traduce în limba latină din opera părinților greci, cum sînt Grigorie de Nyssa, Chiril al Alexandriei și Proclus, precum și *Canoanele sinoadelor ecumenice*, *Biografiile ascetice*, și a editat *Decretele pontificale*; a întocmit lucrări de cronologie: *Cartea despre Paști*, *Argumente pascale* și a scris două epistole: *De ratione Paschae*³⁹. Deși s-a impus în cultura bisericească cu aceste valoroase opere, totuși, el «a rămas celebru pentru faptul că este autorul unui nou sistem de numărătoare a anilor; el este cel care a introdus era creștină sau era noastră. Anul 1 este considerat anul 754 de la fondarea Romei»⁴⁰, cînd a avut loc nașterea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Prietenul său Cassiodorus îl așează în rîndul «bărbaților iluștri, strălucitori de podoaba învățăturilor sănătoase»; era «scit de origine, dar cu totul roman ca ținută». A predat împreună cu el dialectica, în mînăstirea Vivarium, fiind înțelept, simplu și smerit⁴¹.

La începutul secolului al VI-lea (anul 519), documentele menționează un grup de călugări dobrogeni, și anume: *Ioan Mexențiu*, *Leonțiu*, *Ioan*, *Mauriciu*, *Petre Diaconul*, *Ioan* și *Ahile*. Ei sînt cunoscuți datorită disputei hristologice la care au participat, prin susținerea formulei: «Unul din Sfînta Treime a suferit în trup». Pentru apărarea credinței lor ei au făcut o călătorie la Constantinopol și la Roma, și au luat legătura cu călugării africani, exilați în Sardinia de către regele Trasamund al vandalilor. Această doctrină a fost declarată de împăratul Justinian (15 martie 533) obligatorie pentru cei ce mărturiseau credința ortodoxă, iar la sinodul V ecumenic, ea a triumfat definitiv⁴².

Acești reprezentanți de valoare ai monahismului înfloritor din Dobrogea sînt cunoscuți sub denumirea de «călugări sciți». Canonic, ei

38. Idem, *Praefatio ad Ioannem et Leontium*, I, p. 55, cf. idem, *ibidem*, nota 46.

39. P. L. LXVII, col. 9 A — 520 A.

40. I. Barnea, *art. cit.*, p. 32.

41. Cassiodorus, *De institutione divinarum litterarum* 23, P. L. LXX, col. 1137, cf. idem, *ibidem*, p. 196, nota 48.

42. Pr. Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, Tiparul Tipografiei Arhiepiscopale, Sibiu, 1936, p. 26.

aparțineau de episcopul Paternus al Tomisului, fiind din jurul cetății Zaldapa și călugăriți aici, deoarece, când pleacă la Constantinopol, erau deja monahi⁴³. Iar atitudinea lor, în anumite momente din viață, dovedește conștiința romanității pe care au avut-o în calitate de descendenți ai vechii populații autohtone romanizate⁴⁴. Numărul lor a fost mult mai mare populând mănăstirile din Dobrogea sau călătorind uneori spre Orient, unde găseau o climă mai prielnică nevoițelor călugărești. Dovezile literare atestă o puternică prezență la Locurile Sfinte a călugărilor proveniți din poporul traco-romanizat, cunoscut și sub numele de *bessi*⁴⁵. Astfel în descrierea unei călătorii făcute la Muntele Sinai, ce datează din prima jumătate a secolului al VI-lea, se istorisește despre trei egumeni care vorbeau, în această mănăstire, limbile: latina, greaca, siriaca, egipteană și *bessa*. Deci, în secolul al VI-lea avem călugări *bessi* la Mănăstirea Sfânta Ecaterina din Sinai⁴⁶. La fel, în *Viața Sfântului Teodosie* († 529), scrisă de episcopul Teodor de Petra, în anul 530, autorul consemnează faptul că Sfântul Teodosie a zidit patru biserici în mănăstirea fondată de el în 465, lângă Betleem, iar «în a doua, neamul *bessilor* înălța în limba lor rugăciuni Stăpînului comun»⁴⁷. De asemenea, în anul 553 exista o mănăstire de *bessi* la Constantinopol⁴⁸. În fine, Ioan Moscul, autorul lucrării Pratul spirituale sau Limonarium care a trăit în a doua jumătate a secolului al VI-lea și în prima jumătate a secolului al VII-lea, spune că în Palestina erau două mănăstiri apropiate, cu numele Subiba, una de limbă *bessa* și alta de limbă siriacă⁴⁹, iar în *Viața Sfântului Sava cel Sfințit* se vorbește de mai multe mănăstiri *besse* în această regiune⁵⁰. Aceste mărturii îl fac pe istoricul german Karl Holl să exprime plin de uimire: «Cit de frecvent apar *bessii*!»⁵¹.

Mănăstirile dacoromane din secolul al IV-lea, vetre de înaltă spiritualitate, cultură și patriotism, stau la temelia celor românești de mai târziu⁵². Ele se conduceau după principiile stabilite de Sfântul Ioan Casian care recomanda o asceză în cel mai curat duh ortodox, la nivelul teandriei, urmărind domolirea și stăpînirea trupului și a simțurilor, nu distrugerea lor⁵³. Monahismul a fost așa de înfloritor la strămoșii noștri,

43. Alex. M. Ioniță, *art. cit.*, p. 85.

44. I. Barnea, *art. cit.*, p. 32.

45. *Bessii* au ocupat o parte din teritoriul Bulgariei de azi, ducând lupte victorioase cu Imperiul roman. La mijlocul secolului I d. Hr., împăratul Tiberius Claudius I (41—54) îi cucerește, transformând regiunea lor într-o provincie romană, numită Tracia, cf. Bucur Mitrea, *Dicționar istoric. Neamuri și triburi tracice — Bessii, Burii, Apulii*, în «Magazin Istoric» X (1976), nr. 3 (108), p. 26.

46. Antonini *Placentii itinerarium*, cap. 37, 1, P. L., LXXVII, 911—912, cf. Pr. Prof. Dumătru Stăniloae, «*Bessii*» în *mănăstirile din Orient*, în «Biserica Ortodoxă Română» XCIV (1976), nr. 5—6, p. 586.

47. P. G. CXIV, col. 505 C, cf. Pr. Prof. Dumătru Stăniloae, *art. cit.*, p. 587.

48. Mansi, *Concil. Coll. Ampl. V*, p. 987, cf. *idem, ibidem*.

49. P. G. LXXXVII, 3, col. 3025, cf. *idem, ibidem*.

50. Pr. Prof. Dumătru Stăniloae, *art. cit.*, p. 587.

51. *Das Fortleben der Volkssprachen in Kleinasien in nachchristlicher Zeit*, în «Gesammelte Aufsätze zur Kirchengeschichte» II Der Osten. 2 Halbband, Verlag Moh, Tübingen, 1928, p. 242—243, cf. *idem, ibidem*.

52. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Stiinții Părinți și spiritualitatea ortodoxă română*, în «Ortodoxia» XXVII (1975), nr. 4, p. 595.

53. *Ibidem*.

datorită continuității etnice dacoromane pe aceste meleaguri. Se știe că la daci, preoții «prin felul lor de viață, prin moravurile lor austere, prin hrana lor...», constituiau de fapt un adevărat ordin călugăresc. Ei nu se căsătoreau, nu mâncau carne și nici un fel de vietate, ci numai lapte, brânză și miere. Duceau o viață de asceți; poporul le acorda un mare respect și îi numea *prea cuvioși și căldători prin nori*»⁵⁴.

Nu avem pînă în prezent dovezi despre monahismul românesc din secolele VII—VIII. Existența însă a episcopului Ursus din secolul al VIII-lea, într-o regiune în care s-au păstrat, după cum vom vedea, urme de o intensă viață religioasă, cu minăstiri înfloritoare, ne îndeamnă să credem că și monahismul s-a menținut în aceste secole, continuînd bogatele tradiții anterioare.

Monahismul românesc în secolele IX-XIV

Începînd cu secolul al IX-lea, avem știri despre intensificarea vieții bisericești organizate. În care apar preoți, călugări, egumeni și episcopi⁵⁵. Unul dintre cele mai vechi așezăminte minăstirești de pe teritoriul patriei noastre este cel descoperit în cariera de piatră de la Basarabi (județul Constanța). Este un adevărat «complex mănăstiresc»⁵⁶ format din biserici și paraclise, cunoscute pînă în prezent în număr de șase⁵⁷, datînd de la sfîrșitul secolului al IX-lea și fiind în plină activitate chiar peste o sută de ani⁵⁸. Călugării de aici au lăsat însemnate pe pereții locașurilor texte în limbile slavonă și greacă, care datează din secolul al X-lea. Astfel, pe un stilp din naosul unei bisericiuțe se găsește inscripția: «Doamne, ajută robului Tău Iosif». Cercetătorul Ioan Barnea a presupus că acesta ar fi fost călugăr, dar preot cu siguranță ca și Dimian, pomenit într-o inscripție slavonă din aceeași bisericuță⁵⁹. Iar pe peretele din dreapta al aceluiași locaș, în partea stîngă a intrării, este notat anul 982, indicînd data fondării bisericii⁶⁰.

În această perioadă se impune o nouă reorganizare în teritoriul de la Dunărea de Jos, datorită revenirii stăpînirii bizantine sub împăratul Ioan Tzimiskes (969—976). Odată cu această stabilitate politică și administrativă era firesc să renască și o activitate ortodoxă intensă, în care, ca peste tot, rolul cel mai însemnat îl vor fi îndeplinit călugării, a căror prezență este sigură în acest teritoriu al secolului al XI-lea⁶¹. Ca dovadă avem pe călugărul Eftimie, trimis la Dunăre, ca misionar creștin printre pecenegi, botezînd chiar pe conducătorul lor, Kegen⁶².

54. Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Istoria religiilor, manual pentru Institutele teologice din Biserica Ortodoxă Română*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1975, p. 328.

55. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Două milenii de viață bisericească*, în «Telegraful Român, anul 124 (1 octombrie 1976), nr. 37—38, p. 2.

56. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, vol. I, p. 256.

57. Emilian Popescu, *op. cit.*, p. 202;

58. I. Barnea și V. Bilciureanu, *Șantierul arheologic Basarabi (reg. Constanța)*, în «Materiale și cercetări arheologice» VI (1959), p. 169—180.

59. Emilian Popescu, *op. cit.*, p. 211.

60. *Idem*, p. 212.

61. Răzvan Theodorescu, *Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești (sec. X—XIV)*, București, 1974, p. 67.

62. Alex. M. Ioniță, *art. cit.*, p. 87.

Un alt centru dobrogean, unde a ființat o comunitate mănăstirească este Biserița-Garvăn. Aici s-au descoperit ruinele unei biserițe de proporții mai mici, datînd din secolele XI—XII, în jurul căreia a fost un cimitir și o serie de locuințe, care, probabil, au fost chiliile călugărilor⁶³.

Descoperiri interesante s-au făcut și în altă zonă a țării. Este vorba de cercetările efectuate în anul 1971, în comuna Pescari (județul Caraș-Severin), la locul numit Peșterile Mici, cunoscut și sub denumirea de Găurile Chindiei, de pe valea Dunării. Aici sînt menționate urme ale creștinismului românesc, ca : numele proorocului Isaia, pentagrama și crucea bizantină. Ele sînt dateate între sfîrșitul secolului al X-lea și începutul celui de al XI-lea. Cercetătoarea Maria Comșa crede că aici a locuit un «călugăr schivnic»⁶⁴. Toate aceste mărturii dovedesc că, pe teritoriul actual al României, strămoșii noștri au continuat să-și desfășoare viața sub toată bogăția spiritualității; în ciuda vicisitudinilor, monahismul a cunoscut o largă răspîndire încă din primul mileniu al creștinismului⁶⁵.

Din această perioadă, numărul dovezilor despre existența monahismului în sînul populației stabilite aici de milenii se înmulțesc. Recentele cercetări arheologice efectuate în raza comunei Dăbica (județul Cluj), fosta reședință a voievodului transilvănean Gelu, au descoperit temelile a șase biserici, uneori suprapuse. Cele mai vechi datează din secolul al X-lea⁶⁶. Numărul lor mare duce la concluzia că aici a existat, prin secolele IX—XI, un scaun episcopal ortodox român⁶⁷, iar în jurul episcopilor epărhioti, potrivit tradiției, vor fi fost și călugări. Tot în acest timp se înființează episcopii și mănăstiri. În Banat, împăratul bizantin Vasile al II-lea Bulgaroctonul (976—1028) înființează, prin anii 1019—1020, o episcopie la Dibiscos, anticul Tibiscum⁶⁸. Legăturile strînse dintre primele voievodate românești și Imperiul bizantin sînt dovedite de mărturii scrise. Voievodul Menumorut din Crișana, care a domnit la sfîrșitul secolului al IX-lea și începutul secolului următor, în rezistența opusă lui Arpad (896—917) se baza și pe autoritatea suzerană a împăratului de la Bizanț. Cu privire la teritoriul voievodatului său, zice : «Prin grația stăpînului meu, împăratul de la Constantinopol, nimeni nu poate să-l smulgă din mîinile mele»⁶⁹. Relațiile asemănătoare au existat și între Ahtum și Imperiul bizantin⁷⁰. Aceste legături politice și religioase cu imperiul de răsărit au determinat pe voievozii români să zidească mănăstiri în stilul celor bizantine.

63. I. Barnea, *Dinogeșta*, ed. a II-a, București, 1969, p. 47; idem, *Monumente de artă creștină descoperite pe teritoriul Republicii Populare Române*, în «Studii Teologice» X (1958), nr. 5—6, p. 298—305.

64. Maria Comșa, *Inscripția chirilică din Peștera Gaura Chindiei, comuna Pescari (Județul Caraș-Severin)*, în «Monumente Istorice și de Artă», Anul XLVI (1977), nr. 1, p. 35—36.

65. Prof. Victor Brătulescu, *Sfinții Nicodim*, în «Mitropolia Olteniei» (1970), nr. 5—8, p. 594.

66. Ștefan Pascu, Mircea Rusu, *Cetatea Dăbica*, în «Magazin Istoric» I (1967), nr. 8, p. 5.

67. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *art. cit.*, p. 1.

68. Eugen Stănescu, *Vlahii din Imperiul bizantin*, în «Magazin Istoric» XI (1977), nr. 2 (119), p. 22.

69. *Ibidem*.

70. *Ibidem*.

Prima minăstire de pe teritoriul țării noastre menționată documentar este cea de la Morisena, adică «Mureșana» (azi Cenad, județul Timiș). Ea a fost ctitorită în jurul anului 1002 de către voievodul Ahtum, succesorul voievodului Glad, având hramul Sfântul Ioan Botezătorul⁷¹. Fiind o minăstire impunătoare, episcopul Gerardus de Sagredo strămută pe călugării ortodocși, stabilindu-se aici⁷², unde locuiește mai mulți ani pînă ce și-a construit o nouă reședință⁷³. Călugării ortodocși și-au construit o nouă minăstire cu hramul Sfântul Gheorghe, zidită între anii 1030—1031, la Oroslamoș⁷⁴.

În secolele XI—XII, românii, sub denumirea de «vlahi» au luat contact direct cu monahismul înfloritor din Muntele Athos (Grecia). Aici pereginau sute de familii cu turmele lor, iar unii tineri, sub imperiul vocației, se consacrau vieții călugărești⁷⁵. Alții își căutau locuri retrase, prin munții și peșterile din țară, după cum dovedesc urmele unor așezări rupestre, datînd din această epocă, descoperite recent în părțile Sălajului din Transilvania. Ele au forma unor chilii săpate în stîncă⁷⁶, asemănătoare celor de la Basarabi din Dobrogea.

O minăstire din această epocă, ce durează pînă astăzi, este cea de la Hodoș-Bodrog (județul Arad), fiind menționată documentar în anul 1177, sub denumirea de Hodust⁷⁷. Altele au dispărut, dar ecoul lor a rămas prin unele arhive. Astfel, foarte importantă pentru ilustrarea acestui adevăr este scrisoarea călugărului Hierothe, adresată patriarhului Theodosios al Constantinopolului (1179—1183). Prin ea, călugărul se plînge patriarhului că «am fost aruncați din minăstirea patriarhicească ca un gunoi», iar etajul superior al mănăstirii a fost dat unui «bărbat semeț», lipsit de smerenie, «un barbar de neam scit, venit din munții cei înalți de la rîul Physon-Dunărea, numit Istru». Pe acest călugăr de neam scit, îl descrie că «poartă un hiton de fier, încălzări de fier, un colan de

71. *Legenda Sancti Gerhardi*, cap. 8, cf. *Istoria României* II, p. 53, 181, 196; Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, vol. I, p. 161; Pr. Prof. Mîrcea Păcurariu, *Mîndştirile Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania și Banat în secolul al XVIII-lea*, în «Biserica Ortodoxă Română» XCIII (1975), nr. 1—2, p. 208; Ion B. Mușesianu, *Mîndștiri din Banat*, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1976, p. 58—61.

72. Henszlimann Imre, *Archaeologiai kirandulas Candra*, în «Archaeologiaie kozlenenyek» VIII kotet (uy folyam VI kotet). Vest MDCCCLXXI, p. 16, cf. Pr. Dr. G. Cotoșman, *Bazilica română cu baptilsteriu din Urbs Morisena*, în «Biserica Ortodoxă Română» LXXXVI (1968), nr. 5—6, p. 473, nota 39. Cu ocazia săpăturilor arheologice efectuate în anul 1868, la Cenad, s-au descoperit trei bazilici. Una din ele a fost probabil biserica Sfîntul Ioan Botezătorul a minăstirii ortodoxe, avînd o lungime de cca. 71 picioare vieneze, cf. Pr. Dr. G. Cotoșman, *art. cit.*, p. 472.

73. Coloman Juhász, *Das Tschanad-Temesvarer Bistum in frühen Mittelalter*, p. 42—62, cf. *idem*, p. 472, nota 26.

74. *Legenda Sancti Gerhardi*, cap. 8, ed. Emericus Szentrétery, *Scriptores rerum Hungaricorum* II, p. 493; Dr. Coloman Juhász, *Die Stifte der Tschanader Diözese in Mittelalter*, Munster in Westfalen, 1927, p. 63, 65, cf. *idem*, p. 471, nota 24.

75. P. Uspenski, *Răsăritul creștin*, vol. III, p. 355—363, cf. Pr. Teodor Bodogae, *Tradiția Sfîntului Munte în viața popoarelor ortodoxe*, în «Ortodoxia» V (1953), nr. 2, p. 216, nota 40.

76. Pr. Prof. Dr. Mîrcea Păcurariu, *Două milenii...*, p. 1.

77. *Idem*, *Mîndştirile Bisericii Ortodoxe Române...*, p. 212.

fier la gît... În piept poartă o cruce de aramă, strălucind ca aurul»⁷⁸. Deci, în «munții cei înalți» (Carpați), existau călugări români, menționați în documentele bizantine sub denumirea de «sciți». Existența mănăstirilor ortodoxe române în Transilvania secolului al XII-lea o atestă și ordinul papei Inocențiu al III-lea, adresat, la 16 aprilie 1204, episcopului catolic de la Oradea. Prin el, papa poruncește episcopului să vizeze mănăstirile «călugărilor greci», adică ale călugărilor ortodocși români. De asemenea, se menționează că mănăstirile respective sînt «ruinate» din cauza lipsei de îngrijire a episcopilor diecezani și a călugărilor, de aceea recomandă să vadă dacă le poate reorganiza chiar prin acei călugări greci, sau dacă le poate reuni într-un episcopat catolic⁷⁹. Pentru ca aceste mănăstiri să fi ajuns «ruinate» în anul 1204, deși aceasta era o formulă papală pentru a le prelua în folosul călugărilor catolici⁸⁰, «ele existau din cel puțin secolul al XII-lea — după părerea noastră însă, erau mult mai vechi»⁸¹, cum afirmă savantul român Constantin C. Giurescu.

În secolul al XIII-lea, Biserica Ortodoxă Română apare, în documente, organizată, avînd în fruntea ei episcopi. Astfel, papa Grigorie al IX-lea, într-o scrisoare din anul 1234, adresată lui Bella, principele Ungariei, scrie : «În episcopatul cumanilor sînt, după cît aflăm, niște popoare numite valahi care deși se socotesc creștini... nu primesc tainele bisericești de la venerabilul frate al nostru, episcopul cumanilor, care are dioceza acolo, ci de la oarecare pseudo-episcopi ce țin ritul grecilor. Și unii din regatul Ungariei, atît unguri, cît și germani și alți dreptcredincioși locuind printre ei, trec la credința lor și făcîndu-se una cu acei valahi, un singur popor, primesc zisele taine, disprețuind pe episcopul cumanilor»⁸². «Din moment ce există la această dată episcopi ortodocși, trebuie să existe și reședințe ale lor, și aceste reședințe, potrivit tradiției, nu pot fi decît la mănăstiri»⁸³.

Problema cea mai dificilă pentru istorici o constituie localizarea acestor mănăstiri. De pildă, istoricul Constantin C. Giurescu scrie : «Unde vor fi fost ele, nu putem preciza ; nu e exclusă însă ipoteza ca unele să fi ființat în județul Buzău unde s-a întemeiat mai tîrziu, poate pe baza unei vechi tradiții, un scaun episcopal și unde constatăm, iarăși mai tîrziu, o puternică viață de schituri și mănăstiri. Alte mănăstiri au putut fi în partea de vest a Moldovei, între munți și Siret, unde vom constata, de asemenea mai tîrziu, o intensă viață monahală. Cînd formulăm aceste ipoteze ne conducem și de constatarea că, adeseori lăcașurile noi se clădeau pe temelilele celor vechi sau în apropierea acestora»⁸⁴. Unele mănăstiri existente însă în secolul al XIII-lea sînt identificate. Așa avem

78. J. Darrouzes, *Un recueil épistolaire du XII-e siècle*, Académie Roumaine, Cod. Gr. 508 «*Revue des Etudes Byzantines*», 30, 1972, p. 199—230, cf. Vasile Boroneanț, *Arta rupestră din peștera Gaura Chindiei, comuna Pescari (județul Caraș-Severin)*, în «*Monumente Istorice și de Artă*» (1977), nr. 1, p. 33, nota 49.

79. Constantin C. Giurescu, Dînu C. Giurescu, *op. cit.*, vol. II, p. 63.

80. *Idem*, vol. I, p. 254.

81. *Idem*, vol. II, p. 64.

82. *Idem*, vol. I, p. 214.

83. *Idem*, vol. I, p. 255.

84. *Ibidem*.

mănăstirea Bezdin⁸⁵, reclădită în secolul al XVI-lea pe temeliiile alteia mai vechi, distrusă de tătari în marea invazie din anii 1241—1242; mănăstirea Şumi, menţionată într-un document din anul 1270, cunoscută astăzi sub numele de mănăstirea Săraca⁸⁶ din judeţul Timiş, iar altele sînt scoase la lumină, sub formă de ruine, prin hărnicia şi nobila activitate a arheologilor. Astfel, la Cetăţeni, unde a fost pentru un timp reşedinţa voievodului Seneslau⁸⁷, s-a descoperit un mare centru bisericesc⁸⁸. Aici vor fi avut reşedinţa unii din acei «episcopi schismatici», adică ortodocşi, care provocau nemulţumiri regelui maghiar catolic. Urme asemănătoare, datînd din secolul al XIII-lea, s-au descoperit sub ruinele curţii domneşti şi sub biserica voievodală de la Curtea de Argeş⁸⁹, precum şi sub biserica mînăstirii Negru Vodă din Cîmpulung⁹⁰.

Mult timp s-a crezut că prima mînăstire zidită în Ţara Românească a fost Vodîţa. S-a constatat însă, că, sub ctitoria lui Vlaicu Vodă şi a Sfîntului Nicodim, se află ruinele unei mînăstiri mai vechi, descoperite de arheologul Virgil Drăghiceanu. El atribuie prima ctitorie lui Litovoi, menţionat în anul 1247 de Diploma Ioaniţilor⁹¹. «Nu se poate, de altfel, ca acest voievod, care stăpînea în valea Jiului, şi peste munţi, în Haţeg, să nu fi avut pe lîngă el un episcop, la fel Seneslau, în stînga Oltului»⁹², deci şi mînăstiri, reşedinţe episcopale. După cum Litovoi stăpînea peste ambele versante ale muntelui Retezat, la fel se crede că şi Seneslau îşi întindea stăpînirea de o parte şi de alta a munţilor Făgăraş⁹³, unde a construit curţi, biserici⁹⁴ şi mînăstiri. La Nucetul din Vlcea, actuala Cozia, sau la Nucetul din Dîmboviţa, au fost lăcaşuri anterioare, probabil tot din secolul al XIII-lea⁹⁵, iar legendara chilia a lui Daniil Sihastru şi peştera Sfîntului Nicodim de la Tismana sînt dovezi grăitoare despre urmele vieţii de sihăstrie a călugărilor români din trecutul Bisericii noastre strămoşeşti⁹⁶. Nu trebuie uitat faptul că, în secolul al XIII-lea, monahismul cunoaşte o epocă de înflorire în toată Europa, de aceea, ţinutul carpato-dunărean nu putea rămîne mai prejos⁹⁷. Totuşi lipsa lăcaşurilor monahale din acest secol nu trebuie să surprindă pe nimeni, dacă amintim invazia tătarilor de la mijlocul secolului, care a pustiit totul, precum şi de faptul că, pentru Transilvania, actele papale cereau

85. Oliver Veliescu şi Adrian Corvatescu, *Un monument din vestul ţării. Mănăstirea Bezdin*, în «Buletinul Monumentelor Istorice» XLI (1972), nr. 1, p. 49—58.

86. Longhin I. Oprişa, *Un vechi monument de artă românească din Banat: Mănăstirea Săraca*, în «Mitropolia Banatului» XIX (1969), nr. 7—9, p. 429—435.

87. Lucian Chiţescu, *Negru Vodă — Seneslau ?*, în «Magazin Istoric» X (1976), nr. 10 (115), p. 9.

88. Dinu V. Rosetti, *Şantierul arheologic Cetăţeni*, în «Materiale şi Cercetări Arheologice» VIII (1962), p. 73—88.

Radu Popa, *Litovoi, un voievod între cnezi*, în «Magazin Istoric» X (1976), nr. 4 (109), p. 5; Lucian Chiţescu, *art. cit.*, p. 6.

90. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, vol. I, p. 256.

91. *Idem*, p. 185.

92. *Idem*, p. 255.

93. Lucian Chiţescu, *op. cit.*, p. 6.

94. Radu Popa, *art. cit.*, p. 6.

95. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, vol. I, p. 256.

96. Prof. Victor Brătulescu, *art. cit.*, p. 594.

97. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, vol. I, p. 256.

suprimarea libertății cultului ortodox, iar regii angevini, în secolul următor, interziceau prin lege construirea unor locașuri de piatră destinate acestui cult⁹⁸.

Un document deosebit de important pentru cunoașterea monahismului românesc din prima jumătate a secolului al XIV-lea, este *Viața Sfântului Grigorie Sinaitul*, scrisă în a doua jumătate a acestui secol de Theofan episcopul Peritheorii, fost egumen la mănăstirea Vatoped. Din ea aflăm că, în anul 1325, deci cu cincizeci de ani înaintea venirii Sfântului Nicodim în Țara Românească, Sfântul Grigorie a organizat la Paroria stilul de viață isihastă, care a dăinuit pînă la moartea sa (1346). În jurul lui s-au adunat numeroși ucenici «de mai multe neamuri». De asemenea, «învață la el Marea Cetate și toată Tracia și Macedonia și chiar toată regiunea alcătuită de bulgari, și cea de dincolo de Istru, și din Serbia, și alerga la el mulțime neexperimentată a celor aleși, căutînd să se îndestuleze din izvoarele veșnicilor sale învățături, și fără îndoială se îndestulează, făcînd de locuit Paroria și munții cei odinioară nelămuriți într-așa chip, încît mulțimea monahilor întrecea măsura»⁹⁹. Deci, la Sfântul Grigorie veneau mulți ucenici, unii chiar din regiunea «cea de dincolo de Istru», care nu este alta decît Țara Românească. După moartea Sfântului, ucenicii «au ieșit ca niște stele strălucitoare și au împodobit marginile pămîntului»¹⁰⁰, adică s-au răspîndit în diferite părți, ducînd cu ei învățătura și stilul de viață călugărească, însoțită de dascălul lor spiritual. Iar un mare cunoscător al vieții monahale românești, Tit Sime-drea, scria, cu privire la prezența monahilor români la Paroria, următoarele: «Se poate spune cu temei de adevăr că, la Paroria, la marele dascăl al isihasmului, care a fost Sfântul Grigorie Sinaitul, au ucenicit și români. Și cum această lucrare obirșea de-a dreptul din viața și cultura mănăstirească bizantino-athonită, călugării români, care «au învățat aici», sau care numai au zăbovit un timp oarecare în această sihăstrie, întorcîndu-se în patria lor au adus izvodul și duhul acesteia și l-au răspîndit printre români, înainte de venirea Sfântului Nicodim, care și el tot din același duh și izvod se trage»¹⁰¹. Sfântul Grigorie Sinaitul avea ucenici chiar în Țara Românească și purta corespondență cu însuși voievodul Nicolae Alexandru Basarab¹⁰².

Existența monahismului românesc în prima jumătate a secolului al XIV-lea este atestată documentar și de Actul Sinodului Patriarhiei ecumenice din Constantinopol, emis în anul 1359, cu ocazia înființării mitropoliei Țării Românești. Printre altele, patriarhul prevede ca, nu numai laicii și clericii din această eparhie să asculte de mitropolitul Iachint, ci și ieromonahii¹⁰³. Deci, se crede că era un număr destul de mare de că-

98. *Idem*, p. 254.

99. *Viața Sfântului Grigorie Kavsokalivitul*, Edît. Fr. Halkin, în «Analecta Bollandiana», t. LIV, 1936, p. 90, cf. Tit Sime-drea, *Viața mănăstirească în Țara Românească înainte de anul 1370*, în «Biserica Ortodoxă Română» LXXX (1962), nr. 7—8, p. 679, nota 28. 100. *Ibidem*. 101. *Idem*, p. 680. 102. *Idem*, p. 678.

103. *Documente privind istoria României, secolele al XIII-lea, XIV-lea și XV-lea. B. Țara Românească (1242—1500)*, Editura Republicii Populare Române, 1953, p. 27, cf. Tit Sime-drea. *art. cit.*, p. 674, nota 8.

lugări, intrucît patriarhul a considerat necesară referirea specială la supunerea lor față de ierarhul locului. De asemenea, un alt fapt important din acest timp îl constituie istoricul Mănăstirii Cutlumuș din Sfintul Munte Athos. Temeliile acestei mănăstiri au fost începute de voievodul Nicolae Alexandru Basarab. Urmasul său, Vlaicu Vodă sau Vladislav I (1364—1377), prin hrisovul din anul 1369 făgăduiește «să înconjoare mănăstirea cu ziduri și cu turn de întărire, să înalțe biserică, trapeză și chilii, să răscumpere moșii și să dăruiască vite», cerînd însă ca în mănăstire «să fie primiți și călugări români»¹⁰⁴. Prin faptul că voievodul nu cere să fie primiți «români», ci «călugări români», se înțelege că în Biserica Ortodoxă Română existau monahi. Aceasta este confirmată și de francezul Paul Lemerle, în lucrarea sa *Acte de la Cutlumuș* publicată la Paris în anul 1945. El menționează că, printre românii care au mers la Cutlumuș, după terminarea sfîntului locaș, a fost și un protopop vădov, cu numele Mihail, împreună cu fratele său, ieromonahul Iacov, și mulți alții¹⁰⁵.

Mănăstirea Cutlumuș era numită «Lavra cea mare a Țării Românești» sau «Mănăstirea lui Hariton»¹⁰⁶, pentru că aici erau mulți călugări români, iar ea avea strînse legături cu țara noastră. Se știe că egumenul Hariton al Cutlumușului, viitorul mitropolit al Țării Românești, găsise mănăstirea arsă. Din această cauză, într-un răstimp de șapte ani, face opt călătorii la curtea voievozilor români Nicolae Alexandru și Vlaicu Vodă, înainte de anul 1370, pentru a cere ajutoare de refacere a vetrei monahale¹⁰⁷. În discuțiile lui Vlaicu Vodă cu egumenul Hariton este menționat și un «cetegumen», cu numele Dorothei. Deci, atît el, cît și ieromonahul Iacov plecat la Muntele Athos, înseamnă că au viețuit aici într-o mănăstire. Dorothei trebuia să fi fost conducătorul unei mănăstiri deoarece nu se poate concepe egumen fără mănăstire¹⁰⁸. De asemenea, cu 20 de ani mai tîrziu, într-un hrisov din 1391—1392, emis de voievodul Mircea cel Bătrîn, este menționat arhimandritul Basea. Probabil el a trăit într-una din mănăstirile despre care vorbește Actul Sinodului constantinopolitan din august 1372. În el se precizează că mitropolitul Hariton are dreptul să «așeze igumeni la mănăstiri și părinți duhovnicești, după o convenită și foarte iscusită cercetare și ispitire»¹⁰⁹. Apariția acestui arhimandrit, în documentele secolului al XIV-lea, dovedește că, în Țara Românească viața mănăstirească exista înainte de înființarea Vodiței de către Sfîntul Nicodim, avînd chiar o puternică organizare, dacă ne gîndim, mai ales, la împrejurările deosebit de meritorii în care se acorda supremul rang monahal, în epoca respectivă. Astfel ar fi foarte greu de explicat impresionanta odrăslire și răspîndire a monahismului pe teritoriul țării noastre, în a doua jumătate a acestui secol.

104. Prof. Diac. Gh. I. Moisescu, *Contribuția românească pentru susținerea Muntelui Athos în decursul veacurilor*, în «Ortodoxia» V (1953), nr. 2, p. 252.

105. Paul Lemerle, *Actes de Kutlumuș*, Paris, 1945, p. 29, cf. Tit Sîmedrea, *art. cit.*, p. 682, nota 39.

106. Prof. Diac. Gh. I. Moisescu, *art. cit.*, p. 252.

107. Paul Lemerle, *art. cit.*, p. 26, cf. *Idem*, p. 681, nota 35.

108. Tit Sîmedrea, *art. cit.*, p. 684.

109. *Documente privind istoria României...*, p. 26, cf. *idem*, p. 684, nota 54.

Odată cu organizare slatală a provinciilor românești, apar și primele așezări monahiale durabile, care dăinuiesc peste veacuri. Astfel, printre cele mai vechi este menționat monumentul rupestru din satul Jghiaburi, la nord-vest de Cimpulung, cunoscut sub numele de «mănăstirea de la Corbii de Piatră». Biserica este săpată în stîncă, avînd în jurul ei amenajate o serie de încăperi destinate uzului vieții monahale, ca trapeză, chilii etc. Ele au fost executate, amenajate și locuite de sihaștri, potrivit tradiției locale păstrate pînă în vremea noastră. Deși mănăstirea este opera pustnicilor, adevăratul ei ctitor este Basarab I Voievod (1310—1352), după cum dovedește pomelnicul mănăstirii, în fruntea căreia se găsește numele voievodului. Săparea și împodobirea cu pictură a acestei biserici, la începutul secolului al XIV-lea, dovedesc existența unor centre monahale «de tip anahoretic în Țara Românească, înainte de organizarea diocezană și implicit, îi conferă o importanță neașteptată, atît în cadrul istoriei de artă, cît și în acela mai vast al istoriei începuturilor Țării Românești»¹¹⁰. Tot din această perioadă datează înfloritoarea mănăstire din Perii Maramureșului. Ea este menționată în anul 1391 într-un act emis de patriarhul Antonie al Constantinopolului, din care aflăm o serie de informații referitoare la acest locaș. El era proprietatea voievozilor Balița și Drag, avîndu-l moștenire de la părintele lor Sas, care a domnit între anii 1354—1358, fiind fiul lui Dragoș Vodă, primul descălecător al Moldovei¹¹¹. Iar în anul 1359, cînd Iachint de Vicina este ales mitropolit al Țării Românești cu sediul la Curtea de Argeș, el și-a așezat scaunul mitropolitan în mănăstirea existentă acolo¹¹²; de asemenea, din pomelnice se știe că, tot în acest an, era o mănăstire și la Rîmnicul Vilcea¹¹³.

Potrivit rînduiei din epoca feudală, că «formațiunii politice trebuia să-i urmeze neapărat constituirea ierarhiei bisericești»¹¹⁴, după consolidarea politică a statului, a urmat organizarea bisericească. În anul 1359 am văzut că ia ființă mitropolia Țării Românești, la Curtea de Argeș, în apropierea reședinței voievodale, urmînd apoi organizarea mănăstirilor cu concursul voievodului și al marilor demnitari, construindu-se locașuri rezistente din piatră și cărămidă. Sfîntul Nicodim apare ca un mare și priceput organizator al monahismului ortodox român¹¹⁵. Cu sprijinul material al voievozilor, el zidește următoarele mănăstiri: Vodița, Tismana, Gura Motrului, Topolnița, Coșuștea, Ilovăț și Prislop¹¹⁶.

110. Carmen Laura Dumitrescu, *Biserica rupestră Corbii de Piatră. Cel mai vechi ansamblu de pictură — cunoscut astăzi — din Țara Românească*, în «Studii și Cercetări de Istoria Artei», Seria Artă Plastică, Tomul 22, București, 1975, p. 23—51.

111. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, vol. II, p. 64.

112. Tit Sîmedrea, *art. cit.*, p. 674.

113. *Documente privind istoria României...*, p. 9, 64, cf. Prof. Victor Brătulescu, *art. cit.*, p. 593, nota 28.

114. *Istoria Bisericii Române*, vol. I, p. 145.

115. Tit Sîmedrea, *art. cit.*, p. 674.

116. Pr. Conf. Al. I. Ciurea, *Momente și aspecte esențiale ale influenței Sfîntului Munte asupra vieții religioase din Țările Române*, în «Ortodoxia» V (1953), nr. 2, p. 282.

Mănăstirea Vodița, zidită din materialul durabil la 2 km spre nord de Vîrciorova, pe malul Dunării a fost sfințită în anul 1370¹¹⁷. Cu acest prilej, voievodul Vladislav emite un hrisov prin care arată cum s-a zidit mănăstirea cu ce a înzestrat-o și ce scutiri i-a acordat: «Eu Vladislav Voievod... am binevoit... după îndemn dumnezeesc a înălța mănăstire la Vodița... cu hramul Sfîntul Antonie, după povăța cinstitului între călugări chir Nicodim, cu cheltuiala și danii mai vîntos de la domnia mea, iar cu munca lui chir Nicodim și a fraților lui, am zidit și am zugrăvit. Și pe cît au îngăduit vremea, am dăruit acum: un Tetraevangheliu ferecat în argint, o cădelniță de argint, sfinte vase de argint, odăjdii preoțești de mătase o pereche de dvere de adamască, de care are nevoie biserica, un epitrahil și rucovițe țesute cu fir de argint»¹¹⁸. Apoi, voievodul ctitor înzestrează mănăstirea cu cele necesare întreținerii obștii călugărilor, și stabilește ca «după moartea lui Nicodim, să nu aibă voie nici un domn să numească în locul acela stareț, nici arhieru, nici altul nimeni, ci precum va spune chir Nicodim și cum va rîndui, așa să țină călugării care sînt acolo, și ei singuri să-și pună stareț»¹¹⁹. Deci, mănăstirea primește un statut canonic-juridic, prin care este declarată samovlastie, autodespotie sau ctitorie de sine stătătoare, adică o mănăstire scoasă de sub orice altă autoritate, afară de a propriului ei sobor. Această rînduială a fost împrumutată din Bizanț, prin intermediul Sfîntului Munte Athos, însușită apoi de către toate mănăstirile mari din Țara Românească. Ea constituie «o răscruce de drum în istoria monahismului românesc; e vorba de un tip de mănăstire nou și necunoscut printre români în vremea de mai înainte»¹²⁰. Sfîntul Nicodim a pus la temelie obștea de aici pravila monahală athonită¹²¹. «Autodespotia Vodiței a fost desigur un privilegiu, dar nu fiindcă era unica mănăstire din țară, ci tocmai pentru a o deosebi de altele care se vor fi condus după regula comună»¹²². Deci, se poate conchide că «nu Vodița, ctitoria lui Vlaicu Vodă, a fost cea dintîi mănăstire munteană — așa cum s-a crezut multă vreme, ci că înaintea ei au existat multe altele»¹²³. Ultima menționare documentară a Vodiței apare în hrisovul din 10 iulie 1464, prin care voievodul Radu cel Frumos întărește și înnoiește toate proprietățile, scutirile și privilegiile acestei mănăstiri»¹²⁴.

După Vodița, care din nefericire se păstrează numai sub formă de ruine, începe șirul mănăstirilor păstrate, în cea mai mare parte, pînă în vremea noastră. De la sfințirea Vodiței pînă la sfîrșitul secolului al XIV-

117. *Documente privind Istoria României...*, p. 27, cf. Tit Sîmedrea, *art. cit.*, p. 674, nota 6. 118. *Istoria Bisericii Române*, vol. I, p. 201—202.

119. *Idem*, p. 202; 120. *Ibidem*.

121. Protos. Ioasăf Popa, *Știri despre viața mănăstirească în secolul XIV*, în «Mitropolia Olteniei» IX (1957), nr. 7—8, p. 471.

122. A. Sacerdoțeanu, *Reguli pentru obștea călugărilor de la Tismana*, în «Mitropolia Olteniei» XIX (1967), nr. 8—10, p. 769.

123. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, vol. I, p. 255.

124. *Istoria Bisericii Române*, vol. I, p. 205—206.

lea vom găsi, pe tot cuprinsul pământului românesc, peste douăzeci de mănăstiri zidite din materialul durabil, înzestrate cu tot felul de danii și privilegii ctitoricești și patriarhale ¹²⁵.

A doua mănăstire renumită este Tismana ¹²⁶. Pomelnicul ei, precum și tradiția, menționează că prim ctitor pe Vladislav Vodă. Un hrisov din 3 octombrie 1385, emis de Dan Vodă Basarab (1384—1386), amintește numai pe Radu Vodă (1377—1384) urmașul lui Vladislav, iar îndorsăția slavă de pe hrisovul lui Dan al II-lea, din 5 august 1424, spune că «s-a sfințit biserica în anul 6886 (1377—1378). Explicația ar fi următoarea : În timpul și cu ajutorul material al lui Vladislav, Sfântul Nicodim a ridicat o biserică modestă din lemn de tisă, care a fost înlocuită, sub Radu Vodă, cu o biserică de zid, mai mare și mai încăpătoare ¹²⁷.

Au fost ctitorite apoi alte mănăstiri, ca : Prislop. în satul Silvașul de Sus din Țara Hațegului, zidită între anii 1370—1407 ¹²⁸, Cozia, Cotmeana, Snagovul, Strugalea, Glavaciocul, Vișina de pe Jiu, Coșuștea, Neamțu, Bistrița, Pobrata, Mirăuți, Rădăuți și altele. Multe din ele sînt astăzi o podoabă strălucitoare a Bisericii noastre străbune, spre care își îndreaptă admirația cercetătorii din țară și de peste hotare, precum și credincioși, potrivit tradiției milenare a poporului român.

Arhim. Prof. VENIAMIN MICLE

CREDINCIOȘII ORTODOCȘI PRIMITORI ȘI PĂSTRĂTORI AI ÎNVĂȚĂTURILOR BISERICII

Încă de la întemeierea Bisericii, atunci cînd în ziua Cincizecimii «din cer, fără de veste, s-a făcut vuet, ca de suflare de vînt ce vine repede, și a umplut toată casa unde ședea ei (apostolii) și li s-a arătat, împărțite, limbi de foc, și au șezut pe fiecare dintre ei» (Fapte II, 2—5) și s-au umplut toți de Duhul Sfînt, poporul a constituit mediul în care cuvintele Sfînșilor Apostoli au lucrat transformînd sufletul iudeu sau elin, sau «din toate neamurile cite sînt sub cer» (Fapte II, 5). Căci după cum aflăm de la evenimentul coborîrii Sfîntului Duh descris de Sfîntul Evanghelist Luca, mulțimea adunată s-a tulburat, «și erau uimiți toți și se minunau» (Fapte VI, 6—7). Iar, în decursul veacurilor, puterea învățăturilor și dogmelor descoperite prin lucrarea Duhului Sfînt, formulate și transmise Bisericii prin sinoade, Sfinții Părinți ai Bisericii, ierarhi sau mari trăitori creștini, a ținut mereu vie dorința fiecărui creștin de a se mintui, de a-și întări virtuțile și a-și păstra credința, a trezit și impul-

125. *Idem*, p. 202.

126. Alexandru Ștefulescu, *Mănăstirea Tismana*, București, 1909; Pr. D. Buzatu, *De la Vodița la Tismana*, în «Mitropolia Olteniei», XIII (1961), p. 756; G. Popilian, *Tismana*, în «Ramuri», (1966), nr. 9, p. 15; Rada Teodoru, *Mănăstirea Tismana*, ed. a II-a, București, 1968; P. S. Nestor Severineanu, *Mănăstirea Tismana*, în «Biserica Ortodoxă Română» (1974), nr. 11—12, p. 1390; Pr. D. Bălașa, *Pagini din trecutul mănăstirii Tismana*, în «Mitropolia Olteniei», XXVIII (1976), nr. 11—12, p. 974—1001.

127 *Istoria Bisericii Române*, vol. I, p. 206.

128. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, vol. II, p. 64.

sionat munca și activitatea credincioșilor spre îndeplinirea poruncilor dumnezeiești în drumul spre realizarea pe pământ a splendorilor liturghiei cerești.

În zilele noastre, credinciosul primește dogmele și învățăturile Bisericii, felul cum își manifestă adevărată credința la învățăturile Bisericii, capătă un nou aspect, a cărui cercetare merită, desigur, toate eforturile. În acest sens, dar întrecând chiar și acest deziderat, în dorința de a călăuzi viața credincioșilor spre acea «filosofie a faptelor», cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur, a fost elaborat «Apostolatul Social» al Patriarhului Justinian, lucrare impresionantă, de real folos atât pentru teologi, cât și pentru poporul drept-credincios¹.

I. Dogmă. Popor drept credincios. Sinod

Vom prezenta pe scurt factorii pe care îi avem în considerație în cadrul temei propuse, și anume: învățătură și dogmă, popor dreptcredincios, sinod, pentru ca mai apoi să evidențiem rolul poporului dreptcredincios de primitor al învățăturii, de trăitor, ca trup al Bisericii, în sufletul dătător de viață al dogmelor și învățăturilor Bisericii, ca elemente constitutive ale vieții creștine.

Este cunoscut faptul că *dogma*, definind și încheind Revelația fiind un adevăr teoretic, revelat de Dumnezeu, formulat de Biserică, neschimbabil, predicat creștinilor în vederea mântuirii², a străbătut, de la forma inițială, de învățătură descoperită, până la cea finală, definitivă, de dogmă, trei etape:

1. *Descoperirea ei*, descoperire făcută de Dumnezeu oamenilor, prin marea Sa bunătate și purtare de grijă;

2. *Discutarea unor învățături*, etapă în care anumite adevăruri revelate ies biruitoare în confruntarea lor cu eroarea, prin controversele și disputele teologiei, etapă în care fiecare își aduce contribuția la lămurirea unui anume adevăr de credință până la formarea unui consens al Bisericii, în interesul unei cât mai desăvârșite edificări a adevărului.

3. Ultima etapă, fără de care o învățătură nu poate fi numită dogmă, este *definirea ei*, etapă îndeplinită în cadrul sinodului ecumenic, sub asistența Duhului Sfânt. Această etapă, definirea, se impune cu necesitate, atât pentru faptul că, în cazul nedefinirii, învățătura descoperită prin Revelație, dar nedefinită de Biserică ar putea fi înțeleasă în mai multe feluri, cât și pentru motivul că, excluzând puțința Bisericii de a preciza și tălcui datul revelat, acestea rămân pe seama individului singularitic, crescând la infinit posibilitatea erorii și a interpretării false.

Sensul religios al termenului *δόγμα*, de poruncă dumnezeiască (Iezechiel XXII, 25), sau de lege cu cuprins religios (II Macabei XV, 36) din Vechiul Testament, este substanțial îmbogățit în Noul Testament. La Coloseni II, 14, Efeseni II, 15 dar mai ales în Faptele Apostolilor 16, 4 cuvântul *dogmă* este folosit în sensul de adevăr revelat, formulat de sinod și însușit de popor: «și trecea prin oraș, le dădeau în grijă să păzească dogmele hotărâte de Apostoli τὰ δόγματα τὰ κεκριμένα și de bătrînii πρεσβύτερων (Fapte XVI, 4), din Ierusalim». Este limpede că aici este vorba despre cele hotărâte de Sfinții Apostoli la Sinodul Apostolic din Ierusalim privitor la condițiile ce trebuiau îndeplinite de păgînii care treceau la creștinism. Acest sens al termenului

1. Patriarhul Justinian, *Apostolatul social*, 12 volume, București, 1948–1976.

2. *Teologia Dogmatică și Simbolică*, București, vol. I, p. 84.

«dogmă» este cel însușit și folosit timp de nouăsprezece veacuri de teologia creștină ortodoxă. Sfânta Tradiție precizează încă mai mult sensul acestui cuvânt. Astfel Sfântul Chiril al Ierusalimului spune: «Ființa religiei constă în aceste două lucruri: din dogme pioase și din fapte bune; nici dogmele fără fapte bune nu sînt plăcute lui Dumnezeu, nici faptele nu se primesc de Dumnezeu fără de dogme pioase; căci ce folosește a ști dogmele despre Dumnezeu și a vieții în necurăție?»³.

Sfântul Grigore de Nisa spune despre învățătura creștină că poate fi împărțită în învățatură dogmatică și morală⁴. Despre dogme și despre importanța lor pentru viața creștinului, Sf. Grigore de Nazianz spune că: «...dogmele sînt adevărurile centrale de credință, pe care creștinii, ca pe o temelie, trebuie să-și zidească viața lor virtuoaasă»⁵.

Din secolul V, sensul de «adevăr de credință» se generalizează pentru «dogmă», sinoadele ecumenice avînd în această lucrare un rol hotărîtor, iar pentru regulile practice de viață consacrindu-se termenul de *canoane*.

Un loc aparte în învățătura Bisericii îl are *teologumenul*, considerat ca «o părere teologică cu teme în Revelație, în special cu teme în scrierile dascălilor Bisericii»⁶. Cu cît teologumenul realizează mai deplin consemnul Bisericii împrăștiate, cu atît este, din punct de vedere formal, mai aproape de dogmă. Primirea teologumenelor, care își au, în ultimă analiză, teme în Revelația dumnezeiască, este însă de o factură deosebită de cea a dogmelor, chiar dacă luăm în considerație numai faptul că, neavînd consensul unanim al Bisericii, răspîndirea lor doar arareori cuprinde o arie largă. Dar, în cadrul temei propuse, trebuie să avem în vedere, în afară de dogme și teologumene, și toate acele învățături dumnezeiești, descoperite prin cele două căi ale Revelației (Sf. Scriptură și Sf. Tradiție) pe care Biserica Ortodoxă și le-a însușit în decursul veacurilor, prin consensul unanim al mădularelor ei. Căci dacă proclamarea unei dogme este fază finală a unui proces îndelungat, este posibil — și istoria a dovedit-o — că proclamarea unei învățături ca dogma să fie uneori cu neputință. Aceasta nu datorită faptului că adevărul respectiv, mărturisit de întreaga Biserică n-ar fi descoperit (și această fază, ca și definirea adevărului, se săvîrșește prin împreună-lucrarea Duhului Sfînt⁷), sau n-ar avea întreaga autoritate a Bisericii, ci datorită condiționării Bisericii luptătoare de împrejurările petrecerii sale pe pămînt.

Astfel, după marea schismă, Biserica Ortodoxă a fost lipsită de posibilitatea ținerii unui nou sinod ecumenic. Marile probleme ridicate în aceste timpuri au fost rezolvate datorită «consensului Bisericii» de pretutîndeni. Aceste adevăruri au circulat, răspîndindu-se prin intermediul cărților de slujbă bisericească, a Mărturisilor de credință și a catehismelor. Cît privește locul unde au fost formulate și experimentate — un rol important au avut școlile teologice, sinoadele locale și, mai ales, trăirea creștină a credincioșilor⁸.

Luînd în discuție chestiunea acestor învățături, se ridică de la sine întrebarea, care este valoarea învățăturilor stabilite astfel? Au aceeași importanță ca și dogmele? Aceste învățături, fără a avea aureola învățăturilor proclamate solemn de

3. Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza IV*, 2, Migne P. G. XXXIII, col. 456.

4. Sf. Grigore de Nisa, *Epistola V*, Migne, P. G. XLIV, col. 1089.

5. Sf. Grigore de Nazianz, *Cuvîntul XL asupra botezului*.

6. *Teologia Dogmatică și Simbolică*, op. cit., p. 87.

7. *Ibidem*, p. 82.

8. Potrivit concepției Bisericii Romano-Catolice, nu este necesară descoperirea unei dogme prin cîte două căi ale Revelației, cf. *Teologia Dogmatică și Simbolică*, cap. «Obiectul teologiei dogmatice și Simbolice, Dogmă și teologumen», p. 81—90.

sinoadele ecumenice din epoca patristică, au din punct de vedere practic, rol și valoare de dogme, deoarece Biserica așa le socotește de fapt.

În viața de toate zilele, nimeni nu face deosebire între o dogmă proclamată de un sinod ecumenic — dogma Sfintei Treimi de exemplu — și o învățătură neproclamată ca dogmă — de exemplu numărul Sfințelor Taine. Învățăturile acestea îndeplinesc cele două condiții preliminare formulării dogmei: sint descoperite și primite de Biserică⁹.

Etapa principală pe drumul definirii dogmei este «consensul» Bisericii de pretutindeni, etapă care este absolut necesară, urmînd logic după descoperirea învățăturii respective.

Biserica, trup tainic al Mîntuitorului, societate divino-umană, desfășurîndu-și viața în decursul veacurilor, a avut totdeauna o conlucrare activă la elaborarea învățăturilor care, activîndu-se prin trăirea creștină a credincioșilor, prin viața în duh cu Dumnezeu, sînt îndreptate tocmai spre viața acestora. Adevărurile religioase ar deveni simple abstracții, minunate flori lipsite de rod dacă nu ar fi aplicabile vieții. Ruptura dintre gîndire și viață, dintre religie și morală așa după cum s-a manifestat în unele filosofii sau religii necreștine (stoicismul vechilor greci sau religia anticilor babilonieni) a dovedit decădere spirituală, descompunere religioasă¹⁰.

Adevărurile ce alcătuiesc învățătura Bisericii sînt deci îndreptate spre ea însăși, ca așezămînt văzut, comunitate a membrilor ei vii și virtuoși¹¹. Mitrofan Critopulos spune în «Mărturisirea de credință» că «membri ai Bisericii sobornicești sînt toți credincioșii, și nu numai ei, adică cei ce păstrează fără șovăială, credința neîntinată a Mîntuitorului, care a fost arătată de însuși Hristos și de Apostoli și de Sfintele Sinoade Ecumenice»¹². Acești membri, în totalitatea lor alcătuiesc Biserica, care în esența ei este trăirea comună a oamenilor cu Sfînta Treime, participare în comun a lor la viața lui Dumnezeu. Biserica, această comunitate în duh a oamenilor cu persoanele Sfintei Treimi este trupul tainic al Mîntuitorului¹³; această învățătură, pe care Sfîntul Apostol Pavel o prezintă în Epistolele: I Corinteni (cap. XII, 12—13): «...toate măduarele trupului, multe fiind, sînt un trup, așa și Hristos. Pentru că într-un Duh ne-am botezat noi toți, ca să fim un singur trup» Efeseni (cap. I, 22—23): «...mai presus de toate, L-a dat pe El cap Bisericii, care este trupul Lui, împlinirea Celui ce plinește toate întru toți» și în cap. V, 30: «Pentru că sîntem mădule ale trupului Lui, din carnea Lui și din oasele Lui», a fost descoperită de însuși Mîntuitorul, cînd i s-a arătat fariseului Saul pe drumul Damascului: «Saule, Saule, de ce mă prigonești?» (Fapte IX, 5). Nicolae Cabasila spune că dacă ar putea cineva cuprinde cu privirea Biserica lui Hristos, n-ar putea vedea decît însuși Trupul Domnului, pentru că ea este unită cu Domnul în chip desăvîrșit, ea este însuși Trupul Domnului¹⁴.

Raporturile, relațiile dintre membrii Bisericii trebuie să fie după același model ca raportul dintre persoanele Sfintei Treimi, în acesta manifestîndu-se în viața Bisericii, viața Sfintei Treimi. Fiul lui Dumnezeu coboară uniunea Treimei în oameni, ca

9. Concepția protestantă nu cere această însușire din partea Bisericii, cf. *Teologia Dogmatică și Simbolică*.

10. Emilian Vasilescu, *Istoria Religiiilor*, București, 1975, p. 123—137.

11. Hristu Andrușoș, *Simbolică*, trad. în limba română, de prof. I. Moisescu, Craiova, 1955, p. 62.

12. Definiția II citat după Hristu Andrușoș, *op. cit.*, p. 64.

13. Leon G. Arion, *Concepția paulină despre Biserică, cu specială privire la epistola către Efeseni*, art. în «Studii teologice», XVII (1965), nr. 7—8, p. 403 ș.u.

14. Nicolae Cabasila, *Îlucirea dumnezeieștilor liturghii*, trad. E. Braniște, București, 1946, p. 90—91.

secundar adîncimile duhovniceşti ale Bisericii, rămînd doar la o atitudine strict exterioristă, socotindu-se Biserica doar ca o adunare de oameni ce urmăresc mîntuirea, adunare condusă de autoritatea colegiului episcopal în fruntea căruia se află papa¹⁹. Exagerînd elementul juridic, teologii catolici au uitat unul din elementele esenţiale ale fiinţei Bisericii: cel invizibil, elementul teandric, fiind absorbit de necesităţile administrative ale centralismului roman. Prin exagerarea aspectului exterior, organizatoric al Bisericii, aruncînd pe plan secundar sensul Bisericii ca trup al Mîntuitorului, catolicismul a ajuns uşor la greşeala de a concepe harul sfinţilor (graţia divină) ca pe o energie creată ce se dă oamenilor în Biserică, lăsînd astfel ca între Biserică şi Dumnezeu să existe o discontinuitate, Biserica fiind închisă definitiv în ordinea celor create²⁰.

În ceea ce priveşte deosebirile dintre Biserica Ortodoxă şi Biserica Romano-Catolică privitor la ierarhie, acestea sînt îndeobşte cunoscute: dacă în Biserica Ortodoxă toţi episcopii sînt egali după puterea lor de drept bisericesc, episcopul fiind centrul puterii spirituale într-o eparhie, iar sinodul episcopal constituînd organul infailibil al Bisericii, în catolicism s-a urmărit concentrarea în persoana papei a întregii puteri spirituale. Sinodul Tridentin acordă papei puterea supremă în Biserică, «Confessio fidei Tridentinae» atribuindu-i calificativul de «urmaş al Apostolului Petru» şi de «reprezentant al lui Hristos pe pămînt», iar Conciliul Vatican I îi acordă prerogativa infailibilităţii în definirea învăţăturii de credinţă şi morală cînd vorbeşte *ex cathedra*, definiţiile sale fiind ex sese neschimbabile, neavînd nevoie de consensul Bisericii. Asupra acestei chestiuni s-au scris nenumărate studii şi tratate, ea situîndu-se în afara temei propuse în acest studiu. De reţinut este faptul că în catolicism, ierarhia bisericească în fruntea căreia se află papa, este detaşată de masa credincioşilor care alcătuiesc corpul mistic al Bisericii.

Cît priveşte concepţia despre Biserică a teologilor protestanţi (luterani şi calvini), aceasta se prezintă astfel: Biserica adevărată este nevăzută: Biserica ce se vede nu este Biserica adevărată; membrii Bisericii sînt cei ce au primit acţiunea eficace a cuvîntului dumnezeiesc în suflet şi cred cu adevărat, credinţa fiind condiţia unică a integrării în Biserică²¹. Cei ce constituiesc Biserica, mădulare ale trupului lui Hristos, membri ai Bisericii, sînt oamenii care experimentează în inima lor acţiunea lui Hristos şi a Sfîntului Duh, cei aleşi de Dumnezeu, cunoscuţi numai de Dumnezeu (Calvin). Mergînd pe ideea că este posibilă comuniunea omului singular cu Dumnezeu, deci şi mîntuirea acestuia fiind posibilă, uşor se ajunge la concepţia că Biserica este totalitatea acestor subiecte (monade), dispersaţi, care comunică direct cu Dumnezeu.

Reforma luînd naştere dintr-un protest împotriva ierarhiei Bisericii Romano-Catolice, se subînţelege că era în spiritul ei să refuze orice formă de ierarhie în cadrul comunităţilor ei. Stabilind deosebiri între sacerdoţiu şi ministeriu şi dînd un alt înţeles referatului biblic din I Petru II, 9, luteranii au ajuns la ideea că toţi creştinii sînt preoţi, preoţia aparţinînd — de jure divino — tuturor celor credincioşi. Poporul credincios delegeă pentru rînduiala în comunitate şi pentru predicarea cuvîntului, anumite persoane, slujirea fiind încredinţată acestora de către comunitate; aceştia sînt slujitori de jure humano²². Aceşti miniştri nu alcătuiesc o ierarhie cu caracter sacramental. Renunţînd la preoţia harică, ierarhia de succesiune apostolică a fost supri-

19. Dr. V. Suci, *Teologie Dogmatică Fundamentală*, vol. II, ed. II, Blaj, 1927, p. 53—54.

20. *Teologia Dogmatică şi Simbolică*, p. 803.

21. *Ibidem*, p. 814.

22. Hr. Andruşoş, *op. cit.*, p. 92—93.

membri ai Bisericii : «Eu întru ei și Tu întru Mine» (Ioan XVII, 23), alcătuitori toți împreună ai Bisericii văzute, trup al Domnului : «Voiesc ca, unde sînt Eu, să fie împreună cu Mine și aceia pe care Mi i-ai dat» (Ioan XVII, 25), uniți între ei, și uniți cu Fiul după har, prin puterea nebiruită a dragostei, pe care Tatăl a arătat-o Fiului : «Ca iubirea cu care M-ai iubit Tu, să fie în ei și Eu în ei» (Ioan XVII, 26).

Primul pas pentru extinderea vieții treimice în omenire a fost săvîrșit de Fiul lui Dumnezeu prin intruparea Sa, prin aceasta creindu-se puntea de coborîre a dumnezeirii în firea omenească, omul redevenind prin chenoza Fiului, locaș al lui Dumnezeu. Ortodoxia păstrează concepția vie, adevărată, că comuniunea oamenilor — a membrilor Bisericii — intră în mod esențial în componența Bisericii (latura subiectivă omenească a Bisericii), ca trup al Domnului, alături de întemeietorul ei, capul ei (latura obiectivă, dumnezeiască a Bisericii), care este Dumnezeu prin Hristos¹⁵). Înălțurați din această comuniune sînt cei ce nu recunosc ca valabile vreuna din învățăturile Bisericii — ereticii, precum și cei ce nu recunosc ierarhia bisericească — schismaticii, deci cei ce nesocotesc autoritatea Bisericii ca învățătoare și îndrumătoare. Ierarhia Bisericii ține de constituția ei, căci fără ierarhie, Biserica n-ar putea viețui de-a lungul generațiilor de credincioși, fără ierarhie nu s-ar putea săvîrși Sfintele Taine (în afară de Botez), neamul omenesc ar fi astfel rupt din har. Însuși Domnul Hristos a ales pe învățăcei. Apostolii au transmis urmașilor harul episcopatului, iar ca urmași și continuatori ai celor 70 de ucenici au instituit prin punerea mîinilor pe membrii preoției, ca a doua treaptă a hirotoniei (Fapte XIV, 23), iar ulterior a treia treaptă a hirotoniei — diaconatul (Fapte VI, 1—6), aceste trepte fiind de drept dumnezeiesc, prin transmiterea harului dumnezeiesc. Clerul însă, considerat separat de credincioși, ar avea o existență lipsită de rațiune; el trebuie considerat numai împreună cu credincioșii și pentru credincioși, lucrarea lui — de orice natură ar fi — ar fi insuficientă și fără rod dacă nu ar avea concursul activ al credincioșilor. Membrii ierarhiei au datoria, puterea și dreptul de a săvîrși Sfintele Taine, ei fiind păstorii credincioșilor. Conducătorii acestei ierarhii, întruniți în sinoade episcopale au puterea de a proclama definiții dogmatice, Sinodul fiind organul suprem al Bisericii, în «sobornicitatea» și «infallibilitatea» lui, proclamarea acestui adevăr fiind de competența sinodului episcopilor¹⁶.

Biserica Ortodoxă, și împreună cu ea și Biserica Romano-Catolică într-o oarecare măsură, admite «o participare activă a credincioșilor la apostolatul doctrinar al ierarhiei»¹⁷, dar acest rol al credincioșilor nu este egal cu rolul ierarhiei. Ierarhia este *deasgur* în «Biserică» nu «deasupra Bisericii», așa după cum afirmă și Enciclica Patriarhilor Orientali din 1848 : «... păstorul adevărului este însuși corpul Bisericii». Duhul Sfînt lucrează prin energiile Sale, dar actele pe care le lucrează nu se săvîrșesc prin totalitatea credincioșilor Bisericii, Duhul Sfînt lucrînd în mod diferit în mădularele trupului Bisericii. Teologii Ortodoxiei au susținut întotdeauna că ierarhia este elementul consubstanțial, conatural în Biserică, fără de el neputînd exista Biserica¹⁸.

În catolicism predomină concepția că Biserica este o societate organizată eminentemente juridic, unul din scopurile acestei organizații fiind răspîndirea credinței creștine în întreaga lume. Accentuînd această concepție despre Biserică se trec pe un plan

15. *Teologia Dogmatică și Simbolică*, p. 776. 16. *Ibidem*, p. 792.

17. Dr. Anton Pawlowski, *La primauté du spirituel dans l'ecclésiologie*, cit. în *Teologia Dogmatică și Simbolică*, p. 795. 18. Hr. Andrușoș, *op. cit.*, p. 72.

mată, iar din această cauză, lumea protestantă se aseamănă creștinilor care, deși sîntbotezați «în numele Mîntuitorului Iisus Hristos» n-au primit Duhul Sfînt, pe care mîni-le Apostolilor îl transmiteau de sus (Fapte XIX, 1—6)²³.

Am expus în prima parte a acestui studiu etapele pe care le străbate o învățătură pentru a deveni dogmă. În Biserica Ortodoxă adevărul revelat se formulează căutîndu-se consensul general și acordul cu Tradiția. Adevărul acesta, crezut și trăit de credincioși este frămîntat îndelung, se formulează de către suprema autoritate a Bisericii — Sinodul Ecumenic, căpătînd prin aceasta atributul de dogmă. Motivul principal al primirii adevărului astfel formulat și prezentat sub formă de dogmă nu este autoritatea Sinodului, ci este convingerea membrilor Bisericii (trupul tainic al Domnului) că învățătura respectivă este revelată și este de folos pentru mîntuire. Dogmele stabilite în Sinoadele Ecumenice pot fi demonstrate ca provenind din Revelație — cu aceasta se ocupă Teologia Dogmatică. Ele sînt descoperite și se cuprind în izvorul Revelației dumnezeiești. Sinodul Ecumenic, ca for ecleziascic suprem, în care se manifestă caracterul infailibil al Bisericii, care hotărâște asupra aspectului formal al adevărului revelat, stabilind formula dogmatică, se găsește sub înțurirea Duhului Sfînt, care veghează și luminează mințile participanților pentru a se fixa asupra celei mai fericite formulări a adevărului respectiv.

Sinodul Apostolilor în care s-a reglementat împotriva iudaizanților («eresul unor iudei, care trecuseră la credință» — Fapte XV, 5) condițiile ce se cereau celor dintre neamuri care se întorceau la Dumnezeu, evidențiază prin formula — folosită apoi de toate sinoadele ecumenice: «...păruțu-s-a Duhului Sfînt și nouă (Fapte XV, 28) — rolul pe care îl deține Sfîntul Duh în fixarea adevărului. Iar creștinismul originar a fost dintotdeauna conștient că Duhul Sfînt este Duhul puterii, al energiei divine lucrătoare²⁴. Lucrarea Duhului Sfînt se manifestă fie în chip negativ, prin ferirea de greșeli, neîngăduind sinodalilor formulări nepotrivite adevărului, sau să săvîrșească erori în modul de exprimare a unui adevăr, fie în chip pozitiv, prin luminarea minții, curățirea inimii și însuflarea dumnezeiască, pentru ca formula ce urmează a se întocmi să corespundă desăvîrșit adevărului revelat, să fie aleasă cea mai fericită formă, cea care expune cel mai fidel conținutul adevărului revelat²⁵. Sinoadele Ecumenice au rolul deosebit de important de a formula învățătura Bisericii în dogme; păstrînd Tradiția apostolică, ele elaborează dogmele și apoi le proclamă. Deci principiul care acționează, atît în mod pozitiv, pentru păstrarea adevărului revelat în Biserică cît și în mod negativ, prin ferirea Bisericii de greșeli, este Duhul Sfînt, el fiind izvorul infailibilității Bisericii. Biserica este păzită prin asistența Duhului Sfînt, și numai astfel ea constituie, în întregul ei «ἐκκλησιαστικὸν σῶμα». Sinoadele Ecumenice sînt, ca de altfel toată lucrarea sinodală a Bisericii (avem aici în vedere celelalte tipuri de sinoade), mijloacele cele mai potrivite pentru a legifera, în formule dogmatice, ținînd seama de consensul Bisericii, acest consens fiind realizat și păstrat permanent în masa credincioșilor; sinoadele ecumenice, lucrînd numai în calitate de organe ale Bisericii (nu ca organe situate deasupra Bisericii), sînt episoade care survin în viața Bisericii, așunci cînd Biserica împreună cu Duhul Sfînt le găsește necesare²⁶.

23. Citat liber după Bulgakov, *Ortodoxia*.

24. Prof. D. Stăniloae, *Criteriile prezenței Sfîntului Duh*, art. în «Studii teologice», XLIX (1967), nr. 3—4, p. 127.

25. Pr. prof. Liviu Stan, *Despre «recepția» de către Biserică a hotărîrilor Sinoadelor Ecumenice*, art. în «Studii teologice», XVII (1965), nr. 7—8, p. 397 ș.u. 26. *Ibidem*, p. 400.

În lucrarea de definire a adevărului de credință, Biserica s-a folosit în mod constant de consensul Bisericii de pretutindeni lucrarea și autoritatea sinodului ecumenic fiind dependente de lucrarea și autoritatea Bisericii.

Este desigur interesant — după cele arătate privitor la rolul pe care îl are Duhul Sfânt în definirea formală a adevărilor de credință revelate, să prezentăm rolul pe care îl are în această lucrare poporul dreptcredincios. Se știe că dogma este definită de Sinodul ecumenic, dar adevărul pe care îl definește dogma respectivă a fost mai întâi primit, printr-un proces propriu, de întreaga Biserică, prin gândire și trăire religioasă, așa după cum spune Sfântul Atanasie: «Nu cuvintele precedează esența (fondul) învățaturii, ci esența precedează cuvintele²⁷. În etapa de formare a dogmei controverselor teologice, disputele prin care se reacționează într-un fel sau altul față de adevărul revelat, constituie laboratorul unde învățătura adevărată se separă de impuritățile strecurate din eroare. Poporul dreptcredincios avea dreptul și chiar datoria de a interveni pentru a înlesni biruința adevărului, el făcându-se ecoul și terenul în care se purtau disputele religioase. Merită amintită disputa referitoare la termenul *ὁμολοσιον* de pînă la Sinodul I Ecumenic (Niceea 325), sau cele provocate cu ocazia Sinodului IV Ecumenic, despre care T. M. Popescu scria: «Cu sentimentul și interesul său religios puternic, poporul participa atunci în chip firesc la controverselor religioase... Importanța poporului în mișcările religioase din secolul V e dovedită atât în provincii cit și în capitala imperiului, mișcările religioase avînd caracter popular. Interesul credincioșilor pentru chestiunile bisericești era general și permanent... Hotărîrile sinodalilor se afixau în orașe... Împărțul și episcopii marilor centre adresau poporului scrisori sau declarații privitoare la probleme religioase. Se urmărea lămurirea poporului dreptcredincios și ferirea lui de efectele propagandei eretice»²⁸.

Acele dispute la care participa întregul popor dreptcredincios au fost folositoare atât aspectului teoretic al învățaturii creștine, cit și aspectului practic al vieții credincioșilor: reînnoșă în mijlocul credincioșilor de unde a pornit ca învățatură insuficient precizată, dogma formulată și legiferată ca atare de către sinod, găsește poporul deja maturizat pentru a o primi, a o aplica în trăire creștină. Cu atît mai mult adevărul formulat de dogmă va fi mai intens trăit cu cit el vine să confirme adevărul crezut, față de care, înainte de sinod existau opoziții. Receptarea hotărîrilor sinodului este în legătură organică cu formularea acestor hotărîri, este încununarea cu lauri biruinței a adevărului pur, dorit și așteptat de credincioși.

II. Primirea dogmei și a învățaturii. Viața creștină

Modul de primire, de acceptare a hotărîrilor Sinoadelor Ecumenice de către poporul dreptcredincios constituie unul din aspectele cele mai interesante ale vieții creștine, care confirmă pe viu atît valoarea dogmei ca adevăr revelat, cit și importanța pe care o prezintă adevărul respectiv pentru mîntuire²⁹. Nu avem în vedere aici decît hotărîrile dogmatice, căci hotărîrile canonice nu intră în cadrul temei propuse.

27. Migne, P. G. XXVI, col. 152 C.

28. Prof. T. M. Popescu, *Importanța istorică a Sinodului IV Ecumenic*, art. în «Ortodoxia», nr. 2—3, 1951, p. 222—226.

29. Pentru expunerea rolului pe care l-a avut poporul dreptcredincios în sinoade am folosit lucrarea Pr. prof. Liviu Stan, *Mirenii în Biserică*, Sibiu, 1939, mai ales capitolele III (Participarea mirenilor la exercitarea puterii învățătorescilor, p. 64—109) și cap. IV (Participarea mirenilor la exercitarea puterii juridic-joniale, p. 110—152).

Istoria vieții bisericești arată că hotărârile dogmatice stabilite la sinod au fost primite, receptate printr-un proces spontan, într-un timp mai lung sau mai scurt, modul primirii avându-și izvorul în lucrarea Duhului Sfânt, prezent permanent în Biserică, pe care o păzește dându-i puterea de a păstra dreapta credință și ferind-o de greșeli³⁰.

Această primire a hotărârilor dogmatice de către poporul dreptcredincios, hotărâri ce au fost formulate definitiv în sinod, este de altfel și una dintre condițiile obligatorii ca sinodul respectiv să fie considerat sinod ecumenic, căci în Ortodoxie, ecumenicitatea este validată pe baza consensului cu Tradiția și a recunoașterii de către cler și popor, care la un loc sînt chezași ai adevărilor hotărîte la Sinod³¹.

Se știe din istoria Bisericii că respingerea de către popor a hotărârilor Sinodului Unionist de la Ferrara-Florența (1438—1439) a dus în cele din urmă la anularea actului de unire dintre Patriarhia Ecumenică și papalitate — principala hotărâre a acestui sinod — neconsiderarea acelui sinod drept sinod ecumenic, dovedind cu prisosință rolul pe care îl are poporul în consacrarea unui sinod ca sinod ecumenic³². «Apărătorul religiei este corpul Bisericii, adică poporul dreptcredincios, care vrea ca religia să-i fie veșnic neschimbată și la fel cu a părinților săi»³³. De altfel, din cele cincisprezece sinoade ținute pînă la 1054 pe care organizatorii lor le-ar fi vrut ecumenice poporul dreptcredincios n-a reținut decît șapte; altfel spus, numai șapte au fost consacrate ca ecumenice, prin primirea hotărârilor. Atunci cînd hotărârile dogmatice ale sinoadelor exprimă adevărul păstrat și mărturisit de poporul dreptcredincios, ca trup tainic al Domnului, se constată că sinodul în care dogmele respective au fost adoptate a fost cu adevărat sinod ecumenic, prin primirea de către Biserică a hotărârilor sale, iar în caz contrar se constată că el nu a fost sinod ecumenic, hotărârile lui situîndu-se în afara vieții Bisericii întregi. Pe baza aceasta, Biserica procedează la îndepărtarea aceluia care nu primesc hotărârile dogmatice, considerîndu-i vinovați de erezie, iar pe cei care nu primesc hotărârile canonice, ținînd de disciplina bisericească, Biserica îi exclude ca fiind schismatici.

Aruncînd o privire asupra cauzelor care au provocat apariția ereziilor, vom vedea și motivarea întrunirii sinoadelor. Influența pe care a avut-o asupra spiritelor mono-teismul iudaic, precum și lipsa de precizie a termenilor în primele trei veacuri ale creștinismului, termeni prin care se exprima Ființa și Treimea divină au dus la apariția ereziilor antitrinitare³⁴. Acestea, ca și acele erezii provocate de neînțelegerea adevărilor legate de persoana Mîntuitorului³⁵ au constituit cauzele întrunirii primelor sinoade ecumenice, în care învățăturile adevărate, fie referitoare la raportul dintre persoanele Sfintei Treimi, fie referitoare la persoana divino-umană a Mîntuitorului au fost consfințite prin hotărâri dogmatice. Primirea acestora de către popor, adaptarea vieții spirituale contemporane epocii în care s-au întrunit sinoadele, în conformitate cu hotărârile dogmatice ale sinoadelor le-au consacrat pe acestea ca sinoade ecumenice. Istoricul Gelasiu din Cezareea († 395), scriînd despre mărturisirea de credință întărită de sinodalii adunați la Sinodul I Ecumenic de la Niceea, spunea că: «...a fost primită cu bucurie de mulțimea credincioșilor ce se adunase acolo»³⁶.

30. Prof. Liviu Stan, *art. cit.*, p. 397.

31. Prof. Al. Elian, *Curs de bizantinologie*, text dactilografiat, fasc. III, p. 17—18.

32. T. M. Popescu, T. Bodogae, G. Gh. Stănescu, *Istoria Bisericească Universală*, vol. II, București, 1956, p. 99—105.

33. Răspunsul patriarhilor ortodocși de la 1848, studiu introductiv, text tradus de T. M. Popescu, București, 1936, p. 64.

34. *Teologia Dogmatică și Simbolică*, p. 397—404 (vol. I).

35. *Ibidem*, vol. II, p. 605—607.

36. Gelasiu de Cezareea, *Istoria Bisericească*, conf. Liviu Stan, *Mireni în Biserică*, p. 121.

Poporul dreptcredincios primește formulele dogmatice ca expresie a adevărului revelat și le aplică în viața obișnuită prin practica religioasă, care se oglindește în trăirea creștină cu conștiința că învățătura Bisericii este o mărturie a prezenței Duhului Sfânt în Biserică. Cunoașterea adevărilor formulate în dogme capătă în viața poporului un caracter eminentamente practic, manifestându-se prin rugăciuni, primirea Sf. Taine, păstrarea sărbătorilor, participarea la slujbele religioase. Credincioșii simpli trăiesc credința lor și adevărurile legate de această credință ca pe o chestiune de viață și de moarte, cunoașterea pe care o dețin fiind de ordin practic, ce se verifică prin experiența zilnică: de multe ori s-a confirmat ceea ce se spunea în Evul Mediu: «Sanctiores sunt aures plebis quam ora sacerdotum». Și nu odată din rindul acestor simpli credincioși se ridică oameni care s-au remarcat prin pătrunderea și trăirea adevărului revelat. Astfel, Sfântul Atanasie, simplu diacon, s-a opus cu toată dirzenia omului ce simte în el sălășluind Adevărul, ereticului Arie, care câștigase de partea învățăturii sale greșite, pe mulți dintre învățații timpului. Adevărul descoperit se impune, intră în viața normală a poporului dreptcredincios, și aceasta încă mai mult atunci când acest adevăr este întărit de autoritatea unui sinod. În comuniunea de credință și iubire din Biserică, adevărul religios capătă rădăcini adinci în sufletele credincioșilor, pe care îi întărește și-l dezvoltă duhovnicește «pină la statura bărbatului desăvârșit».

Adevărurile formulate în dogme se impun a fi primite, experimentate de fiecare creștin adevărat: «Nici una din tainele înțelepciunii lui Dumnezeu nu trebuie să ni se pară străină sau transcendentă, ci cu toată smerenia, trebuie să adaptăm mintea noastră la contemplarea lucrurilor dumnezeiești³⁷. Această experimentare, această trăire a adevărului este nota caracteristică a creștinismului răsăritean. Desigur, una din condițiile perenității învățăturilor dogmatizate în decursul veacurilor este și această permanentă aplicare a învățăturilor, trăirea acestora odată cu viața, însăși. Aceasta este în spiritul învățăturii Bisericii Ortodoxe, care învață că: «...nu există alt mod de mântuire decât cel asigurat de trăirea cu Hristos în Biserică, conform normelor experimentate de dogme... Cine se abate de la normele dogmatice se abate de la calea mântuirii»³⁸.

Dogma nu este doar o formă a cunoașterii intelectuale, și nici nu poate fi redusă la această funcțiune. «Dogmele nu sînt suspendate undeva în stratosfera teritoriilor gratuite și sterile, fără a avea contact cu realitatea. Dimpotrivă, dogma este expresia unor realități divine, care ne întimpină și care intră în relație cu toți cei care le acceptă în Credință»³⁹.

Formularea dogmelor este rezultatul unui îndelung proces ce s-a petrecut în comuniune de credință și iubire; cunoașterea lor, primirea și aplicarea lor este continuarea necesară a acestui proces, care se petrece de asemeni în comuniune de credință și iubire. În felul acesta, cunoașterea adevărilor devine viață, iar viața astfel trăită devine cunoaștere. Aceste acte se întrepătrund uneori atât de puternic, atât de

37. Filaret, Mitropolitul Moscovei, *Predici și Cuvîntări*, citat după Vladimir Lossky, *Essai sur la Théologie Mystique de l'Eglise d'Orient*, Paris, 1944, p. 6.

38. Pr. prof. D. Stăniloae, *Noțiunea dogmei*, art. în «Studii teologice», XVI (1964), nr. 9–10, p. 540.

39. Nicolae, Mitropolitul Ardealului, *Despre unele caracteristici ale moralei catolice*, în «Studii de teologie morală», Sibiu, 1969, p. 119.

adinc, încît este cu neputință a le separa. Simpla cunoaștere intelectuală a adevărilor învățaturii Bisericii, fără primirea lor, fără aplicarea, trăirea lor în viață, nu poate fi șocolită credință creștină în adevăratul înțeles al cuvîntului: «...și demonii cred... și se cutremură» spune Sfîntul Apostol Iacov (Iacov II, 19) și tot el spune: «...faceți-vă implinitori ai cuvîntului, și nu numai ascultători ai lui» (*Idem*, I, 22). Iar dacă aceasta o spune despre cuvîntul viu, rostul de Domnul, același lucru se poate spune și despre cuvîntul Trupului Său tainic, formulat în comuniune de credință și iubire. A face distincție netă între dogme și învățătura Mîntuitorului ar fi o muncă lipsită de sens, dogmele fiind tocmai această învățătură revelată. Primirea și aplicarea lor în viață este modul prin care se adîncește progresiv înțelegerea lor, fiind mijlocul cel mai sigur de verificare a adevărilor exprimate prin dogme. Progresul lăuntric al credinciosului este realizabil în primul rînd prin cunoașterea adevărilor formulate sub formă de învățătură bisericească, iar aceste adevăruri sînt cu atît mai rapid și mai deplin însușite, cu cît formulele în care se prezintă sînt mai pline de sens, cu mai mare valoare din punct de vedere practic. Prin trăirea lor, adevărurile dogmatice se prefac în fapte, viața credincioșilor îmbogățindu-se în fapte religioase, etice și morale. Aceste fapte sînt consecințele practice ale primirii și trăirii în duhul iubirii a învățaturii Bisericii: nu este suficientă doar credința, sau acceptarea strict intelectuală a unor învățături formulate, chiar dacă această formulare s-a efectuat de către forul eclesastic suprem, ci este necesară transpunerea acestor adevăruri în fapte, faptele fiind roadele înzecite sau insutite ale seminței căzute pe pămînt bun (Matei XII, 8). Numai în acest caz se poate spune că dogmele și învățăturile Bisericii sînt primite, atunci cînd acestea produc în sufletul credinciosului o mobilizare a tuturor forțelor sale, determinîndu-l la o participare vie, aducătoare de roade bogate, față de Dumnezeu cît și față de aproapele. Acestea sînt dovezile pătrunderii învățăturilor în adîncul sufletelor credincioșilor, fiind în același timp și o verificare a credinței fiecărui creștin; după cum spune Apostolul «precum trupul fără suflet este mort, astfel și credința fără de fapte moartă este» (Iacov II, 26). În înima fiecărui credincios ar putea fi separată descoperirea adevărului de săvîrșirea lui? Acolo unde adevărul și binele au pătruns, acolo este și fapta care dovedește actul însușirii și păstrării adevărului și al binelui. «Nici-unuia dintre credincioșii Bisericii Ortodoxe nu i-a trecut prin gînd să despartă învățătura de viață»⁴⁰. Fapta bună este confirmarea primirii învățaturii, este materializarea în lumea văzută a lucrării pe care adevărul a săvîrșit-o în sufletele credincioșilor. Primirea și aplicarea învățăturilor dogmatice se datorează desigur colaborării integrale a tuturor funcțiunilor sufletești, căci viața sufletească este una singură, chiar dacă funcțiunile sufletești sînt deosebite. Toate funcțiunile sufletești sînt activate de învățăturile primite prin credință și rațiune, lucrarea acestor funcții fiind unitară, chiar dacă fiecare din ele își are specificul ei. «Păstrarea echilibrului desăvîrșit între emoțiile inimii și viziunea integrală a credinței, duce la trăirea sănătoasă și valorificarea desăvîrșită a adevărilor revelate»⁴¹. Sufletul fiecărui credincios care primește adevărul prin intermediul învățaturii Bisericii, este activat de însușirea învățaturii și acționează în consecință în mod unitar, faptele săvîrșite fiind expresia primirii și aplicării adevărului cuprins în aceste învățături. Perenitatea învățăturilor Bisericii este

40. Prof. N. Chișescu, *Condițiile însușirii mîntuirii*, art. în «Studii teologice», II (1950), nr. 1-2, p. 17.

41. Arhim. Dometie Manolache, *Dogmele și valorificarea lor în viața credincioșilor ortodocși*, art. în «Studii teologice», XXVII (1975), nr. 3-4, p. 271.

tocmai dovada primirii și păstrării învățăturilor în sufletul fiecărui membru al Trupului tainic al Mintuitorului. Creștinismul răsăritean este, prin definiție, primitorul și păstrătorul învățaturii adevărate a Bisericii, exprimată prin Sfânta Scriptură și prin Sfânta Tradiție. «Pentru Ortodoxie, adevărul dumnezeiesc, exprimat prin dogme este realitate și afectivitate în același timp»⁴². Primitor al învățăturilor dogmatice, Trupul tainic al Mintuitorului este în aceeași măsură, păstrătorul adevărilor cuprinse în aceste învățături: «intreaga istorie a disputelor dogmatice ce s-a desfășurat de-a lungul veacurilor, dacă este privită din punct de vedere duhovnicesc, apare stăpinită de grija statornică pe care a avut-o Biserica de a păstra pentru nevoile credincioșilor posibilitatea de a fi înțelese adevărurile dogmatice, atât sub aspectul cunoașterii, cit și al trăirii lor»⁴³. «Ortodoxia este o sinteză integrală a adevărului revelat, păstrat în plinătatea și propria lui identitate»⁴⁴, aceasta în sensul că adevărul revelat este păstrat în întregimea Lui în conștiința poporului dreptcredincios, este însușit organic în ființa fiecărui credincios, orice creștin adevărat trăind afectiv — dar și rațional — tainele dogmelor. În Biserica Ortodoxă unde adevărul revelat s-a formulat prin participarea întregului Trup al Bisericii lui Hristos, acest adevăr este și păstrat cu toată sfințenia, de poporul dreptcredincios. Astfel este prin aceasta în afara pericolului de a i se impune dogme, care nu-și au fundament în Sfânta Scriptură sau în Sfânta Tradiție. Nu este vorba despre o stagnare în progresul duhovnicesc, ci despre o păstrare a adevărului curat, existent în conștiința membrilor Bisericii, fără adăugiri nejustificate, dar în același timp fără neglijarea unor elemente constitutive ale acestui adevăr. Dacă prin participarea la Sfânta Liturghie, poporul dreptcredincios «trăiește întreaga taină a întrupării, începînd de la Nașterea din Betleem și pînă la înălțarea la ceruri»⁴⁵, prin întreaga sa viață religioasă, poporul trăiește toate adevărurile descoperite și formulate în dogme, dovedind prin aceasta nu numai o cunoaștere intelectuală stricto sensu, cu limitările ce decurg din aceasta, ci însușirea și păstrarea întregului tezaur de adevăruri în cel mai deplin sens al cuvîntului. «Biserica Ortodoxă... a păstrat, prin tradiția ei, duhul adevărat al Bisericii creștine, în toată puritatea lui. Ea a păstrat învățătura întreagă, corectă»⁴⁶. Dacă în Biserica Romano-Catolică au apărut în timp, datorită existenței unor condiții specifice, o serie de învățături fără temeii scripturistice, decretate ca dogme de autoritatea papei, sau dacă în bisericile ce s-au format în apusul Europei după Reformă s-a nesocotit o bună parte din învățăturile Bisericii Apostolice întemeiate de Domnul Iisus Hristos, acosto șapte nu au avut puterea de a clătina cîtuși de puțin adevărata învățatură a Bisericii, păstrată în Biserica Ortodoxă — singura care a rămas neclintită în învățătura Domnului nostru Iisus Hristos și a Sfinților Apostoli. Învățătura Bisericii, dogmele stabilite în cele șapte sinoade ecumenice, care sînt păstrate cu sfințenie în conștiința fiecărui credincios au fundamentări în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție, nefiind altceva decît «o cu-

42. Pr. prof. D. Stăniloae, *Ortodoxia în fața unor fenomene actuale din creștinismul apusean*, art. în «Ortodoxia», XXVI (1970), nr. 2, p. 339–340.

43. Arhim. Dometie Manolache, *op. cit.*, p. 235.

44. Pr. prof. Cornelii Sirbu, *Adevărul și frumusețile Ortodoxiei*, art. în «Ortodoxia», VII (1956), nr. 4, p. 581.

45. Pr. prof. Spiridon Cindea, *Cultul divin și pastorația creștină factor de promovare a vieții religioase în Ortodoxie*, art. în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXV (1967), nr. 11–12, p. 1198.

46. Pr. prof. Liviu Stan, *Mirenii în Biserică*, p. 22–23.

noaștere trăită, la care iau parte toate funcțiunile sufletești ale credinciosului... Dogma se face pentru creștini izvor de viață dumnezeiască și viață dumnezeiască»⁴⁷. Învățăturile Bisericii n-au fost primite niciodată în Biserica Ortodoxă ca niște precepte exterioare adresându-se doar intelectului, nici ca revelații impuse credincioșilor de către magisteriul Bisericii, ci ca produse ale lucrării comune dintre om și Dumnezeu, produse teandrice. Această teandrie este factorul care face ca învățăturile Bisericii și dogmele formulate să nu devină «definiții reci sau prilej de dispute speculative, ci să rămână izvoare de viață»⁴⁸, să devină viață. Este meritul Ortodoxiei de a fi păstrat neștirbite învățăturile adevărate ale Bisericii Apostolice. Astfel se prezintă situația și în Biserica Română, care alături de celelalte Biserici Ortodoxe în sobornicitatea Bisericii de dinainte de marea schimă din 1054, păstrează întreaga învățătură dogmatică a Bisericii, nu doar în sfera intelectuală, ci în trăirea acestei învățături prin folosirea acestei învățături pe tărîm religios, moral și etic, pentru ca să se «facă teologie pentru viață, ca să meargă în pas cu nevoile de manifestare în actualitate ale Bisericii»⁴⁹.

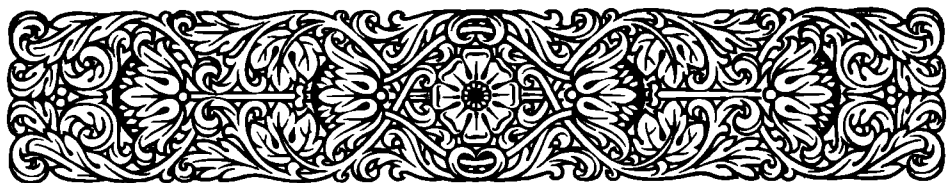
Diac. Doctorand URSACHE M. GHEORGHE

---

47. Prof. N. Chițescu, *Dogma și viața creștină*, art. în «Studii teologice», VI (1954), nr. 1–2, p. 61–62.

48. Pr. prof. D. Stăniloae, *Ortodoxia în fața unor fenomene actuale...*, p. 339.

49. Justinian Marina, *Apostolat Social*, vol. IX, p. 91.

DOCUMENTARE

FORMAREA STATULUI SCLAVAGIST ÎNCEPĂTOR DAC — ÎN VREMEA LUI BUREBISTA — ETAPĂ IMPORTANTĂ ÎN DEZVOLTAREA SOCIAL-POLITICĂ A STRĂMOȘILOR NOȘTRI

Se-implinesc anul acesta 2050 de ani de la atestarea certă a existenței unui stat sclavagist puternic în spațiul carpato-danubian, statul dac, întemeiat de Burebista. Evenimentul este de o deosebită importanță pentru că evidențiază gradul de dezvoltare la care ajunseseră geto-dacii, fiind astfel printre primele popoare din Europa și din lume care se organizează într-un stat, drept urmare a unor transformări și evoluții petrecute în simțul societății lor.

Geto-dacii au, după cum se știe, o istorie multimilenară. Această existență a lor este atestată atât de unele mărturii istorice cât și de cultura lor materială și spirituală scoasă la iveală de cercetarea arheologică.

Mai întâi trebuie menționat că geto-dacii fac parte din marea familie a tracilor, care alături de iliri reprezentau cele două mari grupuri de indo-europeni și care în mileniul III î.e.n. sînt semnalati în Europa. În prima perioadă a epocii fierului, începînd de pe la anul 800 î.e.n., între aceste două grupuri de populații se definitivează diferențierea lingvistică și etnică și totodată ariile de locuire: ilirii în nord-vestul Peninsulei Balcanice și Europa Centrală, iar tracii în estul Peninsulei Balcanice, cuprinzînd și teritoriul țării noastre.

Evoluînd de aci înainte pe o linie proprie, triburile trace se separă tot mai mult de iliri. Totodată se conturează însă și două zone tractice specifice: ramura nord-tracică și sud-tracică, fără însă ca între ele să existe o linie precisă de demarcație, așa cum adesea se considera că ar fi fost Dunărea, ba mai mult, zona de șes din Oltenia, Muntenia și Moldova s-au integrat în unitatea sud-tracică.

Din ramura nordică a tracilor, geto-dacii sînt cei care vor dezvolta o cultură materială, o civilizație și o formă superioară de organizare po-

litică, detașându-se astfel prin gradul de organizare de celelalte triburi trace care nu mai au răgazul să se dezvolte în liniște și-n forme specifice, cucerii fiind mai întâi de macedoneni, — elenizându-se, apoi de romani. Raportat la aceste evenimente și importanța geto-dacilor crește, atât ca factor politic de rezistență în fața cuceritorilor, cât și ulterior în etnogeneza unui popor ce se va forma din elemente bine conturate: dac și roman, popor ce acum se simte dator să-și cinstească strămoșii.

Importanța politică pe care au avut-o în spațiul dunărean triburile traco-geto-dace le-au adus în atenția lumii greco-române, de unde putem deduce că ele s-au impus ca un factor de seamă în contextul civilizației europene contemporane lor.

Vorbind despre dezvoltarea social-politică a geto-dacilor, sursele de informare istorică vor folosi pentru definirea lor, atât termenul de geți cât și pe cel de daci. În general, sursele mai vechi, grecești, folosesc de obicei termenul de geți, iar știrile mai târziu, romane, folosesc pentru același popor termenul de daci. Ca dovadă că e vorba de unul și același popor, menționăm că unii dintre autorii antici folosesc concomitent ambele denumiri.

Termenul de geți este întâlnit pentru prima dată la poetul grec Sofocle (494—406 î.e.n.), în unul din versurile sale în care menționează numele unei căpetenii, «Charnabon, care în timpul de față domnește peste geți»¹. Din aceeași perioadă, însă cu semnificații social-politice deosebite, sînt știrile pe care le avem de la Herodot (484—420 î.e.n.). Prezentînd o perioadă mai veche din istoria lor, din vremea expediției lui Darius, regele persilor, în Scitia, Herodot localizează mai întâi marea neam al tracilor în aria carpato-danubiano-balcanică, menționînd totodată că «neamul tracilor era cel mai numeros după acel al inzilor» și că uniți «sub un singur cîrmuitor sau dacă s-ar înțelege între ei neamul lor ar fi de nebiruit»². El folosește și termenul de geți pentru unul din popoarele trace, spunînd despre ei că sînt «cei mai viteji și mai dreپți dintre traci»³ și au fost singurii care s-au opus lui Darius, în 514 î.e.n., de care au fost însă supuși⁴. Informații aproape contemporane cu ale lui Herodot ne dă și istoricul grec Tucidide (465—395 î.e.n.) care spune că regele odrizilor Sitalkes, în a doua jumătate a sec. V, a supus mai întâi pe tracia din sud-estul Peninsulei Balcanice, apoi «pe geții de dincolo de Hemus care locuiau mai ales dincoace de Istru... lingă Pontul Euxin... Geții și alte popoare vecine cu aceștia... au același nume și toți trag cu arcu de pe cai»⁵. Este vorba așadar de o parte dintre geți, în special de cei din dreapta Dunării, arătînd totuși că și cei din stînga Dunării au același nume, aceleași obiceiuri și mod de viață. Tot aci și sub același nume îi localizează și Dio Cassius în informațiile pe care le dă la începutul sec. III e.n., vorbind însă pentru perioada la care se referea atât Herodot cât și Tucidide.

1. Sofocle, *Tragedia Triptolem*, „Izvoare privind Istoria României”, vol. 1, Ed. Acad. R.S.R. — București, 1964, p. 2. 2. Herodot, *Istorie. Izvoare...*, p. 65.
3. *Ibidem*, p. 49; 4. *Ibidem*. 5. Tucidide, *Istorie. Izvoare...*, p. 74.

Din sec. IV î.e.n. avem știri mai precise despre geți ca locuind la nordul Dunării. Că locuiau și-n cîmpia Olteniei și Munteniei o spune Ptolemeios al lui Lagos, general al lui Alexandru Macedon, știre păstrată la Arrian, sec. III e.n., care descrie expediția tînărului rege împotriva geților făcută cu ocazia reprimării revoltei tribalilor. După lupte cu tribalii «Alexandru hotărî să treacă Istrul împotriva geților care locuiau dincolo de Istru»⁶. Trecerea Dunării și înaintarea în teritoriul de la nordul fluviului sînt descrise apoi cu destule amănunte semnificative. Și geograful Strabo, contemporanul lui Augustus, îi numește tot geți, arătînd că «pe timpul urmașilor lui Alexandru, rege al geților era Dromichaites»⁷, a cărui luptă cu Lisimah o și relatează.

Sub denumirea de daci sînt întîlniți în special în izvoarele romane. Prima mențiune cu termenul de daci o întîlnim la Iulius Caesar, care vorbind despre pădurea Hercinică spune că începe din țara helveților și «mergînd paralel cu Dunărea ajunge la țara dacilor»⁸, iar din contextul relatării, această țară era în zona Munților Carpați. Pliniu cel Bătrîn face în această privință cea mai clară precizare, arătînd că pe geți «romanii îi numesc daci»⁹ și că munții din stînga Dunării sînt locuiți de «dacii cei alungați de iazigi din cîmpie»¹⁰. Deasemenea, Dio Cassius folosește și el termenul de daci arătînd că «dacii locuiesc de ambele părți ale Istrului» și că «acei ce locuiesc pe malul nordic al Dunării se numesc daci»¹¹.

Dacă cei doi termeni definesc în general o populație de aceeași origine etnică, nu trebuie scăpată din vedere nici semnificația unei anumite localizări prin cele două denumiri, într-un spațiu geografic bine determinat.

În acest sens, Strabo face primul mențiunea că «geții sînt aceia ce se întind către Pont și răsărit, dacii acei ce vin către Germania și izvoarele Istrului» și că «partea superioară... pînă la cataracte se numește Danubiu și trece mai ales pe lîngă daci» iar «partea inferioară pînă la Pont, de care sînt vecini geții, se numește Istru»¹². La fel și Dio Cassius face această delimitare geografică, folosind pentru cei din stînga Dunării termenul de daci, motivînd că așa se numesc ei înșiși pe sine, denumirea de geți aplicînd-o numai celor din Dobrogea și din dreapta Dunării¹³.

Cele două termene, privite prin prisma celor de mai sus reprezentau numele cite unui trib și s-au extins apoi asupra întregii populații sau asupra unei însemnate părți din ea. Ambele termene sînt de origine geto-dacă, cuvîntul dac provenind de la daca, care în limba lor însemna sabia sau pumnal. Dealtfel și mărturiile privitoare la limbă arată că este

6. Arrian, *Expediția lui Alexandru cel Mare*, Crestomație de texte privitoare la Istoria antică, autori Acad. Emil Condurachi și Vladimir Iliescu, ed. II-a, Ed. Didactică și pedagogică, București, 1963, p. 127. 7. Strabo, *Geografia Crestomatie...* p. 127.

8. Iulius Caesar, *De bello gallico*, Izvoare, p. 179.

9. Pliniu cel Bătrîn, *Istoria naturală*, Izvoare..., p. 403.

10. *Ibidem*.

11. Dio Cassius, *Istoria romană*, Izvoare... p. 671.

12. Strabo, *Geografia*, Izvoare..., p. 239.

13. Dio Cassius, *op. cit.*, p. 671.

vorba de unul și același popor, tot Strabo arătând că «dacii vorbesc aceeași limbă cu geții» iar «geții vorbesc aceeași limbă cu tracii»¹⁴. Asupra termenului de geți nu s-au făcut considerații speciale.

Aceste elemente de localizare în timp și spațiu, consider că sînt suficiente pentru ca pe baza lor să putem urmări evoluția societății geto-dace pînă cînd ea ajunge la cel mai înalt grad de dezvoltare, formarea statului solavagist.

Trăind mai întii în stadiul de comună primitivă, vor fi evoluat ca toate popoarele antice. De la obștea gentilică evoluează la obștea sătească această a doua formă de organizare socială făcînd loc și proprietății private, mai ales în ce privește cirezile de vite, robii și chiar asupra unor loturi mai mici sau mai mari de pămînt, pentru ca, cu timpul, aceste transformări să determine o structură de clasă antagonică, bogați și săraci, situație ce impunea formarea statului ca mijloc de constrîngere.

Fenomenul de diferențiere socială se exprima pe planul organizării social-politice, mai întii în formarea unor uniuni de triburi, în stadiul democrației militare, pătura dominantă fiind reprezentată de nobilimea războinică, iar pătura dominată, de oamenii de rînd liberi, săraci și sclavi.

O asemenea uniune traco-getă pare a se fi format în a doua jumătate a sec. V î.e.n., care sub conducerea regelui tracilor de sud, Sitalkes, — pe la 431—424 î.e.n., se întîndea în estul Peninsulei Balcanice, de la strîmtori la gurile Dunării. Situația era bine cunoscută de Tucidide care o și redă, spunînd că «Sitalkes, plecînd din țara odrisilor, ridică mai întii pe tracii din muntele Hemus și Rodop peste care domnea el, pînă la marea Pontului Euxin și la Helespont; apoi pe geții de dincolo de Hemus... care locuiau mai ales dincoace de Istru, lîngă Pontul Euxin»¹⁵. O asemenea mare uniune desigur că nu va fi putut dăinui prea mult, în locul ei formîndu-se mai multe uniuni, desigur mai mici. Dintre acestea ar putea fi menționată cea de la gurile Dunării, din vremea regelui Filip al II-lea al Macedoniei, —359—336—, care, aflîndu-se în luptă cu odrisii, a căutat alianța geților, luînd în căsătorie pe Medopa, fiica regelui get Cotelas, conducătorul acestei uniuni¹⁶. Este perioada în care geții de la gurile Dunării își întind stăpînirea și asupra cetăților grecești de pe țărmul mării.

Tot pentru această perioadă — cca 340 î.e.n. — avem mărturii că o uniune getică se formase pe ambele maluri ale Dunării, uniune condusă de o căpetenie anonimă, cunoscută totuși sub denumirea de Histriano-rum rex și care a reușit să stăvilească o migrație scitică la sud de Dunăre, încercată de regele lor Ateas și reușită pare-se, abia după moartea aceluia Histrianorum rex, dar respinsă apoi imediat de regele macedonian.

14. Strabo, *op. cit.*, p. 239.

15. Tucidide, *op. cit.*, p. 74.

16. Athenaios, *Banchetul înțelepților*, Izvoare..., p. 723 și Satyros, p. 155.

Cu această ocazie, cînd Dobrogea intra în sfera de influență a Macedoniei, centrul politic al geților se muta în stînga Dunării. Și aci, însă, Alexandru Macedon, în 335 î.e.n. face o incursiune «împotriva geților care locuiau dincolo de Istru», poruncind «pedestrașilor să înainteze culcînd grîul cu lîncile înclinate». Din fața dușmanului, geții «fugiră spre un oraș», apoi de aci, în interiorul țării¹⁷. Rezultă din relatarea lui Arrian gradul de dezvoltare al geto-dacilor, de trecere la viață sedentară, cu așezări întărite.

Probabil, aceași uniune de triburi getice, în 326 a provocat dezastrul armatei lui Zopyrion, guvernatorul Traciei care, întorcîndu-se dintr-o expediție din nordul Mării Negre, este întîmpinat de geți și-n lupta pe care este nevoit s-o primească își pierde viața împreună cu cei treizeci de mii de ostași ai săi¹⁸. Că nu este o victorie întîmplătoare și că în nordul Dunării era o uniune getă puternică, o vor confirma peste un sfert de veac, în preajma anului 300, războaiele lui Dromichete cu Lisimah. Diadohul macedonean, supunînd triburile geților din dreapta Dunării, ajunge în conflict cu Dromichete, conducătorul unei uniuni din stînga Dunării. Multe încercări ale macedonenilor de a trece fluviul au fost un timp împiedicate, însă atunci cînd o armată reușește acest lucru, Dromichete îl prinde pe comandantul acesteia, Agatocle, fiul lui Lisimach, îl ține în captivitate pînă în 292, eliberîndu-l în speranța stabilirii unei păci. Așteptările îi sînt însă înșelate și însuși Lisimach vine cu război împotriva lui, dar are aceeași soartă ca și fiul său. După ce l-a prins și pe el, Dromichete «i-a arătat mai întîi sărăcia sa și a neamului său, precum și traiul lor cumpărat. L-a îndemnat apoi să nu mai poarte război... ci mai de grabă să caute a se împrieteni cu dinșii. Iar după ce l-a cinstit ca pe un oaspete, a legat prietenie cu el și l-a lăsat să plece»¹⁹. Evenimentul este descris cu lux de amănunte și de Diodor de Sicilia care vorbește de prinderea lui Lisimach și că în orașul Helis are loc ospățul la care s-ar fi servit macedonenilor bucatele cele mai alese în vase prețioase, iar geților mîncăruri sărace, în vase de lemn. Urmează după acest ospăț dojana că «de ce caută să cucerească o țară care hrănește așa de rău pe locuitorii ei»²⁰. Ca semn de împăcare se spune că Dromichete s-a căsătorit cu o fiică a lui Lisimah, pe care, în timpul ospățului, îl și numește, în două rînduri, tată.

După acest moment, deosebit de important din viața social-politică a geto-dacilor, pentru o perioadă de cca. 100 de ani, știrile sînt sărace. Pe la 260 î.e.n. este menționată prezența unui alt Dromichete, comandantul unor contingente getice, care, în cadrul luptelor din lumea elenistă, participă de partea seleucizilor din Asia²¹.

Răstimpul de o sută de ani, pentru care știrile sînt puține, a fost și o perioadă destul de grea pentru geți. Puținele știri ne vorbesc despre

17. Arrian, *op. cit.*, p. 127.

18. Troguș Pompeius, *Istoria lui Filip*, Izvoare..., p. 355.

19. Strabo, *Geografia, Crestomație...*, p. 127.

20. Diodor de Sicilia, *Biblioteca istorică*, Izvoare..., p. 198.

21. Polyainos, *Stratageme*, Izvoare..., p. 603.

relațiile cetăților grecești de pe litoralul dobrogean al Mării Negre cu o căpetenie getă Balmodeghicos, de la care, pe la anul 200 î.e.n., histrieni răscumpără cca. șazeci de ostatici²². În această vreme se produce și o invazie a celților care încearcă să-și consolideze puterea în această zonă și odată cu năvălirea lor au loc și unele atacuri din partea bastarnilor ce veneau din nordul Carpaților. Atacurile acestora ajung pînă-n zona cetăților grecești din Dobrogea și cu această ocazie, o inscripție din Histria, decretul din 180 î.e.n. în cinstea lui Agatocle, fiul lui Antiphilos —, vorbește de ajutorul primit de histrieni de la un rege al getilor din stînga Dunării, pe nume Remaxos, ajutor care are drept urmare înălțurarea primejdiei care venea atît din partea unor barbari anonimi, care par să fie bastarnii, cît și din partea unei căpetenii trace din sud, pe nume Zoltes²³. Tot pentru aceeași perioadă și legat de primele lupte de apărare în fața atacurilor bastarnilor, se menționează, în zona Transilvaniei, un rege al dacilor, Oroles, care, drept pedeapsă că ostașii săi fuseseră înfrinți de bastarni, i-a pus la pedepse morale umilitoare, obligîndu-i să fie srevitorii femeilor lor, umilîntă de care au scăpat după ce și-au luat revanșa într-o altă luptă²⁴. Aceeași sursă menționează întărirea uniunii de triburi dace din Transilvania sub conducerea regelui Rubobostes, probabil un succesori al lui Oroles²⁵.

Dacă pînă acum a fost vorba de uniuni de triburi geto-dace întîlnite în Dobrogea, în stînga Dunării sau în Transilvania, care, după cum am văzut, aveau posibilitatea ca fiecare în parte să facă față diferitelor probleme interne și atacuri de afară, de la sfîrșitul sec. II î.e.n. transformări profunde din sînul societății geto-dace precum și amenințările de la sud de Dunăre unde se ridicase o mare putere, cea romană, impuneau formarea unui stat care să facă față acestor probleme stringente de ordin intern și extern.

Cauzele de ordin intern, determinate, care au impus formarea unui stat puternic și gloria unui rege au fost, deci, transformările în structura de clasă ce împărțea membrii societății în două mari categorii: pe de o parte pileati (cei ce poartă pileum, căciulă) sau tarabostes, cuvînt ce se traduce prin domnii nobili și care erau cei bogați, regele, comandanții de oști și aristocrația proprietară de pămînturi, pășuni și mine, iar pe de altă parte comati, cei cu păr lung, păroșii sau copillati, o majoritate sărăcită, țărani fără pămînt, lucrători în ateliere și mine, precum și unii aduși în situația de sclavi.

În privința cauzelor externe, de menționat că tot acum este momentul primelor contacte și lupte cu romanii. Așa s-a ajuns la formarea unui stat sclavagist începător dac a cărui dezvoltare internă și poziție politică internațională cunoaște cea mai mare strălucire în vremea lui Burebista, «cel dintii și cel mai tare dintre regii din Tracia»²⁶.

22. V. Pîrvan, *Dacia*, Ediția a cincea. Editura Științifică, București, 1972.

23. *Istoria României*, vol. I, ed. Acad. R.P.R., București, 1960, p. 189.

24. Trogius Pompeius, *op. cit.*, p. 359.

25. *Ibidem*, p. 361.

26. V. Pîrvan, *op. cit.*, p. 99.

Burebista ne este cunoscut din mai multe izvoare : din inscripția de la Dinysoopolis (Balcic) săpată în piatră poate chiar în vremea sa, de la geograful Strabo, contemporan cu Augustus și cu o generație mai tânăr decît regele dac și de la Iordanes, istoric got din sec. VI e.n., care a preluat informațiile din lucrări mai vechi, azi pierdute.

Aceste izvoare ne ajută să reconstituim în parte biografia lui Burebista și activitatea sa.

Mai întii, în legătură cu numele său, de menționat că el apare în mai multe forme : ²⁷ Βουρεβίστας (Birebistas) ²⁸, Βοιρεβίστας — (Boirebistas) ²⁹ și Βουρεβίστα (Birebista) ³⁰ la Strabo ; Βουρεβίστα (Birabeista) în inscripția de la Dionysopolis ³¹ ; Βουρεβίστα — (Birebeista) într-o inscripție epigrafică de la Mesembria (Nesebar — R. P. Bulgaria) în care este vorba de o căpetenie a respectivei cetăți care a condus o oaste împotriva lui Burebista ³² și Buruista în grafia latină, la Iordanes ³³.

Istoricii au acceptat forma curentă de Burebista. S-a încercat și o etimologie speculativă a cuvîntului Burebista, considerîndu-se a fi însemnat în limba geto-dacică, «cel strălucit», «cel puternic», «cel bine cunoscut» sau «cel nobil» ³⁴, luîndu-se în considerare în acest sens și terminația de «bostes» de la tarabostes, termen prin care am văzut că erau denumiți cei nobili. De menționat că într-o asemenea terminație și mai aproape deci de semnificațiile arătate, apare numele lui Burebista la Trogus, sub forma Burobostes ³⁵.

Cu toate aceste incertitudini etimologice, din izvoarele pe care le avem la îndemînă putem considera că Burebista era descendent dintr-o familie nobilă, tatăl său numindu-se tot Burebista și fiind, pare-se, tot o căpetenie dacă la care cetățenii din Dionysopolis trimiseseră pe conțetățeanul lor Acornion spre a-i cere protecția asupra orașului.

S-a ridicat la rangul de rege, fie deci moștenind demnitatea tatălui său, fie promovat de nobilimea geto-dacă, pentru calitățile sale militare și organizatorice incontestabile, care, deși succinte, sînt totuși edificator redade de știrile antice.

Că era o minte luminată, bun organizator, dirz, îndrăzneț, autoritar și cu o intuiție ascuțită, ne-o spune Strabo care-l arată ca stăpînind arta de a conduce și ridica poporul «prin exerciții, abținere de la vin și ascultare față de porunci» ³⁶.

Imaginația istorică, în lipsa bogăției documentelor, reconstituie cred, aproape de realitate, portretul și personalitatea lui Burebista prin caracterizarea ce i-o face Iosif Constantin Drăgan care spune despre el că «descide din seminția autentică a neamului trac și, încă de timpuriu, s-a

27. Denumirile grecești sînt redade în latinește, în formă de citire erasmică, pentru evidențierea deosebirilor. 28. Strabo, *op. cit.*, p. 230. 29. *Ibidem*, p. 238.

30. *Ibidem*, p. 252. 31. V. Pirvan, *op. cit.*, p. 135.

32. Ion Horațiu Crișan, *Burebista și epoca sa*, București, 1975, p. 66.

33. *Ibidem*. 34. *Ibidem*, p. 69.

35. V. Pirvan, *Getica, o protoistorie a Daciei*, București, 1926, p. 148.

36. Strabo, *op. cit.*, Izvoare, p. 237.

arătat dotat cu însușirile cerule unui conducător. Minteă fină a acestui om legat de natură era slujită de o intuiție ascuțită»³⁷. Lăsînd la o parte unele asemănări și comparații cu Alexandru Macedon, întîlnite la mai toți cei ce s-au ocupat de Burebista, de menționat nu proporțiile operei ci trăsăturile de caracter pe care i le surprinde și anume că «spre deosebire de farele său înaintaș, Burebista era mai prudent. Mai cumpătat și mai cumpănit, nu se avînta în primele rînduri și nu sfida destinul. Participînd la unele incursiuni, arată o deosebită înclinație pentru punerea în practică a planurilor făurite de el și le urmărea în desfășurare împreună cu statul major, de pe poziția înaltă a cîmpului de bătaie. Niciodată nu s-a lăsat surprins în învălmășeală, știind cit de dezastruoasă este absența comandantului... Burebista și-a format personalitatea pornind de la cunoașterea realităților țării..., a învățat elină și latina... și o bună bucată de vreme a trăit pe la curtea diferiților regi care ulterior aveau să-i devină cliențelari»³⁸. Va fi deprins poate și limba galică pentru că a fi poliglot era și atunci o condiție pentru cel ce se pregătea în arta conducerii, obligat a intra în chip nemijlocit în relație cu străinii, spre a le înțelege caracterul, mentalitatea și obiceiurile»³⁹.

S-ar putea ca această descriere să fie cît mai aproape de realitate căci, dată fiind lungă sa domnie, Burebista a avut prilejul să-și modeleze și să-și formeze caracterul.

Dacă ar fi să se reconstituie într-un portret plastic figura lui Burebista, care din păcate nu există, s-ar putea presupune deci că el ne-ar apărea un chip energetic, voluntar, cu toate caracteristicile unui bărbat viguros.

S-a presupus, dar nu s-a acceptat unanim, că figura de bărbat reprezentată pe fibulele de argint aurit, din tezaurul descoperit la București-Herăstrău, l-ar reprezenta pe Burebista. Deși se distinge că e vorba de un războinic, după costumația și armura ce o poartă, se consideră cu precădere că imaginea reprezintă o căpetenie geto-dacă sau poate chiar pe zeul războiului⁴⁰.

Din toate aceste presupuneri, în ultimul timp, pictorul Paul Sima a imaginat un portret, în plină vigoare fizică, dar în pragul bătrîneții⁴¹.

Privitor la perioada în care a trăit și a fost rege al dacilor, din relațiile lui Iordanes putem considera începuturile domniei pe la anul 82 î.e.n., căci numitul istoric îl face contemporan cu Sulla⁴², dictatorul roman, rivalul lui Marius, însă despre o domnie consolidată nu poate fi vorba din primii ani, organizarea temeinică a statului reușind el s-o realizeze cam după un deceniu, deci în jurul anului 72 î.e.n., mai ales că nu știm precis dacă la 82 î.e.n. este vorba despre el sau despre tatăl său.

Cît privește sfîrșitul lui, avem știrea precisă de la Strabo că «Burebista... a pierit din pricina unei răscoale»⁴³, anul în care el este asasinat

37. Iosif Constantin Drăgan, *Noi tracii*, Ed. Scrisul românesc, Craiova, 1976, p. 258.

38. *Ibidem*. 39. *Ibidem*, p. 259.

40. Ion Horațiu Crișan, *op. cit.*, p. 59.

41. *Scînteia*, Anul XLVIII, Nr. 11046, vineri 24 februarie, 1978.

42. *Istoria României*, vol. I, p. 286. 43. Strabo, *op. cit.*, p. 239.

de către nobilimea răzvrătită considerându-se a fi anul 44 î.e.n. cînd pierе și Caesar, marele său rival ce programase o expediție împotriva dacilor, pe care nici unul nici altul n-au mai apucat s-o vadă, și dacă Caesar n-a reușit s-o facă în timpul vieții, nici Burebista n-a mai ajuns în conflict cu romanii, care își mențin intențiile și curînd le vor pune în practică, murînd și el mai înainte ca romanii să apuce a trimite o armată împotriva lui ⁴⁴. Se pare chiar că moartea lui Burebista a fost pusă la cale de romani și aplicată de gruparea nobiliară dacă, filo-romană.

În răstimpul de la 82 sau 72 î.e.n. pînă la 44 î.e.n., Burebista a reușit să făurească un stat puternic și să extindă granițele acestui stat pe o suprafață considerată a fi fost de cca. 500.000 km², după calculele lui Constantin Daicoviciu ⁴⁵.

În privința numărului geto-dacilor din statul lui Burebista și a populațiilor din teritoriile cucerite, nu există unanimitate de păreri. Nicolae Iorga consideră că erau 100.000 de geto-daci, Vasile Pîrvan estimează numărul lor la 1.000.000, iar P. P. Panaitescu socotește că populația din întreg teritoriul stăpînit de Burebista atîngea cifra de 2.500.000 ⁴⁶. Cum cifra dată de Nicolae Iorga este prea mică, iar cea dată de P. P. Panaitescu este prea mare, ar putea fi căutată proporția reală între ultimile două păreri. Cert este, însă, că, prin întindere și număr de locuitori, statul lui Burebista a fost un adevărat imperiu al antichității, specificat ca atare și de Strabo ⁴⁷.

Imperiul lui Burebista s-a format pe două căi: mai întîi restabilind pacea internă, printr-o politică de centralizare și pacificare, apoi prin politica de apărare, expansiuni și cuceriri.

Că înainte, în lumea tracă și, deci, și la geto-daci erau fărîmături și lupte interne o știm chiar de la Herodot care de atunci aprecia că «dacă ar avea un sigur cîrmuitor sau dacă tracii s-ar înțelege între ei... neamul lor... ar fi de nebiruit» ⁴⁸. Unirea și înțelegerea despre care marele istoric credea că este «cu neputință și niciodată nu se va înfăptui» ⁴⁹, s-a realizat prin abilitatea și înțelepciunea lui Burebista, care ajungea în fruntea neamului său «ce era istovît de războaie dese» ⁵⁰, ridicîndu-l prin limitarea luptelor interne. De asemenea, neînțelegerile și dezbinările interne le-am putut constata și din întreaga evoluție a situației social-politice a geto-dacilor, de la momentul menționat de Herodot pînă la formarea statului solavagist, așa după cum s-a arătat în prima parte.

La centralizare a contribuit nu numai acțiunea de pacificare internă ci și o serie de măsuri organizatorice și realitatea social-economică, fenomen obiectiv în procesul formării statului, precum și unitatea religioasă, aceasta din urmă realizată cu ajutorul marelui preot, căci Burebista «spre a ține în ascultare poporul și-a luat ajutor pe Deceneu» ce se bucura de mare autoritate, «ca o dovadă pentru ascultarea ce i-o dădeau,

44. *Ibidem*.

45. C. Daicoviciu, *Dacica, Studii și articole privind istoria veche a pămîntului românesc*, Cluj, 1969, p. 12.

46. *Ibidem*, p. 10.

47. *Istoria României*, vol. I, p. 287.

48. Herodot, *op. cit.*, p. 65.

49. *Ibidem*.

50. Strabo, *op. cit.*, p. 230.

este și faptul că ei (geții) s-au lăsat înduplecați să taie vița de vie și să trăiască fără vin»⁵¹. Din punct de vedere intern, statul lui Burebista întrunea deci toate condițiile viabilității, beneficiind și de sprijinul ideologic al unei religii unice.

Al doilea fenomen obiectiv care impunea formarea statului a fost necesitatea apărării în fața marelui pericol ce venea din partea romanilor, apărare ce se împletește dialectic cu celălalt aspect al problemei, expansiunea și cuceririle făcute nu numai în direcția din care venea atacul, ci ca o problemă de tactică și strategie și în orice direcție considerată mai slabă și totodată ca o măsură preventivă de a evita atacurile din mai multe părți sau ca o manevră de acoperire a spatelui frontului.

Că pericolul roman a fost unul dintre factorii care impunea formarea statului, în cazul nostru o confirmă și faptul că tocmai în perioada începuturilor domniei lui Burebista înregistrăm primele atacuri romane, ce-i vizau direct pe geto-daci. Astfel între anii 78—76 î.e.n. guvernatorul Macedoniei, Appius Claudius, « ajuns până la sarmații (iazigi) din cîmpia Panoniei »⁵², ca urmare, pare-se, a unui atac al acestora în tovărășia geto-dacilor, respins însă de numitul guvernator. Pe la anul 74 î.e.n., generalul C. Scribonius Curio « a înaintat pînă în Dacia, însă s-a înspăimîntat de bezna pădurilor de acolo »⁵³. Această incursiune a fost urmarea respingerii unui atac, de data aceasta inițiat de scordisci, « cei mai sălbatici dintre toți tracii »⁵⁴, dar se pare că în contra-ofensiva sa, generalul roman s-a oprit pe malul stîng al Dunării în zona bănățeană. Mai periculos a fost atacul din 72—71 î.e.n. inițiat de proconsulul Macedoniei, Terentius Varre Lucullus care a ajuns în Dobrogea, pînă la gurile Dunării, supunînd pentru scurt timp toate cetățile grecești de pe litoralul dobrogean, inclusiv Histria⁵⁵. În aceste condiții de ordin extern, și-n această perioadă se consolidează puterea lui Burebista și poate ca tocmai ca urmare a acestei consolidări eșuează în anul 61 î.e.n. atacul inițiat tot în Dobrogea, de C. Antonius Hybrida⁵⁶.

Cu prilejul acestor atacuri, nu întîlnim numele lui Burebista, însă imediat perioadei în care ele s-au produs urmează expedițiile de cucerire inițiate de regele dac, ceea ce pare o urmare directă a faptului că reușise să stăvilească ofensiva romană încît își permitea să se orienteze în alte direcții, conștient fiind că în lumea romană nu avea nici o șansă.

Cuceririle și expansiunea teritorială în vremea lui Burebista reprezenta al doilea mare aspect al activității acestui mare rege și urmărind etapele cuceririlor făcute de el putem fixa cu aproximație și limitele și granițele statului său.

Înainte de a urmări direcțiile și etapele cuceririlor, de menționat mai întîi că centrul politic al statului sclavagist incipient dac pare să fi fost în cîmpia Munteniei, unde majoritatea istoricilor situează și capitala

51. *Ibidem*, p. 239.

52. Florus, Rezumat în două cărți al tuturor războaielor din Titus Livius, vreme de 700 de ani. Războiul cu tracii. Izvoare, p. 523.

53. *Ibidem*.

54. *Ibidem*, p. 521.

55. *Ibidem*, p. 523.

56. *Istoria României*, vol. I, p. 286.

țării Argedava, unde vine Acornion⁵⁷ din Dionysopolis, obținând de la Burebista (poate tatăl) «bunavoința pentru oraș și a dezlegat poporul de tribut»⁵⁷.

Argedava, capitala statului dac, era situată în stînga Dunării, cea mai plauzibilă părere fiind aceea că se afla în apropierea actualului sat Popești, de pe Argeșul inferior. Părerile că Argedava ar fi fost pe Argeșul superior, în Banat sau în Transilvania, aci cu o altă denumire, ca și părerea că Burebista ar fi fost «un rege dac transilvănean»⁵⁸, sînt tot mai puțin susținute. Actuala localizare corespunde cel mai bine cu delimitările leagănelui de formare geto-dace, de asemenea reprezintă cea mai potrivită poziție strategică ca bază de expansiune în direcțiile în care s-au produs atacurile dacilor și este totodată poziția centrală față de extremitățile cuceririlor.

Aceste cuceriri le cunoaștem de la Strabo care spune că «getul Burebista... a făurit un stat puternic și a supus getilor cea mai mare parte din populațiile vecine. Ba încă a ajuns să fie temut și de romani. Căci trecînd plin de îndrăzneală Dunărea și jefuind Tracia pînă în Macedonia și Iliria a pustiit pe celții care erau amestecați cu tracii și cu ilirii și a nimicit pe de-a întregul pe boii aflați sub conducerea lui Critasiros și pe tauriști»⁵⁹.

Mai departe, adaugă «o parte din teritoriu amintit dacii l-au prefăcut într-un pustiu, în urma războiului în care i-au biruit pe boii și pe tauriști, seminții celtice de sub stăpînirea lui Critasiros. Dacii pretind că acest ținut ar fi al lor, cu toate că este despărțit de ei prin riul Parisos, care vine din munți și se varsă în Nistru, prin părțile galilor numiți scordiști... Cu aceștia ei (dacii) au făcut alianță»⁶⁰.

Din inscripția de la Dionysopolis avem știri complementare care ne spun că regele Burebista stăpînea și «tot teritoriul de dincoace de fluviu (Dunărea) și de dincolo»⁶¹.

Din aceste însemnări putem delimita expansiunea dacilor în nord-vest și în sud-vest. Astfel se știe că boii, erau, după cum o spune și Strabo, o populație de origine celtică care în jurul anului 80 î.e.n. migraseră din Boemia în sudul Slovaciei de astăzi⁶², încît învingîndu-i pe aceștia, pe la anul 60 î.e.n., Burebista a împins hotarul de vest al țării pînă în zona Dunării de mijloc, a Carpaților Mici și a riului Morava (cea din Cehoslovacia), în urma victoriei regele dac ridicînd chiar «o cetate de piatră la Bratislava»⁶³, cel mai avansat post în această direcție. Tauriștii, celălalt popor menționat erau de neam celtic, și «locuiau în munții Slovaciei»⁶⁴. Cucerindu-i și pe aceștia, granița nordică a statului ajungea pe o linie ce ar putea fi urmărită prin «Slovacia, Ucraina Carpatică, Podolia și Galiția»⁶⁵, pînă la Olbia.

57. Ion Horațiu Crișan, *op. cit.*, p. 76.

58. Hadrian Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Ed. Dacia, Cluj, 1972, p. 39. 59. Strabo, *op. cit.*, p. 239. 60. *Ibidem*, p. 245.

61. Ion Horațiu Crișan, *op. cit.*, p. 76.

62. Strabo, *op. cit.*, p. 239.

63. Ion Horațiu Crișan, *op. cit.*, p. 224.

64. Strabo, *op. cit.*, p. 239.

65. Ion Horațiu Crișan, *op. cit.*, p. 268.

În sud-vest stăpînirea lui Burebista s-a întins în zona Serbiei de astăzi între Drava și Morava iugoslavă, pe o linie ce lega cursurile lor mijlocii. De aci granița de sud propriu-zisă, urma linia munților Hemus (Balcani) pînă la Apollonia, pe țărmul tracic al Mării Negre.

Hotarul de est, fixat definitiv în jurul anului 55 î.e.n., se întindea din nord, de la Olbia, cetate situată la gurile Bugului, pînă în sud la Apollonia, Burebista stăpînind pînă la moartea sa toate cetățile de la Marea Neagră, cuprinse între aceste două extremități⁶⁶. În legătură cu partea din nordul gurilor Dunării, dintre gurile Dunării și Nistru, însăși Strabo o numește «pustiul geților»⁶⁷, deci era justificată stăpînirea lui Burebista aci. Cît privește o pătrundere a dacilor și mai departe spre nord-est, în ținuturile ucrainiene, iar în est pînă dincolo de Nistru, la Olbia pe țărmul Mării Negre, o indică și unele resturi de cultură materială specifică geto-dacilor, descoperite aci⁶⁸.

În general, se consideră deci că imperiul lui Burebista se întindea de la Dunărea de mijloc și părțile Adriaticii, pînă la Nipru și golful Burgas⁶⁹.

Capitolul raporturilor lui Burebista este deasemenea deosebit de important și am putea reține trei aspecte legate de acest fenomen: rezistența din anul 61 î.e.n. din Dobrogea, în fața lui C. Antonius Hybrida și despre care am vorbit; unele încercări de atacuri în unele zone deja cucerite de romani, în Macedonia și Iliria, unde ajunseseră «să fie temuți de romani»⁷⁰ și, în sfîrșit, marea acțiune diplomatică inițiată de Burebista prin Acornion, care «fiind trimis de regele Burebista ca ambasador la Cneus Pompeius... și întîlnindu-se cu acela în părțile Macedoniei, lângă Heraclea Lincestis (astăzi Bitolia în Iugoslavia)... și-a îndeplinit cu bine însărcinările primite de la rege»⁷¹. Această din urmă acțiune evidențiază geniul politic al lui Burebista, care, conștient de pericolul roman, încearcă să-l preîntîmpine căutînd prietenia lui Pompei, rivalul lui Caesar. Caesar reprezenta pericolul principal deoarece se afla în coasta statului dac, iar intențiile de expansiune ale acestuia, în această direcție, Burebista le va fi cunoscut, cu ocazia luptelor pe care le-a purtat cu neamurile germanice în Boemia⁷². Sfîrșitul nefericit al lui Pompei se știe; deasemenea se cunosc și planurile lui Caesar de a supune pe daci, căci Suetonius vorbind despre sfîrșitul lui Burebista arată că «acesta a pierit din pricina unei răscoale, mai înainte ca romanii să apuce a trimite o armată împotriva lui»^{72bis}, ceea ce înseamnă că Caesar proiectase o asemenea expediție de pedepsire, dar n-a mai avut timp să-și pună planul în aplicare, fiind asasinat în anul 44 î.e.n. Nici Burebista nu este martorul unui asemenea eveniment, avînd și el, după cum am văzut, aceeași soartă, tot cam în același timp.

66. *Ibidem*, p. 235. 67. Strabo, *op. cit.*, p. 243.

68. C. Daicoviciu, *op. cit.*, p. 45.

69. V. Pirvan, *Getica...* p. 75 și Ion Horațiu Crișan, *op. cit.*, p. 213.

70. Strabo, *op. cit.*, p. 239. 71. Ion Horațiu Crișan, *op. cit.*, p. 77.

72. V. Pirvan, *op. cit.*, p. 38. 72 bis. Strabo, *op. cit.*, p. 239.

Amestecul în treburile statului roman, Burebista îl hotărăște deabia atunci când își consolidase puterea, încît putea «să trimită la luptă pînă la 200.000 de oameni»⁷³. Această armată impresionantă ne dă și certitudinea că Burebista a avut posibilitatea reală de a forma un imperiu atît de vast.

După el însă nimeni nu s-a mai ridicat la vrednicia lui, dar nici condițiile interne și externe n-o mai permiteau, «încît neamul geților, care se înălțase atît de mult sub Burebista, a decăzut din pricina dezbinărilor lăuntrice și din pricina romanilor»⁷⁴. Aceleași cauze care impuseseră formarea statului, aveau să ducă deci, în condiții deosebite, la slăbirea lui. Era vorba, pe plan intern, de acele tendințe centrifuge care au făcut ca după el puterea dacilor să slăbească, deși nucleul statului se păstrează.

Urmașul lui Burebista a fost, după cum se știe, Deceneu, marele preot ce se bucura de mare trecere încă din vremea cînd trăia Burebista, de care a fost luat ajutor. Despre el, Strabo spune, printre altele și că «fusesse multă vreme prin Egipt, învățînd acolo unele semne de prooroce, mulțumită cărora susținea că tălmăcește voința zeilor. Ba încă de un timp fusese socotit și zeu... Ca o dovadă pentru ascultarea ce i-o dădeau (geții) este și faptul că ei s-au lăsat înduplecați să taie vița de vie și să trăiască fără vin»⁷⁵. În vremea lui Burebista el era cel care-l sfătua pe rege, iar «geții îi spuneau zeu»⁷⁶ și el «proorocea lui Burebista»⁷⁷.

Ca urmaș al lui Burebista, Deceneu, deși n-a inițiat războaie, ci s-a preocupat mai ales de menținerea și administrarea teritoriului statului format de înaintașul său, activitatea sa este totuși laudabilă, privită prin prizma menținerii unității statului. În acest sens, el este inițiatorul unui curs nou în politica statului, aceea de pacificare și menținere a sentimentului de unitate, în ciuda unor fărîmîțări ce se afirmau.

Politica lui Deceneu a dus-o și unul din urmașii săi, căci «după ce Deceneu a murit, dacii l-au avut aproape în aceeași venerație pe Comosicus, deoarece acesta nu era mai prejos în acuzință. El era socotit, datorită priceperii sale, și rege pentru dinșii și mare preot și judeca poporul ca judecător suprem»⁷⁸.

Privitor la fenomenul de fărîmîțare ce se petrece în special după Deceneu, de menționat că în perioada ce-i urmează, întîlnim mai multe formații politice pe teritoriul fostului imperiu. În Dobrogea, de exemplu, întîlnim trei formațiuni, conduse de Roles, Dapix și Ziraxes, care succesiv au căzut cu destulă ușurință sub stăpînirea romană. În stînga Dunării, mai importanți sînt următorii conducători: Cotiso, în sud-vestul Daciei, în Oltenia și Banat și Dicomes în cîmpia Munteniei. Aceștia, deși pentru a se afirma inițiază atacuri, primul în regiunile Illyro-pannonice, unde se făurise gloria lui Burebista, iar al doilea în regiunile tracice, sfîrșesc prin a-și oferi serviciile lor, în timpul războiului civil dintre Antonius și Octavian, fie unuia fie celuilalt. Proiectele legături de rudenie

73. *Ibidem*, p. 241.74. *Ibidem*, p. 239.75. *Ibidem*.76. *Ibidem*, p. 231.77. *Ibidem*, p. 253.78. Iosif Constantin Drăgan, *op. cit.*, p. 277.

între Augustus și Cotiso, ce urmau să-și dea reciproc fiicele de soții, oglindesc în special interesele politice ale lui Octavian în zona Daciei și nu teama de acesta ⁷⁹.

Până la Decebal, statul dac viază totuși, pe linia succesiunii Dece-neu, Comosicus, Scorilo și Dura-Durpaneus, fărâmițat în mai multe formațiuni politice și considerabil redus teritorial; viază în virtutea faimei la care îl ridicase Burebista, reprezentînd și acum, dacă nu un pericol, cel puțin un obstacol în calea romanilor, care și-n vremea lui Augustus se întrebau: «Ce se mai aude despre daci?» ⁸⁰, întrebare ce suna și ca un ecou al gloriei trecute.

Statul sclavagist dac incipient, atît în vremea lui Burebista cît și pînă la cucerirea lui de către romani, a avut importanță considerabilă în istoria poporului geto-dac. El reprezintă, pe lîngă semnificațiile sale politice și gradul de conștiință de sine al unui popor care astfel se individualizează într-un spațiu geografic bine determinat, de care se consideră ființial legat, nepărăsindu-l în fața atîtor cuceritori și vicisitudini de tot felul.

Un capitol important îl reprezintă în istoria geto-dacilor, pe lîngă situația politică, și cultura lor spirituală, care în acest stadiu îmbracă și ea forme corespunzătoare, adecvate dezvoltării sociale, economice și politice atinse de societatea geto-dacă.

Despre cultura lor spirituală, izvoarele antice ne dau știri destule. Includem în această cultură cunoștințele lor științifice, de medicină, astronomie, precum și credința lor religioasă. Că aveau cunoștințe deosebite în medicină o spune Platon, încă din secolul IV î.e.n., considerînd medicina tracilor superioară celei grecești ⁸¹, iar în secolul I e.n., Dioscoride, folosind știri exacte din perioada lui Burebista, prezintă un mare număr de plante medicinale pe care le foloseau dacii, dîndu-le atît denumirea latină cît și dacă ⁸².

În special, în perioada lui Burebista și Deceneu, geto-dacii au creat și o cultură inteligentă, pe care izvoarele antice o pun pe seama lui Deceneu, care «observînd dispoziția lor de a-l asculta în toate și că ei sînt din fire inteligenți, i-a instruit aproape în toate ramurile filosofiei, căci el era în aceasta un maestru priceput. El i-a învățat morala, dezvoltîndu-i să trăiască potrivit legilor naturii. I-a învățat logica, făcîndu-î cu mintea superiori celorlalte popoare. Arătîndu-le practica, i-a îndemnat să petreacă în fapte bune. Demonstrîndu-le teoria celor douăsprezece semne ale zodiacului, le-a arătat mersul planetelor și toate secretele astronomice și cum crește și scade orbita lunii și cum globul de foc al soarelui întrece măsura globului pămîntesc și le-a expus sub ce nume și sub ce semne cele trei sute patruzeci și șase de stele trec în drumul lor cel repede de la răsărit și pînă la apus, spre a se apropia sau depărta de polul ceresc.

79. Suetonius, *Viețile Cezarilor*, Izvoare..., p. 517.

80. Horațiu, *Satire*, Izvoare..., p. 209.

81. Platon, *Carmide*, Izvoare..., p. 101.

82. Dioscoride, *Despre materia medicală*, Izvoare..., p. 381—385.

Vezi ce plăcere este ca niște oameni prea viteji să se îndeletnicească cu doctrinele filosofice, cînd mai aveau puțin răgaz de războaie.

Puteai să-l vezi pe unul cercetînd poziția cerului, pe altul proprietățile ierburilor și ale arbuștilor, pe acesta studiînd creșterea și scăderea lunii, pe celălalt observînd eclipsele soarelui și cum, prin rotația cerului, soarele vrînd să atingă regiunea orientală, este dus înapoi spre regiunea occidentală»⁸³.

Deosebit de importantă, în cadrul aspectului cultural, este și religia geto-dacilor, care pe lîngă însemnătatea ei social-moralizatoare, a avut rol și-n unificarea statului în jurul și pe baza unei ideologii comune.

Trăsătura specifică a religiei geto-dacilor, din punctul de vedere care ne interesează în etapa de referință, nu este monoteismul, politeismul sau henoteismul geto-dac, problemă ce se pretează la multe interpretări, ci faptul că ea a servit prin preceptele sale morale unui scop social-politic capital, realizarea unității geto-dace.

Supremația lui Zalmoxis între zeitățile dace, semnifică tocmai acest fapt, toți geto-dacii considerîndu-se uniți și nemuritori prin el. Amănuntele prezentate de Herodot și Strabo, anume că a fost ucenic al lui Pitagora⁸⁴, apoi întors în țara sa a fost zeificat, sînt deasemenea grăitoare în evidențierea rolului principalei divinități geto-dace în formarea unității, structurii psihice și profilului moral al unui popor. Un Gebelezis, adesea considerat a fi tot Zalmoxis, Bendis, Hestia-Vesta sau Ares-Marte, atestați ca fiind cinstiți în Dacia, nu vor avea nici pe departe importanța și semnificația primului.

Credința geto-dacilor este o dovadă a rolului pe care o religie înaltă l-a avut în formarea, organizarea și dezvoltarea statelor în antichitate, conferindu-le acestora autoritatea spirituală.

Pe această linie, am putea menționa că poporul român, urmașul direct al dacilor, a preluat sentimentul de religiozitate de la ei și folosind și unitatea în credința ortodoxă, a reușit ca și din aceasta să facă o armă de luptă pentru supraviețuire, pe lîngă luptele sociale și de apărare pe care le-a dus de-a lungul întregii sale istorii zbuciumate, din trecut.

Din succinta prezentare a istoriei politice a geto-dacilor, în perioada formării statului, putem desprinde aspecte semnificative, cum ar fi: Măi întii, legitatea formării statului și anume apariția lui pe o anumită treaptă de dezvoltare a societății, odată cu proprietatea asupra mijloacelor de producție și cu împărțirea în clase antagonice; al doilea, că statul dac a avut toate instituțiile necesare și specifice unui stat puternic: armată, justiție și forme specifice de cultură și religie. O a treia trăsătură specifică, ce deosebește statul dac începător de statul sclavagist clasic, este că, în Dacia, nu s-a produs o generalizare a relațiilor de producție sclavagiste, iar munca sclavilor nu a devenit bază a producției sociale.

83. Iosif Constantin Drăgan, *op. cit.*, p. 75.

84. Herodot, *op. cit.*, p. 49; Strabo, *op. cit.*, p. 239.

Deasemenea, se mai poate constata vocația europeană a geto-dacilor, importanța lor în contextul de atunci al lumii europene desprinzându-se atât din tendințele de expansiune în direcțiile de afinitate tracică, cât și din ceea ce va însemna, pentru romani, cucerirea Daciei, bogățiile aduse de Traian din Dacia contribuind la atenuarea crizei economice din Imperiul Roman, permițând chiar statului roman să scutească de impozite pe cetățenii romani, în anul 106 î.e.n.

Măreția și bogăția statului dac n-a fost cu nimic mai prejos decât a altor state contemporane cu el, iar când Dacia va fi transformată în provincie romană, importanța ei economică este de prim ordin în cadrul imperiului.

Aniversând 2050 de ani de la întemeierea statului dac, evidențiind actele de vitejie și virtuțile strămoșilor noștri, ne și considerăm purtătorii acestor valori și continuatorii unei glorioase istorii multimilenare, glorie ce în prezent capătă noi dimensiuni și noi valențe.

Prof. OCTAVIAN NICU

SFINȚII DACO-ROMANI PE TERITORIUL PATRIEI NOASTRE ȘI SFINȚII ROMÂNI

Cinstirea sfinților este bine plăcută lui Dumnezeu. Sfânta Scriptură arată că : «Cinstită este înaintea Domnului moartea cuvioșilor Lui» și : «Minunat este Dumnezeu între sfinții Lui». De aceea se cuvine să-i cinstim.

Cinstim pe sfinți ca pe cei ce au întrupat înalte virtuți morale și au fost plinitori ai poruncilor lui Dumnezeu avându-i după cum spune Sfințul Apostol Pavel «pilde vii în viața noastră morală și călăuză pe calea cea bună»¹. «Priviți cu luare aminte, zice el, cum și-au închinat viața și le urmați credința» (Evr. XIII, 7) și pentru că cinstirea pe care o dăm sfinților se îndreaptă și trece la mărirea lui Dumnezeu², căruia sfinții I-au fost bine plăcuți, prin credința și viața îmbunătățită ce au avut.

Cinstim pe toți sfinții pentru că ei sînt scările strălucitoare de urcare ale credincioșilor la cer și ei fac legătura de nezdruccinat între cer și pămînt. Urcarea pe aceste scări continuă și astăzi, căci și «azi sînt sfinți care trăiesc printre noi ; și lanțul de aur al lor nu se va rupe pînă la sfîrșitul lumii»³. Acest lanț «de aur al sfinților începe cu Maica Domnului, cea mai slăvită decît Heruvimii și Serafimii și se continuă cu îngerii, cu apostolii, proorocii martirii, mărturisitorii, ierarhii, cuvioșii... și alți bineplăcuți ai lui Dumnezeu, pe care numai El îi știe»⁴.

1. P. F. Părinte Patriarh Justinian, *Viața și slujba Sfintului Calinic de la Cernica*, Cuvînt înainte, București, 1957, p. 3.

2. *Mărturisirea ortodoxă de credință*, I, p. 178.

3. Pr. Serghie Bulgacoff, *Cerul pe pămînt*, cap. XIII, revista «Raze de lumină», nr. 1—2, an. V, cit., Pr. Paschia, *Predica prin viață la slinți*, 1934, p. 29.

4. *Ibidem*.

Cinstim pe sfinți pentru că ei sînt podoaba Bisericii și mărirea lui Iisus Hristos, prin ei arătîndu-se roada harului în Biserică, și pentru că sfinții stau mereu în legătură cu cei de pe pămînt, formînd o strînsă comuniune cu ei, o singură familie, familia lui Dumnezeu, și se roagă pentru lume.

Sfinții sînt mulți. Nu-i știe decît Dumnezeu. Mulți dintre ei au fost uitați. În adevăr, cîte cohorte de martiri n-au fost uitate de oameni, sau nu au rămas ascunse științei lor? «Cîți venerabili pustinici și chiar simpli creștini n-au trăit viață sfîntă»⁵ și nu au fost cunoscuți de nimeni? O mare mulțime de sfinți au rămas «învăluți în taină», sfinți anonimi și «sfinții aceștia anonimi, arată marele Mitropolit Dosoftei al Moldovei, în *Viețile Sfinților*, tipărite la Iași, 1686... sînt de petrec cu noi, care numai Dumnezeu îi știe la inima lor»⁶. Cinstirea sfinților s-a statornicit de timpuriu în cult și a făcut parte din viața de credință și de evlavie a creștinilor.

A. Sfințenia

Cînd vorbim de sfinți, se înțelege, că trebuie să vorbim și de sfințenie, mărgăritarul cel mai de preț care se reflectă în viața lor. Această sfințenie, deși este o treaptă înaltă, prin care ei au intrat în valorile spirituale de îndumnezeire, nu trebuie să socotim că ar fi accesibilă anumitor categorii de oameni, cu totul excepționali, oameni care au trăit cîndva, cu multe secole înainte, ci sfințenia trebuie s-o căutăm cu osîrdie că ea este prezentă și azi în mijlocul nostru⁷. Se cere numai să urmăm căile care ne duc spre ea. «Sfințenia nu-i o virtute rezervată doar unora, ci este o virtute generală, necesară oricui voiește să se mîntuiască»⁸, căci Dumnezeu voiește ca toți să fie sfinți să fie în comuniune cu El și cu Biserica Sa, care este o adevărată comuniune de-sfinți: «Sfințiți-vă, zice El, că Eu, Domnul Dumnezeuul vostru sînt sfînt» (Lev. XI, 44); sau «Fiți desăvîrșiți precum și Tatăl vostru cel din ceruri desăvîrșit este» (Matei V, 48).

Dar ce este sfințenia? Sfințenia este înainte de toate «credință vie» și lucrativă, care angajează și pune în mișcare toate puterile sufletești, întreaga energie de care dispune credinciosul⁹, ca aceasta să ajungă la izvorul sfințeniei, la Dumnezeu, credință veghetoare și înălțată pe aripi de vultur, care să depășească tot ce este mărunț și să păsească spre «treptele unei vieți mai înalte, spre sfințenie»¹⁰, culmea spre care poate năzui un credincios, «de vreme ce Dumnezeu vrea să aibă în comuniune cu El oameni dezvoltăți pînă la limita de sus a puterilor lor»¹¹.

În afară de credința vie și lucrativă celui ce voiește să meargă pe drumul sfințeniei, «i se mai cere puritate trupească și sufletească». Prin această virtute ne desprindem de modul vechi de viață și venim la Iisus Hristos. Primul moment de purificare a noastră este Taina Sfîntului Botez, continuat cu celelalte Sfinte Taine. «Prin această taină — arată Sfîntul Ioan Gură de Aur — omul cel vechi, robul păcatului este curățit. Acest om s-a îngropat cu Hristos și a înviat împreună cu El». Din acel moment

5. Pr. Dr. Liviu Stan, *Sfinții români*, Sibiu, 1945, p. 3—4.

6. *Ibidem*.

7. Pr. prof. Dr. D. Belu, *Despre sfințenie*, în «Mitropolia Banatului», nr. 4—6, 1974, p. 269.

8. *Ibidem*.

9. *Ibidem*, p. 270.

10. *Ibidem*.

11. *Ibidem*.

s-a format o fericită «teandrie», o viață nouă de sfințenie, care constă în «creșterea noastră în Hristos sau întruparea lui Hristos în noi»¹². Prin această întrupare a lui Hristos în om, acesta devine făptură nouă, devine sfânt. «În persoana sfântului simțim cum spiritul conduce trupul»¹³.

La aceste trepte de înălțare ale sfințeniei credința vie și purificare se adaugă a treia, virtutea iubirii. În adevăr, «sfințenia este în primul rând iubirea desăvârșită de Dumnezeu, iubirea desăvârșită de Hristos»¹⁴ și de aproapele: mulți sfinți «din iubire față de aproapele și-au dat nu numai bunurile materiale, truda minții și truda brațelor, ci chiar viața»¹⁵.

Sfințenia este iubire, pentru că în iubire se cuprind toate virtuțile, cum în discul soarelui se cuprind toate razele de strălucire și căldură.

Sfințenia este legată și de rugăciune, căci sfinții sint toți oamenii rugăciunii. «Rugăciunea este pentru ei respirația firească a iubirii pentru că în rugăciune ei intră în comuniune cu Hristos, ei trăiesc în atmosfera de sfințenie a lui Hristos»¹⁶.

În dobândirea sfințeniei se cere și asceză care este o metodă înaintată în dobândirea desăvârșirii¹⁷.

Alt moment al sfințeniei este smerenia. În smerenie, omul își cunoaște neputința și slăbiciunea sa și-I cere ajutor lui Dumnezeu. Smerenia este o floare bine mirositoare pentru orice credincios, chiar mai puțin ridicat pe scara valorilor duhovnicești. Smerenia este un sentiment nobil și o coroană de strălucire a credinciosului. «Smerenia creștină nu înjosește ci crează premise sufletești pentru un progres nelimitat»¹⁸. Ea nu duce spre pasivism, ci spre arătarea lipsurilor credinciosului, ea duce spre virtute și înălțare în viața noastră. Prin smerenie noi ne cîntărim, ne autocriticăm ca să putem crește în virtute. Și filozoful antichității, Socrate, cere să te cunoști pe tine. «Smerenia este... o trăsătură esențială a sfântului»¹⁹ mai ales, cît și a fiecărui credincios.

C o n c l u z i e : un credincios împodobit cu toate virtuțile de mai sus, este ridicat spre cele înalte. El este un sfânt, iar sfinții sint luminile și lucefieri Bisericii și «călăuzitorii noștri pe cărările sfințeniei, modele pe care le imităm ca să pășim pe urmele lor»²⁰, și să ne putem mîntui. Se înțelege de aici ce rol covârșitor au avut și au «Viețile Sfinților» în viața religios-morală a credincioșilor Bisericii noastre»²¹ și care din timpuri vechi au fost citite împreună cu Cazană, de cînd poporul nostru a văzut luminile istoriei ca neam pe aceste locuri binecuvîntate. Aceste Vieți de Sfinți au dăltuit în sufletul credincioșilor puteri mari de: eroi ai credinței, ai iubirii de om, ai sfințeniei, ai muncii și altor puteri generatoare de virtuți.

12. Nicolae, Mitropolitul Ardealului, *Studii de teologie morală*, Sibiu, 1969, p. 319.

13. Pr. prof. Dr. D. Belu, *op. cit.*, p. 221.

14. Nicolae, Mitropolitul Ardealului, *op. cit.*, p. 321.

15. *Ibidem*, p. 327.

16. *Ibidem*, p. 324.

17. *Ibidem*.

18. Dr. prof. Dr. D. Belu, *op. cit.*, p. 271.

19. Nicolae, Mitropolitul Ardealului, *op. cit.*, p. 328.

20. *Ibidem*, p. 335.

21. *Ibidem*, p. 336.

Să mai știm apoi că sfințenia, coroana tuturor virtuților, fie cea sacramentală, înnoirea noastră prin Botez, și celelalte Sfinte Taine, sau cea morală, dobândită prin Harul Sffintului Duh și lucrarea noastră rodește și aduce spor duhovnicesc numai în Biserică. Aici ea se naște, crește, se dezvoltă și stă (în slujba Bisericii) și lucrează aducând un spor de viață și în sinul ei și între credincioși...²².

După ce am arătat necesitatea cinstirii sfinților, aceasta fiind o poruncă divină, căci Dumnezeu zice : «Cine vă primește pe voi, pe Mine Mă primește» (Matei X, 40) și treptele sfințeniei, în care s-au încadrat sfinții toți, din cele două așezăminte : Vechiul Testament și Noul Testament, să ne ocupăm de sfinții daco-romani, de pe teritoriul Patriei noastre și de sfinții români lăstăriți din tulpina neamului nostru.

B. Sfinții daco-romani de pe teritoriul Patriei noastre

Acești sfinți sînt mulți și de diferite categorii. Ei sînt lumini și puteri de rugăciune pentru toți credincioșii, dar mai ales pentru noi, credincioșii români. Să-i cunoaștem ca să-i venerăm.

Pe malurile Dunării, întîlnim sfinți încă din «epoca de formare etnică... a poporului român»²³. Mulți din ei au suferit moarte martirică, pentru că nu au voit să jertfească idolilor. Ei au voit mai degrabă să moară decît să-și părăsească credința lor în Iisus Hristos. Aceștia au fost martirii, recrutați și «dintre credincioșii simpli, din mulțimea creștinilor daco-romani»²⁴ și dintre clerici ca : episcopi, preoți, diaconi, care și-au împletit cunună veșnică, nevestejită din credința lor și din sîngele lor.

«In Scytia Minor se spune că au murit la 7 martie, 304 Episcopul Efreem de Tomis. Din Tomis se cunosc încă 65 de mucenici»²⁵ și care au fost cinstiți în diferite feluri și «plîși de credincioși : Valerian muri de jale pe mormîntul lor»²⁶, împărat fiind Dioclețian (302-304). Numim pe unii din ei : Eli, Lucian și Zotic, și frații Argeu, Narcis și Marceliu etc.

În același an, au suferit moarte martirică, tot într-un oraș românesc, Cernavodă (Axiopolis), Sfîntul Chiril, pe mormîntul căruia s-a zidit o biserică cimitirială»²⁷. Aceasta este cea mai veche biserică construită pe pămîntul patriei noastre. «În veacul al VI-lea, o fortăreață a Axiopolei îi purta numele»²⁸, și care fortăreață a fost reparată de împăratul Justinian, cum arată istoricul Procopius în opera sa «*De Aedificiis*»²⁹. De aici tragem concluzia că acest mucenic era mult venerat de la început, în orașul Axiopolis, și a fost ales ca sfînt ocrotitor al său.

«La Noviodunum (Isaccea), au murit martiri : Eracle, Pavel, Flavian, Filip etc...»³⁰. Un mare număr de mucenici din aceste părți dunărene «sînt înscrși în Martirologiul danubiân»³¹. Dintre ei cunoaștem pe «Veteranul

22. *Ibidem*, p. 336.

23. Dr. Simion Reli, *Martiri creștini în țările daco-romane, Omagiu mitropolitului N. Bălan la 20 de ani de la aniversare*, Sibiu, 1940. 24. *Ibidem*.

25. *Istoria Bisericii Române*, manual pentru Institutele Teologice, vol. I, București, 1957, p. 48. 26. *Ibidem*. 27. *Ibidem*. 28. *Ibidem*.

29. Zeiller, *op. cit.*, p. 116, după Dr. S. Reli, *op. cit.*, p. 705.

30. *Istoria Bisericii Române*, p. 49. 31. Dr. Simion Reli, *op. cit.*, p. 700.

Iuliu, soldații Nicandru și Marcian, Pasicrate și Valention»... Pe unii din ei i-au condus, pînă la locul de execuție, femeile lor, poate și ele creștine.

Să prezentăm mai pe larg chinurile Sfîntului mucenic Dasius. Acesta făcea parte din populația romanizată a dacilor. Și numele său de Darius sau Tarius arată originea sa dacică. El a fost decapitat în orașul Durostorum, din ordinul lui Basus, «în ziua de 20 a lunii noiembrie, într-o vineri a anului 300, sub domnia lui Dioclețian și Maximilian»³², pentru că nu a voit să conducă Saturnalele și să jertfească idolilor. Sfîntul Dasius, prin moartea sa, a cinstit deopotrivă și orașul Durostorum, cît și locul său de naștere Cernavodă (Axiopolis).

Sfintele sale moaște au fost culese imediat de creștinii localnici daco-romani și păstrate cu mare sfîntenie, ele făcînd multe minuni, tămăduind bolnavi. Mai tîrziu, în 579, ele au fost luate «de clericii din Durostorum, refugiați de avari și duse în Ancona»³³. În această catedrală italiană ele au fost așezate «într-un sarcofag de marmoră care certifică numele martirului și orașul de origine»³⁴. Epitaful are textul următor :

«Aici se odihnește Sfîntul martir Dasius adus de la Durostorum»³⁵.

Sfîntul mucenic Dasius, fiind diamant tare și aur lămurit în topitoare, reprezintă tăria de credință a strămoșilor noștri.

Alți mucenici, în aceste părți au fost : Sfîntul Nichita Romanul, «ucis prin foc, ca și martirii din calendarul got»³⁶. Sfîntul Mucenic Sava Gotul înecat în riul Buzău. Unii mucenici martirizați pe pămîntul nostru au fost din Asia. Sinaxarele grecești arată că la 13 septembrie 304, au suferit moarte martirică șase mucenici din Tomis. Între ei erau și «Macrobiu și Gordian», «asianii», pe care Licinius i-a exilat în Tomis, din cauza religiei lor creștine»³⁷.

Un mucenic slăvit este și preotul Montanus, care a primit cununa de mucenic, în Singidunum, împreună cu soția sa Maxima, prezbiteră. Cînd i se legase o piatră de gît și a fost aruncat în riul Sava, împreună cu soția sa, se ruga zicînd : «Crește, Doamne, și apără turma cea credincioasă... din Singidunum și pe toată valea Dunării... văd, Doamne, cum în această latură de pămînt se ridică un popor nou»³⁸, care Te va proslăvi.

Un mucenic tare în credință a fost și diaconul Ermil, înecat în Dunăre. În acest timp găsim și mucenici recrutați dintre cîntăreții de biserică, cum a fost mucenicul Sava Gotul, deja amintit. El «trăia în feciorie, în post și în rugăciune, cîntînd în biserică»³⁹. Și mulți au fost sfinții mucenici, în aceste provincii dunărene — sec. III și VI. Dacă mai adăugăm la aceștia și pe mucenicii «ce figurează în martiriologia militară, după edictele din anii 303 și 304, tragem concluzia că creștinismul daco-roman a recrutat un număr mare de credincioși»⁴⁰.

32. *Ibidem*, p. 703.

33. *Istoria Bisericii Române*, p. 49.

34. Vezi, prof. Teodor M. Popescu, *Martiriul Sfîntului Dasius, Prinos la sărbătorirea a 80 de ani de vîrstă a Patriarhului Nicodim*, București, 1946, p. 225.

35. Dr. Simion Reli, *op. cit.*, p. 704.

36. *Istoria Bisericii Române...*, p. 61.

37. Zeiller, *op. cit.*, p. 118, după S. Reli, *op. cit.*, p. 706.

38. Pr. prof. N. Popescu, *Preoți de mir adormiți în Domnul*, București, 1942, p. 8.

39. *Istoria Bisericii Române...*, p. 63.

40. Zeiller, *op. cit.*, p. 59, după Dr. S. Reli, *op. cit.*, p. 701.

Descoperiri despre existența sfinților mucenici la noi s-au făcut și mai târziu, în zilele noastre. În anul 1971, s-au dat la iveală, în preajma Dealului Niculițel, Jud. Tulcea, «o interesantă biserică creștină cu un martiriu, conținând moaștele a 4 martiri: Zoticos, Attalos, Kamasis și Philippos»⁴¹.

În încheiere, arătăm și alte figuri de sfinți de pe pământul patriei noastre, care n-au fost mucenici. Este vorba de călugării sciți: unii distinși episcopi sau preoți, ori simpli monahi. Scoatem mai ales în lumină figura «Sfântului Ioan Casian, apărătorul Sfântului Ioan Gură de Aur»⁴², care după ce a adunat mierea învățăturilor ortodoxe din Răsărit, a plecat cu acest tezaur la Marsillia, unde fondează două minăstiri: una de călugări și alta de călugărițe, și «unde a trăit pînă la 29 februarie 433»⁴³, transplantînd «astfel monahismul răsăritean în Apus»⁴⁴.

Alt apărător al Sfântului Ioan Gură de Aur a fost și episcopul Teotim de Tomis. «Acesta pentru activitatea lui pastorală, misionară și teologică» a fost trecut în rîndul sfinților.⁴⁵

C. Sfinții români

Și numărul sfinților români este mare; și pomenindu-le numai numele, sufletul nostru tresaltă în vibrații sfinte. Le simțim «nu numai înrudirea spirituală, ci și cea de sînge»⁴⁶.

Pe mulți nu i-am cunoscut, pe alții i-am trecut sub tăcere, căci am iubit discreția și lipsa de paradă⁴⁷, sau nu am îndrăznit «să-i cinstim, deși sînt sfinți cu adevărat și mari mucenici».⁴⁸ Unii din ei au avut numai un cult local. «Într-adevăr, sfinți români calendaristic nu se cunoșteau»⁴⁹. Hașdeu spunea că «românii nu posedă nici un sfînt calendaristic»⁵⁰.

Sfinții români, fie cunoscuți și înconjurați de rugăciuni și de venerare, fie necunoscuți și uitați, se cade să-i cinstim, pentru că ei «au răsărit din coapsele acestui neam de țărani și-s ridicați prin credință strămoșească pe scările de lumină ale cerului»⁵¹, și permanent se roagă lui Dumnezeu pentru noi. Ei «sînt podoaba cea nesticăcioasă, stîlpii mîntuirii neamului românesc»⁵². Sfinții români se ridică pe scara valorilor morale ale sfințeniei ca pe niște culmi însoțite de Tabor. Mulți din ei au fost ierarhi și preoți distinși, stareți, monahi, sau oameni simpli ridicați din popor și care prin fapte bune și-au împletit cununa nemuririi. Și toți s-au dovedit puternici în credință, ca spirit de jertfelnicie, iubire de Dumnezeu și de semenii, să-i numim:

41. Pr. prof. I. Coman, *Sciții Ioan Casian și Dionisie cel Mic și legăturile lor cu lumea mediteraneană*, în «Studii teologice», nr. 3—4, 1975, p. 203.

42. Pr. prof. N. Păcurariu, *Istoria Bisericii Române*, manual pentru Institutele teologice, Sibiu, 1972, p. 39. 43. *Ibidem*. 44. *Ibidem*.

45. Pr. prof. I. Rămureanu, *Sf. Teotim Episcop al Tomisului*, în «Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena», 1976, p. 83. 46. Pr. dr. Liviu Stan, *op. cit.*, p. 8.

47. *Ibidem*, p. 5. 48. *Ibidem*. 49. *Ibidem*, p. 6. 50. *Ibidem*.

51. *Ibidem*. 52. *Ibidem*, p. 7.

1. Sfântul Leontie de la Rădăuți

În fruntea lor strălucește ca un luceafăr luminos Sfântul Leontie de Rădăuți, despre care vorbește «Palinodia» lui Zaharia Kopystenski, ieromonah malorus din Kiev, operă alcătuită între anii 1621—1622⁵³.

În această operă, el ne este prezentat ca «făcător de minuni» și are trupul întreg. El zice: «În Rădăuți, în episcopie, Sfântul Leontie, făcătorul de minuni, zace cu trupul întreg (nesticăcios)»⁵⁴. Vorbește și de alți sfinți români, din Țările Române, dar nu de toți. Pomeneste numai de un număr redus. Era însă convins că erau și alții «nu pușini», cum arată în Palinodie.

Înțelegem, din moment ce Sfântul Leontie avea trupul întreg în această biserică episcopală și era și făcător de minuni, de ce s-a bucurat de o așa de mare cinste și la moldoveni și la popoarele din jur. El a trăit, credem, în sec. XV-lea, fiind așezat în opera amintită «între Sfântul Ioan de la Suceava și Daniil Sihastrul de la Voroneț»⁵⁵, și a fost un fericit călugăr sau stareț la mănăstirea din Rădăuți, care a fost grozniță domnească.

2. Sfântul Ioan de la Prislop

Un alt sfânt, nu mai puțin strălucit, este Sfântul Ioan de la Prislop, sau Silvaș. El a trăit în sec. al XV-lea și a urmat Sfântului Nicodim, cum ne arată și următoarele versuri din «Plingerea Sfintei Mănăstiri a Silvașului» — operă din sec. al XVIII-lea :

«Și atunci un tinăr oarecare din sat»

Numele lui, Ioan Sfântului Nicodim a urmat...».

Tot în această operă ni se arată că el a trăit într-o peșteră care se numea chilia sfântului. Este vorba de peștera de la M-reia Prislop. După multe osteneli, sfârșindu-și alergarea și bine plăcînd lui Dumnezeu, trupul i s-a proslăvit în sfinte moaște. Acestea, cu timpul, au fost duse în Țara Românească — nu se știe încă unde — pentru pomenire veșnică, și s-a păstrat numai o părticică la rudele lui.

Temeiul sfințeniei lui ni-l arată și minunile, ce s-au săvârșit, «la mormîntul său, în legătură cu sfintele moaște»⁵⁶, pentru care fapte minunate, cultul său a fost răspîndit, cu rezezițiune, în părțile Silvașului și în alte locuri. Era și o zi anumită, în care se făcea pomenirea lui»⁵⁷. Toate acestea arată că a fost sfânt cu adevărat și vrednic de venerare.

În legătură cu Sfântul Ioan de la Prislop, s-au dezvoltat și multe cîntece religioase, rugăciuni, cit și o întreagă literatură populară⁵⁸. El a fost și este cinstit de Biserica noastră ortodoxă, în aceste părți, ca dătător de daruri cerești.

53. *Ibidem*, p. 14.

54. Cf. *Palinodia*, partea II, cap. X, art. 6, ed. Petersburg, 1878, co. 843, după Pr. dr. L. Stan, *op. cit.*, p. 17.

55. *Ibidem*, p. 20.

56. *Ibidem*, p. 24.

57. *Ibidem*, p. 26.

58. *Ibidem*.

3. Sfântul Daniil Sihastrul (sec. XV)

Acest sfânt, trăitor în timpul lui Ștefan cel Mare, a fost popularizat, în afară de literatură — legenda «Daniil Sihastrul» de D. Bolintineanu — și de documente istorice. Teologul Malorus Zaharia Kopystenski, în opera sa, «Palinoida», îl pomeneste între sfinți⁵⁹. El îl pomeneste după Leontie de Voroneț, numindu-l «Sfântul făcător de minuni» și arată că sfințele sale moaște se găsesc în Biserica mănăstirii Voroneț. Cele afirmate de teologul amintit sînt întărite și de marele nostru istoric N. Iorga. El spune: «Acesta este mormîntul părintelui nostru David, schivnicul Daniil»⁶⁰, mormînt aflat în biserica mănăstirii amintite: Daniil, ca monah s-a numit David și ca schimonah Daniil. Despre aceste sfînt face mențiune și Mitropolitul Dosoftei al Moldovei, în *Viețile Sfinților*, din anul 1682—1685, arătînd atît numele lui — de Daniil — și mănăstirea Voroneț unde a trăit. Mai arată că el a sărutat și sfințele sale moaște.

«Amintirea Sfîntului Daniil Sihastrul nu s-a păstrat numai în documente și cărți de cult... ci și în tradițiile poporului, în special în Moldova, și în literatura populară, precum și în cultul binecunoscut al sfîntului»⁶¹. Același profesor N. Iorga îl numește pe acest mare sfînt sihastru «Sfîntul românesc, din vremurile lui Ștefan cel Mare, Sfîntul țărănesc tîrziu, pe care l-a dat Moldova noastră»⁶².

Sfîntul Daniil își are cultul lui legat de moaștele lui, care «se păstrează și acum în pronaosul Bisericii Voroneț»⁶³. Daniil Sihastru a fost prin viața lui aleasă și sfîntă, întemeietorul și îndrumătorul vieții monahale din nordul Moldovei — Voroneț.

4. Alt sfînt român este Vasile de la Moldovița

Acest sfînt a fost menționat de Zaharia Kopystenski, în opera sa «Palinoida», imediat după Daniil Sihastrul. Au fost însă și alți sfinți români pe care nu-i menționează în această operă și care erau cinstiți nu numai de credincioșii din Moldova, ci și de popoarele din jur, cum au fost Rafail de la Agapia, Gavriil Sfîntul de la Neamț etc.⁶⁴. Mulți din acești sfinți români au fost pomeniți de Mitropolitul Dosoftei, în *Viețile Sfinților*.

5. Sfîntul Ioan cel Nou de la Partos (sec. XVI).

Între sfinții români strălucește ca o coloană de foc și sfîntul Ioan cel Nou, fost Mitropolit al Timișoarei, care împreună cu Sfîntul Calinic de la Cernica, formează o doime de ierarhi sfinți români, făcători de minuni. Aceștia, ca o visterie și comoară de mare preț ne-au lăsat trupurile lor, proslăvite în sfînte moaște, din care se revarsă multe tămăduiri și daruri ale lui Dumnezeu.

59. *Ibidem*, p. 29.

60. N. Iorga, *Românismul în trecutul Bucovinei*, București, 1938, p. 39.

61. Pr. dr. L. Stan, *op. cit.*, p. 40.

62. N. Iorga, *op. cit.*, p. 255 și 303.

63. *Ibidem*, p. 42.

64. Vezi Pr. dr. L. Stan, *Slinții la români*, Sibiu, 1946, p. 52—56.

Acești sfinți ierarhi fiindu-ne binecunoscuți : viața și faptele lor, să ne ocupăm de un tânăr mucenic, în vîrstă de 15—16 ani, vlăstar al plaiurilor românești. Este vorba de Sfîntul Ioan Valahul.

6. Sfîntul Ioan Valahul numit și Romănul

Viața și pătîmirea lui au fost scrise, de timpuriu, de un mare învățat grec, din sec. XVII. Din cele relatate de el, reiese că Ioan era din Țara Românească și că a «trăit în vremea lui Mihnea Voievod (1658—1659)»⁶⁵. Venind turcii să-l pedepsească pe acest voievod, au luat rob, printre ceilalți români, și pe tînărul Ioan. Dus la Constantinopol a fost îndemnat să-și lepede credința. El însă refuză. După mai multe «încercări și munciri, l-au dat morții, prin spînzurătoare, în ziua de 12 mai 1662, la Constantinopol»⁶⁶.

Acest sfînt ucis în floarea vieții, rămîne icoană vie de statornicie în credința ortodoxă strămoșească pînă azi, ca și ceilalți sfinți români. Și pentru mărturisirea lui Iisus Hristos, cu atîta căldură sufletească, el «nu s-a pierdut în anonimat și uitare, ci a străbătut prin vremi... pînă la noi»⁶⁷. În persoana lui s-au unit cele două frumuseți : frumusețea fizică — el fiind un adevărat Iosif al poporului nostru — cu cea morală. De timpuriu i s-a creat o bogată iconografie și Sinaxar. Biserica Ortodoxă îl prăznuiește la 12 mai. Azi cultul său este generalizat în întreaga Biserică Ortodoxă.

7. Sfîntul Antipa din Calopodești

Sfîntul Antipa era din județul Tecuci. El s-a născut în anul 1816 și a murit în 1882. Din botez se numea Luchian⁶⁸. Avînd chemare de la Dumnezeu, de tînăr intră în monahism, ajunge călugăr. Călătorește mult. Ajunge în Grecia la Sfîntul Munte. Spre sfîrșitul vieții, îl găsim în Rusia. Aici ducea o viață de înălțare sufletească, devenind sfînt : «Faima lui de sfințenie s-a răspîndit pretutindena»⁶⁹. După scurt timp, a fost canonizat și «trecut în Mineiul rusesc pe Ianuarie»⁷⁰. Această faimă s-a răspîndit și în Sfîntul Munte, cît și în Moldova, unde începuseră credincioșii să-L «caute din toate părțile să i se închine»⁷¹. Mulți dintre acești sfinți români chiar dacă n-au fost canonizați de Biserică în trecut, totuși «ei nu sînt mai puțin sfinți decît ar fi dacă s-ar fi procedat la canonizarea lor formală»⁷², pentru că Dumnezeu îi face sfinți, iar Biserica numai îi recunoaște.

Sînt temeuri să credem că și Sfîntul Nicodim de la Tismana ar fi fost de origine română.

D. Canonizări de sfinți

Astăzi, în deplină libertate religioasă, mulți sfinți din țara noastră, printre care și sfinții români, au fost canonizați și cultul lor s-a generalizat. În felul acesta s-a reparat o nedreptate veche făcută sfinților români.

65. Pr. dr. Liviu Stan, *op. cit.*, p. 6.

66. *Ibidem.*

67. *Ibidem*, p. 63.

68. *Ibidem*, p. 73.

69. *Ibidem.*

70. *Ibidem*, p. 74.

71. *Ibidem*, p. 73.

72. *Ibidem*, p. 77.

Aceste fapte mărețe — canonizările — s-au făcut în «Marile festivi-tăți religioase care au avut loc în biserică la 10 octombrie 1955»⁷³. Au fost generalizate cinstirea Cuv. Paraschiva de la Iași, a Sf. Muc. Filoftea de la Curtea de Argeș, a Sf. Grigorie Decapolitul de la Bistrița, a Cuv. Dimitrie din Basarabi, a Sf. Nicodim de la Tismana. Au fost canonizați: Sfântul Ioan Valahul, Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica, sfinții ierarhi Ilie Iorest și Sava Brancovici, împreună cu Cuv. Visarion Sarai, Sofronie de la Cioara și Sf. Mucenic Oprea de la Săliștea Sibiului, apărători ai Or-todoxiei pe pământul Transilvaniei și Sfântul ierarh Iosif cel Nou de la Partoș⁷⁴.

Generalizarea cultului și canonizarea lor s-a făcut de întreaga Bi-serică Ortodoxă prin Tomosuri și Enciclici. Cităm din Tomosul de cano-nizare a Sf. Calinic de la Cernica: «Bunul Dumnezeu — arată acest To-mos — a învrednicit și Biserica românească să odrăslească din sînul ei, alese chipuri de sfinți ierarhi...». Între acești sfinți români, proslăviți pe pământul țării noastre este și Sfântul Calinic de la Cernica, episcopul Rîm-nicului⁷⁵, care a strălucit prin multe podoabe sufletești: smerenie, dra-goste de semeni și de Dumnezeu. Cuvinte de aleasă prețuire și venerare desprindem și din alte Tomosuri de canonizare cu privire la ceilalți sfinți, de mai sus.

Canonizarea sfinților, români mai ales, a însemnat și un spor duhov-nicesc, salturi spre cele înalte, spre Dumnezeu, dar a însemnat și un act de curaj, săvîrșit în zilele noastre, de dreptate față de sfinții români, care strălucesc pe bolțile Ortodoxiei. «Și dacă sfinții reprezintă lucrarea lui Dumnezeu prin fețele umane accesibile nouă, sfinții ortodocși români îl apropie pe Dumnezeu de noi nu numai prin fețele umane îndeobște, în care El se întipărește ca prin chipuri ale sale, ci prin fețe răsărite din poporul nostru și familiare nouă»⁷⁶. Se cuvine deci să-i cinstim, căci ei se roagă lui Dumnezeu pentru noi, frații lor mai mici.

Sfinții, indiferent de neam, de timpul cînd au fost canonizați, sînt prietenii lui Dumnezeu și ai credincioșilor. Prin ei se unesc credincioșii în spirit de pace se înmulțește iubirea și sporește rugăciunea. Prin ei apare omul restaurat, îndumnezeit, plin de bunătate și de dăruire. Prin ei urcăm mereu pe scara lui Iacob spre cer. «În omul sfînt, umanitatea sa este restaurată, prin comunicabilitatea sa, prin atenția sa nesfîrșită față de alții, prin promptitudinea sa de a se dăruii lui Hristos și altora»⁷⁷. Din sufletul sfinților iradiază lumini mari, spirit de generozitate, de jertfă și de participare la toate faptele de binefacere, de aceea «chipurile sfin-ților devin norme călăuzitoare în eforturile de îmbunătățire și de iubire

73. Pr. Silvestru Vartici, în «Glasul Bisericii», nr. 3—4, 1956, p. 128.

74. Pr. prof. D. Stăniloae, *Canonizări de Sfinți români*, în «Biserica Ortodoxă Română», 1975, p. 191.

75. Patriarhul Justinian, *op. cit.*, p. 4.

76. Pr. prof. D. Stăniloae, *Canonizări de sfinți români...*, p. 119.

77. Pr. prof. Dr. D. Stăniloae, *Sfințenie și Delicatețe*, în «Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena», 1976, p. 115.

de oameni... Fiecare sfânt devine o adevărată stea polară pentru unul sau altul din credincioși, în orientarea lor în problemele dificile ale vieții»⁷⁸. Să le urmăm pilda «dându-ne întreaga noastră ființă Bisericii și poporului»⁷⁹, când este de trebuință.

Toți sfinții, se bucură în Biserica Ortodoxă de un cult special respectat cu sfințenie și de poporul drept credincios, căci el a primit mari daruri de la Dumnezeu prin mijlocirea lor. La aceștia se adaugă și sfinții români. Sfinții, sînt persoane angajate «într-un dialog în întregime deschis și neconținut cu Dumnezeu și cu oamenii»⁸⁰ și ei poartă mesajele noastre — rugăciunile noastre — făcînd legătură între cer și pămînt, între Dumnezeu și credincioși.

Se cade, după ce am vorbit de temeiul pentru care cinstim pe sfinți, virtutea sfințeniei, numărul mare de sfinți daco-romani și sfinți români, odrăsliți de poporul român, canonizarea și generalizarea unora dintre acești sfinți, să le cerem ajutorul, zicînd: «Sfinților toți, rugați-vă lui Dumnezeu pentru noi» și cuvintele psalmistului: «Minunat este Dumnezeu întru sfinții Săi».

Arhid. prof. Ioasaf GANEA

ANTIM IVIREANUL: NOTE PRIVIND RETORICA „DIDAHIILOR“

Ce vînt tăios al soartei va fi bătut în acel septembrie al anului 1716; ce minți tulburi și ce mîini ucigașe vor fi făcut să cadă cel mai luminat cap al epocii brîncovenesti; ce ape murdare vor fi înghițit în apropiere de Adrianopol trupul sflrtecat al Ivireanului, nimeni nu știe. Soarele va fi răsărit a doua zi poate mai trist sau mai singurii, nimeni nu știe.

Anul 1716 a fost sflrșitul unei vieți oprite brutal, al cărei început, la fel ca și sflrșitul, nimeni nu-l știe (se presupune că ar fi fost de fel din Iviria sau că ar fi stat un timp călugăr la minăstirea Ivir, de la Muntele Athos...).

A avut o viață nu lipsită de griji, dar mai ales o viață de sublimă ostrdie întru mărirea slovei românești. Pe lângă activitatea religioasă (printre altele, numele lui se leagă de minăstirea de la Snagov, apoi de cea care îi poartă numele, din București, ca să nu mai pomenim de mitropolia țării, pe care a avut-o cîtiva ani sub conducere), contribuția lui Antim Ivireanul la dezvoltarea tiparului la noi rămîne de mare preț. Rîvna sa de priceput meșteșugar al tiparului a lăsat posterității 22 de cărți elinești și grecești, 2 elino-arabe, 2 slavonești, multe tipărituri românești (un «Catavasier», un «Molitvenic», un «Acatist, un «Octoih», un «Liturghier», «Antologhion sau Floarea Cuvintelor», «Psaltirea», «Noul Testament» etc.), precum și cîteva opere originale: «Învățătură pentru taina pocăinței», «Învățătură bisericească», «Capete de poruncă» și opera sa de căpătîi, vîrf al artei retorice bisericești, «DIDAHIILE».

78. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Canonizări de sfinți români*, p. 190.

79. Îndreptar ortodox, «Mitropolia Ardealului», *Viețile sfinților români ortodocși din Transilvania*, 1975, Sibiu, p. 64.

80. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Sfințenie și Delicatețe*, p. 118.

Ceea ce pare cel puțin ciudat este discreția sau ignoranța cu care a fost în general învăluită opera lui Antim, «Didahiile» de-abia fiind publicate târziu după dispariția mitropolitului, în 1886.

Deși după 170 de ani, s-a făcut astfel un act de dreptate literară, căci «Didahiile» — însemnează un florilegiu de valori proprii unei epoci (ea însăși valoroasă), de resuscitare a artei, grație unuia din cei mai luminați domni ai noștri, Constantin-Vodă Brncoveanul.

Rămîne încă de domeniul misterului cum un străin de limba românească a știut să și-o însușească atât de bine, dar nu numai atât, ci, «prin mijlocul vorbelor (...) neritorice», să esențializeze un talent și o sensibilitate de excepție.

Există în textul Ivireanului o tendință unică (și care reprezintă, de fapt, finalitatea operei în sine) căreia îi sînt subordonate toate procedeele, atât retorice cît și stilistice; o tendință moralizatoare prin care acerb se luptă să-și cîștige enoriașii și să-i îndrepte, adică să aibă certitudinea că vorbele sale au răsunat în sufletul lor.

De aceea comparația, de pildă, — acest procedeu stilistic simplu, dar susceptibil uneori de a primi o bogată substanță — își găsește în Antim un abil și rafinat mînuitor. Iată atât de citata comparație homerică (al doilea termen al comparației reprezentînd un întreg sistem de referință a Fecioarei :

«Aleasă iaste, cu adevărat, ca soarele,
 pentru că iaste incununată cu toate razele
 darurilor dumnezezești și strălucește mai
 virtos între celelalte lumini ale cerului.
 Aleasă iaste și frumoasă ca luna, pentru
 că cu lumina sfințeniei stinge celelalte
 stele și pentru marea și minunata strălucire
 de toate șiragurile stelelor celor de
 taină să cîntește, ca o împărăteasă.
 Aleasă iaste ca revărsatul zorilor, pentru
 că ia au izgonit noaptea și toată întunecimea
 păcatului și au adus în lume zioa cea
 purtătoare de viață.
 Aleasă iaste, că iaste izvor care cu curgerile
 cereștilor bunătaț adapă sfînta biserică
 și tot sufletul creștinesc.
 Aleasă iaste, că iaste crin, că măcar de au
 născut între mărăcinii nenorocirii ceii de
 obște, iar nu și-au pierdut niciodată
 podoaba albiciunii.
 Aleasă iaste, că iaste nor carele n-au ispitit
 nici o greime a păcatului.
 Aleasă iaste, că iaste fecioară mai nainte
 de naștere, fecioară în naștere, fecioară și
 după naștere și iaste o adîncime nepricepută
 nepreceptută a bunătaților și o iconă însuflețită

1. «Cazanie la adormirea Preasfinței Născătoare de Dumnezeu» «Didahii», Editura Minerva, București 1972, p. 16.

a frumuseșilor celor cerești. Iaste
o grădină incuiată dintru care au eșit floarea
cea neveștejită și fntină pecetluită,
dintru care au curs izvorul vieții, Hristos»².

Raritatea elementelor epice viguroase (cele câteva fragmente existente și interpretând scene biblice au tot un scop moralizator) pune în lumină puternica trăsătură lirică a «Didahiilor»; iată, de pildă, noaptea văzută de Antim printr-o transparență de culori și sensibilitate uimitoare la un canonic :

«(...) după ce au ascuns soarele toate
razele lui și s-au stins de tot lumina
zilei între întunerecul nopții și când
ceriul, de osteneală, au fost închis
spre somn toți ochii lui, atîta cît nici
luna nu priveghia, nici una din stelele
cele mai mici avea deschise tîmplele lor
cele de argint...»³.

Cuvîntul Ivireanului este atît de încărcat de substanță poetică, încît lectura poate duce la revelații surprinzătoare, dezvăluind valențe noi, originale ; și mai mult, uneori imaginile par a fi eminesciene «avant la lettre» :

«Și întii zic cum că luna iaste podoaba
nopții, asămîntoare soarelui și
stăpînă mării (s.n.)⁴.

Dar lirismul dispare atunci cînd predicatorul își propune, în virtutea aceleiași dorințe moralizatoare, să îndrepteze relele de pe pămînt. S-a spus despre Antim Ivireanul că a făcut să transpară în «Didahii» «elemente de critică socială»⁵; dar oratorul depășește cu mult perimetrul îngust al criticii unei realități proprii timpului și, prin sinteza unui spirit penetrant cum numai el a avut, realizează, spre exemplu, antiteza bogat/sărac în termeni aproape teoretic-sentențioși, cum numai Eminescu putea face în «Împărat și proletar» :

«Nu să cuvine cinstea și lauda numai oamenilor
celor mari și bogați, că sînt vrednici acestui
dar și cei mici și smeriț. Că măcar că
cei mari strălucesc cu hainele cele de mult
preț și cei mici n-au cu ce să-ș acopere
trupul ; cei mari să odihnesc pã așternuturi
moi și frumoase și cei mici se culcă pe pămîntul
gol și pã pae ; aceia însoțiț cu mulțime
de slugi, iar aceștia lipsiț, pustiiti
și de ajutoriu și de priiateni ; acela între
răfățări și între bogății și aceștia între
primejdii și între întristăciuni»⁶.

2. *Ibidem*, p. 19–20.

3. «Cazanie la Sfîntul Nicolae», op. cit. p. 52.

4. «Cazanie la Sfinții Apostoli Petru și Pavel», op. cit., p. 59.

5. «Istoria literaturii române», ed. I, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 542.

6. «Invățătură la noemvrie 8. În ziua Săborului Sfinților Ingeri», «Didahii», p. 164.

În alte predici, însă, glasul Ivireanului devine tunător, cuvintele au tăria granitului și se abat ca o grindină asupra celor care îl ascultă; atunci limbajul capătă asprime, iar textul se susține printr-o forță grandioasă:

«...A cincea poruncă zice să nu ucidem, iar noi, de nu putem ucide cu bățul, sau cu sabia, ucidem cu limba, și de nu putem ucide pre alții, ne ucidem și ne omorâm înșine pre noi, cu faptele cele rele.

A șasea poruncă zice să nu preacurvim, iară noi facem altele mai rele și mai spurcate, carele nu le poci grăi.

A șaptea poruncă zice să nu furăm, iar noi luom de față, cu sila.

A noia poruncă zice să nu pohtim la muiarea vecinului nostru, iară noi mijlocim ca să știe și el de acest lucru, iară să nu zică nimic, că apoi nu e bine de el.

...Ce tu, Doamne, cela ce pentru bunătatea ta cea fără de margine și multa milostivire ai voit de ai luat trupul firii noastre cei slabe și ai împlinit toate ale legii, îndură-te și ne luminează și noao mințile și inimile ca să ne arătăm împlinitori legii și ale poruncilor tale și ne miluiaște ca un milostiv, după mulțimea îndurărilor tale, ca de pururea să mărim numele tău cel prea slăvit»⁷.

În aceste momente trebuie să ni-l închipuim pe mitropolit aplecat peste amvon și sfredelind cu privirea pe vreun credincios care a greșit:

«(...) apoi iară ne întorcem, să mă ertați, ca ciinele la boriturile sale și ca scoafa la tăvăliturile sale de împuciciune...»⁸.

Alteori, îndurerat, cu fața mohorită, sprijinindu-se de marginea amvonului, cu glasul obosit va fi murmurat:

«O, fiule, carele ești mort, Lazare îngropatule în groapa nesimțirii, eși afară!
Vino odată în sine-ți! Vezi-ți ticăloșia ta! ;...»⁹.

Aceste limite între oare oscilează limbajul — când liric, încărcat de substanța poetică proprie, când vindictiv pînă la duritate — dezvăluie în Antim pe de o parte, o dispoziție temperamentală la fel de oscilantă, iar pe de altă parte, un subtil cunosător al retoricii clasice, căci prin acest temperament el realizează una din necesitățile discursului, numită *actio*.

7. «Cuvînt de învățătură la Stretenia Domnului nostru, Iisus Hristos», op. cit., p. 33.

8. «Cuvînt de învățătură la Dumineca Florilor», op. cit., p. 95.

9. «Cuvînt de învățătură și de umilință în Dumineca Florilor», op. cit., p. 147.

Cicero în «De oratore» stabilește cinci părți ale elocvenței :

— *inventio*, cuprinzând regulile alegerii argumentelor pe baza «locurilor comune»¹⁰ ;

— *dispositio*, conținând regulile dispunerii părților discursului în funcție de specificul cauzei ;

— *eleuctio*, regulile cuprinzând limba, stilul și ornarea ;

— *memoria*, regulile privind alcătuirea unui cuantum de sinonime, citate etc., precum și folosirea lor cu promptitudine, ori de câte ori este nevoie ;

— *actio*, regulile privitoare la ținuta oratorului în timpul rostirii discursului, gestica, mimica, tonul, debitul etc.

Toate cele cinci părți ale elocvenței sînt puse în slujba persuasiunii auditoriului și toate sînt la fel de importante ; asigurarea caracterului organic al discursului presupune existența la orator a unui complex de virtuți practice¹¹.

Tocmai aceste virtuți le întruhidează Antim și le materializează cu multă iscusință în didahiile sale.

Să luăm, de pildă «Cazania la adormirea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu», ca text de bază pentru analiza noastră retorică.

Din punct de vedere textual-organic, discursul poate fi împărțit în : exordiu («captatio benevolentiae» narativa și o perorație.

Exordiu reprezintă o transgresie a textului în exența sa, cu finalitate directă de a induce auditoriul în subiectul expunerii, realizat prin sintagme de felul :

«(...) neștiind a vorbi, măcar că vorba mea nu iaste vrednică niciodată ca să indulcească cu vreun mijloc auzirile ascultătorilor...».

sau :

«(...) ci pentru că fiind mintea mea tulburată de norul neștiinței și mai virtos întunecată de socoteala dumnezeștilor și prealuminatelor ei daruri, în înfruntez și-mi ticăloșesc nevrednicia și neștiința învățăturii mele...»¹²,

care, împreună, creează o atmosferă de intimitate necesară ținerii discursului (și care presupune în același timp o aceeași dispoziție și din partea auditoriului însuși).

În ceea ce privește *inventio*, el este realizat (de fapt, unul din «locurile comune») prin fraza :

«ar încăș domnul Hristos, carele au săturat cu 5 pîni 5000 de suflete și au îndreptat sărăciia și neputința ucenicilor săi cu bogăția darului său, același și înaintea dragostei voastre. prin mijlocul vorbelor mele cele neritoricite va întinde masă duhovnicească».

10. «Locurile comune» vor trebui să se afle în mintea oratorului, ca literele în mintea celui care scrie, adică nu ca noțiuni separate, ci ca niște conglomerate noționale susceptibile de a fi revelate în mod spontan de către orator și citeva «locuri comune» pe care arta («ars oratoris») le oferă și de care oratorul se va putea prevala în favoarea propriei sale teze : — definiția însăși (cînd se poate construi una care să nu fie infirmată de partea adversă) ; — enumerarea părților ; — etimologia ; — contrariile ; — confruntarea cu obiective mai mari sau mai mici etc... (Cicero — *De oratore* — apud Renato Barilli — *Poetică și retorică*, Editura Univers, București, 975 p. 42).

11. Aceste virtuți practice, care, singure pot face să existe «ars oratoris», sînt : — cura ; — attentioni animi ; — vigilantia ; — absiduitas ; și — labor, *op. cit.*, p. 43.

12. «Cazanie la adormirea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu», «Didahii», p. 16.

Prin *inventio* oratorul își propune trei finalități :

— *docere* — a învăța și educa

— *delectare* — a desfăta

— *movere* — a emoționa¹³.

Antim atinge toate aceste trei scopuri — și aceasta este numai impresia în urma lecturii, deci privați de acel *actio* atât de seducător în orice discurs — autentificând ceea ce Cicero spunea :

«(...) bene dicere (...) es scienter et perite et orate dicere...»¹⁴

sau, prin spusele personajului său Antoniu, din «*De oratore*», precum că în orice moment al discursului succesul final este pus în joc, iar oratorul trebuie să-și dea neconținut toată osteneala.

Narația constituie pentru predicator un fericit prilej de a-și expune cunoștințele sale din Biblie, prin care face encomionul Sfintei Născătoare, «narind» chiar circumstanțele în care aceasta a primit numele și darul ei de excepție din partea Domnului; narația este punctată ici-colo, pentru a fi cât mai autentică, printr-o transcendere a sacrului prin profan, și invers, de versete din «Scriptură», versete cu valoare de sentință, precum :

«Că caută Dumnezeu asupra lui și asupra darurilor lui»

«Că au aflat har înaintea Domnului Dumnezeu

și-l păzi de potop»

«Că era Domnul cu dînsul și vărsă asupra-i
milă și-i dete lui har»

«Bucură-te ceia ce ești plină de har, Domnul e cu tine»

care pun în lumină bogata erudiție religioasă a mitropolitului, satisfăcînd pe deplin acea *memoria ciceroniană*¹⁵.

Narației îi succedă *perorația*, unde spiritul eflorescent al autorului își găsește cel mai bine definiția, realizînd «într-o admirabilă cadență desfășurată fastuos ca o coadă de păun oratorică elogiul în stil franciscan al Fecioarei»¹⁶ acea comparație homerică atât de delicată.

Cele două compartimente retorice nu sînt și nici n-a stat în intenția oratorului să fie sever demarcate, admișînd ca evident și faptul că predica a fost mai întii rostită și apoi scrisă de unde, drept una din consecințe, interferența nivelului stilistic cu cel *retoric într-un consistent amalgam artistic*¹⁷.

13. Apud Renato Barilli, *op. cit.*, p. 41.

14. *Ibidem*, p. 40.

15. De altfel, întreaga operă omiletică a Ivireanului dezvăluie vaste cunoștințe din scrierile învățaților teologi și comentatori ai «Vechiului» și «Noului Testament», cum sînt : Atanasie cel Mare, Dionisie Areopagitul, Grigorie Bogoslovul, Efreim Sirul, Vasile cel Mare, Theofilact, arhiepiscopul Bulgariei, Eusebiu de Cezareea, Ioan Damaschinul și, foarte des, Ioan Hrisostomul. Antim folosește scrierile acestora pentru întărirea argumentărilor sale ; el nu-i compilează.

16. George Călinescu, «*Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*», București, 1941, p. 18.

17. Iată, de pildă, cunoscuta parabolă a ariciului, care reprezintă nu numai un constituenț activ în *memoria* oratorului, dar și un procedeu stilistic fructuos, atât de bogat în sensuri :

«Și cînd eșim de la biserică, să nu eșim deșărți, ci să facem cum face ariciul, că, după ce merge la vie, întîi să sature el dă struguri și apoi scutură vița de cad broboanele jos și să tăvălește pre dinsele de să infig în ghimpii lui și duce și puilor» (*Cuvînt de învățătură la Bogoiavenie*, «Didahii», p. 73).

Acestea au fost, deci, câteva identificări ale retoricii clasice (în spe, ciceroniene) în textul Ivireanului, dar este interesant de remarcat că, fiind vorba de o cazanie — deci un discurs religios — el este la fel de bine susceptibil de a suferi o interpretare din unghiul retoricii bisericești; și ne vom opri tot la «Cazania la adormirea Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu», ea reprezentând terenul deosebit de fertil al unei astfel de analize.

Retorica bisericească a imprumutat de la cea clasică (accepția termenului rămâne cea emisă mai sus), cel puțin la nivel formal, câteva trăsături caracteristice, dintre care cea mai importantă pare a fi structura ternară a discursului, care va dobîndi dintr-odată o semnificație magică: triada va sugera Sfînta Treime («preasfînta troiță», cum spune Antim): Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh¹⁸.

Antim Ivireanul aplică cu strictețe acest canon în cazania citată, alături de care oferă două analize de o surprinzătoare finețe.

Astfel, despre numele *Mariam*, dat preasfintei Născătoare, spune:

... înțelegem cum că cuprinde în sine trei lucruri: una pentru că fiind numele acesta de trei (silaves), adică de trei înjugări, se înțelege cum că au născut o față a sfintei troițe, pre Fiul și cuvîntul lui Dumnezeu: a dooa că are fieștecare cite 2 slove. și să înțelegem cele dooa firi ale lui Hristos adică cea dumnezeiască și cea omenească; a treia, că sint 6 slove de toate într-acest nume, cu care înțelegem cele 6 taini mari și preste fire, adică blagoveștenia, nașterea Botezul, moartea pre cruce, învierea și înălțarea la ceriu».

Iar mai departe, printr-o finețe a profunzimii extraordinară:

«Așijderea și în cuvintele cele de bucurie ce i-au zis Ingerul: — Bucură-te ceia ce ești plină de dar, Domnul e cu tine! Iar înțelegem numele preasfintei troițe.

18. De altfel, în cultura religioasă, numerele au căpătat o semnificație esoterică; astfel:

1. reprezintă «Tatăl» ca entitate indivizibilă.

2. reprezintă «Fiul» (Dumnezeu și om în același timp).

3 și 4. reprezintă sufletul și trupul.

3+4 = 7 unirea sufletului cu trupul, în om.

12 = 3 x 4 biserica universală.

3. Sfînta Treime (care în «Vechiul Testament» își găsește un corespondent în cei trei îngeri de la masa lui Abraham).

4. elementele, anotimpurile, fluviile Paradisului, temperamentele, evangheliștii, virtuțile cardinale.

3 + 4 = 7. Treimea plus «lumea» formată din cele patru elemente; dar și zilele genezei, darurile Sfîntului Duh (— Înțelegerea; — Înțelegerea; — Cunoștința; — Voia; — Blagocestia; — Vitejia; — Frica lui Dumnezeu), virtuțile cardinale și teologale, cele șapte păcate de moarte (— Trufia; — Iubirea de argint; — Curvia; — Minia; — Lăcomia; — Zăvia; — Lenția la faptele cele bune) etc.

8. Renașterea prin botez, Învierea (și «fericirile»).

12. Lunile, semnele zodiacului, triburilor lui Israel, apostolii, Biserica... etc. (vezi Gillo Dorfles, *Estetica mitului*, editura Univers, București, 1975).

Că în cuvîntul ce zice : «*bucură-te*» (s.n.), să înțelege Fiul, că el iaste toată bucuria lumii în cuvîntul ce zice : plină de dar, să înțelege Duhul Sfînt, prin care să dau toate darurile și în cuvîntul ce zice : *Domnul cu tine* să înțelege Tatăl, că el iaste Domnul a toate...».

Că aceste analize ar revela două din unitățile de bază ale nivelelor limbii — cea ce lingvistica modernă denușește *fonem* și *lexem* — nu îndrăznim să afirmăm, deși apropierea este mai mult decît evidentă, în diferență de cauză fiind nu atît metoda cît terminologia, dar în afară de orice îndoială este faptul că, prin motivație religioasă .căpătînd împlinire și originalitate, cele două analize ne aduc dovada unui spirit penetrant și a unei intuiții de o mare acuitate.

Am observat, deci, pînă acum, structura triadică a discursului.

Aprofundînd cercetarea, vom vedea că fiecare constituent al triadei are în compoziția sa perechi de segmente antinomice, alteori derivate, dar cu același caracter contrastiv și care ar semnifica fie opoziția *celest/teluric*, fie *transcendent/transcendental*, fie «cele doao firi ale lui Hristos, adecă cea dumnezeiască și cea omenească» etc. (interpretările putînd fi multiplicatc rămînînd în sfera religiei).

Astfel de subansambluri (pentru că opoziția dintre termenii nu este numai pur mecanică sau logică, ce este aplicată și semnificațiilor, puteri lor simbolice, ceea ce dintr-odată îi dă un caracter mai complex) pot fi întîlnite în număr mare :

«... văzutelor și nevăzutelor...»; «aceasta astăzi să mută de pre pămînt la ceriu; lasă întristăciunea și să duce la bucurie; lasă cele de jos și primește cele de sus; ... Lasă cele stricăcioase și oștigă cele (...) veșnice; ... bucuria celor drepi și nădejdea celor păcătoși ...; frumoasă ca luna și aleasă ca soarele...; să facă stele mai luminoase, decît acestea ce strălucesc pre ceriu; lună mai iscusită decît aceasta ce ne povățuiește noaptea...; soare mai strălucitoriu și mai luminat decît acesta...»

etc. (ultimele opoziții nefiînd totale, ci numai parțiale).

Sînt însă și situații cînd Antîm nu este consecvent sistemului triadic, ca de pildă, atunci cînd, eliminînd exordiul, transgresia spre nucleul expunerii se face doar printr-un verset biblic. «— Socotiți să nu obidiți pre vreunul dintru acești mici — Matei 18», spre, exemplu, reprezintă introducerea la «*Invățătură la noemvrie 8. În ziua Sărborului Slinșilor Ingeri*», după care, bineînțeles, îl interpretează, construind aici celebra antiteză bogat/sărac.

Acest flux reverberant al interpretării este propriu textului biblic, după cum remarca și Erich Auerbach :

«... toamai de aceea (textele biblice sau elohiste — cum le numește E.A./n.n.) au fundal și obscuritate, căci conțin un al doilea sens ascuns; (...) concretul și psihologicul sînt lășate în umbră, atîne

doar în treacăt în fundal; și de aceea
necesită, ba chiar provoacă aprofundare
și interpretare»¹⁹.

Fără îndoială, Antim Ivireanul — acest profil semeț ridicat deasupra veacului, perfid și mărinimos, ipocrit și candid totodată — umple cu opera sa un spațiu de tranziție necesar între un univers medieval (cronicarii) și unul mai complex dimensionat (Dimitrie Cantemir), spațiu fără de care nici limba literară n-ar fi ajuns în faza de cristalizare definitivă în momentul Eminescu.

Cu răvnă și-a făurit Antim slova (și în acest sens, privirile ni se îndreaptă deopotrivă și spre celălalt mare slujitor al amvonului, Bossuet), cu putere dar și cu pioșenie a răsunat glasul său în biserică și cu nesaț și-a sorbit parfumurile spiritului din pocale divine; dar destinul și-a pus — tocmai atunci când poate nu trebuia — pecetea sa tragică.

Nu l «Finis NON coronat opus».

FLORIN TOMA

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Antim Ivireanul, *Opere*, ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrembel, editura Minerva, București, 1972, p. LXII—474.
2. *Istoria literaturii române*, editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 807—113 fig.
3. G. Călinescu, *Istoria Literaturii române de la origini pînă în prezent*, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1941.
4. Renato Barilli, *Poetică și retorică*, traducere de N. Benguș. Prefață și note de V. Florescu, ed. Univers, București, 1975, p. 328.
5. *Retorică generală* (Centrul de studii de poetică, Universitatea din Liège, introducere de Silviu Iosifescu. Traducere și note de A. Constantinescu și Il. Littera, ed. Univers, București, 1974, 330 p.
6. Gillo Dorfles, *Estetica Mitului* (De la Vico la Wittgenstein), traducere de S. Sora, cuvînt înainte de Vera Călin, editura Univers, București, 1975, 138 p.
7. Erich Auerbach, *Mimesis — reprezentarea realității în literatura occidentală*, trad. de I. Negoșescu, prefață de R. Munteanu, EPLU, București, 1967, 629 p.

PERIODICE BUZOIENE, REDACTATE ȘI EDITATE DE CLERICI

Deși la noi rolul presei în viața publică era cunoscut și dorit de mulți, datorită împrejurărilor politice nefavorabile, primul periodic, *Curierul Românesc*, editat de I. Heliade Rădulescu, apare abia la 25 Martie 1829. «Pe atunci se apropia lumina civilizației între noi. Numărul întâiu al *Curierului* ieșit în în ziua Bunei-Vestiri, enunță apropierea unei aurore în orizontul coloniilor Romane. El apoi fu înainte-mergătorul tuturor începuturilor de înaintare...», sublinia «părintele literaturii române», cum era supranumit de contemporani, I. Heliade Rădulescu, în același timp și părintele ziaristicii române.

19. Erich Auerbach, *Mimesis — reprezentarea realității în literatura occidentală*, trad. I. Negoșescu, prof. R. Munteanu, București, EPLU, 1967, p. 15.

Presă bisericească, își întârzie și ea apariția, deoarece se adresa preoților și trebuia susținută de ei, dar, aceștia, datorită pregătirii lor în școlile de grămătică, aveau un nivel cultural scăzut. Înființarea seminariilor în anul 1836 aduce un reviriment în viața bisericească, sesizat de entuziastul și vajnicul animator cultural al secolului său, ierodiaconul *Dionisie Romano*, numit «profesor național», în Buzău, cu începere de la 11 martie 1832.

Și astfel Buzăul, pe teritoriul căruia se afla cea mai veche școală, atestată documentar pe la 1580, Buzăul, vatră culturală datorită Episcopiei, înființată aici în anii 1500—1504, a cărei faimă culturală o duce și peste hotare episcopul cărturar *Mitrofan*, cunoscut ca mare tipograf în circuitul european al secolului al XVII-lea, Buzăul secolului al XIX-lea devine și leagănul presei bisericești, datorită ierodiaconului *Dionisie Romano*, viitor episcop al Buzăului.

La 18 decembrie 1838, în tipografia Episcopiei Buzăului se tipărea o foaie în 4 pagini, format 4° (24 × 20 cm) cu următorul text, pe prima pagină :

VESTITORUL BESERICESC

Gazetă religioasă morală

Înștiințare

Suptînsemnații, cu începerea anului viitor, voesc să dea la lumină o foaie religioasă și morală sub numele de mai sus.

Gustul de citire s-a întins și se întinde din zi în zi mai mult, precum în clasele celelalte asemenea și în cler.

Un număr de gazete politicești, ce avem acum, pot mulțami dorința publicului cetitor, de o parte. O foaie de colorul acesta ne lipsea pînă acum; d-aceia supt însemnații socotesc ca întreprinderea aceasta să nu fie fără vreme și se linguesc cu nădejdea că foaia lor va fi bine venită înaintea publicului iubitor de citire.

Ea împreună cu altă foaie drept adaos, de o jumătate coală fiecare, în formatele acestea, va eși odată pe săptămînă: sîmbăta-Vestitorul va cuprinde: povestiri, anecdote, sentenții și tot felul de articole religioase și morale și alte înștiințări din lăuntru și de afară care se ating de sfera ei ori au raport cu școlul care și l-a pus: de a hrăni duhul religios și moral ce a caracterizat nația românească. Iar adaosul se va alcătui din articole alese din cele mai frumoase meditații religioase.

Prețul pentru amîndouă foile este un galben împărătesc pe an.

Buzău 18 decembrie 1838

Ierodiacon D. Romano

Profesor

G. Munteanu

Profesorul Seminarului

Dînd curs acestei înștiințări, sîmbătă 7 ianuarie 1839 apărea gazeta promisă cu următorul titlu :

1. VESTITORUL BESERICESC, gazetă religioasă și morală. Această foaie împreună cu o jumătate coală octavo ese odată pe săptămînă, sîmbăta. Prenumerajla se face în București la D. secretarul cancelariei Sf. Mitropolii. La D. Inspectorul Seminarului și la D. Iosif Romanov. Iar în județe la C. Otcîrmuitorii și la D. D. Profesorii publici. Prețul prenumerații pentru amîndouă folle este un galben împărătesc pe an.

Format 4° (24 × 20 cm), cu patru pagini, cu numerotație de volum, cu însemnarea pe ultima pagină, jos : În tipografia Sf. Episcopii Buzeu.

Apariția primului periodic bisericesc, cu scopul mărturisit «de a hrăni duhul religios și moral ce a caracterizat nația românească» a fost înregistrată de puțina noastră presă de atunci la loc de seamă.

«*Gazeta de Transilvania*», nr. 7 din 1839, scria : «În Buzeu sub redacția sf. sale Păr. Dionisie Romano și a D. Munteanu, s-a întocmit o foaie periodică intitulată : «*Vestitorul Bisericesc*». Nu puțin folos se va pricinui din această foaie în mijlocul clerului cum și fiecărui român. Pre lângă această foaie se va alătura în supliment și scrierea intitulată : «*Meditații religioase*», din care s-a publicat două prin «*Curierul de ambe sexe*» și altele prin «*Muzeul Național*». Numărul întâiu al acestei gazete religioase recomandă mult pe redactorii ei».

La rîndul ei «*Albina Românească*» nr. 9/1839, informa cititorii că «la Buzău au început sub redacția ierod. D. Romano și profesor Munteanu a se publica o gazetă religioasă și morală, intitulată «*Vestitorul Bisericesc*» a căreia scopos a hrăni duhul religios și moral, avînd și un adaos cu meditații religioase. Această foaie în mic quarto ese odată pe săptămîină și ține un galben pe an».

Redactorii și editorii români consecvenți programului anunțat, «*Vestitorul Bisericesc*» cuprinzînd sentenții, multe traduceri, nesemnate, din : Fenelon, Burdalu (sic), Masion (sic), Șatobrian (sic), Dicsionar Filosofic și Dicsionar Teologic (sic), care sînt rodul ostenelelor ierodiaconului Dionisie Romano, bun cunăscător al limbii franceze.

În al doilea an de apariție, 1840, în paginile «*Vestitoriului Bisericesc*», întîlnim și numele unor seminařiști. Gazeta dă atenție și evenimentelor bisericești, cuprinzînd diverse și interesante știri, precum și cuvîntări ocazionale, rostite de anumite fețe bisericești.

Anul II (1840) aduce o îmbunătățire a calității hîrtiei, mărirea formatului (26,5 × 20 cm) și lărgirea spațiului tipografic, datorită suprimării subtitlului, așa cum promisese în înștiințarea de la începutul anului, care formează un număr supliment în 4 pagini.

N-am aflat numărul abonaților, dar credem că gazeta se răspîdea în rîndul învățătorilor din județ, redactorul fiind învățător și inspector al învățămîntului din județ, în lumea preoților și în mediul intelectualilor.

Deși a avut sprijinul episcopului de Buzău și al lui Neofit, episcop al Rîmniceului, care s-a dovedit «un cald sprijinitor», cu toate că abonamentul anual — un galben — după aprecierea redactorilor era «cumpătat», se constată că «gustul de citire» nu se întindea chiar așa de repede cum socoteau ei în înștiințarea de apariție — și această situație se întîlnea în rîndul preoților grămățici.

Datorită cuprinsului, «inofensiv, șters, dogmatic și moral», el nu era atractiv și nici nu putea fi înțeles, fiind prea ridicat față de nivelul intelectual al preoților grămățici.

Un document revelator și în același timp surprinzător pentru concepția acestora îl constituie jalba preoților din Cimpulung-Muscel care ziceau ei — primiseră gazeta prin proțopop «în silă iar nu cu plăcere sau voință».

Noi, afirmăm aceștia, ca unii ce am primit gazeta *Vestitorul Bisericesc* de la sfinția ta în silă, iar nu cu plăcere sau voință și ca unii ce mijloacele nu ne iertă a le ținea și a plăti banii, nici duhul nostru nu ne iartă ca să înțelegem ce cuprinde în ele, măcar că sînt scrise în românește.

Am dat jalbă Măriei Sale, prea înălțatului nostru Domn rugându-l ca să ridice această sarcină de peste noi, care jalbă neviindu-ne pînă acum cu porunca ce va fi binevoit a se slobozi, ne rugăm sfinției tale ca să ne îngăduie de acești bani ce ni-i ceri pentru gazete, pînă la venirea poruncii, cari noi nu-i dăm pînă atunci. Iar dacă sfinția ta voești ca să ne iei banii cu sila, precum ne ai dat gazetele, trimite-ne la arestul poliției și trimite pe vătășei sf. tale ca să ne ia zălog despuindu-ne casele, că noi sintem hotărîți a nu da banii pînă nu va porunci înaltul stăpînitor».

Asemenea îndărătnică mentalitate care duce la un categoric refuz de a primi «Vestitorul Bisericesc», ilustrează cît se poate de elocvent starea de spirit din rîndul preoțimii încă neformată pentru cititul unei gazete. De aceea munca entuziasată și sacrificiul material al «harnicului trezitor de cultură», cum îl caracteriza N. Iorga pe redactorul gazetei, a încetat la sfîrșitul anului 1840. Numele primului gazetar bisericesc român — ierodiaconul *Dionisie Romano* — rămîne însă în istoria presei eclesiastice cu binemeritul apelativ de «părinte al ziaristiceii bisericești» (Alte date, îndreptări și precizări cu privire la această gazetă am publicat sub titlu: *Cîteva precizări și adăogiri cu privire la începuturile periodicilor bisericești*, «Glasul Bisericii», XIX (1960), nr. 3—4, p. 215—228; *Arhimandritul Dionisie Romano n-a fost redactor la «Predicatorul»*, «Mitropolia Olteniei», XI (1959), nr. 3—4, p. 204—206.

2. PLUGUL. Organ al poporului. Sub conducerea unui comitet de preoți, învățători și sateni. Director Alexandru C. Popescu-Berca. Redacția și administrația Tipografia Ioan Călinescu Buzău, 3 mai 1907.

În *Scopul nostru* ține să se precizeze de la început scopul, pentru ca să nu se creadă de unii că sintem instigatori iar de alții răutăcioși, că facem vre-un șantaj politic.

«Ceea ce ne mină nu la luptă, ci la lucru, este dragostea ce avem către poporul românesc în genere, este mila pentru cei slabi și fără mijloace de a se apăra.

Vom căuta să discutăm mai ales așa zisa chestie țărănească, ca unii care trăim în mijlocul țaranilor, să arătăm relele de care suferă și să ne dăm și noi intrucitva părerile asupra soluțiilor care trebuiesc luate imediat, spre a se pune capăt unei stări deplorabile ce există astăzi».

... «Vulcanul clocotea de mult și a trebuit numai ocaziunea ca să izbucnească cu atîta furie și să ia proporții considerabile, așa de repede, încît ne-a uimit.

Suntem mîhnîți de cele ce s-au petrecut. Ne doare inima de averile multora distruse prin foc și prădăciuni, însă plîngem și miile de țărani ce și-au pierdut viața în virtejul acestor triste împrejurări, miile de brațe ce trebuiau să lucreze pentru prosperitatea acestei țări și cari ar fi fost gata a se sacrifica pentru țară ori de cîte ori nevoile îi cereau».

Ne podidesc lacrămile cînd ne gîndim la miile de femei rămase văduve și miile de copilași rămași orfani la sate să îndure mizeriile vieței...».

În numărul 2 face apel la învățători și preoți să-i țină în curent cu neorînduiele de prin sate, comise atît de arendași cît și de administrație.

Dr. Vasile M. Kogălniceanu este un articol în care citim și aceste realități: «Învățători, Preoți, înainte de răscoale, pe căi legale, ca înființare de bănci, luare de moșii în asociațiuni, au căutat să mai ridice intrucitva populațiunea de la țară, arătați fiind de către arendași și proprietari, «cărora nu le plăcea, au fost torturați, legați și cot la cot duși la instrucție».

A apărut doar 9 numere, pînă la 7 august. De la numărul 3, director era avocatul Mircea Vernescu, doctor în drept și profesor la liceul local.

3. ÎNNOIREA. Revistă pentru preoți și săteni. Iese lunar. Scrisă de un număr de preoți. Anul I, 25 Decembrie 1912. Abonamentul 8 lei pe an. Prețul un leu bucata. Buzău, Imprimeria Al. Georgescu, Succesor Dimitrie Bălănescu 1912.

Jos, în stînga : *Tot ce e de tipărit să se trimită la Redacție. Preot Ioachim C. Stănescu, Găvănești-Buzău.* În dreapta, jos : *Plata, cereri de abonamente, schimbări de locuință se vor adresa Administrației : Preot Jugureanu-Mizil.* 40 pagini, coperti colorate.

În numărul doi, pe verso foi de titlu întîlnim : *Intemeietorii și sprijinitorii revistei* : Pr. Constantin Angelescu-Buzău, pr. Ilie Jugureanu-Buzău, Pr. Grigore Popescu, Sfînta Episcopie Buzău, Pr. Ion I. Ionescu-Mărăcineni, Pr. N. Popescu — Chiojd, Pr. D. A. Nioulescu — Cătiaș Chiojd, Pr. C. Angelescu — Lapoș, Pr. N. R. Stănescu — Lopătari, Pr. Constantin Dobrescu — Cănești, Pr. Radu Stanciu — Surdila Greci Brăila, Pr. Radu Anghelache, Nisipuri (R. Sărat), Gheorghe Manolescu, Cîlîlia, Pr. Gr. Teodorescu-Pogoanele, Pr. Traian Popescu, Zărnești-Fundeni, Pr. Gh. Jugureanu — Mizil, Pr. Ioachim Stănescu — Găvănești.

«*Înoirea*», pînă la nr. 5, 1914, anul II, se subintitula «*revistă pentru preoți și săteni. Director. Preot Ioachim C. Stănescu, Găvănești—Buzău*» ; la nr. 6 : «*revistă culturală*», de la nr. 7—1914 pînă la nr. 5, 11 mai 1919, avea subtitlu : «*Revistă săptămînală de cultură și politică națională. Director-Proprietar. : Preot Ioachim C. Stănescu. Redacția și Administrația : București, Bulevardul Maria nr. 81, Tipografia «Mărășești» — 50 bani exemplarul. Apare Dumineca. Cu numerotația de volum. Ultimul număr de apariție : nr. 9—10 septembrie 1919. În perioada bucureșteană, numele arhimandritului Scriban este prezent în fiecare număr.*

În editorialul *Noi vrem...*, preotul Ioachim C. Stănescu precizează scopul militant al publicației : «*Noi vrem apropierea și înrățirea preoților ca prin apropierea și înfrățirea păstorilor să dobîndim și pe cea a turmelor ce păstorim.*

Vrem ca preoții României să viețuiască și să lucreze în *unire*, pentru ca ei înșiși fiind *una* și poporul nostru creștin ortodox din România liberă, ca și cel împrăștiat în locuri de durere și instrăinare să ajungă a fi *una*.

Una prin legea lui de închinare, *una* prin graiul dulce și frumos, *una* prin moșia lui, pămîntul lui mănos și binecuvîntat de Tatăl ceresc, *una* prin luminile și cultura lui ca prin *ndzuințele* lui.

În orice picătură de singe românesc, de aici și de ori unde să vieze același duh. (...) Cît mai multă *lumină și dreptate norodului.*

Toți să-și îndrepte privirile cercetătoare, cît mai este vreme, spre satele României. Acestea sînt «*talpa țării*» acestea sînt însăși țara. Aici cît mai multă *lumină și dreptate.*

Ajungă atîta nepăsare și uitare !

Gazeta s-a dovedit un militant pentru ridicarea țărănimii și pentru realizarea unității naționale, dezbătînd, la un nivel intelectual ridicat, probleme stringente ale actualității.

Astfel, în nr. 1/915, sub titlu : *Serbări și biblioteci pentru țărani*, se arăta, în concluzie : «*În două vorbe : la sate să nu se dea decît șezători și numai din convin-*

gerea sinceră de a folosi sufletește țăranului. Aceste șezători să se dea cât mai des în acelaș sat și numai la școală. Condițiunile de intrare să fie cât se poate de modeste și din realizarea lor să se aboneze cîțiva sătenî la o foae potrivită pentru ei. Numai după o activitate îndelungată în sensul ăsta, să se pășească la formarea de bibliotecă».

Crișan semnează în același număr poezia *Ardealul* care se termină :

Ardeal, vei fi al nostru, te vrem cu-un dor cumplit,

Cu toată strășnicia unui ideal de-un veac

Ideal menit să fie acum-nfăptuit

De-un neam, în așteptarea semnalului de-atac !

În *Gînduri la drum nou-Anul 1916* (nr. 2—3/1916) citim și aceste rînduri : «Mai întii de toate, ideea care se desprinde din noianul celor ieșite din nou la iveală, ca o urmare firească a acestei sguduirii șociale, e ideea naționalităților. În fața primejdiei de nimicire, națiunile au adunat tot ce aveau în ele mai tare și mai bun și au afirmat că țăria pe care ți-o dă dreptatea cauzei pe care o aperi, dreptul lor la viață. Fie mari sau mici, naționalitățile au arătat cu prisosință că vor să trăiască.

Din toată omenirea de astăzi, din punct de vedere social, realitatea cea mai de-săvîrșită nu o formează decît națiunea.

Războiul acesta a arătat în lumina cea mai vie ce înseamnă patriotismul, deosebindu-l de acea stare pe care un cit de slab cunoscător de suflete ar numi-o nebunie și care în realitate se numește șovinism».

Numărul 8—10/915, cuprinde, printre altele, și aceste rînduri concludente : «La 1 noiembrie s-au împlinit 316 ani de la intrarea triumfală a lui Mihai în Alba Iulia. Nădăjduiam că în preajma acestei zile, fapta măreață se va repeta. Ieri a fost instinctiva unire înfăptuită de brațul unui erou providențial, iar miine va fi conștiinta înfrățire prin voința unei țărănimi sănătoase».

Întîlnim, în același număr, și articolul *Innoirea de Simion Mehedinți*, din care reținem : «Cînd s-a ivit *Innoirea*, gîndul cel dintii a fost să schimbăm sufletul poporului nostru. Căci, dacă schimbi cugetul cuiva, se schimbă îndată și faptele lui. (...) Drept aceea, cu bun temei au socotit și întemeietorii acestei foi că, semănînd cugete bune în sufletul cititorilor, vor aduce *innoire* vieții neamului».

În *24 ianuarie 1916*, din același număr, se face reflecții cu privire la trecut și prezent. Au înfăptuit-o «uriașii, datorită conștiinței. Devenise o simplă obisnuință, pierise conștiința. S-a revenit. Conștiința se întoarce».

Avem dreptul să desnădăjduim. 3 Mai 1848 e un articol plin de încredere în realizarea unității naționale. «3 Mai 1840 ne amintește nouă un nou și greu urcuș pe calvarul durerilor ce duc la dreapta și neînlăturabila biruință ; neamul românesc din Ardeal care-și irosește forțele într-o luptă fără rost pentru el sau ai lui, a pătimit și a luptat prea mult pentru ca biruința să nu sosească».

Și ceea ce dorea să se înfăptuiască în 1916 cu privire la Ardeal, se realizează peste cîțiva ani, incit în nr. 2—3 din 1919 citim și aceste rînduri : «Trupele românești sunt stăpîne pe tot Ardealul. Ostașii noștri, negri, micuți, slabi de vîntul care le-a biciuit fața ani de zile în lupte, au făcut ceea ce toate redingotele diplomatice nu au fost în stare să facă.

Ce bine se ilustrează vitalitatea celor două forțe: de o parte temelie reală a țării, de alta un steag apucat de la cei vechi. De o parte energia clocotitoare, transformatoare, de alta o petică filiiind în zile de sărbătoare, după ce șezuse cu anii în colțuri prăfuite».

Sumarul, variat și interesant: cronica ziarelor, știri, bibliografie, viața politică, viața bisericească, cărți, reviste, scris cu nerv și ancorat în realitate, face din «Innoirea» un periodic buzoian militant.

Redactorul și proprietarul: preot *Ioachim Stănescu*, născut la 2 iunie 1885, licențiat în teologie, hirotonit la 30 ianuarie 1910 pe seama parohiei Luciu-Buzău, transferat în Găvănești la 1 octombrie 1911, unde a păstorit pînă în septembrie 1952, data morții; înmormintat în Găvănești. Din publicațiile lui amintim: *Mina lui Damaschin sau Regulii pentru allarea Paștilor și tuturor Sărbătorilor*, Buzău 1910.

4. ÎNGERUL. Revistă bisericească a clerului din eparhia Buzăului sub conducerea unui comitet. Anul I nr. 1 și 2, 1—15 Ianuarie 1925. Abonamentul 120 lei anual. Administrația la Episcopie. 16 pagini (23,5 x 15,5). În josul paginii, Buzău. Tip. D. Bălănescu.

Revista apare în urma consfățuirii unui grup de 30 preoți din județele Buzău, Brăila și Rîmnicu Sărat, componente ale eparhiei Buzăului. Aceștia, alcătuind «comitetul de inițiativă, sprijin și conducere, la 30 decembrie 1924, încheiau procesul verbal de mai jos:

«Subsemnații preoți adunați laolaltă luînd în desbatere necesitatea unei reviste a clerului eparhiei Buzăului am găsit că ea trebuie să ia ființă, avînd ca titlu «Îngerul» și fiind susținută de noi cu ceea ce îi trebuie sub raportul material și intelectual».

Episcopul Ghenadie, care de fapt este inițiatorul, semnează, în primul număr *Programul nostru*, în care, după ce dă citeva citate din sfînta Scriptură despre rolul ingerilor în viața creștinilor, arată:

«Multe sunt locurile în Sf. Scriptură unde se pomenește de *ingeri* și se arată rolurile lor, pentru mîntuirea oamenilor. N-am putut afla un titlu mai nemerit pentru o revistă bisericească menită a îndeplini tocmai același rol față de cetățile săi».

Din izvorul cel pururea curgător adăpîndu-se «Îngerul» va aduce tuturora cuvîntul Domnului pentru a păstra sau forma mai departe și a completa cunoștința lezei creștine și a vieții religioase morale în cei buni și slabi, precum și a aduce pe cei rătăciți la calea cea bună.

«Îngerul» apoi va aduce aminte păstorilor sufletești îndatoririle lor pastorale, expunîndu-le cit de lămurit și explicit regulile pe care trebuie să le observe păstorul de suflete, spre a-și atinge scopul misiunii cu care este investit. (...)

Marele Păstor cu drag a îngrijit și de sufletele acelor ce-l înconjurau, de aceea și urmașii săi trebuie să urmeze între acestea exemplele vii ce ni le oferă preoțimea noastră spre deplina convingere a celor ce doresc să cunoască starea de fapt (...).

Ca să formăm pe *bunul creștin* ne trebuie *personalități preoțești*; ei bine «Îngerul» ne va arăta cum stăm în privința aceasta cu clerul bisericii noastre. (...)

Primul număr este scris în cea mai mare parte de episcopul Ghenadie, care sub inițialele Gh semnează *Forța garantează dreptul și Să luăm aminte*, iar «*Secerișul este gata*» e semnat Gh.V.N.

Preotul Anton Angelescu semnează *An nou, suflet nou*, iar Ec. Gh. Jugunaru-Mizil își pune semnătura sub articolul *Cu privire la sărbătorile păgîne. Două inscrip-*

fi este titlul rubricii care dă pisanile bisericii din parohia Găvănești, interesantă prin mesajul ei patriotic cu privire la amintirea lui Mihai Viteazul și a doua, inscripția bisericii din Benești-Vilcea.

Și în celelalte numere semnătura episcopului Ghenadie este prezentă din plin, grija redactării fiind în sarcina sa pînă la nr. 7—8, cînd «Îngerul» publică un proces-verbal din 28 martie 1925 din care aflăm că «subsemnații preoți, intrunindu-ne la sfînta Episcopie în urma convocării făcută nouă de Prea Sfințitul Episcop, după ce s-a discutat situația revistei «Îngerul», felul în care a apărut pînă acum; s-au oferit personal și liber pentru munca și conducerea revistei, următorii: diaconul Ioan Marinescu, preotul N. Trifănescu, pr. Const. Dobrescu, pr. Grigore Popescu, pr. Gh. Ionescu. Dintre aceștia consimțim a fi directorul revistei pr. Const. Minculescu, ceilalți cinci vom rîndui între noi atribuția fiecăruia. Colaboratori ai revistei sunt toți preoții din eparhie».

Un an de muncă este titlul articolului semnat de directorul revistei, pr. C. Minculescu, care scrie: «Cu numărul de față revista «Îngerul» pășeste în al doilea an al existenței sale. O revistă sau un organ eparhial apare astăzi cu multă trudă și materială dar mai ales cu trudă intelectuală. Revista «Îngerul» a apărut la început în primele luni ale anului 1925 prin grija și truda personală a Prea Sfințitului Episcop Ghenadie. Aceasta se poate vedea din însăși numerele revistei și din articolele scrise acolo. Mai tirziu în cursul anului trecut revista a fost pusă sub conducerea unui comitet de preoți care s-au oferit singuri să muncească și să ducă mai departe apariția ei, fiecare după puterile sale. «Îngerul» nu poate avea pretenția unui organ de înaltă cultură religioasă; ca mai toate revistele eparhiale însă, «Îngerul» este izvorit din nevoia strîngerii rîndurilor preoțimii spre a lupta mai cu folos împotriva curentelor antireligioase de care este bintuită societatea noastră mai ales de la război încoace. «Îngerul» este un organ pus la îndemîna frașilor preoți și a oricăruia dintre bunii creștini care pot minui fraze și care simt că astăzi mai cu seamă fără o pirghie sau un puternic substrat moral nu-i cu puțință o dăinuire a vieții».

După trei ani de apariție, 1925—1927, «Îngerul» își încetează apariția, fiind înlocuit cu săptămînalul «Glasul adevărului». Reapare la începutul anului 1932 (anul IV, nr. 1—2 ianuarie-februarie 1932), în urma consfătuirii preoților buzoieni, grupați în societatea «Caritatea», avînd, potrivit procesului verbal din 21 decembrie 1931, încheiat cu reprezentanți din toate județele eparhiei, comitetul de redacție format din preoții Gh. Jugureanu, C. Minculescu, I. N. Vasilescu, Gh. Ionescu și diaconul T. Bratu.

Cu număr de pagini sporit — 30, cu format mai mare, cu o linută grafică mai îngrijită, hîrtie velină, «Îngerul» se prezintă îmbunătățit și din punct de vedere al conținutului, cu o mai judicioasă grupare a articolelor, cu noi rubrici interesante: creștături pe răboj, știri de la noi și de pretutîndeni, cărți și reviste, cronica internă, cronica externă etc.

Apar condeie noi, remarcabile: V. Gh. Sibiescu, pr. I. Frăsineanu, C. Săndulescu-Verna, pr. Al. Săndulescu, Gh. D. Ceaușel' și profesorul I. Ionașcu care publică adevărate monografii despre unele minăstiri din județul Buzău.

Bilanțul unui an «de fericită apariție» este înfățișat în editorialul *Încă un an*, în care se reamintește cititorilor că în paginile revistei s-au desbătut o seamă de probleme interesante ca: Biserica și dezarmarea, Biserica și criza actuală, Biserica și

cinematograful, Civilizație și moralitate, Intelectualii și Biserica, Predica în prezent sau probleme de organizare bisericească, iar în viitor, într-o rubrică specială, se vor dezbate chestiuni în legătură cu sectele.

În al șaptelea an, editorial semnat de pr. I. N. Vasilescu, se arată că s-a căutat ca publicația să se mențină în cadrul unei reviste bisericești, iar în viitor «Îngerul» va trebui să ia în dezbateră chestiunile ce preocupă și sînt la ordinea zilei, atît în viața locală a bisericii din eparhie cît și a bisericii în general. Și aceasta pentru că preoțimea este acuzată pe nedrept că nu muncește.

Printre colaboratori întîlnim alte nume de distinși preoți: Lăudatu Vasilescu, Al. Vasilescu, Gh. Vicol, Gogu Sirbu, Cristea Mihăilă, Radu Antofie.

Cu anul IX de apariție, nr. 1—2/1937, «Îngerul» are o nouă înfățișare grafică, mai elegantă: pagina de titlu colorată, cu chenare tipografice, măiestrit desenate. Numărul paginilor sporite la 40, cu numerotație de volum și cuprînsul, la sfîrșit de an. Paginile au frumoase frontispicii și vignete, desenate de diaconul Săndulescu-Verna, profesor de desen la Timișoara, fratele noului redactor, pr. consilier Al. Săndulescu.

Nu numai înfățișarea grafică este schimbată, ci și conținutul. Întîlnim acum noi rubrici permanente: Studii, articole, poezii, predici pentru săteni; Pentru copiii cursului primar, Către tineri premilitari, Colinde, Coruri religioase, Din trecutul eparhiei, unde s-au publicat numeroase monografii, Pe urma vremii noastre, Cărți, Reviste. Alte nume noi în rîndul colaboratorilor, din care se disting: Horia Constantinescu, Sandu Tudor, și diaconul Petre Ștefan.

Episcopul Ghenadie, în editorialul *În al noulea an*, după ce subliniază că «acest organ al clerului ortodox din Eparhia Buzăului a stat cu cinste între revistele bisericești», adaugă: «Am socotit și vom considera revista «Îngerul» mai întii ca un altar, pe care fiecare preot din Eparhia noastră să-și jertfească rodul experiențelor și strădaniilor sale pastorale. Un altar, de pe care prin jertfa tuturor să răsără *Îngerul* care sfătuește, întărește și păzește pe fiecare în parte.

Dar revista aceasta este și un amvon. Este al doilea amvon al clerului nostru. Un amvon comun, de la care cuvîntul tuturor să răsbată cît mai departe. Să răsbată și să lumineze pentru alungarea altor întunecimi ale veacului în care trăim.

«Îngerul» își continuă experiența, cu mari greutăți, și în timpul celui de-al doilea război mondial, încetinindu-și apariția, neavînd autorizația de funcționare, pe intervalul 1 aprilie 1945—1 mai 1946.

Reapărut cu nr. 5—7 (mai-iunie 1946), episcopul Antim, în editorialul *La reapariția revistei noastre*, subliniază printre altele, că «o publicație religioasă, cum este revista de față va fi, în primul rînd, un document al exprimării dogmelor și principiilor morale creștine, cu aplicațiunile convenite la ritualistica și pastorația ortodoxă».

În rîndul colaboratorilor, lîngă cei consacrați, apar numere noi: preoții: I. Alexandrescu, Vasile Mușat și Gabriel Cocora, care este inclus și în comitetul de redacție.

«Îngerul» își incetează apariția cu numărul 3—10 (martie-octombrie) 1947, după 19 ani de viață fructuoasă, compartimentată în trei perioade: 1925—1927; 1932—1945; 1946—1947, impunîndu-se în catalogul revistelor eparhiale în primele rînduri prin bogăția conținutului și șinuta grafică elegantă, susținută cu colaborări ale preoțimei eparhiale, nu cu nume sonore, ceea ce a fost și un permanent stimulent intelectual în rîndul preoțimii eparhiale.

Greutățile financiare au fost destul de mari, dar numai rivna și o bună organizare administrativă le-a înfrint. Cu titlu de exemplu amintim că în anul întâi «Îngerul» a apărut în 24 numere, în 16.000 exemplare, cheltuielile de administrație fiind foarte mari, ca de altfel și în anii care au urmat.

Din aceste exemplificări se reliefează greutatea financiară, crescute de la an la an, cu apariția unei reviste. Fondurile de început proveneau din «Fondul Dălhăuți», realizat din umblarea cu icoane, una din piesele care a tulburat atât de mult pe episcopul Ghenadie» (Sfânta Episcopie a Buzăului, Adunarea Eparhială -- Lucrările din sesiunea ordinară, 9 iunie 1929, Buzău, 1929, p. 73—75).

Redactori: preot *Constantin Minculescu*, născut 17 octombrie 1884, licențiat în teologie, hirotonit diacon la 23 septembrie 1911 pe seama bisericii «Sfinții Îngeri», preot la biserica Neguțătorii din Buzău, de la 1913 pînă la pensionare. Profesor și director al seminarului teologic din Buzău, consilier eparhial. A colaborat la Pagina Bisericii din «Universul». S-a mutat în București unde a și murit.

Preot, *Al. Săndulescu*, născut 5 aprilie 1904 — Licențiat în teologie. Hirotonit preot la 1 ianuarie 1931 pe seama bisericii Sf. Paraschiva din Brăila. Consilier referent cultural, apoi preot la biserica Banu și Neguțătorii, de unde s-a pensionat. Are o intensă activitate publicistică, din care menționăm: *Călăuza creștinului*, partea I și a II-a, Brăila, 1936 (Cercul de publicații religioase «Proilavia»), *Viața creștină*, Buzău, 1939, *Viața Mîntuitorului* (cu 69 chipuri și icoane în text) Buzău, 1939, *Regina picăturilor*, Buzău, f.a., *Colinde religioase*, Buzău, *Religia Daco Geților*, *Istoria Sfîntă a Vechiului Testament*, Buzău, 1946, *Istoria sfîntă a Noului Testament*, Buzău, 1947, și alte broșuri de popularizare, în 16 pagini, din care amintim: «*Iisus alungă demonii*; *Slujbe bisericesti*; *Rugăciunile Sfintei împărățanii*; *Drumul crucii*; *Sfînta Cuminecătură*; *Proslăvirea lui Iisus*, toate tipărite în Buzău, fără an.

5. BUNA VESTIRE. Foiaia dreptmăritorilor creștini din parohia «BANU». Redacția și administrația la biserica BANU Buzău. Anul I nr. 1 și 2 ianuarie și Februarie 1926. Tipografia și legătoria D. Bălănescu-Buzău. 4 pagini (21×14).

În *Cuvîntul nostru*, nesemnat, ca de altfel întregul cuprins, redactorul pornind de la faptul că «trebuie să avem cu toții să aflăm o învățătură și urmăm un sfat bun» și după ce se subliniază în Biserică «părinții noștri au aflat învățătură și îndreptare spre viața cea bună» se arată că «vă trimitem «Bunavestire», ca s-o aveți drept povăzuitor. Ea vă arată ce-a fost și ce este biserica noastră. În ea preoții slujitori și duhovnici voștri vor aduce din prisosul dragostei, învățătură și sfaturi».

Din numărul 1—2 anul V (ianuarie-februarie 1931) cunoaștem că «redacția și administrația era la preotul Grigore Popescu, strada Corbului nr. 1.

De la nr. 5—8, anul I, foaia apare pe manșeta titlului cu fotografia bisericii care are hramul Buna Vestire, de unde și titlul. Apărea într-un număr redus de exemplare (an I nr. 3—4, p. 8) n-avea nici un abonament (nr. 5—8, p. 16), împărțindu-se gratuit (IV, nr. 1—2), cu rugămintea de a o citi și a o recomanda și altora».

Tipărirea ei întâmpina greutăți materiale, ogîndite și în aceea că, deși urma să apară lunar, ea se tipărea la două luni, de multe ori la patru și chiar opt luni. O informație pe care o găsim în nr. 1—2, V (1931) ne relatează că, din cauza unor piedici și împrejurări neprevăzute, foaia și-a încetat apariția aproape doi ani. Din îndemnul unor credincioși s-a hotărît să reapară și în paginile ei se vor pune în discuție diferite chestiuni care vor fi de folos enoriașilor acestei parohii.

«Apariția acestei foi este cu atât mai necesară, cu cât mulțimea necazurilor de astăzi a dezorientat și a abătut pe mulți creștini din drumul cel adevărat pe care au mers pînă acum. Aceasta ne-a hotărît a aprinde din nou flacăra care să lumineze drumul pe care se cuvine a merge orice bun creștin».

Cunoaștem ultima apariție: numărul 1—2 (anul VI) 1932.

Redactor: preot *Grigore Popescu*, născut 17 mai 1888. Licențiat în teologie și Drept. Hirotonit la 30 martie 1908 pe seama catedralei episcopale din Buzău, transferat la Banu la 1 decembrie 1924. A fost revizor bisericesc pînă la pensionare, fost protopop și membru în Adunarea Eparhială. A murit în august 1949.

6. BULETINUL EPISCOPIEI BUZĂULUI. Anul I nr. 1—2 septembrie 1926. Apare de două ori pe lună. Tipografia și Legătoria de cărți Dumitru Bălănescu, Instalație cu motor. Abonamentul pentru preoți, diaconi și parohii 100 lei pe an, pentru cîntăreți și paraclișeri 60 lei pe an. Format 33×26 iar din anul VII (1932), 22,5×16.

O înștiințare, inserată pe ultima pagină a primului număr, arată că «cu începere de la 1 septembrie a.c. potrivit hotărîrii Consiliului Eparhial, și în urma aprobării P. S. Episcop Ghenadie al Buzăului, va apare «Buletinul Eparhiei Buzău, care va aduce la cunoștință preoțimii din întreaga eparhie toate deciziunile episcopale, cum și hotărîrile Consiliului Eparhial etc., ca organ oficial.

A apărut 24 de ani, ultimul număr fiind 7—8, mai-iunie 1950, tipărindu-se în toate tipografiile buzoiene. D. Bălănescu, Frații Dumitrescu, Mracek «imobilul Sfintei Episcopii Buzău, Acțiunea Buzăului, Luca Oprescu, I. Călinescu.

Redactor: pr. Gh. Jugureanu, pr. Al. Săndulescu.

7. GLASUL ADEVĂRULUI. Organ de viață creștinească. Apare săptămînal. Anul I nr. 1 Buzău 1 ianuarie 1928. Sediul la Sf. Episcopie a Buzăului — Secția Culturală. Abonamentul anual: Pentru parohii și instituții: 300 lei, pentru preoți 200 lei, cîntăreți și alte persoane 100 lei. Exemplarul 3 lei. În 4 pagini (48×32).

Consilierul cultural, pr. Gh. Jugureanu, în «Ingerul», anul III (1927), nr. 9 —12, p. 42, sub titlul *O gazetă* arată că în discuțiile ce s-au purtat referitor la publicațiile episcopiei, «mulți s-au exprimat pentru o foaie săptămînală, în formatul unui ziar, care să înlocuiască revista, buletinul și chiar fasciculele de predici».

Autorul articolului găsea «nemerită» această idee și o supunea «meditațiunii fiecărui», pentru că «o astfel de foaie este mai puțin pretențioasă decît o revistă. În ea se poate scrie mai cu ușurință, articolele pot privi orice chestiune, știrile din cuprinsul Eparhiei vor abunda (...), răspunsuri celor ce ne atacă se pot da la timp. În sfîrșit, credm că un asemenea jurnal va fi mai citit și va da știri mai curente».

Ziarul apare la 1 ianuarie 1928 și redactorul G. Jugureanu) în *La drum* arată că el a fost cerut «cu mai multă stăruință, în conferințele trecute».

«Necesitatea acestui organ de publicitate este prea înțeleasă. N-avem opinia publică formată și serioasă, cum de asemenea ne lipsește o conștiință creștinească în aprecierea oamenilor și a lucrurilor și din această pricină ignoranța stăpînește nesupărată și răuătea se răsfășă neînfrînată».

Preoțimea buzoiană «și-a creat acest ziar propriu, căruia ca unui prieten apropiat, să-și deschidă sufletul și unde să-și poată așterne gîndul în voe, iar sporul muncii sale să-l poată face cunoscut după dreptate și după adevăr. (...) Lucrul pastoral este mult și este greu, dar sarcina se ușurează dacă ne înțelegem și punem umărul

uniți. *Glasul Adevărului* la această conlucrare ne cheamă pe toți, fără osebire, de pe unde sintem așezați și uitați, de pe unde muncim răslețiți și fără crezămînt, de pe unde suntem năpăstuiți și umbriți, ne cheamă să ne strîngem rîndurile, să ne încălzim inimile și să purcedem cu însuflețire la fapte(. .).

Glasul Adevărului , fondat, susținut și dirijat de preoți, nu e ziarul lor de clasă. Ieșit dintr-un simțămînt curat și sfînt, el cere colaborarea tuturor celor buni. Primește la sine pe oricine voește să-și expună o părere onestă, și coloanele sale le deschide larg către toți cei ce doresc să-și afirme pana talentului lor, slujind o cauză dreaptă, expunînd un adevăr, luminînd o chestiune sau dînd o direcție fericită.

Conținutul este într-adevăr adecvat unui ziar bisericesc, cuprinzînd scurte articole ancorate în problemele vremii, poezii, explicarea evangheliilor duminicale, știri comentate, reclame, anunțuri, scurte prezentări ale unor biserici și fotografia unor importante biserici din județul Brăila.

Din rîndul puținilor colaboratori amintim preoții : D. D. Petrescu-Zoița, I. N. Vasilescu, Ioachim Stănescu, Gh. Neagu — Obilești, Nestor — Ulmeni, Manea Comănescu, misionarul eparhial, I. Tănăsescu — Săhăteni care semnează versuri. C. Minculescu și multe pseudonime.

Ziarul, a apărut în 52 numere anual, tipărite în 115054 exemplare. Dar costul lipăritului într-un an fiind destul de mare, apariția lui, nesusținută în deajuns, a încetat, după al doilea an de apariție, la sfîrșitul anului 1929. A rămas însă în istoria presei bisericești Buzoiene ca un periodic scris cu nerv, puternic ancorat în actualitate, ca rod al unei munci luminate, răbdătoare și stăruitoare care nu se poate ignora.

Redactor : preot *Gheorghe Jugureanu* , născut la 22 septembrie 1885 în satul Valea Unghiului, comuna Lapoș, azi județul Prahova. Licențiat în teologie. Hirotonit preot pe seama parohiei Sf. Ioan-Mizil la 23 aprilie 1912. Profesor și director al liceului din Mizil în anii 1919—1927. Membru în spiritualul Consistoriu între 1921—1926, Consilier referent cultural din 1925, iar din 1930 pînă la pensionare, consilier administrativ. Trăiește în municipiul Buzău. A redactat : *Anuarul Eparhiei Buzău 1935* , Buzău, 1935.

8. ÎNAPOI LA HRISTOS. Anul I nr. 1, 15 septembrie 1928. Foac creștină de zidire suflească. Iese de două ori pe lună. Doi lei o foac. Redacția și administrația Preot D. D. Petrescu — Zoița, comuna Bălăceanu județul R. Sărat. În 8 pagini (21×13).

Tipografia «Poporul», I. Constantiniu (Bălăceanu acum face parte din județul Buzău).

Editorialul *Pe urmele lui Hristos* amintește cititorilor de ofensivă culturală care «e o pornire naturală, căci în adevăr cultura e pîrghia cea mai puternică, pe care se sprijină existența unui popor în aceste timpuri. Exemple cu popoare care au cedat imediat în lupte cu alte popoare-superioare culturalicește — avem destule în istoria universală. Și în fața unor astfel de exemple lupta pentru realizarea unui ideal cultural se impune în mod imperios poporului românesc. (. .) A face din toți indivizii ce alcătuiesc neamul românesc, oameni în înaltă cultură materială este a atinge numai o latură a idealului ce trebuie să urmărească poporul nostru.

Și atunci nu se întrebă nimeni că trebuie neapărat și apropierea de idealul moral (. .) Moralitatea și cultura sunt cele două formule ale spiritului universal de care societatea omenească — deci și cea românească — spre binele și progresul ei — nu se poate dispensa (. .).

În precizarea *Spre știință* (nr. 2) citim: «Această foaie este ieșită din dragostea mare pentru frații creștini și români, spre binele lor. Nu are nici un fond de susținere. Rugăm pe toți bunii creștini și români să contribuie la tipărirea ei, la răspîndirea ei, vărsînd deadreptul la Tipografia «Poporul» I. Constantinu din R. Sărat, cîte un mic obol bănesc, făcînd o pomană sufletească și ajutînd la tipărirea ei regulată...».

Dintr-o înștiințare aflăm că abonamentul era 50 lei anual și că se tipăreau 2000 exemplare din fiecare număr, din numărul unu răspîndindu-se gratuit 1000 exemplare.

Tipărirea întîmpină greutăți, apelul de a ajuta fiecare cît poate n-a aflat ecou în rîndul cititorilor și de aceea cu nr. 3 se schimbă tipografia. Acum e «Națională», strada Victoriei nr. 128, Rîmnicu Sărat. Se face apel la preoții președinți ai cercurilor culturale pentru sprijinirea ei. Se pare însă că această lipsă de încurajare era venită numai de la preoții din Eparhie (invidia a fost prezentă mereu) pentru că «din depărtări primim scrisori de încurajare și cereri de foi» se arată într-un alt număr. Și această afirmație era susținută de o colaborare îndepărtată: Budești-Lăpușna.

Apariția foi era cald salutată de ziarul eparhial «*Glasul Adevărului*» într-un editorial, semnat G. J.

«Între cei mai noi ostenitori pe acest drum numărăm pe părintele *Petrescu Zoîța* de la Bălăceanu R. Sărat, care și-a luat sarcina să tipărească o «foaie creștină de zidire sufletească» cu învățăături, cu sfaturi, cu istorioare morale, etc., avînd titlul de sus.

În județul bîntuit de molima unor învățături greșite, sf. sa a înțeles să aprindă în sfeșnic această nouă lumină, spre luminare și întărire sufletească.

Întru lauda acestui lucru creștinesc și patriotic, numai simplele cuvinte nu sunt de ajuns.

Peste povara nevoilor sale omenești, rîvna de apostol i-a deschis acest mîntuitor drum de muncă.

Să-l însoțim pe acest drum și să-i dăm cu largă inimă neînsemnatul sprijin ce ne cere, cu răspîndirea acestei foi, înțelegînd că succesul și trăinicia operei părintelui *Petrescu* este spre cîștigul și biruința noastră a tuturor».

Anul I au apărut numerele 1—8, 15 septembrie 1928 — 1 ianuarie 1929; anul II, un singur număr, 9 din 15 ianuarie 1929) și anul III, nr. 10, 20 septembrie 1930, cu un format ceva mai mare, tot în 8 pagini, cu care cuprinde vibrantul apel, intitulat *Păstrați credința strămoșească*.

Editor-redactor: preot *D. D. Petrescu-Zoîța*, născut la 1 septembrie 1884. Hirotonit preot la 12 februarie 1906 pe seama parohiei Obidiți, apoi la Maluri — din județul R. Sărat, iar la 1 martie 1906 se transferă la Bălăceanu, unde păstorește pînă la moarte 28 octombrie 1941. Licențiat în teologie, iconom stavrofor, misionar eparhial, deputat eparhial. A colaborat la «*Îngerul*» și «*Glasul Adevărului*».

9. MUGURI. Revistă Literară. Culturală. Redacția și Administrația seminarul din Buzău. 30 pagini (24×17).

Numărul unu a apărut în octombrie 1921 și și-a încetat apariția în 1947. Apărea sub îngrijirea unui comitet de elevi și cu supravegherea profesorului *D. Mărcineanu*, iar din 1928 pînă în 1936 sub supravegherea preotului profesor *N. Trifănescu*. Acesta, în editorialul «*Muguri*» (nr. 5—7, IX, 1930), arăta dintru început că revista școlară cu acest titlu «nu are pretenția de a se număra printre revistele mari, ce vor să reprezinte o adevărată ideologie să creeze curente și școli literare (...). Ne luăm însă permisiunea de a ne exprima aci mulțumirea că printre puținele reviste scoase de elevii

școlilor secundare, face parte și revista «Muguri» și fără să ne lăudăm printre cele bune, așa cum și un distins domn profesor colaborator la o revistă, ce apare în Bucu-rești, a arătat acest lucru.

Și când atâtea reviste, cu pretenții mari au murit repede după prima lor apariție, bucuria noastră este și mai mare, când ne gândim că revista «Muguri» a apărut fără întrerupere și că anul acesta pășește cu încredere către al zecelea număr al existenței ei.

Revista «a luat ființă și a continuat să existe din prisosul inimii și din căldura dragostei pentru școală și elevi a unei figuri mărețe pentru noi, a Părintelui Constantin Provian, un om de o evlavie adâncă și cu o cultură înaltă, un priceput și înțelept direc-tor de seminar și de multe lucruri noi și bune pilduitoare; precum și prin munca de-pusă de valorosul profesor de limba română, Dl. D. Mărăcineanu, care a supravegheat cu multă pricepere și competență mai mulți ani de-a rindul apariția revistei».

Redactor: preot N. Trifănescu, între anii 1928—1936, născut la 22 mai 1899, hiro-tonit diacon la 8 aprilie 1923, preot la 29 martie 1925. Licențiat în Teologie și Litere. Preot la Catedrala episcopală din Buzău. Profesor de limba română la seminarul teo-logic din Buzău pînă în 1936, apoi la liceul Hașdeu din același oraș, liceul ortodox de fete, iar după 1944 din nou profesor la școala de cîntăreți și seminarul teologic din Buzău, apoi la seminarul din București, unde a și murit. A fost redactor la «Îngerul», «Lumina Ortodoxiei». A publicat cîteva broșuri: *Al. Vlahuță* etc.

10. ÎNFRĂȚIREA. Organ al Asociației clerului ortodox român. Secția Buzău. Di-rector pr. Chiril Popescu. Redacția și Administrația Buzău, str. Șerdar Sărățeanu nr. 13. Tipografia și legătoria de cărți Dumitru Bălănescu str. Tunel 9 Buzău.

A apărut în format de ziar, în 4 pagini, din anul 1923, pînă la 1 ianuarie 1938. În numărul 15, anul V (1936), sub titlul *Chemare* se arată scopul acestui periodic: «În-frățirea» va da ospitalitate în coloanele sale tuturor plîngerilor, nevoilor, nedreptă-ților suferite de frații preoți. Va publica fapte și știri cari interesează viața noastră bisericească. Activitatea, ostenețele și realizările clerului pe teren pastoral vor găsi, deasemeni, în paginile «Înfrățirii» largă prețuire.

Rugăm deci pe toți frații preoți să ne trimită material cu îndrăzneală și curaj. Pentru propovăduirea adevărului și dreptății. Pentru înălțarea prestigiului preoțesc.

În alt număr citim: «Înfrățirea» este organul Asociației locale. Ea a fost și este un minunat mijloc de manifestare a opiniei preoțești și de propagandă».

Secretarul Asociației, preotul Gh. Beschea — Mărăcineni, redacta rubrica: *Ga-zeta Asociației*.

Din rîndul colaboratorilor, menționăm: pr. P. Partenie, secretar general la Culte, Dr. D. Baroianu, pr. prof. univ. Valeriu Iordăchescu, D. Sirbescu — Lopătari, președin-tele Asociației presei buzoiene, profesor Emil Palade, I. D. Coman președintele Asocia-ției învățătorilor din Buzău, profesor Dimitrie Ionescu, președintele Asociației profeso-rilor secundari din Buzău.

Cu ocazia plecării preotului Chiril Popescu la București se scoate un număr special (care e ultimul) închinat acestuia (17—19, 1 ianuarie 1938) la care colaborează: Pr. Radu Antofie, pr. V. Gh. Sibiescu, pr. I. Frăsineanu, pr. Sandu Tudor, profesor Emil Palade, pr. I. N. Vasilescu, pr. D. D. Petrescu-Zoița, pr. Gh. I. Beșchea etc.

Director: preot *Chiril Popescu*, născut la 10 iunie 1890, hirotonit preot la 2 au-gust 1915. Preot la biserica Banu. Licențiat în Teologie și Drept. Profesor și director

la seminarul teologic din Buzău, profesor la licee din Buzău. Președintele asociației clerului secția Buzău. Membru în adunarea eparhială și în Congresul Național bisericesc, Consilier referent economic la Arhiepiscopia Bucureștilor, director din 1938 la liceul «Aurel Vlaicu» din Capitală, preot la biserica Silvestru din Capitală până la moarte.

11. LUMINA ORTODOXIEI. Organ al Societății ortodoxe naționale a femeilor române. Filiala Buzău. Anul I, nr. 1, miercuri 10 august 1932. Apare lunar. 2 lei exemplarul. Redacția și administrația : str. Sfinții Ingeri 3, Buzău.

Format ziar, în 4 pagini, publică articole cu conținut creștin, știri cu privire la asociația și la liceul ortodox. A apărut până în decembrie 1942.

A fost «fructul preotului profesor Chiril Popescu» cum se exprima cineva în ziarul «Înfrățirea».

Redactori : preot *I. N. Vasilescu*, protopop, director al școlii de cîntăreți, profesor la Liceul Hașdeu, redactor la «Ingerul», autor de manuale școlare și alte publicații.

Preot *V. Gh. Sibiescu*, născut în 1904, hirotonit preot în 1935 pe seama parohiei Gîrleași, apoi la catedrala episcopală și la biserica Sf. Gheorghe. Doctor în teologie, profesor la licee și după 1944 și la școala de cîntăreți și seminarul teologic din Buzău. În prezent pensionar.

Are o intensă activitate publicistică în periodicele : «Ingerul», «Lumina Ortodoxă», «Revista Teologică» (Sibiu), «Glasul Bisericii».

A publicat : *Împăratul Iustinian I și creziile* (teză de doctorat în Teologie) București, 1938, *Călugării Sciți*, Sibiu, 1936, *Tațian Asirianul și Eclnismul*, Sibiu, 1938, *Sărbătoarea Nașterii Domnului*. Scurta încercare de studiu istoric, Sibiu, 1936, *50 texte biblice, talmăcite pentru lîneret*, Buzău, 1939 (în colaborare), *Neamul românesc sprijinitor al Ortodoxiei*, Buzău, 1939, *Mănăstirile noastre, temelii de viață românesc*, Buzău, 1940, *Actualitatea Sf. Ioan Hrisostom* (Biblioteca cercului de studii al preoților din orașul Buzău, nr. 1) Buzău, 1946.

12. VESTE BUNĂ. Gazetă pentru popor. Apare în Grăjdana de două ori pe lună. Prim redactor George M. Răican, Comuna Grăjdana — Buzău. Anul I nr. 1 și 2, mai 1932. Tipografia și legătoria de cărți Dumitru Bălănescu — 8 pagini, format 31×23, iar de la nr. 7—8, în 20—22 pagini, format 22×15.

De la nr. 7—8 are subtitlu : *Revistă pentru popor. Apare lunar sub conducerea unui comitet de preoți și învățători*. Pe versul copertii : Comitetul de redacție : Pr. St. Coman — Tisău, C. Aldea — Tisău, Pr. C. Rădulescu — Tisău, D. R. Tiței — Nișcov, Pr. T. Dragomirescu — Nișcov, N. T. Iacob — Grăjdana, Pr. C. Bunea — Grăjdana, George M. Răican, prim redactor.

În *Primul pas* se subliniază că se pornește pe un drum greu, «pentru că avem de luptat cu neîncrederea tuturor celor care citesc o publicație nouă și cu indolența celor chemați să ne întindă mîna de ajutor, pentru a ne putea menține pe drumul drept al cinstei, dreptății și adevărului».

În continuare se promite : «Ne vom feri din răspuțeri de șuvoiul murdar al poliției — oricare ar fi ea — și vom persevera în a munci (...). Restabilirea încrederii în vitalitatea neamului nostru în școală și biserică ca instituții fundamentale, sădirea virtuților morale în sufletul nostru, iată lozincă noastră».

Din numărul 2—3, anul II, coperta de titlu se citește: «*Veste bună*». *Revistă redactată de Pr. C. Bunea și George M. Răican. Administrator: D-na Caliopei Rădulescu.*

Un bilanț al vieții gazetei îl întâlnim în editorialul *Ce-am așteptat?*, semnat de preot C. Bunea — Grăjdana.

«Uite o întrebare legitimă, ce numai a stăruii în mintea tuturor, ci a și fluturat pe buzele multora. Când gazeta aceasta își propune ținte așa de nobile, a lumina și cultiva poporul, când însăși titlul pe care-l purtăm cuprinde în sine și noțiunea de îndemnător și luminător, noi ce-am așteptat?»

Iată ce am așteptat :

1. Să constatăm dacă gazeta se va menține în făgașul amintit pe copertă,
2. Dacă nu va îmbrățișa și vreo idee politică de partid,
3. Dacă nu va aluneca prea pronunțat pe panta subiectivismului, a împunării cu merite personale pe speșele și cu concursul altora,
4. Dacă gazeta va corespunde unei nevoi reale și imediate, dacă va fi cetită de localnici».

Se constată după timpul scurs că bănuielile nu s-au adeverit. Pentru continuarea apariției în bune condițiuni, se face un călduros apel «la ceilalți confrăți ce stau încă în rezervă impusă — poate tot din aceleași motive. Să vină alături de noi, părtași la muncă și merite».

Revista avea un variat și interesant cuprins: scurte articole de actualitate, o rubrică medicală, întreținută de doctor E. M. Nișcov, Sfaturi casnice, Rînduri pentru pomicultori, Hai să rîdem, Știri și fapte, Din alte țări, Cărți și reviste, Cronica agricolă.

Amintim din articole: Salvatorul țărănimii, Unirea Munteniei cu Moldova, Sărbătorile leneșilor: Marșele și Joile de după Paști și Rusalii de pr. C. Bunea, Ce cuprinde Sfînta Evanghelie de pr. Stan Coman.

«*Veste Bună*» s-a bucurat de o largă răspîndire, avînd abonamente în afară de Buzău, în Brăila, Covurlui, Rîmnicu Sărat, Bacău, Iași, Oradea și chiar în Statele Unite.

Făcea schimb cu foarte multe periodice din țară: Sănătatea, Satul, Poporul românesc, Vlăstarul-Buzău, Școala și viața, Ideea — București, Carnet literar — Buzău, Astralis, Bărăganul, Calendarul poporului, Curentul nou, Drumul vremii — Craiova, Flori de crin — Șimleu Silvaniei, Luminița — Pașcani, Lumina tineretului — Arad, Luminătorul creștin — Craiova, Nașionalul Viicii, Poizița Modernă, Cuvînt Bun, Buzăul, Cultura poporului — Cetatea Albă, Cetatea-Telița — Tulcea.

A fost o gazetă care s-a impus prin ținuta sa, fapt ce a atras atenția multor recenzenți. Al. Lascarov-Moldovanu, în 26 martie 1933, a vorbit despre ea la Radio (nr. 4/1933), iar «Calendarul» din 7 mai 1933 are numai cuvinte de laudă (nr. 5/933).

A apărut în anul I (1932), unsprezece numere, iar în al doilea (1933), 6 numere (iunie 1933). Redactor: preot *Constantin Bunea*, născut în 8 iulie 1905, hirotonit la 1 decembrie 1927 pe seama parohiei Grăjdana, unde păstorește și azi. A fost inspector al căminelor culturale din județul Buzău. Președinte al Căminului cultural de la înființare, 1934 și pînă în 1946, premiat pentru activitatea deosebită în 1942. A tipărit: *Biserici și ctitori din comuna Grăjdana* — Buzău, Buzău, 1936. *Dare de seamă despre monumentul eroilor din Grăjdana* — Buzău, București, 1937, Căminul cultural Grăjdana, Buzău, 1942.

13. **CALEA VIETII. Foale de zidire sufletească întocmită de cercul preoțesc «Izvorul Tămăduirii». Redacția și Administrația Pr. Nic. Dragomirescu, Pătirlagele — Buzău. Anul I, nr. 1, 1 aprilie 1933. Apare odată pe lună. Abonamentul 20 lei pe un an. Costul unui exemplar 2 lei. Abonamentul de încurajare 40 lei anual.**

S-a tipărit în tipografia D. Bălănescu, în 12 sau 8 pagini (24×18) cu o imagine a Mîntuitorului pe prima pagină. A apărut la Pătirlagele pînă în anul II nr. 24, martie 1935, cînd, cu o altă înfățișare tipografică se tipărește la București, Redacția și Administrația : Pr. Nic. Dragomirescu, str. Toma Dobrescu, 3, Bucureștii Noi, 11.

A avut un conținut variat, scris pe înțelesul tuturor, atractiv. De aceea, redactorul în numărul 14 anul II, mai 1934, arăta cititorilor că «făcînd bilanțul acestui prim an de apariție nu putem să nu ne arătăm bucuria de a fi ajuns pînă aici și mai ales interesul pe care această modestă foale l-a stîrnit printre cei ce au urmărit-o».

Întîlnim printre colaboratori pe preoții : Gh. O. Vasile, Nicolae C. Popa—Sibiclu de Sus, Anton Șerbănescu, N. Popescu—Perșunari, învățătorul Gh. Dumitrescu—Pătirlagele și preot profesor universitar I. Mihălcescu. În majoritate, materialul era opera preotului redactor și editor.

Redactor și editor : pr. N. Dragomirescu.

14. **ADEVĂRUL CREȘTIN. Foale de îndrumare creștină pentru popor. Redacția și administrația : Preot N. D. Popescu, Perșunari — Buzău. Anul I, nr. 1, Apare o dată pe lună. Aprilie 1935.**

8 pagini (24×16,5), tipografia D. Bălănescu.

Din *Cuvînt către cetitori*, semnat Red, reținem că scopul apariției acestei foi creștine este divizarea din lumea creștină, datorită înmulțirii sectelor.

Sumarul primului număr : *Florile* de Pr. N. D. Popescu, *Grădina Măslinilor*, de Pr. N. D. P. Lazăr, *Marta și Maria, Cununa de flori, Lidia, prima creștină europeană*, semnat, *Răsfoind revista și ziare*.

Cît timp a mai apărut după numărul 6 în posesia noastră (Biblioteca Academiei R. S. România nu posedă nici un număr) nu știm.

A fost scrisă în întregime de pr. N. D. Popescu, care, pe lângă inițialele de mai sus, mai semnează : Nedep, Delapierșunari.

Redactor și editor : preot N. D. Popescu, născut la 3 martie 1903, hirotonit în 1924 pe seama parohiei Trestieni—Prahova, transferat la 14 iunie 1927 la Gura Vadului și la 15 noiembrie același an la Perșunari, apoi la Mizil și Buzău, parohia Poșta, de unde s-a pensionat și locuiește în București.

15. **PĂSTORUL COPIILOR. Anul I nr. 1, 1 februarie 1938. Apare lunar (24×16). Tipografia V. Mracek — Buzău.**

Cunoaștem 7 numere apărute (ultimul 6—7 1938), fiecare număr tipărit într-o culoare, avînd subtitlu, în manșetă, un citat din Sfînta Scriptură referitor la copii și un editorial despre copii. *Cartea și copilul, Păstorul cel bun și copilul, Sărbătoarea Paștilor și copilul, Sfînta liturghie și copilul, Ingerul și copiii*, semnat de pr. I. Alexandrescu.

Începînd cu numărul 3 se dau pe ultima pagină : *Cuvinte încrucișate și Probleme*, iar numărul 3, pe ultima pagină, sub titlul *Scritorii revistei*, se publică fotografiile celor ce osteneau la această publicație : preot Ion Alexandrescu, preot Gh. R. Nestor, Tănase Popa, subrevizor școlar și Pompiliu Alexandrescu, învățător.

Revista s-a răspândit în rîndul școlărilor, avînd abonați în afară de Buzău, în județele : Făgăraș, Rădăuți, Prahova, București (pr. Ion Gafton cu 100 abonamente) și chiar în Chicago—Statele Unite.

Redactor și editor : preot Ioan Alexandrescu, parohia Sărînga I, născut la 25 decembrie 1907, hirotonit la 8 octombrie 1928 pe seama acestei parohii, unde păstorește și azi.

A publicat : *Izbăvirea prin biserică lui Hristos*, Sibiu, 1936, *Avraam în lumina Evangheliei*, Sibiu, 1937, *Părintele Avraam și credința sa. Tîlcuirea biblică*, Sibiu, 1938.

A inițiat Biblioteca «*Propaganda parohiei Sărînga I, jud. Buzău*, în care a publicat cîteva broșuri. A colaborat la «*Ingerul*».

16. CARITATEA. Organ de informații cooperatiste al Băncii populare «Caritatea» din Buzău. Apare trimestrial. Anul I, nr. 1, 4 aprilie 1939. Tipografia și legătoria Mraček, 12 pagini.

A apărut un singur număr, cuprinzînd materialul dezbătut în Adunarea generală, ordinară din 1939, a băncii de ajutor a preoților buzoleni, președinte al Consiliului de administrație fiind preotul profesor Gh. Marinescu.

17. CHEMARE către enoriașii comunei Ulmeni—Buzău. Anul I, nr. 1, 1 ianuarie 1940, 8 pagini (24×16).

Tipărită din dorința ca enoriașii să fie cît mai bine lămurii despre rolul Bisericii în viața de toate zilele, avînd o monumentală biserică în construcție, *Chemarea* cuprindea scurte lămuriri în acest sens.

Singurul număr cercetat (3), în posesia noastră, (Biblioteca Academiei R.S.R. neposedînd nici un număr) are următorul cuprins : *Culegeri din Sl. Scriptură, Ce este biserică ?, Adevărul creștin al Bisericii, Biserica cerească și pămîntească, Biserica e o mamă a sufletului*, iar pe ultima pagină, sub titlul *Casa Domnului trebuie ajutată* se face apel ca fiecare familie să ajute la construirea bisericii, donația fiind programată pe cinci ani.

Redactor și editor : preot Gheorghe Nestor, născut la 23 aprilie 1900 în comuna Pietroasele, județul Buzău, Licențiat în teologie. A păstorit în parohia Ulmeni (1 ianuarie 1922 — 1 octombrie 1970) pînă la pensionare. A murit la 10 noiembrie 1974.

A publicat : *Monografia comunei Ulmeni, județul Buzău*, Buzău, 1938, *Creștinismul și formarea neamului românesc*, Buzău, 1942, care cuprinde și paisprezece acte (1686—1853) referitoare la situații din Bădeni și Pietroasele. A colaborat la : «*Glasul Adevărului*» și «*Ingerul*».

* * *

Presa buzoiană, redactată sau editată de preoți, creștează pe răbojul existenței ei — de-a lungul unui secol — abia 17 titluri¹. Numărul acesta, în comparație cu alte localități, poate fi și mult și puțin.

Mult, prin valoare și în special prin apariția aici a primului periodic bisericesc din țară, care, în ciuda unor strănii împotriviri și a unei strîmte mentalități, a apărut săptămînal cu o impresionantă regularitate timp de doi ani de zile.

1. Numărul lor s-ar putea să fie mai mare. De aceea rog pe cititorii acestei reviste, care cunosc și alte periodice, să ni le semnaleze.

„INNOIREA”

REVISTA PENTRU PREOȚI ȘI SĂTENI

lese lunar — scrisă de un număr de preoți

„Nu să aprinde lumina și să pună
sub obroc, ci în sfârșit să lumineze
tuturor celor ce sînt în casă”. Matei 5:15.

„Că ea cu odăvări făcîi de lauză și

cu slavolăciîi făcîi de lauzăre de către
sfintele puteri epli lăudat, umple gura
noastră de lauda sa, ca să dăm mărire
numelui tîi celui sfînt” (Rogăciunea
a Doamnei din Vechi).

Tot ce e de tipărit să se trîncă
la Redacție: Preot Joachim C. Stănescu,
Găvănești-Buzău.

Mata, cereți de abonaamente, scăm-
bări de locuință, să vor adresa Admi-
nistrației: Preot Gih. Jăgureanu, Mizil

ABONAMENTUL 8 LEI PE AN

Fig. 3. «Innoirea» — Revistă pentru preoți și săteni.

Innoirea

Revistă lunară pentru cultură

Director: Preot Joachim C. Stănescu

GAVĂNEȘTI-BUZĂU

An. 3. Ianuarie-Februarie 1915. No. 2-3.

„Nu se aprinde lumina și se
pune sub obroc, ci în sfârșit
și luminează tuturor celor ce
sunt în casă”. Matei 5:15.

„Că ea cu cântări fără de
tăcere și cu slavolăciîi fără de
lauzăre de către sfintele puteri
epli lăudat, umple gura noastră
de lauda sa, ca să dăm mărire
numelui tîi celui sfînt”. (Ro-
găciunea Doamnei din Vechi).

CUPRINDEREA:

Un an nou 1915
Ulusal Samson
Adevăr, dreptate
Sufereva dreptate
Doamnei în viață
24 ianuarie
Căreia sperăm
Arta mîinii și omblătoarea lui
Irina de marea
Eli
Clupe de înaltăe sufletea
Serbarea popului din rom. Pogor
Cronica
In preajmă războiului
Feurite

Dim. I. Cornilescu
Teclucă Buzău
P. Teodorescu
N. Stănescu-Rujeș
Pr. Gh. Vasilache
N. D. Petrescu-Zoia
Aurel Vasilescu
Pr. D. A. Nicolaescu
H. Buzău
H. Iorga
C. Dinu
C. Dinu
T. Iacob

Buzău: Tipografia „Măslăre”, Strada Mihail Bravu No. 28. Buzău

Fig. 4. «Innoirea». Revistă lunară pentru cultură.

3984.

ANUL AL 5-lea
= No. 1 =

50 bani exemplarul

DUMINICA,
11 MAI 1919

INNOIREA

REVISTA SAPTAMANALA
DE
CULTURĂ ȘI POLITICĂ NAȚIONALĂ

Director-Proprietar: Preot. IORCHIM C. STANESCU

Redacția și Administrația: București, Bulevardul Maria Nr. 61

SUMARUL:

„Innoirea” și Innoirea . . . . . Innoirea
Evenimente mari pentru oameni mici . Arhim. Scriban
N. Iorga . . . . . Gh. T. Marinescu
Să nu-i uităm . . . . . C. Dinu
Asalturi contra Bisericii în teritoriul
ocupat . . . . . A. T.
Cronica politică săptămânală . . . . . Cronicar

ABONAMENTE:
Pe un an . . . . . Lei 22.—
Pe 6 luni . . . . . 11.—
Pentru străinătate îndoit.

ANUNCIURI ȘI RECLAME:
La Administrația Revistei și în toate
Agențiile de Publicitate.

Tipografia „Mărășești”, Pătrășcu-Vodă 16, București.

Fig. 5. «Innoirea». Revistă săptămânală de cultură și politică națională.

<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://bibsinoed.ro>

1
3076

Ani I. No. 1 și 2

15 Iul 16 Ianuarie 1908

INGERUL

Revistă bisericească a clerului din eparhia Buzăului
SUB CONDUCEREA UNUI COMITET

Abonamentul 120 lei anual — — — Administrația la Episcopie

Buc., Tip. D. Bulucea

Fig. 6. «Ingerul».

Păstorul Copiilor

„Lăsați copiii să vină la Mine și nu-i opriți; că unora ca acestora va fi împărăția Cerurilor“.

(Mat. 19—14).

Cartea și Copilul.

Iubite copil, despre viața Mântuitorului Iisus Hristos, aflăm și știm totul, din cartea sfântă. Această carte sfântă, se numește Biblia sau Sfânta Scriptură. În sfânta Scriptură stă scris cuvântul lui Dumnezeu. Cuvântul lui Dumnezeu sfătuiește pe oameni înțelepciunea cea sfântă. Cuvântul lui Dumnezeu luminează oamenilor calea către viața cea frumoasă și curată.

Pentru a putea citi și tu, scumpe și bun copil, cuvântul lui Dumnezeu cel plin de toată înțelepciunea și sfințenia, trebuiește să înveți cu drag carte. Acum când ești mic copil, nici un alt lucru să nu-ți iubești mai mult, ca pe carte. Să-ți fie așa de dragă cartea, cum îți sunt de dragi părinții și frații. Ține minte, că silința la carte e cea mai mare bucurie pe care o poți aduce părinților. Când vor vedea părinții tăi silința ta la carte, ei vor fi în stare să-și dea sufletul lor pentru tine. Ei vor privi atunci la tine ca la un odor scump. O, ce frumos este un copil silitor la carte!

Caritatea

Organ de informații cooperatiste al
Blâncii pop. „Caritatea” din Buzău.

Apare trimestrial.

ANUL I.

CUPRINSUL

Convocarea adunării generale ordinare.

Darea de seamă a consiliului de administrație către adunarea generală din 13 Aprilie 1939.

Bilanțul încheiat la 31 Decembrie 1938.

Contul de Profit și Pierdere încheiat la 31 Decembrie 1938.

Raportul comisiei de cenzori către adunarea generală din 13 Aprilie 1939.

Proiect de repartizarea beneficiului net.

Administrația Blâncii pop. „Caritatea”.

1

4 Aprilie
1939

ol 17. 21/04/1939

Fig. 9. «Păstorul copiilor».

Fig. 10. «Caritatea».

ANUL I, No. 1
Apare odată pe lună

1 Aprilie 1933

Calea Vieții

Fosă de zădărnici sufletească, întocmită de cercul
preotesc „Izvorul Tămăduirii”.

Redacția și Administrația :
Pr. Nic. DRAGOMIRESCU
Pătrășelele Buzăe

Abonamentul 20 lei pe un an
Costul unei exemplar 2 lei
Abonament de înscriere :
40 lei anual.

Tipografia și Legătoria de cărți, D. BALANESCU - Puzos

Fig. 11. «Calea vieții».

Și iarăși e mult, pentru că în aceste titluri se numără cîteva care, atît prin tinuta grafică, cît mai ales prin conținut, rămîn în istoria presei noastre ca valoroase periodice: «*Ingerul*» și «*Glasul Adevărului*», «*Veste bună*», ca să lăsăm la urmă, dar nu ca importanță, ci ca subliniere: «*Plugul*», apărător al răsculașilor din 1907, «*Muguri*», una din cele mai bune reviste școlare și «*Innoirea*», care se înscrie ca un consecvent militant pentru înfăptuirea unității noastre naționale.

O subliniere merită acele foi de «zidire sufletească» izvorite din infocata rivnă a unor slujitori ai altarului, conștienți de răspunderea pe care o aveau față de credincioși, apărîndu-i de rătăcirii sectare.

Cîteva din aceste periodice sînt organe ale unor asociații, apărute cu scop bine precizat, de înfrățire, de stringerea rindurilor, gazete atît de necesare în acele vremi de desconsiderare și numai de acuzare a preoțimii.

Și în același timp, numărul periodicelor buzoiene (din vechiul și actualul județ), e puțin, pentru că Buzăul a avut și are preoți de elită care ar fi putut adăuga și mai multe titluri. Dar aceasta nu s-a realizat decît din lipsă de solidaritate preoțească și din puțină încredere în forțele proprii pentru care fapt și cele apărute n-au avut o viață lungă. Ilustrăm această mentalitate cu rîndurile semnate de pr. N. R. Stănescu în «*Viitorul*» (anul XII, nr. 7—8), 1—15 decembrie 1908, p. 12. Cronică bisericească).

... «toți preoții din județul Buzău au primit, nu de mult, o chemare, prin care sunt rugați a lua parte la o consfătuire intimă pentru ridicarea prestigiului lor și pentru a-și crea o revistă proprie, a-și formula metodelor ce trebuie urmate la ridicarea morală și materială a poporului, pentru a se cunoaște în mai de aproape unii pe alții, a discuta chestiile inerente clasei și necesitatea ce se impune de a se cimentă cît mai mult legăturile de prietenie și cooperare ale preoților cu învățătorii.

Autorul inițiativei nu semnează însă și în bișbicală în stil și-n idei scoate în relief timiditatea preotului nostru rural, care n-are nici experiența și nici îndrăzneala să-și exprime mai clar și fățiș nevoile și durerile. Proorocesc însă că un organ de publicitate, dacă s-ar naște așa izolat, ar fi condamnat la moarte, încă din pruncie».

Față de o asemenea concepție, care se comentează de la sine, inițiativele în domeniul ziaristicii, în special particulare, trebuie socotite întreprinderi temerare, iar autorii lor, indiferent de perioada mai lungă sau mai scurtă a apariției, merită toată prețuirea noastră.

Pr. GABRIEL COCORA

CONTRIBUȚII EPIGRAFICE LA ISTORICUL BISERICII RĂZVAN DIN BUCUREȘTI

Cu greu se putea bănuî, în urmă cu zece ani, sub haina ponosită ce o imbrăcase Biserica Răzvan, elementele decorative de pe zidărie, sau fațada cu pridvorul deschis, sprijinit pe pilăștri.

Briul median și dinții de ferăstrău ce-l încadrează, de veche tradiție românească și tencuiala alb-lăptoasă din var, alături de înălțimea cișligată prin coborirea nivelului de călcare, în curte, la cota la care era în momentul construcției, au conferit renăscutului monument medieval, o frumusețe deosebită. La aceasta au concurat de

bunăseamă și îndepărtarea pereților adăugați la mijlocul veacului trecut, ce astupau arcatura pridvorului, ca și zvelta turlă, ridicată în urma studiului resturilor de zidărie în podul edificiului.

Eleganța sa, relevată și de rigurozitatea cu care s-a făcut restaurarea din ultimii ani¹; o înscrie printre cele mai reușite monumente de cult, ridicate în vatra veche a Bucureștilor, la începutul secolului al XVIII-lea, deși istoria sa a rămas puțin cunoscută.

Situată în apropierea centrului tumultuos al capitalei și mereu handicapată de mărăția ctitoriei brîncovenesti de la Sf. Gheorghe-Nou, biserica Răzvan, a constituit de-a lungul existenței sale geneza unor romantice legende privitoare mai ales la momentul construcției și la posibilul ei ctitor².

Încercările de elucidare a acestor probleme au avut în vedere atât argumentele onomastice cât și tradiția orală, de largă circulație în secolul trecut, pentru că lotul documentelor privind construcția, este extrem de redus.

Cercetările arheologice sistematice efectuate în 1956³, dar mai ales cele din 1969⁴, au confirmat existența în secolul al XVI-lea a unui lăcaș de cult pe acest loc, ce fusese anterior ocupat de ateliere și cuptoare ale meșteșugarilor fierari din zona în care mai târziu a fost atestată o uliță cu denumirea «Fringé hier».

Urmele primei biserici n-au putut fi identificate, iar cercetarea a admis că prima construcție de cult, avînd o funcționare de mai bine de un secol, a fost ridicată din lemn, de către un dregător de vază al cărui nume s-a transmis pînă în zilele noastre. Numeroasele morminte ce au conținut monede de la mijlocul secolului al XVI-lea⁵ dezvelite în spațiul din jurul actualei biserici, dovedesc lunga funcționare a acestui lăcaș de mahala bucureșteană. Tot acestei etape îi aparține și mormîntul unui personaj masculin, evident o personalitate a vremii, depus într-o criptă din cărămidă. Personajul, îmbrăcat într-o haină scumpă, încheiată la git și la minci cu 24 bumbi mari din argint aurit, purta pe deget o verighetă. El poate fi identificat cu prezumtivul Răzvan, ctitor în secolele XVI—XVII, al primei biserici⁶.

Argumentele stratigrafice au impus datarea construcției din zid la sfîrșitul secolului al XVII-lea, sau începutul celui următor, în strînsă legătură cu activitatea familiei boierilor Cojești, al căror mormînt se află în pronaos, și a rudelor lor boierii Văcărești⁷.

Lucrările de restaurare, au impus înlăturarea stratului gros de moloz din jurul monumentului, provenit din demolarea construcțiilor înconjurătoare, provocată de distrugătorul incendiu din 23 martie 1847. Operația a permis recuperarea unui valoros material arheologic, acoperit sub stratul de dărmături ce măsoară pe alocuri aproape 2 m grosime.

Interesante observații au fost făcute și cu prilejul dezvelirii turlei din lemn, deasupra zidăriei ce indica existența în faza inițială, a unei turle poligonale din zid.

1. Restaurarea s-a făcut după planurile arhitectului Chefneaux. Meritul executării amplelor lucrări de restaurare revine preotului Moise Vișoiu, slujitor al acestui lăcaș.

2. Panait I. Panait, Aristide Ștefănescu, *Cercetări privind biserica mindștirii Răzvan din București*, în «Glasul Bisericii», An XXIX, 1970, nr. 1—2, p. 85—86.

3. D. V. Rosetti, *Săpăturile din punctul biserica Răzvan*, în «Materiale», V, București, 1959, p. 650—652.

4. Panait I. Panait, Aristide Ștefănescu, *op. cit.*, p. 90—96.

5. Identificările au fost făcute de cercetătoarea Maria Grigoriuță de la Muzeul de istorie a municipiului București.

6. Costumul conservat se află în patrimoniul Muzeului de istorie a municipiului București.

7. P. I. Panait, A. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 92.

Pământul și molozul urcate acolo pentru protecția extradosului bolții de deasupra naosului conținea și oseminte umane antrenate. Situația aceasta marchează momentul completării spațiilor de deasupra bolților, cu pământ din curte și moloz, după renunțarea la turla din zidărie.

Tot în urma marilor calamități din secolul al XIX-lea și mai ales după focul cel mare, o parte din pietrele funerare existente în curte, păstrate întregi, au fost ridicate de la locul lor, întoarse cu fața în jos și folosite în diverse locuri, la completarea pavimentului, necesitat prin creșterea nivelului de călcare, datorită adăugării molozului. Operația făcută cu bună știință a impus șlefuirea spatelui lespezilor folosite și înglobate în pardoselile amenajate⁸.

Astfel o piatră lungă de 1,80 m., lată de 0,84 m. și groasă de 0,20 m., ce dispunea pe față de un decor amplu și inscripție, spartă în mai multe fragmente, a fost așternută în pridvor.

La partea superioară, formind 7 rânduri, se află textul scris cu litere chirilice, în relief, înalte de 50 mm. În partea de jos a cimpului pietrei, se afla un bogat decor floral de factură brincovenească. Ductul literei și decorul, indică un pietrar iscusit, ce folosea în scriere ligaturile și literele aruncate pe deasupra.

Întregit acolo unde piatra prezenta spărturi, textul se prezintă astfel:

«Supt această pla(tră) odihnescu-se o(a)sile răposatului robului Dumnezeu (j)upan Chițu(l) i Sime(o)n blănarul săvârșindu-se la anul de la zidiria ghen(arie) zile 24, 7226(1718)».

În acest caz, trebuie să amintim că destul de aproape se afla Tîrgul Cucului⁹ și ulițele pe care își aveau prăvălii și ateliere, cavafii, cojocarii, groși și cojocarii subțiri. Unul dintre aceștia, ceva mai înstărit, jupan Chițul, a preferat să rămână în curtea noii, modestei, dar plăcutei biserici și după moarte.

În fața intrării, acoperită ulterior de nisipul și caldarimul străzii, a fost așezată o altă piatră funerară. Lespdea are un decor sobru, compus din chenare în relief, în interiorul cărora se află inscripția. Cele 17 rânduri ale textului scris acoperă 1,24 m. din lungimea pietrei ce măsoară 1,56 m., avînd o lățime de 0,62 m. și o grosime de 0,23 m.

Litera folosită este bine executată, înaltă de 60 mm., în relief. Lectura este ușoară, deoarece nu se folosesc decît puține ligaturi și litere aruncate deasupra, fiind opera unui pietrar ce lucra destul de îngrijit. Scrierea continuă, impusă și de lărgimea spațiului de scris nu a îngăduit cuprinderea cuvintelor totdeauna întregi în același rînd, iar despărțirea literelor s-a făcut accidental, fără o regulă.

Textul ne informează că:

«Aici, suptă această piatră odihnescu-să o(a)sele răposatului robului Dumnezău, jupăn Ilieș, împreună cu jupăniasa dumnialui Stana și maică-sa Niaga, fiu-său Lațcu, care tot după vreme răposîndu, s-au pus într-acestu mormîntă și s-au făcut această piatră în zilele pria luminatului domnu Io Neculae voevod, luna ap(rilie) anul 7230 (1722)».

De bunăseamă jupan Ilieș și familia sa erau oameni de vază ce puteau plăti o asemenea piatră scrisă. Prezența acestui mormînt la biserica Răzvan, poate fi o indicație asupra prețuirii de care se bucura lăcașul în secolul al XVIII-lea.

8. La lucrările de ridicare a pietrelor au participat și studenții Facultății de istorie a Universității București, aflați în practică.

9. A. Ștefănescu, *Unde a fost Tîrgul Cucului în București*, în «Magazin», An XVI, 1972, nr. 755, 25 martie, p. 1-2.

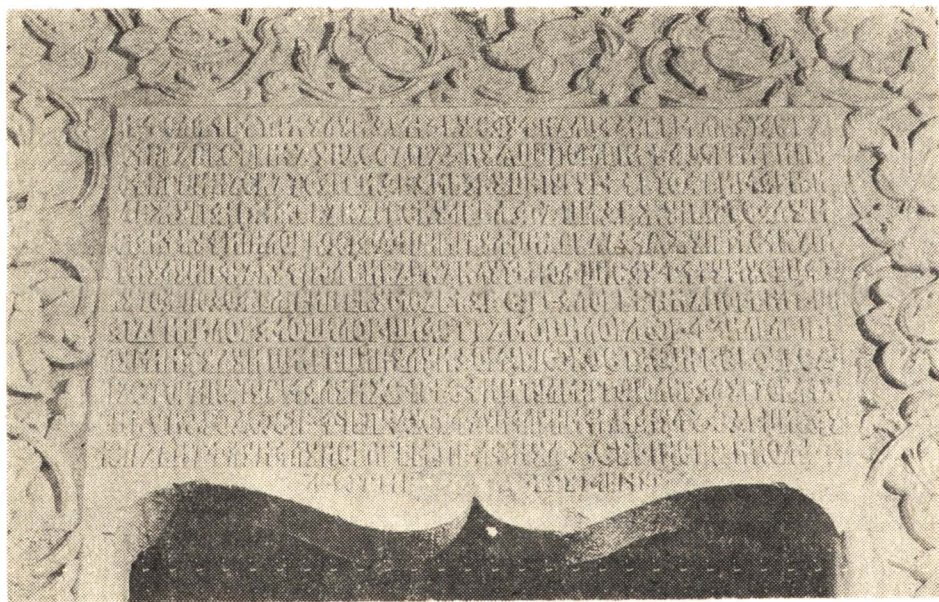
Dar revelația săpăturilor efectuate pentru dezvelirea nivelului vechi de funcționare, a constituit-o descoperirea în colțul sud-vestic al pridvorului, a vechii pisania și apoi a ancadramentului ușii de intrare, lucrata cu mult meșteșug de unul din pietrarii epocii brincovenesti.

Și acestea se aflau așezate cu fața în jos, ceea ce a contribuit la o excelentă conservare a scrisului și a elementelor decorative.

Deși n-au fost afectate de calamitățile ce s-au abătut asupra lăcașului, pisania și ancadramentul intrării s-au pierdut în urma reparațiilor din secolul al XIX-lea. Recuperate acum, aceste piese ce constituie o parte din podoabele litice ale monumentului, întregesc fericit restaurarea, conferindu-i o notă sporită de autenticitate. Ele se înscriu printre cele mai izbutite realizări ale meșterilor pietrari din timpul lui Constantin vodă Brincoveanu, fiind păstrate în condiții nefintilnite la un alt monument bucureștean de acest gen.

Descoperirea vine să elucideze și atât de controversata problemă a momentului de construcție și a ctitorului, confirmând strălucit concluziile cercetării arheologice.

Pisania lucrată dintr-un bloc masiv de piatră calcaroasă, cu dimensiunile de 1,64 m. × 0,96 m. × 0,18 m., are partea superioară dreaptă, în timp ce partea inferioară, pe sub care se trecea, este lucrată în acoladă. Pe margine se află o bordură rotunjită, lată de 60 mm. și apoi pe cele două părți laterale și deasupra este așternut un bogat decor floral, din care nu lipsește floarea de bostan, atât de specifică epocii. Acest chenar floral măsoară 0,23 m. El se imbină perfect, decorului celor doi stâlpi verticali ai intrării pe care se sprijinea pisania, descoperiți și ei în partea stângă a intrării, în aceleași condiții.

Pisania bisericii Răzvan descoperită în cursul recentelor cercetări.

Spațiul central al pisaniei, de 1,07 m. pe orizontală și 0,635 m. pe verticală este ocupat de inscripția cu caractere chirilice ce se așterne pînă la săgeata acoladei, de-a lungul a 13 rînduri. Litera în relief, este mărunță de numai 40 mm., ultimul rînd fiind scris cu o literă și mai mărunță, de numai 30 mm.

Inscripția este cursivă și în general ușor de citit. Siguranța scrisului și lipsa unor complicate artificii grafice facilitează o înțelegere clară a mesajului său.

Textul pisaniei introducere este următorul :

«† În slava viacinicului D(u)mn(e)zeu s-au înălțat din temelie această sf(î)ntă besiarică unde să prăznuiască pomenirea adormirii pria sf(î)nteii Născătoarei de D(u)m(n)ezee și pururia fecioarei Mariaei de jupan Ianache Văcărescul vel agă și de jupăniasa lui Stanca cu fiu lor Constandin și Barbul și de Vlădaia jupăniasa căpitanului Pană cu fiul ei Bărcă cluciarul și s-au înfrumusețat cu toate podoabele și precum să viade, spre a lor viacinică pomenire, și a părinților, a moșilor și a strămoșilor lor, în zilele pria luminatului și creștinului domnă, Io Constandin B. B. vovod, păstorind turma lui XC, pria sfințitul mitropolit al U(n)grovlahiei kyr Teodosie, începîndu-se în luna lui mai la anul 7214 (1706) și s-au isprăvit în luna lui septembrie la anul 7215 (1706). A scris pop(a) Nicola. Leotie Egumenul».

Descoperirea pisaniei aruncă o nouă lumină asupra personalității lui Ianache Văcărescu, omul de încredere al domnitorului, purtătorul dificilelor tratative diplomatice cu Împériul Otoman în cea de-a doua parte a domniei lui Constantin vodă Brîncoveanu¹⁰.

Descendent din cunoscuta familie a boierilor proprietari în apropierea Tirgovîștei, Ianache Văcărescu, a trecut rînd pe rînd prin toate rangurile boierești ale țării, de la «căpitan za copii», pînă la «vel clucer»¹¹.

Ctitoria de la Răzvan, ce-l impune în rîndul fondatorilor de edificii bucureștene, a ridicat-o în vara anului 1706, înainte ca «vel aga» Ianache Văcărescu, să fi devenit «vel paharnic»¹².

Sfîrșitul său a fost la fel de dramatic ca și cel al voievodalului său protector. În aceeași zi, 15/26 august 1714, după cum notează francezul La Motraye, în mai puțin de «o jumătate de sfert de ceas»¹³, după sacrificiul celor patru fii și înaintea lui Constantin vodă Brîncoveanu¹⁴; pe lespezile unei piețe constantinopolitane s-a prăvălit și capul marelui sfetnic, Ianache Văcărescu¹⁵. Ucis alături de neamul Brîncovenilor, pe care dregătorii otomani voiau să-l stingă, Ianache Văcărescu, pare să fi împărțășit soarta acestora pentru bănuiala că ar fi știut unde erau tănuite averile domnului muntean, atît de rivnite de demnitarii Înaltei Porți¹⁶.

Aduse în țară, osemintele fostului mare dregător al Țării Românești, era normal să fie depuse într-una din ctitoriile sale. Biserica Răzvan se pare că nu le-a adăpostit, mormîntul său fiind practicat în biserica mitropolitană¹⁷.

10. Ștefan Grecianu, *Viața lui Constantin Brîncoveanu de Radu vel logofet Grecianu*, București, 1906, p. 137-251. 11. *Ibidem*, p. 317.

12. Theodora Rădulescu, *Sfatul domnesc și alți mari dregători ai Țării Românești din secolul al XVIII-lea*, în «Revista Arhivelor», An XLIX, 1972, vol. XXXIV, nr. 2, p. 310.

13. Ionescu-Gion, *Ludovic XIV și Constantin Brîncoveanu*, București, 1884, p. 390.

14. Ștefan Grecianu, *op. cit.*, p. 251.

15. Ionescu-Gion, *op. cit.*, p. 394. Autorul îl consideră unul din ginerii lui Constantin Brîncoveanu.

16. Ștefan Grecianu, *op. cit.*, p. 314.

17. George D. Florescu, *Din vechiul București*, București, 1935, p. 41.

Alături de cei cinci Brîncoveni, la 15 august 1714 Ianache Văcărescu își găsește sfîrșitul la Constantinopol.

În lăcașul de zid din mahalaua Răzvan au fost depuse trupurile celorlalți cîtori, din neamul Cojeștilor, cu care Ianache Văcărescu era înrudit prin căsătoria sa cu Stanca din Cojești, fiica Vlădaiei și a căpitanului Pană.

Și familia acestora, făcea parte din marea boierime românească, amintită încă din secolul al XV-lea¹⁸. Socrul lui Ianache, Pană căpitanul este amintit cu slujbe în timpul lui Duca vodă. Iar Bircă Cojescu, fiul Vlădaiei și al căpitanului Pană, deține în secolul XVIII, divorso dragătorii, fiind amintit drept clucer în 1711, lohofăt de visterie în 1716, vel portar în 1717, vel vornic de Tîrgoviște în același an, vel medelnicer între 1718 și 1723, vel stolnic în 1725 și 1726 și vel lohofăt în 1726, 1727 și 1729¹⁹.

Bircă Cojescu murise la 27 noiembrie 1732 și a fost așezat în mormîntul amenajat în pronaos, pentru mama sa în 1709²⁰.

În acest fel și discuția privitoare la cele două pomelnice vechi de la Răzvan, capătă noi parametri. Pomelnicul mai nou²¹, în mod îndreptățit își începe înscrisul cu cîtorii, în primul rînd fiind menționați Ianache Văcărescu și soția lui, Stanca, apoi Vlădaia și fiul ei Bircă Cojescu.

18. Ștefan Greclanu, *op. cit.*, p. 323–324.

19. Theodora Rădulescu, *op. cit.*, în «Revista Arhivelor», An XLIX, 1972, vol. XXXIV, nr. 4, p. 677.

20. George D. Florescu, *op. cit.*, loc. cit., p. 42.

21. *Idem*, p. 41.

Prezența în pomelnic a lui Constantin vodă Brîncoveanu și a doamnei Marica, este justificată astfel nu numai prin rudenția ce exista între Ianache Văcărescu și familia domnitoare, ci și prin stăruința ce o va fi depus Constantin Brîncoveanu pentru ca în apropierea mării sale ctitorii să se afle și o ctitorie a celui mai apropiat boier al său.

De altfel pentru numeroasele sale servicii diplomatice în 1713, rechemat în țară, primea din partea domniei înalte însemne ale prețuirii, după cum notează cronicarul: «carele cu multă dreptate slujind domnului și cu multă nevoiță spre cumpătarea dărilor, pentru folosul țării, domnul l-au primit cu cinste, îmbrăcîndu-l și cu conțeș de samur»²².

După cum se citește în pisanie, Kyr Teodosie mitropolitul din acea vreme al Țării Românești, este identificabil cu Theodosie arhiereul, menționat în pomelnic.

Leontie ieromonahul înscris în pomelnicul mai nou, este fără discuție slujitorul bisericii, menționat și de pisanie sub numele «Leontie egumenul».

Pomelnicul mai vechi, avînd printre cei înscrîși și un Răzvan, pare astfel să aparțină fazei cînd pe aceste locuri funcționa un lăcaș mai vechi, poate cel din lemn.

Modestă ca dimensiuni și conservînd o formă ce amintește de edificiile de cult mai vechi, biserica Răzvan, se desenează după un plan în formă de navă, cu turnul-scară pe latura de nord și turla zveltă deasupra naosului. Ea marchează cu pregnanță împletirea elementelor tradiționale ale arhitecturii de cult, cu cele noi, atît de frecvent întîlnite la multe din ctitoriile bucureștene contemporane (biserica Colțea, Scaune, Zlătari, Sf. Gheorghe-Nou etc.) și în mod deosebit la cele din etapa imediat următoare.

Analizată din acest punct de vedere, ea corespunde întru totul datei înscrise în pisania recent descoperită.

Terminată în 1706, frumoasa biserică, completa fericit peisajul din vecinătatea impunătoarei ctitorii a lui Constantin vodă Brîncoveanu, de la Sf. Gheorghe-Nou, ridicată și ea în aceeași perioadă, la care Ianache Văcărescu, fratele vitreg al doamnei Marica Brîncoveanu²³, era ispravnic al lucrărilor²⁴.

Se înscrisă astfel prin lăcașul de la Răzvan, pentru prima dată în cronică bucureșteană, numele Văcăreștilor în rîndul ctitorilor de edificii ale epocii brîncovenesti.

ARISTIDE ȘTEFĂNESCU

DOCUMENTE ALE CULTURII MUZICALE VOCALE ÎN MUNTENIA, MOLDOVA ȘI TRANSILVANIA

Discul nr. 1: secolele XIV—XVI

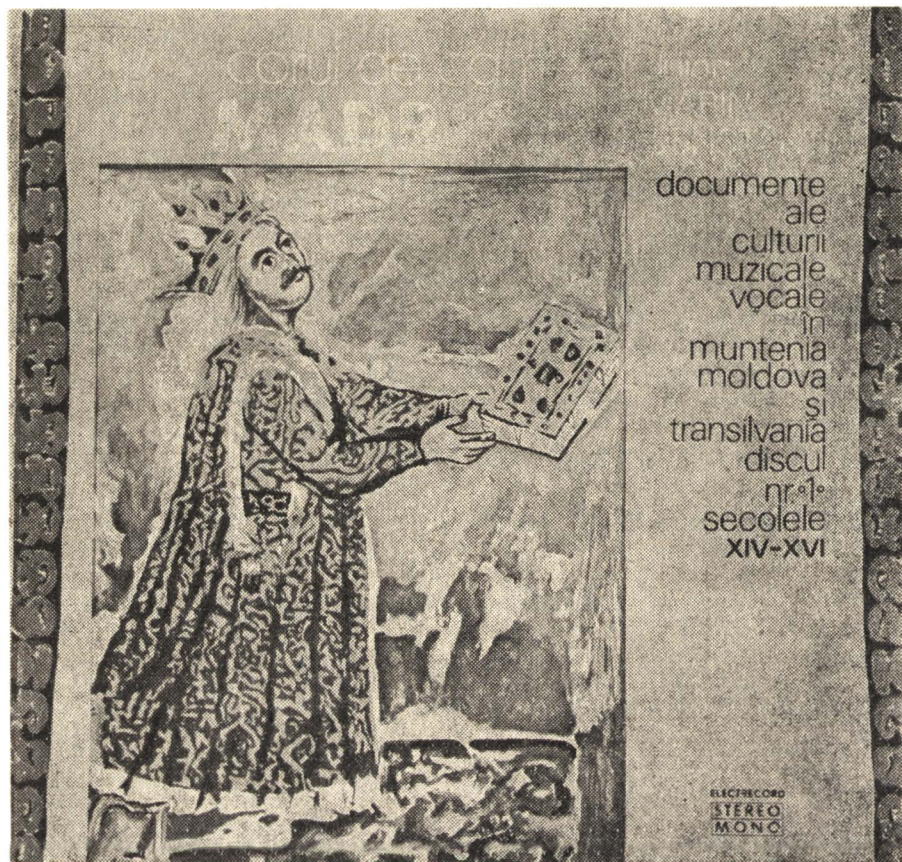
Prin strădania și cu concursul Mădrigalului românesc formație de renume mondială, condusă de binecunoscutul dirijor Marin Constantin, Electrecordul la îndemnul și sprijinul conducerii Uniunii Compozitorilor a început imprimarea seriei de «*Documente ale culturii vocale din Muntenia, Moldova și Transilvania*».

22. Ștefan Grecianu, *op. cit.*, loc. cit., p. 245.

23. George Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București (1594—1821)*, București, 1961, p. 816.

24. N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, București, 1961, p. 282.

Valorificarea patrimoniului spiritual național, constituie în anii socialismului o permanență în politica culturală a partidului și statului, fiindcă numai pătrunzând întreaga frământare istorică din viața poporului nostru se va putea contura complet și nuanțat fondul artistic românesc.

Cultura muzicală medievală de pe teritoriul României, aduce o contribuție însemnată la dezvoltarea culturii românești, ea constituind secole de-a rândul, un factor de unitate al poporului român, readeptind și susținând conștiința sa națională.

Muzicologul Gheorghe Ciobanu, care semnează prefața discului nr. 1, caracterizează succint și cu succes etapa cuprinsă aici, secolele XIV—XVI, menționând că în perioada medievală cultura muzicală aparținea și la români — ca pretutindeni de altfel — în primul rind bisericii.

În secolele XIV și XV, muzica începe să fie cultivată tot mai sistematic, ca urmare a înființării unui mare număr de minăstiri românești în toate provinciile — centre de cultură muzicală — unde se învață cu temeinicie cîntarea tradițională bizantină.

Prin numeroase ctitorii, daruri și închinări, de mănăstiri domnitorii români din secolele XIV, XV, XVI, întrețin legături directe cu centrele culturale importante din Orientul Ortodox, în primul rând cu Athos și Constantinopol, sprijinind astfel cultivarea muzicii bizantine pe teritoriul României. Aceasta este calea directă prin care românii sînt moștenitori ai culturii și civilizației bizantine — Muntele Athos dispunînd de o celebritate deosebită ca centru de practică liturgică și implicit de muzică bizantină — atrăgînd aici la studiu, călugări din toată lumea ortodoxă. Încă de la întemeierea Principatelor, Vladislav I, trimite numeroși călugări la Athos de unde se vor fi înapoiat nu numai cu o bună cunoaștere a muzicii bizantine, dar și cu manuscrise psaltice.

Din această perioadă (secolul XIV, poate chiar XIII), ni se păstrează două manuscrise grecești: IV/39 de la Biblioteca Centrală Universitară — Iași și 953 de la Biblioteca Academiei R. S. România, nefiind scrise pe pămînt românesc, ci aduse din alte părți.

Din cel de al doilea manuscris (953) discul reproduce două piese și anume: *Anastaseos emera...* (Ziua Învierii) Slavă de la «Laudele» slujbei Paștilor, și *Oi moi o Adam en thrénoj hékrazen...* (Vai mie, Adam cu plîngere a strigat...) prima stihiră de la Laude din Dumănică lăsatului sec de brînză, ambele gl. V stihiraric.

Avîntul cultural de la începutul secolului XV este marcat de o creație poetico-muzicală autohtonă «Pripealele» lui Filotei de la Cozia — fost logofăt al lui Mircea cel Bătrîn sub numele de Filos — cunoscute sub denumirea de «Mărimuri» sau «Veliceanii». Micile tropare ale lui Filotei care se cîntă după polieleu scrise în jurul anului 1400 — cu stihuri alese din psalmii întocmiți de Nichifor Vlenitis — unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai societății grecești de la Nicheea secolului XIII — au circulat în manuscrise medievale la români, ca și la toate popoarele slave ortodoxe, păstrîndu-se în cel puțin 24 manuscrise slave (secolul XV—XVII) dintre care 13 sînt pe teritoriul României, cel mai vechi datînd din anul 1437.

Într-o cronologie strictă, Filotei ar fi după Giobascos Vlahus — melurg român din secolul XIII — unul dintre cei dintîi imnografi autohtoni cunoscuți în istoriografia muzicii noastre bizantine.

Melodia acestor pripele nu ni s-a păstrat în manuscrise muzicale. Diferitele variante cunoscute astăzi, au fost notate lîrziu, abia în jurul anului 1850, de A. Pann, M. Suceveanu și apoi de mulți alții pînă la Popescu-Pasărea, care a notat-o ultimul. Vechimea textului este stabilită. Referindu-ne la vechimea muzicii acestor pripele, fac mențiunea că există sub aspectul transiterii, două mari categorii de cîntări și anume: cîntări care s-au transmis intacte din manuscris în manuscris pe o perioadă de mai bine de 100 de ani și dau de exemplu cîntările din *Anastasimatarul lui Filotei sîn Agăi Jipei* — primul în limba română care adînc ancorat în secolul XVII sub aspectul izvoarelor — s-a transmis pînă la Acaki de la Căldărușani, anul 1821, sau Axioanele lui Macarié Ieromonahul, care se cîntă neschimbate și azi, și cîntări care nu s-au transmis ele fiind modificate aproape în întregime de către diverși autori de la o perioadă la alta și așa de exemplu aici cîntările de la Putna din secolul XVI pe care nu le mai găsim în secolul XVII, sau majoritatea cîntărilor lui A. Pann scrise în stilul stihiraric și papadic care astăzi nu se mai cîntă.

Întorcîndu-ne la vechimea muzicii pripealelor lui Filotei Bătrînul, părerile sînt împărțite. Unii susțin că ea este o creație veche medievală care pe cale orală s-a transmis pînă la jumătatea secolului al XIX-lea cînd a fost notată; iar alții, că este o creație a secolului al XIX-lea care în varianta lui D. Suceveanu de pildă socio-

tită ca cea mai reușită, s-a păstrat nemodificată pînă astăzi. Personal, cred că această melodie s-ar putea încadra și în prima categorie și în cea de a doua cu cîteva precizări: pentru vechimea ei, vădindu-i originea medievală, pledează cadențele, construcția modală și melodică, scrise în cea mai plastică formă a ehlului întii autentic bizantin. Pe de altă parte, melodia notată de D. Suceveanu la 1856 — care față de cea notată de A. Pann la 1848 diferă foarte mult — este atît de cristalizată și de româniată încît Popescu Pasărea, ultimul care a notat-o nu a mai avut ce să-i adauge. Varianta lui Suceveanu este preferată astăzi în locul tuturor variantelor. S-a păstrat așadar, în această cîntare — ca să conchidem — cadrul general, construcția și pilonii medievali ai ehlului I, transmise pe cale orală, iar adaptarea, cristalizarea și gradul maxim de românire, îi aparține lui Dimitrie Suceveanu.

Începînd cu a doua jumătate a secolului al XV-lea, din timpul domniei lui Ștefan cel Mare și pînă către sfîrșitul secolului al XVI-lea pe vremea lui Petru Șchiopul, concomitent cu școala contrapunctică transilvăneană și cu școala franco-flamandă din epoca Renașterii, în Moldova, asistăm la strălucita afirmare în țară și peste hotare — a muzicii bizantine, prin școala de la Putna, avîndu-l corifeu pe românul Eustatie: rîtor, domesticus și protopsalt.

Faima școlii de la Putna mersese pînă dincolo de hotarele țării, cum aflăm din scrisoarea lui Alexandru Lăpușneanu, adresată comunității ortodoxe din Lemberg prin care o invita să trimită patru tineri cu voci bune să învețe aici cîntul bizantin, amintindu-le că are elevi și de la Proemisle.

Creația lui Eustatie și a altor protopsalți, demonstrează că în veacul Renașterii muzica românească a produs valori reprezentative, nu numai pentru genul poporului nostru, ci pentru o întreagă arie de cultură. Printre compozitorii și dascălii de muzică de la Putna (Agaton, Ioasaf, Antim, Foca, Gheorghe, Gherasim, Longhin, Ștefan, Theodul, Agalian etc.), ne atrage atenția *Domelian Valahul*, al cărui nume vădește originea lui română.

Discul reproduce din școala putneană două cîntări. Prima, din manuscrisul lui Eustatie Protopsaltul scris la 1511, denumită «Imn kalofonic» Enedysato o Kyrios (părți din stihurile prochinemenului de sîmbătă seara) scrisă în plagalul IV stilul kalofonic (bogat ornamentat), iar cea de a doua din manuscrisul slavo-grecesc nr. 283 de la Biblioteca Academiei R. S. România — datat în jurul anului 1550 — poterior soteriu... (paharul mîntuirii) scrisă de Domelian Valahul în plagalul IV stilul denumit «asmatic».

Nu numai în Moldova, ci și în celelalte Principate Române s-a cîntat muzică bizantină. În Transilvania și Banat a cîntat aceeași muzică de tip bizantin difuzată pe cale orală ca și prin școală. La Brașov s-a deschis școala încă din 1495, primii din ei fiind cîntăreții din Schei: Radu și Gheorghe Grămăticul. La 1570 Oprea Diacul scrie Epilogul Octoihului în românește, din care se vede că la Brașov cîntarea era cea bizantină. Oprea era: «maeșteriu școalei românești de lîngă beseareca Scheailor și dascăl mai mare ucenicilor cine învală dascălie și besearieci psaltu dentiniu».

Paralel cu școala de la Putna și cu cea din Schei, receptiv la necesitățile epocii Johannes Honterus, acordă muzicii în cadrul gimnaziului din Brașov un loc important.

Monumentala colecție *Odae cum Harmoniis* întocmită de Honterus pentru uzul școlii literare brașovene și tipărită aici în anul 1548, apare ca o ilustră reflectare a concepțiilor renascentiste de a remedia clasicismul antic, spre a se ajunge la o exprimare descătusată de concepțiile ascetice medievale, în care trăirile să găsească forme de expresie cît mai libere. Muzica era chemată să sprijine acest curent, fapt

pentru care piesele corale ce alcătuiau repertoriul muzical al Școlii lui Honterus, înființată în anul 1543, corespundeau teoriei și metricii latine. Muzica servea scopului pedagogic, de vreme ce școlarii prin cântec memorau structurile metrice ale prozodiei latine. Prezentându-le publicului sub forme de spectacole sau serbări cu muzică, liceenii impulsionau în același timp viața culturală a Brașovului.

Din colecția *Odae cum Harmoniis* a lui Honterus, în fața a doua a discului, sînt reproduse un număr de 8 piese și anume :

1. *Peter Tritonius : Saphicum aliud. Text : Ia de pre noi, tu Doamne, mînia ta...* (Honterus nr. 2) ;

2. *Idem Choriambicum asclepiadeun. Text : Maecenas atavis edite regibus...* (Horațiu), (Honterus, nr. 7) ;

3. *Anonymus : Iambicum dimetrum. Text : Rerum creator maxime...* (Ph. Gundelius), (Honterus, nr. 12) ;

4. *Anonymus : Iambicum dicolon. Text : Beatus illae qui procul negaliis* (Horațiu), (Honterus, nr. 15) ;

5. *Anonymus : Phaletium hendecasyllabicum. Text : Pastis visceribus cihoque sumpto...* (Honterus, nr. 9) ;

6. *Anonymus : Gliconium ec aliud. Text : Intactis opulentior...* (Horațiu), (Honterus, nr. 4) ;

7. *Anonymus : Iambicum dimetricum catalecticum. Text : Ades pater supreme* (Ph. Gundelius), (Honterus, nr. 18) ;

8. *Anonymus : Alemanium dactilicum. Text : Crucifer bone lucisator...* (Honterus, nr. 20) ;

Dintre acestea, prima piesă — *Ia de pre noi, tu, Doamne, mînia ta* — are text românesc, tradus de pe un vechi cântec religios maghiar, fiind publicat împreună cu altele, prin 1570 și atașat melodiei, cu scopul de a atrage și prin cântare pe români la *Relormă*, cum menționează *Gheorghe Ciobanu* în prelața discului.

Paleografierea celor opt piese din «*Odae cum Harmoniis*», a lui Iohannes Honterus, este făcută de Prof. univ. dr. Romeo Ghircoiașim, care este și autorul descoperirii celui mai vechi cântec cunoscut pînă acum (în întregime, melodie — versuri) din muzica românească — *Ia de pre noi, tu Doamne, mînia ta...* (Honterus nr. 2). A se vedea revista «*Muzica*» nr. 10/1960 și studiu dactilografiat în Biblioteca Uniunii Compozitorilor — București.

Aproape concomitent cu școala de muzică bizantină de la Putna și Schei și cu Școala gimnazială a lui Honterus, la Brașov activează mari organiști, printre care *Ostermayer*, tatăl și fiul *Heronimus* și respectiv *Gregorius*.

Pe lângă cele 8 piese ale lui Honterus, discul cuprinde pe fața a II-a motetul *Si bona suscepimus de manu Domini*, a lui *Gregorius Ostermayer* păstrat în partituri pentru tenor (nr. 122) ca și într-o știmă la Hillbrom (unde va și muri la 3 iulie 1571) și reconstituită de F. X. Dressler (Sibiu), acesta constituie o amplă piesă contrapunctată, de o vigoare și inventivitate, care ne dă măsura exactă a nivelului înalt de măiestrie, atins de către școala contrapunctică din Transilvania.

Prefața discului — limbile : română, engleză și franceză — este semnată de *Gheorghe Ciobanu* ; transcrieri : *Dr. Romeo Ghircoiașim* (6 a, b, c, d : 8 a, b, c, d) *Grigore Panțiru* (1, 2, 4, 5) ; soliști : *Eremia Stere* (3) și *Ștefan Pruteanu* (4, 5) ; la orgă : *Mircea Drăgan* (8 a, b, c, d) ; maestru de sunet și redactor : *Cornelia Cotaibă*, disc STM-EGE 01199.

Discul nr. 2: secolele XVI—XVIII

Concomitent cu dezvoltarea artei interpretative și componistice de la curtea voievozilor ardeleni, în Moldova asistăm la strălucita afirmare, — în țară și peste hotare — a muzicii bizantine, prin școala de la Putna, avîndu-l corifeu pe monahul român *Eustatie Protopsaltul*.

În secolul XVII, în timp ce întreaga operă muzicală a românului *Ion Căianu* (1629—1687), ilustrează raporturile consecvente și complexe ale Transilvaniei, cu arta și cultura Occidentului, arta bizantină din Muntenia și Moldova începe să fie româ-nizată, pe vremea lui *Matei Basarab* și *Vasile Lupu*, cîntîndu-se la strănă și românește. În timp ce în Transilvania activează mari organîști și asociații muzicale europene de recunoscut prestigiu, în Muntenia se desfășoară cu amploare, *Școala de muzică psal-tică din vremea lui Brîncoveanu*, al cărei obiectiv se identifică cu tendința de intro-ducere definitivă a limbii române în ceremonia religioasă, ceea ce atrage după sine o intensă activitate muzicală. Astfel protopsaltul Mitropoliei *Filotei sin Agăi Jipei*, român

de origine, cu o temeinică cultură teologică, filologică și mai ales muzicală, acumulată în țară și la Athos, realizează prima și cea mai cuprinzătoare capodoperă muzicală ecleziastică în limba română, dedicată domnitorului (1713): În alcătuirea «Psaltichiei românești», Filotei folosește cele mai curate izvoare ale vremii, opera sa avînd rădăcini adînci în tot secolul al XVII-lea. Cîntările lui Filotei, traduse, prescurtate, adaptate sau create de el și care s-au transmis pînă în cel de al treilea deceniu al secolului XIX, au fost promovate și cultivate și în Transilvania, de către *Bucur Grămăticul* de la Sîmbăta de Sus (1704) și *Ioan sin Radului Duma Brașoveanu* (1759—1775), care învățaseră psaltichia în Școala bucureșteană.

Discul cuprinde piese monodice și polifonice din secolele XVI—XVIII, reliefind o bogată și autentică cultură muzicală pe întreg teritoriul românesc.

Pața I-a a discului cuprinde șase cîntări monodice, una cu text grecesc din secolul al XVII-lea și cinci cu text românesc din ms. 61 (Biblioteca Academiei R. S. România) scris de Filotei, după cum urmează :

1. **Trisaghionul Ilturgic**. — Aghios o Theos (Sfînte Dumnezeule), glas II stihiraric, al cărui autor este necunoscut, provine din ms. gr. 1096 (Biblioteca Academiei R. S. România), copiat la anul 1624 în Mitropolia Ungrovlahiei, de către Iacov Arhierarul. Acest trisaghion, fără codetă (amin), a fost preluat aproape identic de către Filotei.

În general, s-a ținut seama în cazul isoanelor și de indicația transcriitorilor, și ele corespund canoanelor muzicii bizantine, cu excepția *isonului pe Do* la Aghios 6 Theos, pus intenționat în defavoarea autenticității eului II, dar în folosul realizării artistice și a obținerii unui brevet de circulație orientală-occidentală pe care îl socotim ca bine venit.

2. **Rugăciunea pentru Constantin Brîncoveanu**, glas VIII stihiraric, este alcătuită — atît textul cît și muzica — de către Filotei sin Agăi Jipei. Cu această cîntare își încheie el psaltichia.

3. **Eotîna I-a «În munte ucenicilor...»**, glas I stihiraric, a fost tradusă și adaptată pentru prima dată în limba română de către *Filotei* probabil după ms. gr. 1096. Varianta lui Filotei a fost transmisă apoi în mai multe manuscrise pînă la *Akakle* de la Căldărușan (1921). Inițial muzica a fost creată de către *Ioan Glichis*, în secolul al XIV-lea pe textul alcătuit de împăratul Leon Filosoful (886—912) după cum menționează Filotei.

4. **Troparul «Către ucenicii»**, glas I stihiraric, este alcătuit de *Hrisali cel Nou* — fost protopsalt al Bisericii Sf. Sofia din Bizanț între 1655—1680 — pentru a-i avertiza pe ucenici că învățarea psaltichiei este un lucru anevoios. În disc, acest tropar este redat în traducerea lui *Filotei*.

5. **Troparul — Dumnezeu cel ce șade...**, glas IV irmologic din *Canonul Floriilor* (Oda a V-a) compus în întregime (28 tropare) de *Filotei sin Agăi Jipei* este prima creație de muzică bisericească în limba română, atestată documentar. În alcătuirea acestui «poem» Filotei se abate simțitor de la canoanele compoziționale ale ehurilor bizantine, scriindu-l «pre glasul cel românesc, căci iaste mai lesne și mai frumos». Cadențele perfecte și finale pe *do*, imperfecte pe *re* și *la*, dovedesc că nu este vorba de un glas IV obișnuit, iar cadența pe treapta II-a, cursivitatea melodiilor, caracterul său silabic și ritmul, apropiate de cele din folclor, amintesc de vechile colinde românești.

6. **Polihronionul (Mulți ani) glas papadic**, scris de *Hrisali cel Nou* «Pentru Mitropolit», a fost tradus și adaptat de către Filotei pentru Antim Ivireanul (1708—1716), care s-a identificat cu aspirațiile poporului și la îndemnul căruia Filotei a scris Psaltichia românească.

În fața a II-a sînt incluse trei piese monodice de factură bizantină (7, 12 și 13), două piese ale lui Ion Căianu (10 și 11) și două madrigale ale italianului Giovanni Battista Mosto (8 și 9).

7. **Imnul Sfințitului Ioan cel Nou de la Suceava**, este compus la sfîrșitul secolului al XV-lea, începutul secolului XVI-lea, de Eustatie Protopsaltul de la Putna foto ms. 101 (Biblioteca Academiei R. S. România), în ebul I, cu inflexiuni pasagere prin plagelul III, IV, I și ebul autentic. Melodia este scrisă de autor în stilul «papadic». În disc au fost omise «terenurile» ca și frecvențele reluări parțiale sau integrale. Textul, de o mare frumusețe este redat aici în traducerea lui Nichita Smochină din slavonește în românește.

8. Dolci alpestre parole și

9. **Dolce cantava all'aparir del sole ale lui Giovanni Battista Mosto**: se înscriu, prima pe coordonatele madrigalului clasic, în care predomină scriitura polifonică bazată pe imitații libere iar cea de a doua se apropie de madrigalul concertant, cu o scriitură omofonă, în care vocile se ierarhizează, delimitîndu-și sarcinile. Ambele madrigale sînt în mod de *sol* mixolidic, cu tendința de alunecare spre o organizare major-minoră: primul madrigal scris la cinci voci apare în trei culegeri: *De Floridi virtuosi*, 1583, *Melodia olympica*, 1591 și *Madrigals*, 1598. Cel de al doilea, face parte din volumul de madrigale la șase voci, scris în Transilvania (publicat în 1595) și dedicat lui Sigismund Bathory, la curtea căruia funcționează în calitate de maestru de capelă (1589—1594).

10. **Cîntecul Voevodesei Lupu** («Codex caioni», p. 139, a și b), păstrat în tabulatură, se încadrează în categoria baladei nuvelistice, cu răsunset în Moldova, Transilvania și chiar dincolo de granițe. Melodia este notată la vocile extreme, conform stilului baroc. Partea a doua și îndeosebi cadența frigidă finală, conferă piesei o amprentă specific românească. Lipsindu-i cuvintele, nu i se poate desluși sensul în detalii. Prin repetarea integrală și printr-o subtilă nuanțare «Madrigalul» reușește să realizeze un tablou evocator al tragediei vieții Voevodesei, creînd momente de mare frumusețe și tensiune dramatică.

11. **Cantio jucunda de nuptiis Canae Galileae** («Codex caioni» p. 47/a și b), pare a fi una dintre melodiile de circulație ale epocii medievale, începînd cu secolul al XIII-lea. Această melodie de colind cu caracter semireligios, notată în codex pentru o singură voce, se mișcă în cadrul modului mixolidic. Așa cum o transcrie Caioni, nu mai circulă, dar gama, metru și conținutul textului, s-a perpetuat în variantele care au ajuns pînă în zilele noastre.

12. **Chinonicul: glas VII papadic**, din manuscrisul lui Duma (4305, Bibl. Acad. R. S. România anul 1751) a fost scris inițial de *Hrisali cel Nou*.

13. **Stihira «Mustceștile organe» glas VIII stihiraric**, tradusă de Filotei din grecește, este trecută în manuscrisul său la capitolul «Armoase veselitoare care se cîntă la anaforă și la masă, făcute de dascălii cei noi». Discul reproduce un fragment din această stihiră, copiată de Duma, care față de ms. 61, are în plus o pagină întregă de

leremuri, scrisă în stil calofonic (papadic), bogată în melisme, ornamente și variații ritmico-melodice, cu un ambitus larg (do¹—la²), dovadă a performanței vocale a psaltilor epocii respective.

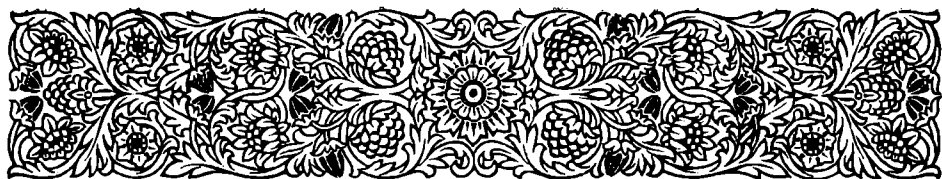
Dacă interpretarea pieselor polifonice a avut la bază tradiția occidentală cunoscută, piesele monodice din cele două discuri, au ridicat probleme corului și experimentului său dirijor. Îmbinând însă puținele elemente păstrate de tradiție, cu inventivitatea și măiestria dirijorului — așa cum bine reliefează muzicologul Gheorghe Ciobanu în prefața discului nr. 1, s-au ajuns la o realizare artistică de mare valoare, care face cinste Madrigalului și care oferă ascultătorilor emoția trăirii unor momente de înălțătoare satisfacții estetice. Dealtfel, de lucru acesta ne dăm și mai bine seama din cel de al doilea disc, care ne oferă o prețioasă *antologie* de piese inedite, de o deosebită valoare artistică scoase la lumină în competența și strădania transcriitorilor Dr. Romeo Ghircioașiu, Grigore Panțiru și Sebastian Barbu-Bucur. Această antologie constituie un prilej de optimă valorificare a resurselor artistice ale Madrigalului, sub conducerea remarcabilului dirijor Marin Constantin, care întuind stilul atât de dificil al pieselor monodice bizantine realizează o perfectă unitate și puritate a intonației de mare finețe și expresivitate.

Acestea sînt confirmate în aprecierile și distincțiile primite de către Madrigalul românesc pe plan internațional, dintre care amintim : *Premiul criticii muzicale germane*, conferit în 1971 și *Săgețatorul de aur* oferit în 1976 de către Centrul internațional de răspîndire al artei și folclorului.

În 1975, cînd s-au împlinit 500 de ani de la nașterea lui Michelangelo, UNESCO a instituit *Marele premiu internațional David di Michelangelo d'oro «Una vita per l'arte*, premiu unic și bienal. Onoare de a-l primi în 1975 i-a revenit marelui pianist Arthur Rubinstein. La cea de a doua ediție din 1977, Juriul internațional al Comitetului de acordare al premiului, în unanimitate, a conferit trofeul de aur (o statueta reprezentînd sculptura «David» și premiul) lui Marin Constantin, «fondator» și conducător al miraculosului complex vocal pe care publicul italian îl cunoaște sub insignă-legendă de «CORO MADRIGAL DI BUCAREST».

Prefața discului — în limbile : română, engleză, franceză și rusă în traducerea lui Constantin Stîhi Bocs, Colette Ghimpețeanu și Ani Sulițeanu — este semnată de *Sebastian Barbu-Bucur*; transcrierea pieselor este realizată de *Grigore Panțiru* (7); și *Sebastian Barbu-Bucur* (1—6, 12, 13); soliști : Eremia Stere (1) și Ștefan Pruteanu (3, 13); redactor și maestru de sunet : Cornelia Cotaibă ; disc STM-ECE 01277.

SEBASTIAN BARBU-BUCUR

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

PRIMA CONFERINȚĂ DE ORIENTARE A CLERULUI DIN ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR (Martie 1978).

Între 21 și 30 martie a.c. s-a ținut prima conferință de orientare a clerului din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor. Ea a constituit — spre deosebire de altele — un prilej de mărturisire a omagiului întregii preoțimi din Biserica Ortodoxă Română, adus Președintelui Republicii, Domnului Nicolae Ceaușescu, cu prilejul celei de a 60 aniversări a nașterii sale și pentru 45 de ani de activitate revoluționară pentru progresul patriei noastre.

A fost un prilej, nu numai de a marca acest important moment din viața Președintelui Republicii și din viața politică a întregului nostru popor, dar și pentru a ilustra marea sa personalitate politică și creatoare, meritul său istoric pe care l-a avut și îl are în acești ani de mari realizări ale întregului nostru popor. A fost un prilej de a sublinia contribuția sa la crearea unei vieți noi, mai bune în climatul economic-cultural-social multilateral dezvoltat în țara noastră.

Pentru aceasta și Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române animat de acest sentiment de respect față de Conducătorul neobosit al Republicii Socialiste România a fixat ca temă a Conferinței subiectul: «Președintele Nicolae Ceaușescu, ctitorul României Contemporane».

Conferința s-a transformat într-o sărbătoare omagială plină de respect, constituind o înălțătoare bucurie în mijlocul întregii preoțimi și de adâncă recunoștință și stimă pentru contribuția teoretică și practică de ridicare a României Socialiste spre piscurile progresului și civilizației, asigurându-i Patriei noastre un renume vrednic în constelația națiunilor lumii contemporane.

Astfel conferința a început, sub președinția delegatului chiriarhal prin oficierea unui Tedeum de către un sobor din clericii prezenți, după care s-a pășit la desfășurarea propriu-zisă.

La 21 martie

La protoieria Circa 1 Capitală a prezidat P. C. Pr. Profesor Radu Dumitru, de la Institutul teologic din București.

Subiectul a fost tratat de preotul Rusu Zevin.

Au luat parte la completări și discuții preoții : Const. Sirbu, Bria Vasile, Ciocan Gheorghe, Dobrescu Nicolae, Șerbănescu Silviu, Chiriac Gheorghe și Olescu Alexandru.
 Au prezentat rapoarte de activitate preoții Dragnea Gheorghe, Angelescu Ioan.

La protoieria Circa Turnu Măgurele.

A prezidat P. C. Prof. Constantin Galeriu, de la Institutul teologic din București.
 Tema a fost prezentată de preotul Ionescu Ioan.

Au participat la completări și discuții preoții : Cojoacă Ion, Naidin Constantin, Ivan Nicolae, Pașcaru Artemon, Popescu Dumitru, Banciu Traian, Rotaru Ion, Zoescu Alexandru, Marinescu Ion, Obretin Ion și Lepădat Ion.

Au citit rapoarte de activitate preoții : Popescu St. Ion și Marinescu Gheorghe.

La protoieria Fetești.

A prezidat P. C. Preot Octavian Popescu, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Subiectul a fost dezvoltat de preotul Micu Alexandru. S-au înscris la completări și discuții preoții : Popescu Dumitru, Ionescu Iancu, Florea Nicolae, Rumcan Ion și Iordache Nicolae.

Au citit rapoarte de activitate preoții : Florea Ion, Georgescu Traian și Cristian Alexandru.

La protoieria Titu.

A prezidat P. C. Preot Dinu Proviaș, consilier mitropolitan.

Subiectul a fost tratat de preotul Pirvu Ștefan.

Au participat la completări și discuții preoții : Ștefan Vasile, Stanciu Dumitru, Popescu Alexandru, Grecioasei Simion, Dinu Nicolae, Pircălabu Ion, Popescu Vasile, Georgescu Ion, Surugiu Ion, Georgescu Mihai și Covali Vladimir.

Au citit rapoarte de activitate preoții : Stanciu Nicolae, Vulpescu Ion și Surugiu Ion.

La 23 martie

La protoieria Circa Il Capitală.

A prezidat P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor.
 Tema a fost dezvoltată de preotul Ilincă Ion.

Au luat parte la discuții și completări preoții : Băbătie Constantin, Pislaru Ion, Mihuț Miron, Vlăduceanu Victor, Stănculescu Ion, Stănculescu Constantin, Dumitru Alexandru, Pretorian Nicolae, Misirliu Alexandru, Mintulescu Zaharia, Dimancea Stan, Mihai Ștefan și Zarea Analolie.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții : Ionescu Ion și Macovei Alexandru.

La protoieria Ploiești.

A prezidat P. C. Preot Mihai Marinescu, consilier mitropolitan.

Subiectul a fost prezentat de preotul Bica Nicolae.

S-au înscris la discuții și completări preoții : Pița M. Ion, Vintilescu Emilian, Pirvu Gheorghe, Strejnicu Alexandru, Gheorghe Ion și Profesorul Paul Popescu din partea organelor locale.

Au fost citite rapoarte de activitate de preoții : Cilă Marin, Buță Constantin și Rădulescu Victor.

La protoieria Circ. II Ilfov.

A prezidat P. C. Preot Mircea Chialda, Rectorul Institutului teologic din București.

Tema a fost prezentată de preotul Popa Constantin de la parohia Bălăceanca, comuna Cernica.

Au luat parte la discuții și completări preoții : Căte Gheorghe, Morozan Serafim, Drăgoicea Gheorghe, Grigorescu Gheorghe, Roșu Constantin, Barbu Gheorghe și Ținococa Iosif.

Au citit rapoarte de activitate preoții : Pătroi Florea și Ivanciu Gheorghe.

La protoieria Găiești.

A prezidat P. C. Preot vicar Octavian Popescu.

Subiectul a fost dezvoltat de preotul Lungu Gheorghe.

Au participat la completări și discuții preoții : Dumitrescu Constantin, Anton Nicolae și Marin Stoica.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții : Popescu Constantin și Rădulescu Eugen.

*La 27 martie**La protoieria Olenița*

A prezidat P. C. Preot Sabin Verzan, consilier patriarhal.

Tema a fost tratată de preotul Mateescu Gheorghe.

S-au înscris la completări și discuții preoții : Bădulescu Mihai, Burcea Nicolae, Irod Cornel, Dîma Tănase, Vasile Ion, Iordache Dumitru, Voicu Alexe și Sandu Dumitru.

A citit raportul de activitate preotul Sandu Dumitru.

La protoieria circa III Capitală.

A prezidat P. C. Preot Tache Gheorghe, consilier mitropolitan.

Subiectul a fost dezvoltat de preotul Zaharescu Alexandru.

Au luat parte la completări și discuții preoții : Popescu H. Ion, Antonescu Ion, Bejgu Gheorghe, Grigorescu Niță, Sava Cornel, Titus Țifu și diaconul Mihai Colibă.

A prezentat raportul de activitate preotul Tătărim Mihai.

La protoieria Slobozia.

A prezidat P. C. Preot Ilie Georgescu, consilier mitropolitan.

Tema a fost tratată de preotul Ioan Albu.

S-au înscris la completări și discuții preoții : Iordăchescu Ioan, Breteanu Petre, Negoită Ilie, Voiculescu Vasile, Rășanu Ion și Peiu Ștefan.

Au citit rapoarte de activitate preoții : Alexe Nuță și Ștefan Peiu.

*La 28 martie**La protoieria Cîmpulung Muscel.*

A prezidat P. C. Preot Radu Dumitru, profesor universitar.

Tema a fost prezentată de preotul Vișoiu Simion.

Au luat parte la completări și discuții preoții : Comănescu Gheorghe, Nuță V. Nicolae, Vișoiu Constantin, Stoica Dorel, Nițescu Spiridon, Bărboi Petre, Libianu Ion, Mateescu Ion și Pirvu Ion.

La protoieria Giurgiu.

A prezidat P. C. Arhim. Irineu Chiorbeja, consilier patriarhal.

Subiectul a fost dezvoltat de preotul Paraschivescu Mihai.

Au participat la completări și discuții preoții: Răzvan Ion, Popescu Ion, Pirvu Ion, Constantinescu Ion, Bădărică David, Serghe Ion, Bilcea Teodor, Axinte Gheorghe și Niculescu Gheorghe.

A citit raportul de activitate preotul Constantinescu Ion.

La protoieria Vălenii de Munte.

A prezidat P. C. Preot Mihai Marinescu, consilier mitropolitan.

Tema a fost prezentată de preotul Zaharia Constantin.

S-au înscris la completări și discuții preoții: Burlan Nicolae, Nicolescu Constantin, Bădoiu Gheorghe, Moisescu Emil, Mateescu I. Gheorghe și Nedekcu Nedekcu.

Au citit rapoarte de activitate preoții Niculescu Mihai și Nițu Temistocle.

La protoieria Videle.

A prezidat P. C. Preot Galeriu Constantin.

Tema a fost susținută de preotul Goleșteanu Ilarie.

S-au înscris la completări și discuții preoții: Pufulete Marin, Tilea Tudor, Stănescu Nicolae, Popescu Aurel, Andrei Gheorghe, Mustăreață Petre, Ciortan Gheorghe, Becheanu Ruse și Fierbințeanu Ion.

A citit raportul de activitate preotul Dobrin Gheorghe.

La 30 martie

La protoieria Urziceni.

A prezidat P. C. Preot Vasile Diaconescu, inspector eparhial.

Subiectul a fost tratat de preotul Popescu Gheorghe.

Au participat la completări și discuții preoții: Dragotă Vasile, Anghel Grigore, Neacșu Vasile, Prisacă Constantin, Popescu Constantin, Uzună Nicolae și Zaharia Alexandru.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții: Grigorescu Aurel și Poenaru Nicolae.

La protoieria Alexandria.

A prezidat P. C. Preot Soare Dumitru, consilier patriarhal.

Tema a fost dezvoltată de preotul Badea Dumitru.

S-au înscris la completări și discuții preoții: Olteanu Ilie, Marinescu Marin, Gheorghe Nicolae, Popa Mihai, Jurubiță Marin, Ionescu Mihai, Stănescu Marin, Bățăuș Ion, Ionel Ilie, Mocanu Marin, Bonaș Nicolae, Banu Ionel și Spiru Ion.

A prezentat raportul de activitate preotul Stănescu Marin.

La protoieria Călărași.

A prezidat P. C. Arhim. Irineu Chirobeja, consilier patriarhal.

Subiectul a fost tratat de preotul Mihăilescu Dumitru.

Au participat la completări și discuții preoții: Costache Vasile, Nicolae Ion, Ion Dumitru, Viașu Ion, Curteanu Alexandru, Stănescu Constantin, Ciochinaru Ion și Zaharcu Valentin.

Au citit rapoarte de activitate preoții: Dan Haralambie și Constantin Mihai.

La protoieria Cîmpina

A prezidat P. C. Preot Constantin Pârveu, vicar administrativ patriarhal.

Subiectul a fost prezentat de preotul Negoiaș Ion.

S-au înscris la completări și discuții preoții: Cursaru Dumitru, Georgescu Ștefan, Stoica Z. Ionel, Șupială Mihai, Banu Gheorghe, Sambrîș Ion, Georgescu Teodor, Buchiu Laurențiu, Săvulescu Gheorghe, Vișan Mihai, Arjoca Aurel, Enăchescu Emil și Floroiu Gh.

Au citit rapoarte de activitate preoții: Mălai Dumitru și Aroneanu Gheorghe.

La protoieria Tîrgoviște.

A prezidat P. C. Preot Bădescu Constantin, consilier patriarhal.

Tema a fost susținută de preotul Ion Voinea.

Au participat la completări și discuții preoții: Vălu Ion, Georgescu Ion, Enăchescu Zoe, Bucurescu Traian, Popescu Alex., Popescu Ion, Panaitescu Constantin, Davidoiu Traian.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții: Georgescu Florian și Dobrescu Stelian.

La protoieria circ. I. Illov.

A prezidat P. C. Preot Gh. Tache, consilier mitropolitan.

Tema a fost tratată de preotul Bădulescu Marin.

Au luat parte la completări și discuții preoții: Anghel Tudor, Donescu Florea, Niță Mihai, Ionescu Alexandru, Mitroi Vasile, Lungu Gheorghe.

Au citit rapoarte de activitate preoții: Anghel Tudor și Lungu Gheorghe.

La toate protoierile P.P. C.C. Protoierei au fost aceia care nu numai că au salutat prezența onoraților delegați și oaspeți, dar ei au tras concluziile asupra celor spuse pe marginea temei.

Cu această ocazie s-a făcut și instalarea oficială a noilor protoierei aleși la posturile devenite vacante prin pensionarea vechilor titulari, la protoierile Găești, Giurgiu, Titu și Vălenii de Munte.

În continuare au fost aduse la cunoștința preoților acțiunile externe ale Bisericii Ortodoxe Române în perioada decembrie 1977—martie 1978, dintre care spicuiem:
— Participarea D-lui Aurel Jivi la întrunirea comisiei de tineret a Conferinței Creștine pentru Pace, Leningrad, U.R.S.S., 30 noiembrie—6 decembrie.

Participarea Pr. Prof. Dumitru Popescu la sesiunea Comisiei: «Credință și Constituție» la Geneva, 10 — 14 decembrie 1977.

— Participarea D-lui Aurel Jivi la întrunirea Comisiei pentru educație teologică a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Geneva 15 — 16 decembrie 1977.

— Participarea P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, la întrunirea grupului european CICARWS — CMDWOUDSCHITAN. — Olanda 25 — 27 ianuarie 1978.

— Participarea P. C. Pr. Ilie Georgescu la sesiunea Secretariatului Internațional al Conferinței Creștine pentru Pace, Budapesta 9—12 ianuarie 1978.

— Participarea Pr. Marin Branîște și Pr. Emil Roman la reuniunea de informare asupra temei «Biserica și musulmanii din Europa» organizată de Conferința Bisericilor Europene, Salzburg, Austria, între 6—11 februarie 1978.

— Participarea P. S. Episcop Nestor Severineanul, vicar mitropolitan la sesiunea Comisiei internaționale a Conferinței creștine pentru Pace, Sofia, 22 februarie—6 martie 1978.

— Participarea P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul la întrunirea Comitetului Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Zürich, Elveția, 13—17 februarie 1978.

— Vizita P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, în Japonia, la invitația membrilor japonezi ai Conferinței creștine pentru Pace, 25 februarie—12 martie 1978.

— Vizita în țara noastră a Profesorului universitar George Galitis, decanul Facultății de teologie din Tesalonic, care a ținut 2 conferințe la Institutele teologice din București și Sibiu.

— Vizita în țara noastră a delegației franceze, compusă din P. S. Episcop Germain de St. Denis, Pr. Pierre Laroche, Pierre Deschamps, Roger Dret și Maxim Kovalschi între 9 — 14 martie a.c.

— Participarea Pr. Dorel Pogan, bursier al Seminarului protestant din Strasbourg la cea de a II-a Conferință Europeană a Tineretului, organizată de Consiliul Ecumenic al Tineretului din Europa (Glax — Franța) 22 — 29 martie 1978.

Aceste știri aduc preoțimii noastre o punere la punct și o orientare actuală a acțiunilor bisericii noastre din punct de vedere extern, ele au o deosebită importanță pentru ca preoții să fie informați asupra activității și participării Bisericii noastre, cu mijloacele ei proprii, pentru întărirea spiritului de prietenie, colaborare, unitate și înfrățire, în rezolvarea marilor probleme ale umanității.

Conferința de orientare din luna martie 1978 — conferință omagială, a lăsat în sufletul preoțimii noastre icoana scumpă a unui mare conducător de țară, — ctitor al României moderne — și crainic în lume, peste toate meridianele ei, a ființei poporului român și al puterii de creație al acestui popor ce-și soarbe seva din tradițiile milenare ale neamului nostru.

Pr. DAVID POPESCU

---

† PREOTUL COSTACHE TEODOR

S-a stins din viață, mai înainte de vreme, preotul Costache Teodor, slujitor la parohia Belu-Pieptănari din București. Suflet distins, cu alese calități superioare, de o modestie ce egala adâncimea conștiinței sale preoțești, săritor la toate cerințele credincioșilor și dăruit de Dumnezeu cu o credință puternică, regretatul dispărut lasă în urma sa o familie îndoliată, patru copii și pe credincioșii săi, care nu-l vor uita.

Născut cu 60 de ani în urmă, în Urluienii Teleormanului, ca fiu de țărani agricultori, tânărul Teodor, după terminarea cursurilor primare în comuna natală, se înscrie la Seminarul Central din București pe care îl absolveste în anul 1938, iar pentru desăvârșirea cunoștințelor teologice urmează Facultatea de teologie din Capitală, la care își ia licența. Funcționează ca preot la parohia Chitila I. În anul 1965 se transferă la parohia Belu-Pieptănari, alături de vrednicii preoți Gh. Pietreanu și Ilie Georgescu, fiind prețuit de colegii și enoriașii săi. O suferință mai veche, ce pusese stăpânire pe firavul său trup, l-a biruit mai înainte de vreme.

Ceremonia înmormintării a fost în ziua de 3 februarie în biserica în care a slujit peste 12 ani. Un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Preot Consilier Ilie Georgescu și P. C. Prot. Constantin Ștefănescu de la Circa I Capitală, au săvârșit rînduiala pogribaniei pentru colegul lor preotul Costache Teodor.

La sfârșit a luat cuvîntul P. C. Preot consilier Ilie Georgescu, fost coleg de altar cu repauzatul, care a ilustrat figura preotească a celui dispărut, subliniind noblețea sufletească și modestia sa recunoscută de toți, înțelegerea, bunătatea și spiritul de jertfă pentru biserică, pentru familia sa și pentru credincioșii ce i-a păstorit.

Într-o armonie perfectă cu preoții conslujitori de la parohiile la care a păstorit și într-o colaborare frățească cu colegii vecini, regretatul și-a desfășurat activitatea sa preotească și pastorală. Pleacă regretat de toți enoriașii săi, lăsînd în urma sa o duioasă amintire.

Preotul Gh. Petreanu a adus omagiul organelor parohiale și al credincioșilor, împreună cu cuvîntul de mîngîiere pentru familia îndoliată.

Profesorul Creușteanu Stelian, coleg de seminar cu repauzatul, a prezentat familiei în numele colegilor de școală, compasiunea tuturor pentru pierderea suferită.

Preotul Boris Răduleanu a adus cuvîntul de mîngîiere și de regret din partea credincioșilor din parohia Chitila I, unde preotul Costache Teodor a slujit mai mulți ani, subliniind linia sa sufletească pilduitoare precum și părinteasca înțelegere acordată tuturor celor care veneau să-i solicite ajutorul sau sfatul său înțelept.

Tîrziu, spre seară, sub fulgii de zăpadă ce se cerneau în frigul lui fărur, sicriul purtat de colegi a ocolit biserica și a fost așezat în cripta sa de la cimitirul Ghencea.

Dumnezeu să-l odihnească în pace.

ASISTENT

† PREOTUL TEODOR TOTOLICI

A trecut la cele veșnice — în vîrstă de 70 de ani și după 47 ani de sacerdotiu — preotul iconom stavrofor Teodor Totolici de la parohia Jilava, județul Ilfov.

Trista veste a neașteptatului său deces a impresionat pe toți colegii, cunoscuții, prietenii și enoriașii săi.

Figură distinsă, cu alese preocupări artistice, cunoscător destoinic al rînduicilor de slujbă și al muzicii psaltice bisericesti, iubitor pînă la jertfă al folclorului nostru popular și al muzicii corale, absolvent al Conservatorului din București, membru al Societății corale «Carmen», profesor de muzică la Liceul militar de la Mînăstirea Dealu și de la alte licee, membru al Coralei preoților din Capitală, de la înființarea acesteia, — regretatul preot Teodor Totolici lasă în urma sa un gol și pășoșto cu credința în Hristos, spre cîmpurile elizee ale nădejzilor noastre creștine.

Născut în București în anul 1907, — anul marilor revolte țărănești — urmează cursurile școlii primare și liceul Sfîntul Iosif, după care, simțindu-se atras de chemarea bisericii termină cursurile seminariale la Buzău și Constanța. Pentru desăvîrșirea studiilor teologice urmează Facultatea de teologie, al cărei licențiat a fost.

La vîrsta de 23 de ani este hirotonit preot pe seama bisericii din parohia Jilava, județul Ilfov, pe care o păstorește, cu vrednicie, pînă în ziua regretatului său deces, timp de 47 de ani, fiind iubit de atîtea generații de enoriași. El și-a desfășurat misiunea de preot în sensul cel mai înalt al cuvîntului, pe fondul unei profunde credințe în Dumnezeu și a unei adînci iubiri față de semenii săi. Acestea i-au dăruit o tainică puternicie, o încredere și o statornicie în viața și în munca sa. Blașin și înțelept, gata să ajute pe oricine și oricînd, bun și milos, îndatoritor cu nesfîrșite nuanțe și

vibrații sensibile sufletești ce radiau în jurul său, prezent și trăitor al rugăciunii, toate aceste calități ale sale constituiau clipe de bucurie. Ca membru al coralei preoților din București și prezent la lucrările de înregistrare și filmări prin serviciul cinematografic al Centrului eparhial, la mai toate evenimentele importante ale Bisericii noastre, el a ajutat mult opera de culturalizare a tinerilor noștri seminariști și studenți, alături de colegul său preotul Matei Constantin.

Serviciul înmormântării a avut loc în ziua de 5 martie 1978 în biserică în care a păstorit, la care a slujit un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Preot Mihail Marinescu, consilier mitropolitan și P. C. Protoiereu Constantin Toma, de la Circa III Capitală. După ceremonialul religios a luat cuvântul P. C. Preot consilier Mihail Marinescu, de la Centrul eparhial, care a adus cuvântul de mângiere al Centrului, din partea colegilor de serviciu celui care a slujit onorific în serviciul fotocinematografic al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

P. C. Protoiereu Constantin Toma a adus omagiul postum al preoților din protoieria Circa III Capitală și cuvânt de condoleanțe și mângiere familiei celui dispărut.

P. C. Preot Constantin Matei, coleg apropiat și colaborator în muncă cu preotul Teodor Totolici, în alese cuvinte i-a prezentat chipul distins și plin de bunătate prețească, precum și calitățile sale sufletești deosebite.

În numele coralei preoților din București a vorbit preotul Sava Cornel și a adus mărturisirea regretului tuturor pentru pierderea apreciatului lor coleg.

După ceremonialul pogribaniei și obișnuitaocolire a bisericii, sicriul purtat pe umeri de colegi cu rămășițele pămîntești ale preotului Teodor Totolici au fost conduse și așezate la locul său de veci de la cimitirul «Sfînta Vineri».

ASISTENT

† PR. ION P. DRĂGĂNESCU

În ziua de 16 martie 1978, a încetat din viață în urma unei boli de inimă Pr. Ion P. Drăgănescu, iar în duminica Ortodoxiei, a fost prohodit în capela cimitirului Andronache de un sobor de preoți în frunte cu P. C. Sa, Părintele Anton Poșircă, Secretar Eparhial.

Preotul Ion Drăgănescu s-a născut în anul 1912 în Tîrgul Cărbunești — Gorj, din părinți buni creștini, care după terminarea cursurilor primare, l-au îndrumat spre preoție, urmînd cursurile Seminarului din Constanța și apoi la Rîmnicul Vlcea. Facultatea de teologie a făcut-o la București. Atît ca elev cît și ca student se remarcă prin seriozitatea purtării, cîștigîndu-și dragostea și respectul colegilor pentru totdeauna. Temeinic pregătit, intelectual și moral, va intra în preoție slujind o vreme la țară, lîngă Zimnicea și apoi timp de aproape 30 de ani la parohia Sf. Adormire din Alexandria.

Va fi nevoit să se pensioneze pe caz de boală în 1972 și din anul 1973 se va stabili la București la fiica sa, anii din urmă plini de suferință fiindu-i alinați, ca întotdeauna de către soția sa.

Pr. Ion Drăgănescu părăsește această lume la 66 de ani, lăsînd în urmă regrete adînci nu numai în sufletele îndureratei sale familii, ci și a colegilor, prietenilor și enoriașilor săi, deoarece așa cum sublinia unul dintre colegii săi, părintele Ion Drăgănescu, a fost un adevărat om și preot între preoți. — Un foarte bun chivernisitor al

familiei sale ca și a bisericii pe care a slujit-o cu rivnă.

Ca expresie a acestei prețuiri în ceasul din urmă a fost înconjurat de mulți dintre foștii săi enoriași ca și de preoții veniți de la Alexandria.

Toți vorbitorii prezenți au ținut să-și exprime sentimentele de aleasă prețuire față de acest om și preot, plecat atât de timpuriu din mijlocul enoriașilor, familiei și societății.

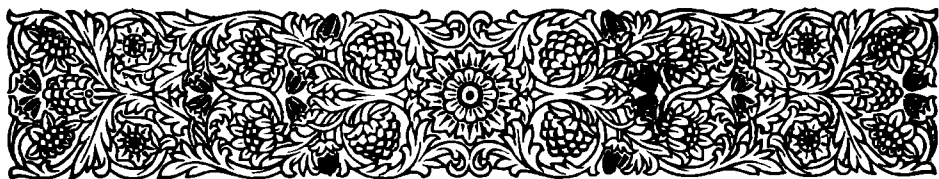
Așa s-a exprimat profesorul pensionar Ionescu Victor, care a adus omagiul colegilor săi de la Seminarul din Rîmnicul Vilcea. Așa s-a exprimat și Părintele Vișan Ion, coleg de facultate și de parohie cu părintele Drăgănescu, mai bine de 25 de ani, subliniind în afara tactului său pastoral și al ospitalității casei sale, existența unor raporturi colegiale ca slujitori ai aceleiași biserici, care le-a atras stima și prețuirea enoriașilor, preoților, și autorităților locale, ca un rar și frumos exemplu de conslujire preoțească.

Luînd cuvîntul din partea preoților și Protoieriei din orașul Alexandria, preotul Ion Spiru a evidențiat aceleași calități de bun coleg, drept și virtuos și înfrumusețînd cu vocea sa frumoasă de tenor, slujbele bisericesti.

Aceleași calități frumoase le-a subliniat și Preotul Stănescu Constantin din București, coleg de Seminar și Facultate cu răposatul preot, și pe care deja le-am menționat ceva mai sus, în cuprinsul acestui necrolog. După rugăciunile de încheiere și veșnică pomenire, trupul părintelui Ion Drăgănescu, purtat de colegi și preoți și-a găsit locul de odihnă în cavoul familiei.

Fie ca rugile făcute și mărturisirile de prețuire rostite în fața oamenilor pentru acest frate preot, să fie primite la fel de bune mărturii și în fața judecătorului Dumnezeu, și care la ceasul judecării să-l primească în Împărăția Sa, ca pe slugile bune și credincioase, binecuvîntate de Dumnezeu.

ASISTENT

ARHIEPISCOPIA TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

DIN ACTIVITATEA CENTRULUI ARHIEPISCOPAL GALAȚI

1. Sfintele sărbători de la început de an

a) Anul Nou — 1978

Potrivit tradiției, Anul Nou 1978 a fost sărbătorit creștinește cu mulțumiri aduse lui Dumnezeu pentru darurile revărsate asupra noastră, în anul ce a trecut și cu speranțe sfinte în noul an, care și-a făcut apariția pe vadul vremii, veșnic trecătoare. Cu acest prilej, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Dr. Antim a oficiat Sfânta Liturghie arhierescă în catedrala arhiepiscopală din Galați, înconjurat de clerul acestui sfânt lăcaș. La sfârșitul Sfintei Liturghii s-a oficiat Doxologia, iar I. P. S. Sa a rostit cuvîntul de învățătură legat de semnificația acestui praznic.

Referindu-se la textul Evangheliei zilei, în care se arată că misiunea Mintuito-ului în lume a fost de a binevesti oamenilor anul milei Domnului (Luca IV, 16—19), I. P. S. Sa a precizat că «Iisus Hristos este hotar între lumea veche și lumea nouă și că de la El se numără anii erei noastre. Cel dintîi care a făcut numărătoarea anilor de la Hristos a fost un mare cărturar și teolog monah, din secolele V—VI, Dionisie Exiguul, care era originar din Dobrogea noastră». Înalt Prea Sfinția Sa a făcut apoi o succintă prezentare a evenimentelor și realizărilor mai de seamă din anul trecut, cînd «sub înțeleapta conducere de stat și datorită hărniciei și unității sufletești a poporului nostru, țara a obținut însemnate succese în toate ramurile economiei naționale.

I. P. S. Sa s-a referit apoi la sărbătorirea Centenarului proclamării Independenței României, eveniment dintre cele mai însemnate pentru viața poporului nostru.

Pe latura bisericească a amintit de trecerea la cele veșnice a Fericitului întru pomenire, patriarhul Justinian, care a cîrmuit Biserica noastră, cu mult spor duhovnicesc, vreme de aproape 30 de ani. «În prezent — a spus I. P. S. Sa — ne bucurăm că avem în fruntea Bisericii străbune un alt conducător înțelept în persoana Prea Fericitului Patriarh Iustin, care este recunoscut ca mare cărturar, și ierarh strălucit, destoinic și merituos».

Înalt Prea Sfinția Sa a arătat că «Anul Nou este un prilej potrivit pentru meditare. Să ne întrebăm ce am făcut și ce mai trebuie să facem. Ce n-am făcut se cuvine să împlinim de acum înainte cu cuvîntul dar mai ales cu fapta. Să ne îngri-

Jim de sufletul nostru, de familie și de societatea noastră, ca peste tot să fie înțelegere, armonie și pace. Dragostea față de Patrie și de Biserica noastră să fie pururea vie și lucrătoare pentru cele de bine ale întregii obști românești».

În încheiere, I. P. S. Sa a adresat credincioșilor părintești urări de sănătate și de bunășporire în noul an și le-a împărtășit arhieresti binecuvântări.

După-amiază, la orele 17, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop a primit la reședința arhiepiscopală funcționarii Cancelariei eparhiale, preoții și cîntăreții din orașul Galați. P. C. protoiereu Stanciu Măliia a prezentat felicitări omagiale în numele celor de față.

I.P.S. Arhiepiscop, luînd cuvîntul, a arătat că «sărbătorile Crăciunului și ale Anului Nou au intrat în tradiția poporului nostru. Aceste tradiții sfinte înnobilează relațiile dintre membrii societății, întăresc familia în rîndurile ei și Patria. Dumnea-voastră, că preoți — a spus I. P. S. Sa — aveți datoria să păstrați cu sfințenie aceste tradiții și să le faceți cît mai utile pentru sporul vieții duhovnicești a credincioșilor».

Făcînd bilanțul comemorărilor din anul 1977, I. P. S. Sa a menționat răscoala țăranilor din 1907, care a cuprins și unele localități din județul nostru ca: Galați, Măstăcani, Ivești, Tecuci și altele». Cu privire la războiul pentru Independență din 1877—1878, I. P. S. Sa a arătat că preoții și credincioșii din eparhia Dunării de Jos, în frunte cu episcopul de atunci, Melchisedec, mare cititor și patriot, au dat exemplu de dărnicie, sprijinind statul și pe ostașii noștri.

În încheiere, Înalt Prea Sfinția Sa a trasat sarcinile care devin preoților și credincioșilor noștri pe anul în curs, de a fi cît mai sîrguitori și cît mai conștiințioși în lucrarea pastorală și socială după cerințele locului și de a se îngriji de bunăstarea sfintelor locașuri și de înfrumusețarea lor.

Festivitatea de Anul Nou, de la reședința arhiepiscopală, s-a încheiat cu Imnul arhieresc și cu binecuvîntarea Înalt Prea Sfinției Sale.

b) Botezul Domnului

La 6 ianuarie, cu prilejul praznicului Bobotezei, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Antim a săvîrșit liturghia arhierescă în catedrala din Galați și sfințirea agheasmei, în prezența unui mare număr de credincioși.

— P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul a oficiat slujbele de Anul nou și de Bobotează la catedrala din Constanța.

În toate bisericile din eparhie, preoții și credincioșii au întîmpinat cu multă bucurie duhovnicească aceste sărbători creștinești și s-au îndulcit din harul și sfințenia lor, mulțumind lui Dumnezeu.

2. Slujbe arhieresti și misionare

Răspunzînd solicitărilor preoților și credincioșilor, precum și unor cerințe pastoral-misionare, ca și în anii trecuți, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Antim a rînduit să se officieze slujbe arhieresti și misionare la unele parohii, săvîrșite de I. P. S. Sa și de P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul. Însoțiți de unii dintre P. C. Consilierii eparhiali, de P. C. Protoierei, de îndrumătorii misionari protopopești și de preoți din parohiile vecine, au fost officiate liturghii arhieresti, cu mult folos pentru viața duhovnicească a eparhiei, după cum urmează :

— Slujba arhierescă de la parohia Adormirea II, din municipiul Constanța.

Duminică, 5 februarie, a.c., I. P. S. Arhiepiscop a oficiat liturghia arhierescă la parohia Adormirea II din Constanța. Soborul slujitor a fost format din: P. C. protoiereu Dumitru Stănei, P. C. Pr. Grosu Nicolae — consilier onorific, P. C. Pr. Nicolae Cănanău — îndrumător misionar, Pr. pens. Radu Datcu, preoții parohiei Neagu Vechiu, Petculescu Visarion, Bumbac Ștefan și Neagu Ioan și diaconul Vasile I. Vasile.

Cântările Sfintei Liturghii au fost executate de corul parohiei. Predica zilei, cu subiectul «Despre Sfânta Scriptură», a fost rostită de preotul N. Cănanău.

La sfârșitul slujbei, I. P. S. Arhiepiscop a acordat preotului Bumbac Ștefan rangul de iconom. După aceasta, P. C. protoiereu Dumitru Stănei a prezentat un raport asupra activității preoților și credincioșilor din cuprinsul Protopopiatului Constanța. În continuare preotul paroh Vechiu Neagu, în numele personalului bisericesc și al credincioșilor, a mulțumit I. P. S. Sale pentru slujba arhierescă, care a fost așteptată cu multă bucurie de întreaga obște a parohiei. S-a referit apoi la situația parohiei și la planul de activitate pastorală și gospodărească pe anul în curs.

I. P. S. Arhiepiscop Antim, luînd cuvîntul și-a exprimat bucuria de a se afla în mijlocul credincioșilor acestei parohii, cit și al celorlalți veniți de la bisericile din municipiul Constanța, ca să participe la slujba arhierescă. I. P. S. Sa s-a referit în continuare la legătura strînsă pe care trebuie s-o aibă credincioșii cu Sfînta Biserică, pentru pacea și bunul spor duhovnicesc și trupesc. «Această legătură spirituală se păstrează prin cunoașterea și păzirea învățăturilor ei aducătoare de mîntuire, prin aplicarea lor în viață și prin strădania de a ne face folositori semenilor noștri». I. P. S. Sa i-a îndemnat apoi, pe credincioși să se preocupe îndeaproape de înfrumusețarea sfîntului locaș cu pictură și cu mobilier nou adecvat, luînd exemplu de la alte parohii care au reușit să înfăptuiască lucrări ce se încadrează minunat în ritmul nou de înnoire și înfrumusețare a orașelor și satelor Patriei noastre. În continuare, le-a făcut urări de sănătate și de bunăsporire în noul an și le-a împărțit arhieresti binecuvîntări.

— În continuare s-a ținut o ședință de lucru cu consiliul și comitetul parohial. Preotul N. Cănanău — îndrumător misionar, a vorbit despre Sfînta Tradiție, după învățătura credinței ortodoxe.

I. P. S. Arhiepiscop a dat apoi îndrumări celor de față să sprijine preoții parohiei în activitatea misionară, pentru păstrarea unității de credință a Bisericii noastre și a tradițiilor spirituale ale poporului nostru.

Prezența Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop și slujba arhierescă pe care a săvîrșit-o la biserica Adormirea II — Constanța, a adus multă bucurie duhovnicească în mijlocul credincioșilor acestei parohii.

P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul a oficiat următoarele slujbe arhieresti și misionare:

— Sîmbătă, 7 ianuarie, la parohia Ciocîrlia, Protopopiatul Medgidia;

— Duminică, 8 ianuarie, la parohia Sf. Îngeri, municipiul Constanța;

— Duminică, 15 ianuarie, parohia Adormirea Maicii Domnului, din municipiul

Tecuci;

— Duminică, 22 ianuarie, la parohia Sf. Vasile, municipiul Galați;

— Duminică, 22 ianuarie, la parohia Bărăganul, Protopopiatul Constanța;

— Joi, 2 februarie, la parohia Medgidia, Protopopiatul Medgidia;

— Duminică, 12 februarie, la parohia N. Bălcescu, Protopopiatul Medgidia;

— Duminică, 19 februarie, la parohia Săcele, Protopopiatul Constanța;

— Luni, 20 februarie, la parohia Sf. Ingeri, municipiul Constanța.

Cu prilejul slujbelor arhieresti, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Antim și P. S. Episcop-vicar Epifanie au rostit cuvântări de îndrumare sufletească. La parohiile cu probleme misionare au îndemnat pe credincioși să păstreze neștirbită credința pe care au moștenit-o de la înaintași și să se străduiască de a cunoaște învățăturile Bisericii noastre și de a le aplica în viața de toate zilele. Participarea la sfințele slujbe, cîntarea obștească în biserică, citirea cărților de zidire sufletească din biblioteca parohială și legătura cu preotul, sînt tot atîtea mijloace pentru dobîndirea cunoștințelor necesare pentru viața creștinească, care unite cu faptele cele bune ne aduc pace, prosperitate și mîntuire.

După-amiază, la vecernie, cu aceste prilejuri s-au ținut ședințe de lucru cu organele parohiale și cu cercul misionar. Clerul și credincioșii au primit cu bucurie aceste daruri duhovnicești, venite prin strădania și purtarea de grijă părintească a Arhipăstorului lor.

3) Sfințiri și resfințiri de biserici

— Sfințirea bisericii parohiale Ivrinezu, județul Constanța.

Duminică, 26 februarie, P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul a săvîrșit înnoșirea bisericii parohiale Ivrinezu, din Protopopiatul Medgidia. Prea Sfinția Sa a fost înconjurat, cu acest prilej, de un sobor de preoți din vecinătate, în frunte cu P. C. Protopop Nicolae Virgil, de la Protoieria Medgidia. La vremea cuvenită, tînrul absolvent de seminar Dicu Toma a fost hirotonit diacon, iar vrednicul preot paroh Dumitru Dima a fost hirotonit iconom stavrofor.

La sfîrșitul sfîntei liturghii, P. S. Episcop-vicar Epifanie a vorbit credincioșilor despre locul binecuvîntat pe care îl are Biserica în viața noastră duhovnicească și a povățuit să păstreze legătura cu sfîntul lăcaș și unitatea credinței ortodoxe, moștenită de la strămoșii noștri care, prin strădania și jertfa lor au apărut ființa neamului nostru și pămîntul sfînt al Patriei.

În încheiere, P. S. Sa a transmis tuturor mulțumirile și binecuvîntarea Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Antim, pentru sprijinul pe care l-au dat pentru terminarea construcției sfîntului lăcaș și împodobirea lui.

— Resfințirea bisericii parohiale din Telița, județul Tulcea.

Duminică, 10 februarie, a.c., s-a făcut resfințirea bisericii din Telița, Protopopiatul Tulcea, de P. C. Arhim. Ieronim Motoc — vicar administrativ — delegatul Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Antim. Cu acest prilej P. C. Sa a fost înconjurat de un sobor de preoți din parohiile vecine, în frunte cu P. C. Protoieriu Nicolae Ionescu de la Protoieria Tulcea. Meritul pentru lucrările de reparații capitale executate la această biserică revine vrednicului preot Vasile Nacu care a stăruit mult pentru ca acest lăcaș monumental să-și primească podoaba pe care a avut-o la început. Căci, după efectuarea unor mari lucrări de consolidare a turlor și zidurilor săvîrșite în 1976, cînd totul era pregătit pentru sfințire, a intervenit cutremurul din 4 martie 1977, care a produs locașului însemnate stricăciuni. În fața acestei grele încercări, preotul paroh nu s-a descurajat, și împreună cu organele parohiale și cu credincioșii, ajutat și de Sf. Arhiepiscopie, au purces din nou la lucru și au reușit să repare și să consolideze din nou această biserică.

La sfârșitul Sfintei Liturghii, P. C. Vicar administrativ, Ieronim Motoc, în numele I. P. S. Arhiepiscop Antim, a mulțumit preotului paroh, organelor parohiale și credincioșilor pentru strădania lor exemplară pe care au avut-o față de reparația și înfrumusețarea sfântului locaș, i-a felicitat și le-a transmis arhieresti binecuvântări.

4. Hirotonii și hirotesii

— Guriță Vasile, absolvent al Seminarului de la Curtea de Argeș, la 6 ianuarie a.c., a fost hirotonit diacon, iar la 8 ianuarie preot-duhovnic, pe seama parohiei Partizani, Protopopiatul Tulcea.

— Cezar Constantin, licențiat în teologie, la 12 februarie a fost hirotonit diacon, iar la 19 februarie preot-duhovnic, pe seama parohiei Adamclisi.

— Bîra Gheorghe, licențiat în teologie, la 19 februarie a fost hirotonit diacon, iar la 20 februarie preot-duhovnic, pe seama parohiei Sarinasuf, Protopopiatul Tulcea.

— Dicu Toma, absolvent de seminar, la 26 februarie 1978 a fost hirotonit diacon.

— Pr. Brătășanu Gheorghe, de la parohia Adormirea I Constanța, a fost hirotesit iconom stavrofor la 8 ianuarie a.c.

— Preoții Dediu Constantin, de la biserica Adormirea Maicii Domnului-Tecuci și Gafton Marcel de la biserica Sf. Dumitru-Tecuci, au fost hirotesii iconomi stavrofori, la 15 ianuarie a.c., iar preotul Dicu Toma, de la biserica Adormirea Maicii Domnului, din același oraș, a fost hirotesit iconom.

— Pr. Bumbac Ștefan, de la parohia Adormirea II-Constanța, a fost hirotesit iconom, la 5 februarie a.c.

— Pr. Costandache Mihai, de la parohia M. Kogălniceanu, Protopopiatul Medgidia, a fost hirotesit iconom la 12 februarie a.c.

— Pr. Dumitru Dima, de la parohia Ivrinezu, Protopopiatul Medgidia, a fost hirotesit iconom stavrofor la 26 februarie a.c.

5. Vizite canonice și de lucru

În cursul lunilor ianuarie și februarie a.c., au fost vizitate de I. P. S. Arhiepiscop Antim, următoarele parohii :

— La 2 ianuarie, minăstirile monumente istorice : Cocoșu, Celic-Dere și Metocul Saon, județul Tulcea ;

— 8 ianuarie, Sf. Pantelimon, Vovidenia, Sf. Apostoli, Sf. Dumitru, Izvorul Maicii Domnului, Adormirea-Cimitir, Bunavestire și Precista-monument istoric, din municipiul Galați ;

— 29 ianuarie, Vinători, Tulucești, Frumușița, Chiraftei, Măstăcani, Firțănești și Bujoru, Protopopiatul Galați ;

P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul a vizitat parohiile :

— 7 ianuarie, Ciocirlia, Cobadin, Ion Corvin, Băneasa și filiala Dervent, Protopopiatul Medgidia ;

— 17 ianuarie, Ungureni, Furcenii Noi, Condrea, Torcești, Diecheni, și Hanu Conache, Protopopiatul Tecuci ;

— 5 februarie, Sf. Ilie, Sf. Dumitru, Sf. Împărați I, municipiul Constanța ;

— 9 februarie, Valea Dacilor, cu filiala Simina, Schitul Dervent, Băneasa, Negurenii, Deleni, din Protopopiatul Medgidia.

Cu prilejul vizitelor canonice și de lucru, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Antim și P. S. Episcop-vicar Epifație s-au interesat la fiecare parohie de activitatea pastoral-misionară și gospodărească a preoților, de planul de lucru pe anul în curs, de starea lăcașurilor de cult, de înfrumusețarea curților bisericilor și a cimitirelor.

O grijă deosebită au acordat bisericilor și minăstirilor monumente istorice pentru o cit mai bună conservare și prezentare a acestora.

Vizitele canonice și de lucru constituiesc un bun mijloc de luare de contact și informare cu privire la viața care se desfășoară în cuprinsul unităților bisericești din eparhie. Aceste vizite sînt operative și cu rezultate practice dintre cele mai bune.

6. Preocupări pastoral-misionare la început de an

În scopul păstrării unității de credință în parohiile din eparhie, s-au luat măsuri pentru buna desfășurare a activității pastoral-misionare în noul an 1978.

La 16 februarie s-a ținut la sediul protoierilor de județ Galați, Constanța și Tulcea o ședință cu îndrumătorii misionari, în care a fost analizată activitatea din trimestrul IV/1977 și s-a definitivat planul de muncă pe anul curent.

Cu aceleași preocupări, în zilele de 21—23 februarie a.c., preoții din parohiile misionare s-au întrunit în ședință pe protoierii. Pe lângă măsurile de organizare a activității pe noul an a fost tratat subiectul despre adevărata pocăință.

De asemenea, cîntăreții bisericești s-au întrunit în ședință pe protolerii, la 28 februarie și au tratat următoarele subiecte: 1. Îndatoririle cîntăreților bisericești după dispozițiile în vigoare, 2. Participarea cîntărețului bisericesc la activitatea misionară din parohie.

Cu acest prilej au fost examinate metodele de generalizare a cîntării omofone la serviciile religioase și au fost precizate din nou sarcinile care revin cîntăreților bisericești, ca ajutători ai preoților, în activitatea misionară și buna gospodărire a bisericii.

Prin problemele abordate, potrivit ordinii de zi și a sarcinilor care au fost tratate, aceste ședințe s-au dovedit a fi utile. Ședințele au fost prezidate de delegați de la Centrul eparhial.

Arhim. IERONIM MOTOC
Vicar Administrativ

† PREOTUL CONSTANTIN CRONȚ

La 28 decembrie 1977 s-a mutat la cele veșnice preotul Constantin Cronț, de la parohia Vovidenia-Galați.

Născut la 10 martie 1908 în Hudești-Dorohoi, s-a pregătit pentru preoție urmînd cursurile Seminarului «Veniamin» din Iași și apoi Facultatea de teologie din Cernăuți.

A fost hirotonit preot pe seama parohiei Jijila, județul Tulcea, unde a funcționat 11 ani (1930—1941). S-a transferat apoi la parohia Sf. Gheorghe-monument din orașul Galați, afiliată în 1951 la parohia Sf. Nicolae. Din 1963 pînă la moarte a păstorit la parohia Vovidenia-Galați.

Părintele Constantin Cronț a desfășurat o bogată activitate pastorală la parohiile unde a funcționat, fiind mult apreciat și iubit de enoriașii săi.

A îndeplinit cu vrednicie și diferite activități administrative: protoiereu al circ. II-a și I-a — Covurlui, membru și multă vreme secretar al Adunării Eparhiale etc.

În anii de refacere de după război, în activitatea de asistență socială pentru înlăturarea urmărilor secetei din 1946—1947, precum și în numeroase organizații obștești, preotul Constantin Cronț a dovedit mult zel și pricepere, apreciate elogios, la vreme, de cele mai înalte foruri bisericești și cetățenești.

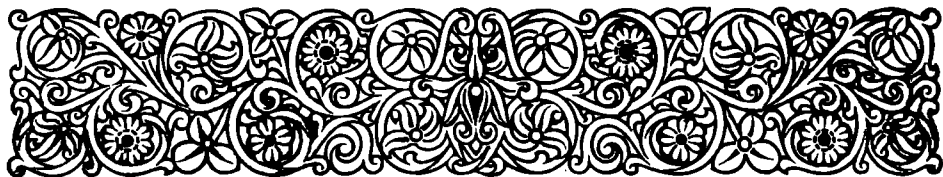
Căuta cu multă sîrguință să fie la curent cu toate problemele teologice și culturale ale vremii, participînd activ, între altele la ultimele Congrese Internaționale de bizantinologie.

Pe teren publicistic și-a cîștigat merite însemnate între preoții din eparhie prin lucrările: *Teosolia* (1937), *Istoria vieții religioase la Dunărea de Jos* (1939), *Munca în lumina evangheliei* (1942), precum și prin numeroase articole și alte colaborări în revistele *Glasul Bisericii*, *Mitropolia Moldovei*, *Biserica Ortodoxă Română* ș.a.

În luna decembrie 1977 a mers la Iași, unde avea rude, pentru căutarea sănătății și acolo și-a dat obștescul sfîrșit, departe de enoriașii săi și de confracții preoți, între care a activat cu aleasă vrednicie, vreme de aproape 50 ani.

Dumnezeu să-l odihnească!

Pr. N. G.

R E C E N Z I I

Doru Murgu, *Nicolae Ursu compozitor și folclorist*, Editura Facla, Timișoara, 1976, 156 p.

Într-un stil vioi, cursiv și în același timp foarte atrăgător, autorul cărții realizează, «o caldă evocare a unei existențe consacrate artei» o evocare a activității unui mare culegător și cercetător al folclorului — în special al folclorului muzical bănățean — o personalitate a vieții muzicale românești din a doua jumătate a secolului al XX-lea, ce s-a afirmat plenar ca: folclorist, dirijor, profesor și compozitor.

Această complexă personalitate a vieții muzicale românești din perioada aminorităților, este: «blîndul», «modestul», «generosul», «omul de caracter», «compozitorul talentat» și «dascălul înăscut», Nicolae Ursu.

Autorul își împarte cartea în șase mari capitole, avînd și unele subtitluri.

În *capitolul I — Răscolind obîrșile*, cu subtitlul «Izvoarele», paginile 9—17 ne este prezentat locul de naștere al lui Nicolae Ursu — Sanovița — 4 iunie 1905, precum și mediul «colindelor, cîntecelor bătrînești, jocurilor și cîntecelor de dor», în care a crescut, și-a format caracterul de om dîrz și a învățat, «să-și iubească brazda strămoșească, foșnetul pădurii, concertul zburătoarelor....».

-- *Capitolul II — Anii de ucenicie*, cu subtitlul:

a) *Școlarul*, p. 17—25, autorul trece în revistă școlile în care Nicolae Ursu își face pregătirea — Ghizela, Lugoj — precum și bucuriile, necazurile și realizările sale remarcînd totodată, «agerimea», «conștiințiozitatea», «perspicacitatea», și prececea înclinație spre împărăția de vis a atmosferei muzicale revărsată de corul bisericii din comuna Ghizela, condusă de preotul Gustav Dietel, «spirit elevat», care i-a remarcat «cel dintîi înclinația pentru muzică».

Viața de licean a petrecut-o în preajma compozitorului Ion Vidu «doinitorul Banatului», care l transplantează în inimă și în suflet «aroma profundă românească a muzicii sale».

b) *Student în Cetatea Napocensis*, p. 25—43.

În această parte autorul insistă asupra greutăților materiale care i-au stat în față înărilor Nicolae ca student la cele două facultăți, «Drept și Conservator», precum și preocupările sale pentru a găsi «calea prelucrării melodiilor populare pentru cor». Se arată de asemeni febrila activitate de dirijor a lui Nicolae Ursu — student fiind — la cele trei coruri din Cluj: Corul cercului academic bănățean, Corul sindicatului muncitoresc al lemnarilor și Corul copiilor de la Liceul unitarian. Se semnalează încă de pe acum preocupările sale pentru culegerea producțiilor muzicale folclorice precum și rigurozitatea științifică care-l va caracteriza în întreaga sa activitate de mai tîrziu.

Se menționează de asemeni transpunerea pentru cor bărbătesc a liturghiei lui Gavriil Musicescu de către Nicolae Ursu care o lucrează cu țăranii din Șanovița și o execută pentru prima dată la 12 aprilie 1931 în biserica satului.

Luându-și toate drepturile academice care-i permiteau să-și câștige existența, se stabilește în Cluj unde activează ca profesor și dirijor la diferite formații artistice de amatori pînă în toamna anului 1931 cînd soția sa fiind numită profesoară la Tîrgu Mureș, el va ocupa prin concurs catedra de muzică de la Liceul Victor Babeș din Timișoara.

— *Capitolul III — Din nou pe plaiurile bănățene.*

a) «Metropola Banatului», p. 44—53.

În acest capitol autorul prezintă tradiția culturală a Banatului cu personalitățile muzicale ce au poposit în «orașul de pe Bega».

În această bogată tradiție de cultură și artă a Banatului, vine tînărul Nicolae Ursu în plină forță creatoare și cu un durabil bagaj de cunoștințe de cultură generală și tehnică muzicală cîștigate în perioada frecventării celor două facultăți și dă la iveală zece lucrări pentru cor mixt care în scurt timp îl fac cunoscut în întreg Banatul.

În continuare, autorul analizează procedeele tehnice folosite de compozitor în armonizarea cîntecelor populare, care respectă în mod «dogmatic» originalitatea temei spre deosebire de fostul său profesor Ion Vidu care consideră, «inopportună retranscrierea identică a conturului melodic».

Tot în această parte se scoate în relief activitatea de dirijor a lui Nicolae Ursu, precum și succesele sale artistice cîștigate cu corul «Doina Banatului».

b) *Zăgăzuind elemerului sonor*, p. 54—75.

Este semnalată prezența lui Nicolae Ursu la cele două manifestări muzicale de la Oravița și Timișoara, unde s-au întrecut cele mai bune formații corale din întreg cuprinsul Banatului, precum și activitatea sa de culegător de folclor muzical din comuna Sirbova ajutat materialicește de Institutul Social Banat — Crișana unde erau reuniți majoritatea intelectualilor pasionați pentru astfel de cercetări.

În continuare, autorul arată activitatea dirijorală a lui Nicolae Ursu în fruntea corului «Doina Banatului» și pe cea de compozitor care crește continuu prin executarea unor lucrări corale de către unele coruri din: Cluj, Timișoara, Oravița, Reșița etc. Este scos în relief, de asemenea prestigiul său de cercetător al folclorului muzical bănățean care crește și datorită publicării celor două monografii muzicale: 1) contribuții muzicale la monografia comunei Sirbova (județul Timiș-Torontal) și 2) contribuții la monografia comunei Măguri.

— *Capitolul IV — Cînd zii războiului vorbesc, muzele (nu) amuțesc*, p. 76—95.

În acest capitol, autorul prezintă activitatea de cronicar muzical a lui Nicolae Ursu precum și strămutarea instituțiilor muzicale clujene în Timișoara în urma declanșării celui de al doilea război mondial de la 1 septembrie 1939.

Este arătată deasemenea activitatea sa de cercetător al folclorului muzical în cadrul Institutului Social Banat-Crișana, precum și activitatea dirijorală de la Corul Facultății de științe din Timișoara, unde-și va executa compozițiile: «Auleu pe vremea mea», «Lino Leano», «De doi» etc., care au ridicat și mai mult prestigiul său de dirijor și compozitor.

— *Capitolul V — a) Zorii împlinirilor*, p. 96—116.

Este prezentată în continuare activitatea lui Nicolae Ursu în calitate de, «inspector muzical onorific» care reorganizează întreaga viață muzicală a Banatului «lincezită după război». Se arată deasemenea febrila activitate creatoare pe care o desfășoară compozitorul după ce este eliberat din funcția de director al școlii de muzică din Timișoara, dînd literaturii corale românești, lucrările: Sus pe Semenice, Du-te dor, Mîndra mea e bănățeană, Pomul libertății, Peste Țara Românească etc. Nu este trecută cu vederea acțiunea sa cu timp și fără timp de a edita cursul de dirijat al lui Augustin Bena, care va fi de un real folos pentru studenții celor trei conservatoare: Cluj, București și Iași precum și pentru dirijorii formațiilor corale de amatori din întreaga țară.

b) *Împliniri la crucea veacului*, p. 117—128.

În această parte a cărții, autorul insistă asupra monografiei muzicale publicată de Nicolae Ursu în 1956, și intitulată «Cîntece și jocuri din Valea Almașului», lucrare ce avea să reprezinte «una din cele mai importante apariții editoriale».

În continuare se trece la analiza melodico-ritmică a celor patru suite corale: I Cărășana, II Cărășana, Ceremoniala, Almăjana, create de compozitor în urma contactului direct cu marea masă a artiștilor amatori atât ca membru în juriu cit și ca dirijor al diferitelor formații corale ce fuzionau pe întreg cuprinsul Banatului.

— *Capitolul VI a) La ceasul crepusculului*, p. 129—145.

Este prezentată activitatea sa de culegător de folclor muzical în satele din zona lacului de acumulare de la Porțile de Fier, precum și participarea la diferite congrese internaționale în fructuoase schimburi de experiență.

În toamna anului 1968 este însă internat de urgență în Clinica CPR din Cluj dar nu stă mult aici și este adus acasă unde se stinge din viață la 10 februarie 1969, unul din cei mai de seamă compozitori de muzică corală românească, și un pasionat folclorist «care a dat cel mai mare număr de monografii muzicale».

Sub raportul activității de compozitor Nicolae Ursu merge pe linia antecesorelor săi, «valorificînd cele mai frumoase creații populare, în limbajul muzicii culte».

Alături de talentații compozitori bănățeni: Sabin V. Drăgoi, Zeno Vancea, Tiberiu Brediceanu, Filaret Barbu etc. Nicolae Ursu, a încercat și a reușit «să ridice prestigiul școlii naționale românești prin valorificarea și potențarea particularităților specifice».

Între paginile 145—153 sînt arătate unele fotografii ale lui Nicolae Ursu împreună cu familia sa, cu «Moș Cola», precum și prezența sa ca dirijor la diferite formații artistice de amatori și membru în juriu de apreciere a activității corale a formațiilor artistice ce se prezentau în concurs.

Cartea lui Doru Murgu ce ne înfățișează personalitatea complexă a compozitorului bănățean Nicolae Ursu, este un cald omagiu adus de muzicologia românească unuia dintre ostenitorii de frunte ai folcloristicii românești.

Publicarea ei, ne aduce în memorie chipul viu și luminos al unui vrednic cercetător al folclorului muzical și al compozitorului de talent care a fost un distins și apreciat discipol al «doinitorului Banatului», Ion Vidu.

Diac. Prof. MARIN VELEA

Viorel Cosma, Două milenii de muzică pe pămîntul României, Introducere în istoria muzicii românești, Editura «Ion Creangă», București, 1977, 152 p.

Conceput ca o adevărată istorie a culturii muzicale românești volumul de față reprezintă o încercare pe deplin reușită de a facilita publicului larg înțelegerea originalității muzicii românești — veche de mai bine de două milenii — a luptei muzicienilor de ieri și de azi pentru păstrarea acestei originalități și, mai ales, pentru afirmarea sa pe planul creației naționale și universale. Demonstrarea științifică a fiecărei judecăți de valoare emisă de cercetător este făcută prin prisma continuității poporului român în spațiul carpato-dunărean, a originalității milenare a acestui «fond sonor de aur» al sensibilității românilor.

Despre izvoarele acestui fond (cap. 1) vorbesc, de exemplu, reprezentările grafice arhaice ca *Hora de la Frumuşica* (jud. Neamț), datată din neoliticul târziu, inscripțiile și scenele de pe plăcile de piatră și marmură de la Histria, Tomis și Callatis, scenele de inspirație muzicală de pe cercei, coliere, agrafe, inele din epoca elenistică și română etc.

Cucerirea Daciei de către romani a marcat o etapă nouă și în viața spirituală a strămoșilor poporului nostru. Este impresionantă urmărirea acestui proces de inter-

ferență a elementelor daco-gețice cu cele romane, proces ce a dat naștere, în final, la fenomenul muzical românesc, la apariția patrimoniului organologic de mai târziu al poporului român (fluierul, buciumul, naiul și cimpoiul). Dar, «desăvîrșirea romanizării Daciei a cuprins, între altele, și propaganda creștină». Stau mărturie: piesele arheologice paleo-creștine (sec. IV—V) ce aparțin deopotrivă romano-bizantinilor cît și iliro-romanilor, origina latină a fondului principal de cuvinte din cultul creștin (inger, cruce, rugăciune, Paști, Crăciun, Florii, biserică, altar, preot, cuminăcătura etc.). Acest valoros fond nu a reușit să fie schimbat de popoarele migratoare.

Apărută din simbioza acestor două filoaane muzicale (traco-daco-romană și bizantină de origine balcanică și romană) cultura muzicală a poporului român a început să urmeze un drum propriu. «Se pare că trăsătura de unire a celor două surse muzicale a fost la început *limba latină*... introducerea limbii slavone în practica muzicii noastre psaltice... neputînd schimba structura vechiului melos «închegat pe fondul limbii latine» (p. 22). Aceste surse muzicale au dat naștere, în raport cu mediul în care s-au dezvoltat, melosului popular și melosului psaltic, influențîndu-se reciproc și, totodată diferențîndu-se treptat, în secolul X. În secolele următoare (X—XIII) «muzica bisericească la români a cunoscut o autentică înviorare», (stau mărturie textele străine ce vorbesc despre organizarea cultului ortodox și «despre episcopi români, inscripțiile de la Cernavodă și Basarabi), lăcașurile de închinăciune din Banat, Transilvania, Dobrogea, Muntenia, Oltenia).

Cercetările au evidențiat totodată apariția, în această perioadă, a fenomenului de iradiere «și în afara granițelor voievodatelor» a culturii noastre muzicale (p. 23). Cel mai nou argument în susținerea acestei teze îl constituie identificarea, de către Vasile Tomescu, a *Colindei fetelor* și asemănarea acesteia cu un *Chanson-Trouvère* al creatorului medieval francez Adam de la Halle.

Capitolul II al volumului cuprinde *Zorile creației muzicale originale*, acea perioadă în care «cultura poporului român începe să se impună ca *entitate națională* de origine română, în contextul lumii europene». Specificul acestei perioade constă în dezvoltarea, în Țara Românească și Moldova, a unei culturi muzicale strîns legate de tradiția țărănească și spiritualitatea bizantină, iar în Transilvania — a pătrunderii timpurii a muzicii profesioniste. Și, dacă fenomenul de iradiere a culturii noastre muzicale în afara granițelor era prezent încă din secolele X—XIII, în perioada următoare (sec. XIII—XV) «izvoare de origine diferite amintesc de *primii profesioniști* ai muzicii noastre ce trecuseră deja granițele țării», de acele *Pripeale* ale lui Filotei, monahul de la Cozia etc.

În secolul al XVI-lea în cultura românească ce cunoaște o adevărată înflorire își face apariția o pleiadă de «umanști cu preocupări muzicale»: Neagoe Basarab, Nicolaus Olahus, Eustatie Protopsaltul, Dosoftei, Nicolae Milescu. Apariția tiparului și a învățămîntului muzical românesc (în minăstiri, cu deosebire), în perioada Renașterii, au dat un avînt deosebit școlii muzicale naționale. «Rolul cel mai important în cultura românească din această perioadă istorică l-a avut Școala de la Putna», școală în care, în decurs de aproape un veac, un grup de creatori și cîntăreți de strană au dat naștere unei creații psaltice originale și de o deosebită forță de iradiere.

Unirea celor trei țări românești de către Mihai Viteazul — afirmarea concretă a unității de neam, limbă și credință a tuturor românilor — a favorizat dezvoltarea culturii naționale și, implicit, a muzicii românești. Pe acest fond renaș și apar acum lucrările cu caracter patriotic: balada istorică cîntecul haiducesc; se diversifică instrumentarul (citera, drimba, neyul, organul), devin tot mai populare vicleimul, turca, izroii.

În secolul al XVII-lea muzica românească face un nou pas spre afirmare: notarea și difuzarea prin intermediul tiparului a folclorului românesc. Acest drum este deschis de umanistul, compozitorul și organistul Ioan Căianu (1627—1698), primul muzician român de prestigiu european», prin manuscrisul *Codex Cajoni* în care a fixat pe note melodii în stil popular. Tot acum trompetistul curților moldovene și transilvănene, Daniel Speer, a publicat primele lucrări de muzică populară. Dar, o adevărată muncă de cercetător în domeniul muzicii a desfășurat-o Dimitrie Cantemir — «teoretician, compozitor, interpret, dascăl, muzician, folclorist și etnograf». Prin publicarea, în lucrările *Istoria ieroglicică, Descrierea Moldovei, Sistema sau în-*

locuirea religiei muhamedane, *Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor*, a unui bogat material documentar referitor la obiceiurile românilor, Dimitrie Cantemir a permis «pătrunderea în antologiile muzicale europene ale veacului al XVII-lea a creației românești și afirmarea specificului național și prin intermediul artei». Un asemenea nivel de dezvoltare a culturii muzicale românești a dus la apariția profesiunii de compozitor și, apoi, a unor gramatici muzicale numite *papadikii*.

La curțile domnești ale lui Constantin Brîncoveanu și Alexandru Ipsilante erau des întâlnite tarafurile de lăutari (vioară, nai, fluiet, cimpoi), «muzicanți nemți» (cu harpă, clavecin), meterhaneaua (cu tambur, talgere, ney), psalți români și greco-bizantini. Această situație eterogenă și uneori contradictorie pe plan cultural-artistic este expresia frământărilor social-politice din această epocă din țările române. Ceea ce domină însă peste toate este ideea de unitate națională a tuturor românilor. Din punctul de vedere al culturii muzicale este esențial acum triumful limbii române în biserică, trumf ce conduce la intrarea muzicii psaltice «în faza de conturare definitivă a melosului autohton» și la apariția treptată a două stiluri muzicale: stilul vechi și stilul nou) (stiluri caracteristice pentru transformările apărute în structura versurilor, a ritmului, melodiei și modurilor).

Cercetătorul își propune ca, prin studii ulterioare, să urmărească problema existenței unor trăsături specifice muzicii românești din epoca brîncovenească — trăsături ce ar putea exista date fiind caracteristicile stilului brîncovesc din arhitectură, sculptură etc. Identificarea acestor elemente ar contribui, după părerea cercetătorului, la «definirea aceluia baroc muzical românesc».

Ca expresie a răspîndirii tot mai puternice a ideii de continuitate și latinitate, a întesificării cercetărilor asupra culturii daco-romane, în perioada 1784—1848 (cap. III) cultura muzicală românească se apropie tot mai mult de folclor. Acum se realizează «una din cele mai importante reforme din istoria muzicii noastre: românirea «cîntării psaltice de către Macarie Ieromonahul», cel ce a dat naștere unei muzici cu adevărat românești, într-o limbă românească. În prefața la *Irmologhion*, Macarie îndemna pe fiecare român a cînta «de acum înainte vitejește și cu îndrăzneală orice cîntare în limba patriei tale, cu minunata, lîreasca dulce glăsuire a patriei tale, cu înțelegere, cu evlavie, cu dragoste».

Sufiul revoluționar cuprinde întreaga mișcare artistică: apar fanfarele autohtone, sînt create primele instituții de învățămînt artistic național (*Societatea Filarmonică*, *Conservatorul Filarmonic dramatic*), au deschise primele tipolitografii muzicale cu sisteme de notație apuseană, construite primele clădiri pentru teatre, se tipăresc primele culegeri de folclor românesc și, mai ales, se afirmă acum prima noastră generație de muzicieni profesioniști.

Evoluția mișcării muzicale românești este prezentată astfel de cercetător în baza unui impresionant volum de date, elocvente pentru perioada pașoptistă, toate pătunse de ideea de unitate spirituală a tuturor românilor din cele trei provincii.

În focul Revoluției de la 1848 și al luptei pentru unirea principatelor a apărut și s-a dezvoltat *Școala muzicală națională* (cap. IV). Dar, cultura noastră muzicală a făcut un adevărat salt în dezvoltarea sa abia în statul național independent. Pleiadei de compozitori ce au înființat școala muzicală din timpul lui Cuza I se adaugă, după 1870, prima generație de absolvenți ai Conservatoarelor noastre de Stat (George Ștefănescu, Constantin Dimitrescu, Gavriil Musicescu, Teodor Burada).

Tendința de valorificare superioară a folclorului țărănesc în muzică, ca și în literatură și pictură, de altfel, a continuat și la începutul secolului XX. Aceasta era izvorul compozițiilor lui Gavriil Musicescu (Moldova), D. G. Kiriac (Muntenia), Ion Vidu și Timotei Popovici (Banat), Iacob Mureșanu (Transilvania). Muzica cultă s-a îmbogățit cu noi genuri: balade vocal-simfonice (ale lui Dima și Mureșianu), lieduri (Tiberiu Brediceanu), coruri și prelucrări vocale de folclor (Kiriac, Vidu, Cucu), suite instrumentale (Dimitrie Cuclîn), rapsodiile orchestrale ale lui Enescu și Stan Golestan. Această orientare spre muzica noastră populară a avut însă și un alt efect: realizarea unității muzicale naționale românești ce a condus spre o mișcare muzicală superioară din punct de vedere artistic. Se impun acum, prin activitatea lor ansamblurile corale ca Doina, Carmen, Hora, Reuniunile de muzică și cîntări din Lugoj, orchestrele simfonice din Brașov; se afirmă dirijori și interpreți a căror artă a depășit chiar granițele țării: violoniștii George Enescu, Eduard Caudella și Silvio Florescu, violonce-

listul Dimitrie A. Dinicu, pianistii Clara Haskil, Constanța Erbiceanu, George Boskoff și Aurelia Cionca, flautistul sibian Adolph Terschack, cîntăreți ce au făcut să se ducă vestea despre «școala românească de canto»: Elena Teodorini, Haricleea Darclée, Charlotta Leria, Zina de Nori, Nouvina, Alma Gluck, Grigore Gabrielescu, Giovanni Dimitrescu etc.

Prezentînd toate aceste strădăni ce au culminat cu înființarea *Operei române* din București, cercetătorul Viorel Cosma evidențiază iar preocupările deosebite pentru folclor, inițiativele tot mai dese de publicare a folclorului românesc. Un loc de frunte în cadrul acestora îl ocupă concepția originală de culegere și valorificare a creației populare propusă de dirijorul renumitului cor *Carmen* D. G. Kiriac. Activitatea lui D. G. Kiriac, cercetările lui Teodor T. Burada, Bazil Anastasescu, I. D. Petrescu-Petruș, investigațiile științifice ale lui Eusebie Mandicevski (la Viena), toate au avut ca rezultat major *Închegarea muzicologiei clasice românești*, înscrierea acesteia în cadrul mișcării muzicale internaționale.

Rezultatele acestei legături tot mai intense a compozitorilor cu izvoarele autentice «reprezintă nu numai momente semnificative ale procesului de acumulare și decantare a ideilor și procedeele unei generații, ci și primele *microsinteze* de valoare universală»: *Balada* lui Ciprian Porumbescu, compozițiile lui Stan Golestan și, mai ales, *Rapsodiile* lui George Enescu.

În domeniul muzicii corale de la începutul secolului al XX-lea, cercetătorul surprinde, în continuare, trecerea de la textele de esență manifest-patriotică către cea social-patriotică al cărei scop final era educația estetică. Pe această linie se înscriu *Colecțiune de cîntece sociale pentru studenții români*, de Ciprian Porumbescu, cîntecele lui D. G. Kiriac, George Enescu, Alexandru Flechtenmacher, Eusebie Mandicevski, Teodor Teodorescu, Ion Vidu.

Impresionează evidențierea de către cercetător a unui element inedit apărut în 1870 în cultura românească: pătrunderea versurilor de o rară muzicalitate ale lui Mihail Eminescu în creația vocală românească și, prin aceasta, transformarea muzicii «într-un factor de unitate spirituală». Iar «apropierea tinărului George Enescu de poemele eminesciene reprezintă cea mai elocventă dovadă de fuziune artistică a poeziei și muzicii românești».

Maturitate artistică și afirmare internațională (cap. V) sînt caracteristicile esențiale ale școlii muzicale naționale după primul război mondial. Activitatea artistică de la Iași — noul sediu al vieții muzicale românești din anii 1914—1918, sub conducerea lui George Enescu — a contribuit din plin la maturizarea școlii noastre muzicale și, mai ales, la înscrierea sa în contextul artei universale. În perioada următoare (1920—1925) în școala muzicală românească s-au definit două direcții estetice: *abstract-universalistă* și *concret-națională*. La impunerea tot mai pregnantă a celei de a doua direcții și-au adus aportul lor tinerii simfoniști români de la școala lui Alfonso Castaldi. Tot mai mulți compozitori adoptă soluția artistică propusă încă din 1916, de Ioan Scărlătescu — muzica cultă izvorită din folclor — soluție «ce definea mai complet înțelesul de universalitate a muzicii românești». Izvorul permanent al acestor soluții a fost format din *muzica populară (țărănească, lăutărească) și muzica psallică*. Subtilitatea artistică a acestora nu se putea dezvălui însă decît în actul interpretării. Așa se explică de ce pentru crearea multora dintre piesele sale George Enescu a audiat ore în șir cîntecele lăutarilor Lică Rădulescu, Cristache Ciolac, Nicolae Buică, Grigoraș Dinicu; Paul Constantinescu a avut alături pe bizantinologul Ioan D. Pe-

trescu, «eminent practician al cîntării de strană» etc. S-au îmbogățit astfel *melodia, ritmul, armonia și polifonia, timbrul* din muzica cultă românească.

Problemele ce au preocupat, în continuare, pe cercetători sînt: «Cum a rezolvat componistica noastră dezideratul major al maturizării artistice? Care sînt lucrările capitale ale perioadei interbelice, capabile să înfrunte timpul și să impună școala muzicală românească în peisajul artistic european? «Punctul maxim al acestei evoluții l-a constituit opera lui George Enescu. «Muzica noastră — menționează muzicologul Viorel Cosma — dispunea acum de primul corifeu modern de prestigiu mondial în jurul căruia se născuse o mișcare artistică unitară, originală».

Capitolul al VI-lea al volumului ne prezintă «*Personalitate muzicii românești contemporane*», perioada în care muzica a căpătat tot mai mult «caracterul de limbaj de înțelegere între oameni, de comunicare între popoare». Cele două focare de creație și cercetare, *Uniunea Compozitorilor și Institutul de folclor* au condus școala muzicală românească pe făgașul unei arte naționale autentice. «Apropierea de creația populară a dus, la apariția multor suite, rapsodii, prelucrări corale, dansuri simfonice, balet, chiar oratorii și cantate în stil popular. Și, așa cum «creația populară și muzica bizantină — cele două surse complementare, interferente ale artei culte — s-au caracterizat tocmai prin sugestia discretă, neostentativă, rezervată», tot astfel creația cultă contemporană are drept caracteristică de bază *echilibrul spiritual* — dorința continuă de înnoire. Cercetările evidențiază totodată faptul că această *unitate de concepție a școlii noastre muzicale asigură fiecărui autor deplina afirmare a sensibilității ori temperamentului său, și deci, apariția unei diversități de stiluri. Care dintre operele, apărute în această diversitate, au rezistat timpului și au rămas «pietre de hotar reprezentative ale epocii noastre» — sînt problemele tratate în continuare de către autor. Concluzia generală ce se desprinde din această vastă prezentare este aceea că «școala muzical-românească a devenit o realitate artistică distinctă în peisajul culturii muzicale universale», în continuă ascensiune, «rezultatul efortului general al întregului nostru popor de a contribui cu glasul său particular, original, la făurirea unei arte nobile, generoase, pătrunse de înaltul umanism al epocii contemporane».*

Volumul de față, bogat ilustrat, o sinteză reușită a două milenii de muzică pe meleagurile României, aduce un suflu nou de date și izvoare interpretate cu competență, în lumina permanenței și continuității neamului nostru.

Un *indice de nume* (p. 142—146) și *Bibliografia selectivă* vin să sporească valoarea lucrării. Se adaugă acestora înnota grafică neprețuită. Volumul se încheie cu un rezumat în limbile engleză-germană și rusă.

Pr. IOAN F. STĂNCULESCU

Gabriel C o c o r a, *Tipar și cărțurari*, București, Editura Litera, 1977, 268 p.

Reputatul istoriograf acad. prof. Constantin C. Giurescu observa în una din numeroasele sale lucrări, că nu există regiune sau loc din țară, care să nu fi dat contribuții de seamă patrimoniului național cultural-artistic. Geniul creator al poporului s-a manifestat activ și multilateral în toate veacurile și pe tot cuprinsul patriei.

Adevărul acesta îl confirmă, în ceea ce privește Buzăul, părintele Gabriel Cocora în cartea sa *Tipar și cărțurari*, în care a înmănușat o parte din stăruințele sale de a căuta, cunoaște și face cunoscut valorile cultural-literare buzoiene, îndeosebi din trecut, care constituie, totodată, aporturi prețioase la zestrea obștească spirituală românească. P. C. Sa s-a impus, de la primele titluri publicate, ca un cercetător istoric-cultural deosebit de laborios, perseverent, cu pasiunea documentării temeinice, riguroasă și științifică, la sursele inițiale, publicistice și arhivă, cu oarecare precădere pentru minuția semnificativă, însă nu mai puțin judicios, cu logică și cu legitimă cutezanță a opiniilor personale, rectificând erorile și inadvertențele întâlnite, restabilind adevăruri și formulând ipoteze proprii. În felul acesta, a ajuns la rezultate dintre cele mai dorite, descoperind și furnizând prețioase date și informații istorice cultural-literare. Faptul că și-a oprit atenția, cu preferință, la Buzău, fiindu-i mai la îndemână, este metoda cea mai indicată: a specializării, în diviziune, până la nivelul de savant, însă, obligatoriu, într-un context general cultural-informatic-științific. Astfel îl și declară, pe părintele Cocora, prefațatorul Dan Zamfirescu, în *Colegial elogiu*, că face parte din «galeria erudițiilor specializați pe anumite teme». Este nota specifică și de merit deosebit a cercetătorului istoric-cultural Gabriel Cocora. Și în felul acesta, «făuritor de cărămizi trainice pentru edificiile încă așteptate, norocos scormonitor de amănunte, dar totodată perfect cunoscător al dezvoltării culturii noastre vechi și moderne» — cum îl prezintă în continuare (p. 5).

Tiparul, la care se referă autorul în titlul cărții, este Tipografia de la Episcopia Buzăului. Cu adevărat cunună culturală a Buzăului, autorul o prezintă amplu, într-un studiu de dimensiunile unei monografii (peste o sută de pagini, cu 270 Note). După un istoric detaliat, cu numeroase date și anume și cu descrierea fiecărei tipărituri, precizează, contabilicește, că în cei 182 de ani de la înființare (1691) și până la desființare (1879), Tipografia «domnească» de la Episcopia Buzăului a funcționat activ 36 de ani, în care a tipărit un număr de 131 cărți (25 în perioada 1691—1768; 57 în perioada a doua 1834—1841, 1845—1846; 30 în perioada a III-a 1852—1857; 19 în perioada a IV-a 1860—1873). Din acestea, au deosebită valoare istorică-culturală, ca «primere tipografice», «*Pravoslavnica mărturisire, întoarsă în limba Românească de Radul Logolât Greceanul*, debutul Tipografiei de la Episcopia Buzăului, *Biblia sau Testamentul Vechi și nou, Evanghelia și Apostolul*, tipărite pentru prima dată cu literă latină; *Mineie, Molitvenic, Octoih, Triod, Penticostar, Prohod* ș.a., tipărite pentru prima oară în românește.

Tipografia de la Episcopia Buzăului a tipărit, mai cu seamă în secolul al XIX-lea, și cărți laice, precum *Biblioteca tinerilor începători sau culegere de întliele cunoștințe pentru învățatura copiilor ce încep a citi* — traducere din franțuzește de Ierodiaconul Dionisie Romano (1837), *Apele metalice ale României Mari* (1837), *Teatron politicon*, tălmăcite în românește de Gabriel Pleșoianu (1838), *Prescurtare de geografie* (1839), *Prescurtare de aritmetică* (1853), *Viața și 183 fabule ale lui Esop precese de câteva teorii ritoricești asupra scrierilor aligorice și de alte câteva labule dintr-alți autori elini* (1857) ș.a. Despre această din urmă carte se ocupă și într-un articol special: *O anologie a fabulei universale în limba română în secolul al XIX-lea* (p. 204—215). Stabilește că, în ordine cronologică, este a zecea ediție a *Episcopiei românești*, prima fiind cea tipărită la Sibiu, în 1795, de Petru Bart, sub titlul *Viața și pildele preaînțeleptului Esop*. Precizează că Esopia de la Buzău, față de edițiile anterioare, nu este o reeditare, ci o traducere nouă și o prelucrare a fabulelor lui Esop, însoțite și de fa-

bulele altor scriitori greci, precum Prodie (*Eroul întru bunătate și răutate*), Stisihar (*Calul și omul*), Govrin (*Porcul și soarele, Corbul și vulpea, Lupul și mielul*), Altonie retorul (*Fabula Cioarei, Fabula iurnicilor și a greierilor*), câteva din Biblie și din Fontaine. Deci, o adevărată antologie a fabulei universale, prima în limba română și prima ediție critică a *Esopiei* în limba română.

Cărturarii sînt mai mulți. Primul loc îl deține ucenicul mitropolitului-poet Dosoftei al Moldovei, episcopul Mitrofan al Buzăului, și el om de cultură, poet, artist (gravor) și tipograf talentat, precursor lui Antim Ivireanul. I-a prezentat viața și activitatea într-o comunicare la Cercul științific de la Facultatea de limbă și literatură română a Universității din București, la 28 mai 1976, sub titlul: *Un mare tipograf român în circuitul european în secolul al XVII-lea: Episcopul Mitrofan al Buzăului* (p. 143—179). Stabilește locul natal al episcopului: *Boneștii Țării Românești* (azi jud. Vrancea), unde a cîtorit un schit. Elucidează colaborarea lui Mitrofan la *Biblia Șerban Cantacuzino* (1688), nu numai ca «îndreptoriu cuvintelor rumânești» (diortositor), ci fiind acela care a adaptat corect cuvintele din limba greacă la terminologia ecleziastică română. Rectifică afirmația din *Istoria literaturii române* (Editura Academiei R.S.R., vol. 1, p. 550), că Mitrofan a făcut traduceri din limba rusă. Arată că el cunoaște bine limba greacă și le-a tradus din această limbă. Evidențiază meritele excepționale de tipograf și editor ale episcopului Mitrofan, care a tipărit 31 de cărți (unele într-un timp record de scurt, precum *Biblia*, de 944 pagini, în zece luni, cele 12 *Mineie*, 1706 pagini, în 11 luni, *Triodul și Octoiul*, peste 1000 pagini, în 12 luni). Îl declară «erou al muncii culturale». Prin cărțile tipărite de el, s-a introdus, pentru totdeauna, limba română în cultul ortodox român.

Artist (gravor) și poet, pe episcopul Mitrofan l-a preocupat și aspectul estetic al tipăriturilor — litera, punerea în pagină, iconografia realizînd adevărate opere de artă tipografică, înregistrate și tratate ca atare în Bibliografiile europene.

Conclude părintele Cocora: «Episcopul Mitrofan al Buzăului rămîne o mare personalitate culturală din secolul al XVII-lea, care, prin acțiunea dusă pentru a reda limbii române firescul ei rol în viața poporului, a înfăptuit o adevărată revoluție culturală» (p. 171).

Alt *cărturar* legat de Buzău prin capitole de viață și activități, de care se ocupă părintele Cocora, este episcopul Dionisie Romano, *Un «harnic trezitor de cultură» din secolul al XIX-lea, uitat* (p. 192—203), care înainte de a ajunge episcop la Buzău (spre sfîrșitul vieții, 1859—1872), a fost aici, între 1832—1843, primul învățător public al Buzăului, apoi director al Seminarului și «profesor național», cînd a redactat și editat *Vestitorul bisericesc*, prima gazetă etică-socială din țară, și a tipărit broșuri pentru tineret (de care se ocupă în alt capitol: *O ediură pentru tineret în secolul al XIX-lea* p. 180—191).

Dintre *cărturarii* mireni îi prezintă pe profesorul Basil Iorgulescu, fondatorul și directorul primei biblioteci buzoiene — *Biblioteca liceului «B. P. Hașdeu»*; Ion Costinescu, autorul primului dicționar explicativ general al limbii române pînă la anul 1870 — *Vocabularul româno-francescu*; C. Canella, ex *instițutor în schola națională de la Buzău*, autorul primului dicționar român de sinonime — *Vocabular de quâte-va vorbe synonyme*, 1867 (traducere a unui dicționar francez); L. L. Caragiale — despre popasul în Buzău al marelui dramaturg, ca concesionar al restaurantului din gară. Precizează datele calendaristice, de cînd și pînă cînd, respectiv de la 15 noiembrie 1894 și pînă la 15 noiembrie 1895, autorul *Scrisorii pierdute* a fost cetățean al urbei Buzău, precum

și casa a locuit cu familia (și amănuntul de familie că în Buzău, la biserica Banu, l-a botezat pe copilul său Lucky, născut la 2 iulie 1893). Deșcopere și alte implicații buzoiene în biografia și opera marelui dramaturg.

Cartea părintelui Gabriel Cocora, *Tipar și cărturari*, constituie și rămâne o sursă documentară istoric-cultural-literară deosebit de prețioasă. Într-adevăr cuprinde «cărămizii trainice pentru edificiile încă așteptate». Se citește cu mult spor educativ patriotice și instructiv cultural-literar.

Pr. GHEORGHE CUNESCU

ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE. INSCRIPTIILE ANTICE DIN DACIA ȘI SCYTHIA MINOR. Colecție îngrijită de D. M. Pippidi și Russu. Seria primă. *Inscripțiile Daciei Romane. Volumul II ; Oltenia și Muntenia.* Culese, traduse în românește, însoțite de comentarii și indici de Grigore Florescu și Constantin C. Petolescu. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1977, p. 276.

În continuarea primului volum, *Inscripțiile Daciei Romane*, adunate, însoțite de comentarii și indice, traduse în românește de prof. Ioan I. Russu, Editura Academiei R. S. România, București, 1975, p. 285, care a cuprins materialul epigrafic, diplomele militare privind direct sau indirect provincia carpato-danubiană și tăblițele cerate, în volumul de față, al doilea, sînt adunate inscripțiile din Oltenia și Muntenia de la începutul secolului al II-lea pînă la Aurelian (271).

Tînuturile Banatului, Olteniei și Munteniei au intrat mai curînd decît celelalte teritorii ale Daciei în aria civilizației și stăpînirii romane și au fost păstrate în bună parte de imperiu în cadrul său teritorial sau în zona de influență politică și militară pînă la prăbușirea frontierei dunărene a acesteia, la începutul sec. al VII-lea.

Majoritatea inscripțiilor sînt în limba latină. Cele în limba greacă sînt mai puțin numeroase, pe piatră se cunoaște numai un mic fragment de la Sucidava (nr. 220) și un sarcofag de la Romula (nr. 358). Între acestea s-ar putea cuprinde și inscripția care atestă refacerea templului zeiței Nemesis de către *curial (es) territ(orii) Suc (idavensis)* (nr. 190), unde inițiala numelui Sucidavei este o literă greacă (Σ). Din Oltenia se cunosc și două inscripții siriene: una de la Romula, dedicată zeiței Atargatis (nr. 346), alta de la Drobeta, încă nedescifrată (nr. 117).

În volumul de față sînt incluse și descoperirile epigrafice de la Ocnița (jud. Vilcea), datînd de la începutul erei noastre, în urma săpăturilor arheologice de sub conducerea acad. prof. D. Berciu (p. 230—234). Sîntem informați că descoperiri similare s-au făcut recent și la Polovraci (jud. Gorj), care nu sînt incluse în volum.

Materialul epigrafic din volumul de față a fost grupat pe capitole: Drobeta și teritoriul său; Cioroiul Nou (Aquae) și împrejurimile; castrele și așezările de pe Jiu; Sucidava și teritoriul său; Romula, castrele și așezările de pe Olt; castrele și așezările din nordul și vestul Munteniei. În încheiere, sînt prezentate un număr de inscripții cu loc de descoperire necunoscut, care ar putea însă proveni din Oltenia sau Muntenia.

Cele mai importante sînt considerate inscripțiile pe piatră și de aceea au fost așezate la începutul lotului epigrafic al fiecărei localități. Ordinea în care sînt expuse

este următoarea: inscripții de caracter juridic; inscripții săpate în onoarea unor împărați sau cetățeni; inscripții atestând ridicarea sau refacerea unor edificii de caracter public (castre, temple etc.); inscripții votive; inscripții funerare; inscripții care, datorită stării fragmentare în care au ajuns până la noi, nu pot fi incluse în nici una din aceste categorii. S-a acordat în *corpus*-ul respectiv egală atenție pieselor cu inscripții din categoria *instrumentum*, care reprezintă circa 70% din numerele din volum: ștampilate (cărămizi și țigle, *mortaria*, opaițe, amfore, *terra sigillata*), zgîriate în pasta crudă sau arsă (cărămizi, ceramică) sau executate cu vopsea (indeosebi pe amfore). Unele piese de serie, îndeosebi *instrumentum domesticum*, au fost doar menționate, fără detalii tehnice sau alte amănunte legate de tipologia lor.

Pentru studierea organizării administrative și militare din Dacia romană, a vieții economice și social-politice, a vieții spirituale, inscripțiile ca izvoare scrise, furnizează știri directe.

Preocupările pentru studierea inscripțiilor descoperite între Carpați și Dunăre sînt vechi, începînd din secolul al XVI-lea cu epigrafistul transilvănean Mezerzius, care a transcris o inscripție de la Drobeta (nr. 26), zidită în cetatea medievală a Severinului, astăzi dispărută. O altă inscripție de la Drobeta (nr. 51) ne-a fost transmisă de Luigi Ferdinando de Marsigli (1658—1730). Se pot număra și alți cercetători și colecționari de materiale arheologice, care ne-au lăsat informații asupra descoperirilor lor, cum sînt: Vladimir de Blaremburg, D. Papazoglu, C. Bolliac, August Treboniu Laurian. Primul epigrafist român în sensul modern al cuvîntului a fost Grigore G. Tocilescu (1850—1909), profesor la Universitatea din București, director al Muzeului Național de Antichități. El a inițiat săpături în mai multe localități din Oltenia, iar materialul epigrafic l-a publicat în reviste și lucrări de specialitate. Vasile Pârvan (1882—1927), creatorul școlii de arheologie românească, a consacrat ținuturilor dintre Carpați și Dunăre un memoriu prezentat Academiei Române în anul 1913: *Știri nouă din Dacia Malvensis*.

Între cele două războaie mondiale și-a desfășurat activitatea de cercetător al antichităților Drobetei Alexandru Bărăcilă (1876—1970), prezentînd rezultatele într-o serie de publicații (Vezi Ion Berciu, *Apulum*, 10, 1972, p. 882—887). Cercetările lui au fost continuate de Grigore Florescu, în ultima parte a vieții, în colaborare cu fiul său Radu Florescu și Mișu Davidescu, actualul director al Muzeului «Drobeta» — Turnu Severin.

Cele mai importante și numeroase contribuții la epigrafia Daciei sudice le-a adus Prof. D. Tudor, autorul unui impresionant număr de articole, studii și cărți, dintre care, cea mai importantă este *Olenia romană*, apărută în trei ediții (1948, 1958, 1968).

Monumentele epigrafice descoperite și publicate pînă în anul 1958 au fost strînse de Gr. Florescu (1892—1960), într-un volum rămas în manuscris, după moartea sa, la Institutul de arheologie din București. În septembrie 1974, prof. D. M. Pippidi, directorul Institutului de arheologie al Universității din București, a încredințat sarcina de a se ocupa de inscripțiile din Oltenia și Muntenia, revăzînd și aducînd la zi, ceea ce a început Grigore Florescu, lui Constantin C. Petrolescu, care a urmărit în prezentarea inscripțiilor următoarea ordine: tipul monumentului, condițiile descoperirii, loc, dată; descrierea — detaliile sculpturale, starea de conservare, forma literei; dimensiuni; muzeul cu numărul de inventar; datarea; bibliografia; textul inscripției în caractere cursive; *viariae lectiones*; traducere, comentariu istoric.

Fiecare monument, pe cît posibil, a fost însoțit de ilustrație, foto, desen, uneori foto și desen. Desenele sînt reproduse în text, alături de inscripție; fotografiile sînt grupate la sfîrșitul volumului — numărul de sub fiecare fotografie corespunzînd locului unde se găsește inscripția în corpus.

Volumul cuprinde, la sfîrșit, un *Indices* (p. 258—276) și harta localităților cu descoperiri epigrafice.

Inscripțiile adunate reprezintă izvoare de neînlocuit pentru studierea vieții economice, social-politice, militar-administrative și religioase a Daciei romane subcarpatice și completează datele furnizate și de alte categorii de izvoare scrise antice și de descoperirile arheologice și stă, cu toată acrvia istoriografică, la îndemîna tuturor iubitorilor și cercetătorilor istoriei patriei noastre.

Pr. I. IONESCU

Nicolae Andrei, Gh. Pîrnuță, *Istoria învățămîntului din Oltenia*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1977, 514 p.

În rîndul numeroaselor lucrări de pedagogie apărute, care urmăresc pe de o parte îmbunătățirea permanentă a educației, iar pe de alta cunoașterea evoluției spirituale a poporului nostru, se înscrie și cartea lui Nicolae Andrei și Gh. Pîrnuță, apărută în Editura «Scrisul Românesc». Volumul I, cuprinde un spațiu larg de timp, începînd cu anii acelor îndepărtate și eroice începuturi ale neamului nostru și pînă la mijlocul secolului al XIX-lea.

Pornind de la cele mai recente descoperiri arheologice și cercetînd o seamă de documente, autorii demonstrează științific vechimea orașului Craiova, urmașa străvechii cetăți geto-dacice Pelendava, ca dealtfel și importanța ei pentru cultura neamului românesc. Din Craiova au pornit o seamă de bărbați aleși; cu care pe bună dreptate se mîndrește întregul neam românesc.

Bazați pe diferite descoperiri arheologice, efectuate în ultimii ani, autorii arată mai întîi numeroasele și importante urme și centre de cultură veche, existente prin aceste ținuturi, relevînd în același timp că: «Oltenia este unul din ținuturile cele mai vechi din civilizația românească».

La strămoșii noștri geto-daci, a existat o oarecare formă de învățămînt, pe care o atestă numeroasele descoperiri arheologice. Istoricul Herodot ne spune despre ei că: «depășau în cultură pe multe alte popoare din acel timp». Astfel în complexul dacic descoperit la Ocnița (Vîlcea), s-au «găsit fragmente ceramice cu inscripții în scrierea latină anterioară cuceririi romane: Scrie cu majusculă, cuvintele: REB, MARP, BUR, PETR, sînt o dovadă elocventă că scrisul era cunoscut de către locuitorii acestor ținuturi «de acum mai bine de 2000 de ani». Chiar «la curtea lui Decebal, trebuie să fi existat o oarecare formă de învățămînt», afirmă autorii, iar Aristotel zicea că «agatirșii — un neam al dacilor cîntau legile».

Abundența materialelor epigrafice descoperite în cele «27 de localități din Oltenia dovedesc cunoașterea și folosirea scrisului», mai ales că după cucerirea Daciei de către romani (106) activitatea de instruire s-a impus ca o necesitate de stat. Aceasta ia astfel o nouă amploare, predîndu-se organizat, de către oameni competenți. O formă elevată a învățămîntului o reprezenta «școala grămăticului (Romula), unde se comentau

operele clasicilor și se învăța gramatica, latina și greaca, matematica, muzica etc.».

Funcțiile publice nu puteau fi ocupate decât de oameni care știau să scrie și să citească, măcar că erau slavici ca: «Secundinus, Hylas, Zoticus etc.».

Ca material de scris erau folosite tăblițe cerate, pe care se scria cu un condei ascuțit «stylus».

Chiar lexicul limbii române care conține numeroși termeni legați direct de procesul de învățămînt, «a învăța (invitare), a scrie (din scribere), carte (din charta), a număra (numerare), școală (schola) etc.», dovedește că a existat învățămîntul încă din perioada de formare a poporului român.

Intr-un alt capitol intitulat: «Cultura în Oltenia în secolele IV—XIII», se face o amplă referire la continuitatea populației daco-romane pe teritoriul Daciei, după retragerea lui Aurelian (274—275).

«Terminologia creștină de bază (bazilica-biserică, cruce-cruce, inger-angelus etc.), arată că la noi creștinismul s-a răspîndit în formă latină. În veacul al VI-lea și al VII-lea exista deja o «civilizație unitară cu caracter romanic» pe tot cuprinsul Daciei.

În 1247 sînt atestate documentar primele formațiuni politice (cnezate și voievodate), care aveau în aparatul lor administrativ și judiciar, oameni cu o oarecare pregătire. Așadar pe bună dreptate autorii cărții presupun «existența unei școli în care să se pregătească oamenii necesari». Însăși biserica avea nevoie de oameni instruiți, care să facă față propagandei catolice din veacul XIII. Dar, chiar existența bisericii presupune și existența textelor religioase necesare pentru oficierea slujbei, or existența acestora impune în mod direct și o oarecare formă de învățămînt.

În secolele XIV—XV, pe teritoriul Olteniei se întemeiază noi eparhii, sub Vladislav, cu Daniil Critopulos (Antim), ceea ce presupunea hirotonirea de preoți și diaconi, care cu siguranță cunoșteau scrisul și cititul. Tot acum apar o seamă de documente în limba slavonă, prin care este atestată înregistrarea mînăstirilor Tismana, Vođița etc. Aceste documente erau alcătuite de oameni instruiți, care acționau pe lângă domnitor. De asemenea, își fac apariția primele cărți de slujbă. Din hrisovul, care datează din 8 martie 1415, reiese că egumenul Sofronie de la Cozia se intitula «năstavnîc» (învățător).

Însă și alte documente, precum cele de la: Tismana, Govora, Rîmnic sau din localitățile: Cerneț, Craiova, dovedesc că: «meșteșugul scrierii era răspîndit în multe localități din Oltenia». Mînăstirile erau adevărate centre de cultură, alături de bănie. Bănia «unde își avea sediul reprezentantul domniei oltene, cu întreaga gamă de atribuții, în mod sigur avea o cancelarie, cu grămăticul, școli etc.», afirmă autorii.

Cu toate acestea, pentru societate, un important factor educativ era preotul. Din sintagma lui Matei Vlăstares se vede că: «principala sarcină a preoților — pe lângă cea pur sacerdotală — era aceea de a învăța poporul».

Secolul al XVI-lea, în comparație cu cele anterioare, se caracterizează printr-o proliferare a scriitorilor. Dar de reținut este faptul că unii scriitori ca: «Eftimie de la Bistrița și Maxim din Bărbătești (Vilcea), redactau documente în limba română». Totodată secolul XVI deschide zori unei noi epoci, aceea de activitate tipografică, cu Radu cel Mare și Neagoe Basarab. Acesta din urmă lasă moștenire «Învățăturile către fiul său Teodosie». Tot acum se desăvîrșește procesul de pătrundere a limbii române în actele oficiale, iar la îndemnul lui Mihai Viteazul ia naștere istoriografia românească. După anul 1600, limba română biruie definitiv. Ca urmare a acestui fapt, apar primele tipărituri românești de la «Govora, Cîmpulung, Tîrgoviște, București etc. De

asemenea, sint menționați foarte mulți oameni de cultură și minăstiri ca : Bistrița, Cozia etc., au fost primele care au organizat școli. Dintr-o însemnare a unui manuscris citim că aici, «se pregăteau grămatici de slavonie și română, fiind amintit dascălul Iosif». Tipografia de la Govora, adusă de Matei Basarab, face posibilă apariția a numeroase opere ca : «Psaltirea slavonă» (1638), «Pravila» (1640) și «Cazania» (1642).

Învățătura prinsese rădăcini și în mediul rural. Majoritatea școlilor se aflau pe lângă minăstiri. În acestea se învăța cititul «îndeosebi pe textele religioase, memorizarea de rugăciuni, definiții, declinări, conjugări, exerciții de aritmetică, sculptura în lemn, în piatră etc.».

Dintre școli, sint amintite cele din localitățile Craiova, Râmnicu-Vâlcea, Tîrgu Jiu, Cerneș, Caracal. Se remarcă școala Obedeanu «unde se pregăteau preoți».

Începînd cu secolul al XVIII-lea, ia o mare amploare tîrgurile în care era nevoie de mai mulți slujbași cu carte. În acest sens mitropolitul Filaret atrage atenția protopopilor «să înființeze școli în toate orașele». «Sint menționate iarăși școlile de pe lângă minăstiri. Astfel, un oarecare Chiril ieromonahul spune : «iar carte am învățat la sfînta mănăstire Bistrița». În ce privește învățămîntul din mediul rural, chiar dacă nu este generalizat, este totuși foarte răspîdit. Iarăși se amintește de Bărbătești (Vâlcea), «unde preda Ioan grămaticul». Tot acesta a scris «Pomelnicul bisericii din Bărbătești, Istoria Troadei, Istoria Libiei, Varlaam și Ioasaf etc.».

Numeroasele manuscrise și tipărituri apărute în Oltenia au determinat fondarea bibliotecilor de la Cozia, Râmnic, Bistrița, Hurezu, Tismana, Strehaia, — care pe lângă operele cu conținut religios — «cuprindeau și operele lui Herodot, Euripide, Aristofan, Hesiod și alții».

Vorbînd de cultura în Oltenia autorii amintesc și de figura măreață a episcopului de Rîmnic (1705—1708), care a fost Antim Ivireanul. Acesta tipărește : «Gramatica slavonă, Evanghelia slavo-română, Floarea darurilor, Ceaslovul slavo-român, Didahiile, etc.». Ca o noutate însă, pentru învățămînt, apare hotărîrea lui Constantin Moruzi «de a se ține examene, iar elevilor silitori să li se dea premii... și burse celor săraci». Totodată prin hrisovul din 1746, învățămîntul devine «obligatoriu pentru toți fiii de boieri».

Autorii urmăresc apoi începutul tipăririi de manuale didactice, chiar de la începutul secolului XIX. Revoluția de la 1821, duce la desființarea școlilor grecești. Acestea predominaseră pînă atunci, iar dascălii greci aveau o remunerație mult mai substanțială, în detrimentul celor români. Așadar «se înființează de acum școli naționale» și apare și ideea «învățămîntului gratuit», iar dascălii sint retribuți în funcție de «importanța școlii și de vrednicia lor». Ca un important centru cultural se remarcă orașul Craiova, la care urmau la studii și tineri din străinătate, după cum reiese din afirmația lui Constantin Ipsilanti, că la școlile elinești «vin din alte țări, străini de se procopsesc».

Se prezintă în continuare apariția «școlilor particulare», pe lângă cele publice care funcționau la Craiova, Obedeanu și celelalte, ca un produs al neîncrederii boierilor față de cele publice. Astfel în Craiova este amintită școala grecească a lui M. Miștrancu, școala lui Florea Nicolae de la biserica Sf. Ioan. Școli particulare au existat însă și în alte localități ca : «Tîrgu Jiu, Caracal, Hurezu, Drăgășani, Cerneș etc.».

În partea a patra se arată că datorită dezvoltării forțelor de producție și ca urmare a sporirii necesităților societății românești, învățămîntul și la sate, mai ales începînd din anul 1838, prin grija dascălilor, Petrache Poenaru, Ioan Maiorescu, Alecsie Marinovici și alții.

Chiar dacă aceste școli n-au fost dotate cu clădiri corespunzătoare, material didactic necesar, chiar dacă au funcționat în condiții grele «documentele arhivelor arată că în anul școlar 1838—1839, în Oltenia au funcționat 689 școli, frecventate de 15.363 elevi

Ultima parte a lucrării stăruie asupra îmbunătățirilor aduse sistemului de învățământ din Oltenia, precum și asupra rolului pe care l-a jucat școala, la dezvoltarea mișcării ideologice progresiste, formând pe revoluționarii de la 1848, din rindul cărora n-au lipsit cadrele didactice. Astfel se remarcă profesorii: «Eftimie Murgu, Ioan Brezoianu, Constantin Lecca, Radu Tempea, Gavriil Munteanu și alții». Școala centrală din Craiova, în ziua de 13 iulie 1848 «a primit guvernul provizoriu, în care se găseau Popa Șapcă, Christian Tell, Gheorghe Magheru, Nicolae Pleșoianu etc. S-a remarcat, de asemenea, profesorul Aaron Florian, care, în timpul revoluției a fost ales «prefect al județului Dolj», ca dealtfel și Anton Pann care participase la depunerea jurământului la Râmnicu Vâlcea și mulți alții.

Militând pentru luminarea neamului românesc, făcându-se apoi exponenții năzuințelor poporului nostru, dascăli școlii românești, prin activitatea lor, rămân figuri nepieritoare în istoria învățămîntului românesc.

Prin bogăția materialului documentar, lucrarea de față aruncă o nouă lumină asupra adevărului de necontestat, că poporul român este rezultatul contopirii elementului geto-dac și cel roman, că acest popor este continuatorul culturii și civilizației romane.

Prin opera lor, autorii au adus o valoroasă contribuție la cunoașterea istoriei culturale și spirituale a poporului nostru din părțile Olteniei și se recomandă tuturor celor angajați în a duce peste tot lumina binefăcătoare a învățaturii.

Drđ. PETRE SEMEN

Bernhard Kranz: «Alt-Katholisches Jahrbuch 1978». Bonn.

Prima parte conține scurte articole de cuprins religios. D.p. «Viață de creștin în timpul nostru» (K. Ietzer), din care reținem afirmația: «Relațiile dintre semeni să nu se dezvolte numai pe orizontală, ci și pe verticală, impregnate de iubirea creștină față de aproapele... După providența divină, știm că nu vom fi nicicând lăsați în părăsire totală, ci mereu ni se va da putere pentru a satisface pretențiile impuse de iubirea față de aproapele, ducînd viață creștină în complexitatea timpului».

«Parohia azi» (R. Dzenis). Lucrul cel mai de preț încredințat parohiei și pe care ea are să-l transmită generațiilor, este credința. Dar nu o credință oarecare, ci credința în Dumnezeu cel viu și personal. Deci misiunea principală a parohiei este: propovăduirea credinței, Wilhelm von Humboldt (cunoscut învățat german) spunea: «Cel fericit are trebuință de credință pentru a nu se îngîmfa cel nefericit ca sprijin». Dar comunitatea nu este ea inventatoarea, creatoarea mesajului ce-l propovăduiește. Ea numai îl transmite, interpretîndu-l totodată. Dar propovăduire nu înseamnă numai cuvîntul rostit de pe amvon, ci întreaga viață creștină a comunității. Vizitarea bolnavilor, ajutorarea săracilor, organizarea de întîlniri religioase, de concerte, conferințe religioase ș.a. — înseamnă propovăduirea creștină. În propovăduirea creștină, evident,

comunitatea nu dispune decât de puterea cuvintului divin. Dar cu cuvîntul lui Dumnezeu și cu iubirea față de Dumnezeu și față de aproapele Biserica are să aducă pace și liniște.

«*Au comunitățile vechi-catolice îndatoriri speciale?*» (S. Kraft). Fiecare comunitate creștină are îndatorirea să propovăduiască cuvîntul lui Dumnezeu, să săvîrșească — prin preoția ei — sfintele taine, să practice pretutindeni dragostea frățească, să îndeplinească trebuințele religioase ale membrilor ei. Evident, aceste îndatoriri revin și comunităților Vechi-catolice. Și li se prelinde acestora să se refere în toate la Biserica cea veche și întreagă, la Biserica creștină nedivizată. Vechi-Catolicii nu și-au formulat o mărturisire de credință proprie și n-au acceptat «învățăături speciale». Și tocmai faptul acesta deosebește Biserica Veche-catolică de grupările religioase care au modificat fundamentul dogmatic al Bisericii celei una și nedivizate și datorită ei este, scrie autorul, să-l păstreze nealterat. — Biserica Ortodoxă îl păstrează.

Libertate și constrîngere (G. Konrad). În Noul Testament se menționează mult despre ascultare, și anume în sensul textului: «Litera ucide, iar spiritul face viu» (II Cor. III, 6). Concepția despre ascultare fariseică susținea că totul e fixat, înainte, e prevăzut ca într-o carte de legi. Iisus invalidează această concepție și sintetizează legea fundamentală a lui Dumnezeu în porunca iubirii față de Dumnezeu și față de aproapele. Aceasta-i voința lui Dumnezeu. Iar ascultarea înseamnă a activa în spiritul și sensul porucii lui Dumnezeu, cu liberă hotărîre și cu iubire.

Din prima parte mai menționăm «simpozionul» organizat la Viena în luna mai (1977), la împlinirea a una sută ani de la recunoașterea Bisericii Vechi-catolice de către statul austriac. Prăznuirea s-a deschis cu un serviciu divin oficiat în aceeași biserică — St. Salvator — în care s-a oficiat primul serviciu divin Vechi-catolic în Viena.

S-au prezentat mai multe referate privind teologia și activitatea Bisericii Vechi-catolice. Subliniem că la această prăznuire Preotul Marin Braniște, parohul Bisericii Ortodoxe Române din Viena, a rostit un cuvînt de salut din partea Patriarhiei noastre. — Se mai menționează ca oaspe al Bisericii Vechi-catolice din Viena, -- invitat de Episcopul N. Hummel, — a fost și Prea Sfințitul Episcop Dr. Antonie Plămădeală, Vicar patriarhal, și anume cu ocazia prezentării — la ctitoria vieneză «Pro Oriente», a unui referat privind pregătirea unui sinod panortodox.

Partea a doua a «Anuarului» cuprinde un registru al «Bisericilor catolice autonome din lume», notînd că sînt 72 la număr și anume: ortodoxe, anglicane și vechi-catolice, cu 200 milioane credincioși și peste 1 000 Episcopi. «Bisericile catolice autonome» se explică sînt Bisericile care dispun de succesiune apostolică a Episcopilor și se află în continuitate istorică și sacramentală cu Vechea Biserică neîmpărțită a primelor timpuri creștine, păstrîndu-i învățătura, liturgia și rînduiala bisericească, refuzînd infailibilitatea doctrinară și jurisdicția universală papală.

1. — Biserica Veche catolică s-a format din rezistența față de pretențiile papale cunoscute. În anul 1889 Bisericile Vechi-catolice din Olanda, Germania și Elveția s-au unit în «Uniunea de la Utrecht». Acesteia s-au aliat apoi și Bisericile din Austria, Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia, America, Franța, Italia și Suedia, avînd ca temei comun «Mărturisirea de credință de la Utrecht».

O preocupare principală a Bisericilor Vechi-catolice este reunirea Bisericilor în sensul vechii ecumene bisericești. În conferința unională de la Bonn — 1874—1875, Biserica Veche-catolică a discutat cu ortodocșii și anglicanii principiile lucrării ecumenice. În 1931—1932 s-a și ajuns la constituirea unei comunități bisericești între Bise-

ricile Anglicană și Veche-Catolică. Tratatul unional a dus Biserica Veche-Catolică și cu Bisericile Ortodoxe. După conferința menționată de la Bonn (1874/75), una oficială s-a ținut tot la Bonn în 1931. Președintele conferinței, Mitropolitul Ghermanos, exarhul Patriarhiei ecumenice pentru Europa apuseană, a declarat atunci că «numai din motive exterioare nu s-a ajuns încă la intercomuniune deplină între cele două Biserici, în elementele esențiale existând acord deplin». După o întrerupere mai îndelungată, în 1975 s-a reluat «dialogul oficial» între cele două Biserici. Bisericile Vechi-Catolice din Olanda, Elveția și Germania au din 1974 cu Biserica Romano-Catolică o «anumită înțelegere» neratificată încă de Papa. «Internationale Kirchliche Zeitschrift» este organul științific al Bisericilor Vechi-Catolice. Școli teologice Vechi-Catolice: facultate la Universitatea din Utrecht (Olanda), la Universitatea din Bonn (R. F. Germania), la Universitatea din Berna (Elveția), Seminar teologic în Viena, lectorat la facultatea teologică Hus din Praga, Secție teologică la Academia teologică din Varșovia.

În afară de «Uniunea de la Utrecht» sînt și o serie de Biserici Vechi-Catolice independente, în: Spania, Portugalia, Insulele Filipine, Biserica Mariavită din Polonia. În fiecare Biserică este dat și numele Episcopului-conducător.

Arhiepiscopul de Utrecht dispune de primat onorific.

II. — «Comunitatea bisericească anglicană» cuprinde 20 Biserici autonome, regionale sau naționale, plus 3 Biserici parțial autonome. Are 390 eparhii, 65.000 parohii, 65 milioane credincioși, 550 episcopi, 40.000 preoți, pe întreg mapamondul. Valabilitatea hirotoniilor anglicane este istoric deplină probată, — deși Vaticanul o contestă — recunoscută de Patriarhiile Ortodoxe din Constantinopol, Ierusalim, Alexandria, România, și de Bisericile Ortodoxe din Grecia, asemenea și de Biserica Veche-Catolică. Arhiepiscopul de Canterbury are un primat onorific. În continuare sînt înregistrate toate Bisericile autonome cu episcopul conducător respectiv. Asemenea sînt menționate revistele teologice și instituțiile școlare.

III. — «Comunitatea bisericească ortodoxă» cuprinde o serie de Biserici autocefale (deplin independente) și autonome (administrativ independente, dar supuse unei Patriarhii), cu peste 100 milioane de credincioși, 350 eparhii, 35.700 parohii, peste 400 Episcopi și mai mult de 33.000 preoți. Bisericile Ortodoxe continuă neschimbată tradiția dogmatică, liturgică și canonică a Bisericii Creștine primare și stau întrelaltă în legătură canonică, cu primatul onorific al Patriarhului din Constantinopol. Sînt înregistrate toate Bisericile Ortodoxe cu ierarhii și revistele lor. De la noi sînt numite revistele centrale: Ortodoxia, Studii teologice, Biserica Ortodoxă Română. Școli teologice: Academia Ortodoxă din Creta, Institutul «Sf. Sergius» (Paris), Academia teologică din Balamand (Patriarhia de Antiohia), Academia teologică din Zagorsk (Moscova) și Leningrad, Seminarul teologic din Odesa, Facultățile teologice din Atena și Tesalonic, Facultatea teologică din Belgrad, Institutele teologice din București și Sibiu, Secțiunea Ortodoxă la Academia teologică din Varșovia, Academia teologică-Sofia, Facultatea teologică Ortodoxă-Prešov (Cehoslovacia), Seminarul teologic «Sf. Vladimir» (S.U.A.), Seminarul «Sf. Sofia» (S.U.A.), Facultatea teologică Ortodoxă de la Universitatea din Manitobo (S.U.A.). Urmează și lista Bisericilor Vechi-Orientale. Nu lipsește, firește, nici «Calendarul» Bisericii Vechi-Catolice pe anul 1978.

E o lucrare foarte utilă prin bogăția informațiilor privitoare la Bisericile Vechi-Catolice, Anglicană, Ortodoxe și Vechi-Orientale.

Diac. Prof. O. BUCEVSCI

NOTE BIBLIOGRAFICE

N. A. Ursu, *Debutul literar al lui Dosoftei*, în «Limba română», 6, anul XXVI (1977), p. 607—620.

Prof. Dan Simonescu, *Contribuții la Bibliografia românească veche*, în «Studii și cercetări de bibliografie», I, 1955, p. 247—248, a semnalat pentru prima dată existența în Biblioteca Academiei R. S. România a unicului exemplar cunoscut dintr-o carte românească, apărută la Iași, probabil în 1645. Exemplarul are 54 de pagini, format 13/17 cm, și este incomplet. Cuprinde *Paraclisul Precistii* (p. 1—22) și două povestiri cu subiecte din Vechiul Testament, cu titlul comun: *Cuvinte și jele la robia Ierusalimului, când din Ierusalim la Vavilon i-au mutat Navuhodonosor împărat, și pomenire și de năpaste ce-au năpăstuit acei doi giudecători pre Susana* (p. 23—54).

Cartea este prefată de un comentariu referitor la conținutul ei în 48 de versuri, cvasipopulare (p. 23—26). Această tipăritură a fost atribuită de prof. Dan Simonescu mitropolitului Varlaam. Autorul, și data tipăriturii au preocupat și pe alți cercetători, aducând mai multe interpretări.

Pornind de la examenul lingvistic și stilistic al tipăriturii, în raport cu textele românești contemporane și în lumina unor noi puncte de vedere privitoare la dezvoltarea literaturii religioase românești din secolul al XVII-lea, N. A. Ursu ajunge la concluzia că autorul traducerii celor două povestiri și al versurilor care le prefățează, precum și autorul versiunii *Paraclisului* de la începutul cărții este *Dosoftei*, la acea dată tînăr monah, ierodiacon sau ieromonah.

Dacă tipăritura a apărut în preajma anului 1649, el avea vârsta în jurul a 25 ani. În cunoscuta lui însemnare din 1649, când avea vârsta de 25 de ani, *Dosoftei* semnează ca ieromonah.

După toate probabilitățile, afirmă N. A. Ursu, tipăritura anonimă descoperită în 1955 reprezintă *debutul literar al lui Dosoftei*.

Într-un studiu anterior, N. A. Ursu, *Dosoftei necunoscut*, în «Cronica», XI, 1976, nr. 6 din 6 februarie, p. 4—6, a arătat că începuturile activității cărturărești a lui *Dosoftei* nu trebuie considerate, cum se afirmă, cu *Psaltirea în versuri*, tipărită la Unieș în 1673, și *Preacinstiul Acatist și Paraclisul Precistiei*.

În 1673 *Dosoftei* avea vârsta de 49 de ani, fiind născut, pe la anul 1624.

Dosoftei, cărturar autentic și talentat scriitor, a desfășurat o activitate bogată de traducător și în tinerețe, rămasă parțial în anonim. În studii amintit, N. A. Ursu a demonstrat că *Dosoftei* este traducătorul *Istoriilor* lui Herodot, precum și al cronografului lui Matei Kigalas, traducere atribuită pînă acum logofătului Pătrașcu Danovici, din care s-au detașat *Istoria surpării Troadei* și o serie de povestiri hagiografice, cu o largă circulație independentă sau prin diverse manuscrise miscelane. Tot *Dosoftei* a tradus o parte din învățăturile moral-religioase și politice atribuite împăratului bizantin Vasile Macedoneanul și a revizuit în mod substanțial, după 1664, traducerea *Vechiului Testament* făcută de Nicolae Milescu, text care a intrat apoi în ediția Bibliei de la 1688. Tot în anii tinereții, afirmă N. A. Ursu, *Dosoftei* a mai tradus din grecește trei scrieri de educație moral-religioasă: *Patericul grecesc*, *Mintuirea păcătoșilor* a lui Agapie Landos și o parte din viața și minunile Sfîntului Vasile cel Nou. Numai

datorită unui astfel de exercițiu îndelungat, afirmă N. A. Ursu, a putut Dosoftei la vârsta de 40 de ani să versifice atât de frumos Psaltirea și să pună, prin această operă, bazele limbajului poetic românesc, iar pe de altă parte, numai datorită reputației sale de bun cunoscător al limbii grecești și de talentat traducător, câștigată prin elaborarea traducerilor amintite, care au fost larg răspândite prin copii, a putut primi Dosoftei însărcinarea de a revizui traducerea Vechiului Testament, făcută de Milescu.

Cele 48 de stihuri originale care prefațează cartea în discuție, au o deosebită valoare documentară, prin faptul că sînt printre primele versuri culte alcătuite în limba română și, după toate probabilitățile, cele dintii tipărite de Dosoftei. În stilul lor cvasipopular, ca și în stilul de povestire populară al celor două *Jitii* pe care le prefațează, se recunoaște talentul lui Dosoftei, care a dăruit culturii românești sute de versuri minunate în *Psaltirea* versificată de el și sute de pagini de proză încântătoare în *Viața și petrecerea sfinților*. Menționăm că în *Molitvelnicul de-nfeles*, din 1681, în afară de rugăciunile și rînduielele tipiconale traduse în limba română, Dosoftei adaugă și unele rugăciuni alcătuite de el însuși, iar la sfîrșitul cărții dă și cronologia domnitorilor Moldovei, versificată în 136 de stihuri, începînd cu Dragoș Vodă și sfîrșind cu Gheorghe Duca. El traduce în limba română *Octoiul*, *Paremiile de peste an*, în 1683, și cea mai importantă operă pentru Biserică, *Dumnezeiasca Liturghie*, în 1679, și retipărită în 1683, care a ajutat la românizarea definitivă a slujbelor bisericești.

Un alt aspect important al documentatului studiu de identificare a lui Dosoftei ca traducător sau autor al textelor aflate în tipăritura apărută la Iași, pe la 1645, ori puțin mai tîrziu, precum și al textelor atribuite anterior, îl constituie înțelegerea sau definirea mai exactă a raporturilor dintre el și mitropolitul Varlaam, a legăturii între activitatea literară a acestuia și cea desfășurată de Dosoftei. Dacă tipăritura respectivă a apărut în timpul păstoriei lui Varlaam, deci cu încuviințarea sa, înseamnă că Dosoftei poate fi socotit, subliniază N. A. Ursu, în adevăratul sens al cuvîntului, un ucenic al lui Varlaam, căci la retragerea lui Varlaam din scaunul mitropolitan, în 1653, Dosoftei avea în jur de 30 de ani, și avea să-i conducă mai departe în mod strălucit opera dascălului său. Unele însemnări ale lui Dosoftei și ale unui coleg al său pe un manuscris de psaltichie de la Mitropolia Moldovei, semnalate de C. Erbiceanu (în «Revista teologică», III, 1885, p. 85—86), dovedesc că, în timp ce era ierodiacon, deci înainte de 1649, el se găsea la Iași, în preajma lui Varlaam, urmînd probabil și cursurile academiei domnești de la Trei Ierarhi.

Cercetările filologice de pînă acum au dovedit că, în prima jumătate a secolului al XVII-lea și pe la mijlocul acestui secol, s-au tradus în Moldova *Evangeliarul*, *Apostolul* și *Psaltirea*, texte netipărite, dar păstrate în mai multe copii manuscrise de epocă, aflate în prezent la Biblioteca Academiei R. S. România, la Biblioteca centrală a Universității din Iași și la Arhivele Statului din Iași.

Aceste texte nu reprezentau traduceri independente de traducerile aceluiași cărți făcute în secolul al XVI-lea. Ele sînt de fapt versiuni revăzute ale traducerilor mai vechi, versificate sub aspect dogmatic de Biserica Ortodoxă și îmbunătățite mereu sub aspect lingvistic și stilistic. Acțiunea aceasta de revizuire în spirit ortodox a cărților religioase traduse în limba română, cu șapte-opt decenii în urmă, se datorește inițiativei unor cercuri clericale de cărturari din Moldova și a avut un efect salutar atât pentru menținerea unității Bisericii ortodoxe românești în tot cursul secolului al XVII-lea, cît mai ales pentru întărirea conștiinței unității naționale a poporului român, prin păstrarea unității credinței ortodoxe și prin introducerea treptată a limbii române în practicarea cultului religios. La apărarea integrității Bisericii Ortodoxe Românești și, implicit, la apărarea ființei naționale a poporului român (căci calvinizarea românilor din Transilvania ar fi putut constitui începutul deznaționalizării lor), au contribuit în mare măsură prin întreaga lor activitate, Ilte-

rară, afirmă autorul, Varlaam și Dosoftei. Astfel, opera lui Varlaam și Dosoftei are un conținut mult mai mare și mai însemnat decît cum sînt numai considerați — *clitori de limbă și cultură românească*.

Semnificația politică națională a luptei Bisericii românești pentru apărarea Ortodoxiei și a inițiativelor lui Varlaam în acest scop a fost arătată încă din 1878 de Eminescu în ziarul «Timpul»: «Pe la anul 1640, în urma ridicării lui Luther, s-a introdus în bisericile reformate limba națională și această tipărire de cărți clericale în limbile deosebite a fost întrebuintată ca mijloc pentru a calviniza pe români. Atunci Biserica română, în ramura ei cea cu totul neatîrnată, Mitropolia Moldovei și a Sucevei, a luat inițiativa unui sinod pentru părțile locuite de români și a admis, ca măsura contrarie reformațiunii, tipărirea de cărți românești ortodoxe, pentru a feri poporul și preoțimea de a se adăpa la izvoare eretice. Din reforma protestantă a răsărit această reformă în Biserica românească, care și-a imprimat pe de-a pururea urma ei binefăcătoare în dezvoltarea noastră» (Eminescu, *Articole și traduceri*, vol. I, București, 1974, p. 97).

Cum este cunoscut, aproape întregul tiraj al *Cazaniei* tipărite de Varlaam în 1643 a fost difuzat în Transilvania, unde s-au făcut după ea și numeroase copii manuscrise, iar în 1645, alarmat de «Otrava de moarte sufletească» aflată în catehismul calvinesc, publicat în românește la Bălgrad, în 1642, Varlaam întrunind sinod cu reprezentanții Bisericii din Moldova și Țara Românească, redactă cunoscutul *Răspuns la catihismul calvinesc*, tipărit în același an, adresat «*creștinilor din Ardeal, cu noi de un neam rumâni, pe care cei din altară de pravoslevie au nădăjduit să vă sparie cu mărturiile Scripturii Sline...*».

Un răspuns indirect dat propagandei calvine printre români conține și pravila bisericească *Șapte taine*, tradusă din însărcinarea lui Varlaam, de Eustratie logofătul și tipărită la Iași în 1644.

În această atmosferă de luptă anticalvină, inițiată în Moldova de Varlaam, a început să se formeze spiritualicește și ucenicul său, tînărul monah Dosoftei, fapt care a făcut, probabil, ca o bună parte din activitatea sa literară de mai tîrziu să se afle, în mod tacit, sub semnul luptei împotriva propagandei calvine. Acest lucru este dovedit de următorul comentariu, necunoscut, pînă acum, pe care îl face Dosoftei în legătură cu viața desfrînată și faptele împăratului bizantin iconoclast Constantin Copronim (718—775), în compendiul traducerii cronografului lui Matei Kigalas, aflat în ms. 3456 de la Biblioteca Academiei R. S. România, o adevărată pagină antologică de pamflet, «care este încă o mărturie a forței talentului de scriitor al lui Dosoftei»...

În acest context, subliniază autorul, este lesne de văzut că prin traducerea *Paraclisului* și a *Acatistului Precistei*, a *Mintuirii păcătoșilor* a lui Agapie Landos a cărei parte a treia cuprinde minunile Maicii Domnului, a cronografului lui Matei Kigalas (Versiunea din ms. 3517 și din alte manuscrise de la Biblioteca Academiei R. S. România), în care sînt povestite multe minuni și vieți de sfinți martirizați pentru cultul icoanelor de către împărații bizanlini iconoclaști, dar mai ales prin *Viața și petrecerea svinților Dosoftei* apără dogmele, instituțiile și practicile cultului ortodox, amenințate de propaganda calvină printre românii din Transilvania. Chiar și versificarea *Psaltirii* de către Dosoftei este motivată de aceeași atitudine, fiindcă el și-a propus prin această lucrare să împiedice de fapt diluzarea printre români a Psaltirii în versuri calvină, tradusă din limba maghiară, după Albert Molnar, pe la 1648—1650, de Ștefan Fogarasi, parohul român-maghiarizat din Lugoj, cel care a tradus ediția a doua a Catehismului calvinesc din ungurește și latinește, făcută la 18 decembrie 1647 și tipărită la Bălgrad — (Alba Iulia) cu prefață închinată banului de Lugoj, Acațiu Barcsay, român calvinizat din Bircea Hunedoarei, care a plătit tipărirea.

Faptul că *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei a fost difuzată ca și Cazanua lui Varlaam, mai ales în Transilvania, unde s-au făcut după ea copii manuscrise și unde câțiva psalmi versificați au devenit colinde, indică, arată autorul, în mod clar se poate de clar scopul principal pentru care a fost elaborată lucrarea.

Legătura directă dintre Dosoftei și Varlaam este dovedită și prin angajarea tânărului ucenic la traducerea *Psaltirii*. Unii cercetători au atribuit cele trei traduceri menționate mai sus: Evangheliarul, Apostolul și *Psaltirea* lui Varlaam, alții le-au pus pe seama unor cărturari anonimi. Constatarea că textul *Psaltirii* din manuscrisele din Moldova de pe la mijlocul secolului al XVII-lea se regăsește în mare măsură în *Psaltirea* în proză, publicată de Dosoftei, în 1680, a determinat pe unii cercetători să-l considere fie un exemplar de lucru alcătuit din dispoziția lui Dosoftei, pe baza traducerilor mai vechi ale *Psaltirii*, pentru a-l utiliza la pregătirea ediției sale, fie o traducere mai veche făcută în Moldova, pe care doar a prelucrat-o Dosoftei.

Comparația textului *Psaltirii* din manuscrisele menționate, al celui versificat de Dosoftei și al celui în proză editat de el la 1680, îl duc pe N. A. Ursu la concluzia că autorul versiunii din manuscrisele mai vechi este fără îndoială Dosoftei. El este acela care a revizuit textul din *Psaltirea Scheiană* și din *Psaltirile lui Coresi*, confruntându-l cu originalul slavon și încercând să găsească formulările cele mai adecvate și mai frumoase. Lucrul acesta îl mărturisește Dosoftei însuși în foaia de titlu a *Psaltirii în versuri*, publicată în 1673, cu șapte ani mai înainte de a edita versiunea în proză.

Se pot aduce numeroase dovezi, confirmă autorul, că traducerea *Psaltirii* din manuscrisele din Moldova de pe la mijlocul secolului al XVII-lea este tot o lucrare de tinerețe a lui Dosoftei, făcută probabil din însărcinarea sau la îndemnul lui Varlaam. Mai târziu, el va utiliza acest text și la revizuirea traducerii *Vechiului Testament*, făcut de Nicolae Milescu, când se găsea trimis de domnitorul Grigore Ghica capuchebae la Constantinopol (1661), după izvodul elinesc tipărit la Frankfurt în 1597 și cel slavonesc al principelui Constantin de Ostrog din 1581, care a intrat apoi în ediția Bibliei de la 1688.

N. A. Ursu, cu competența filologului și răbdarea cercetătorului pasionat de cultura noastră veche românească, ne aduce, în studiul prezentat, contribuții meritorii noi, la înțelegerea operei culturale și patriotice a marelui cărturar, mitropolitul Dosoftei, pentru care îi prezentăm și noi, și pe această cale, un cuvânt cald de recunoștință.

Pr. I. IONESCU